

Burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen op buurtniveau

Master Thesis
A. Meijs

Faculteit Geowetenschappen, Universiteit Utrecht

Juni 2012

Burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen op buurtniveau

*Een onderzoek naar de persoonlijke situatie van de 'zelfbeheerder' in openbaar groen op
buurtniveau en de betekenis van zelfbeheer in openbaar groen voor gemeentelijk beleid.*

Auteur: Astrid Meijs
Studentnummer: 3115712
E-mailadres: astridmeijs@gmail.com

Onder begeleiding van:

Prof. dr. T.J.M. Spit
Universiteit Utrecht
Faculteit Geowetenschappen
Planologie

W.M. Visser
Grontmij Nederland B.V.

Datum: 15-06-2012
Plaats: Utrecht

Voorwoord

Deze master thesis is geschreven in het kader van de Master Planologie. In december 2010 werd het tijd om een passende onderzoeksstage te vinden. Het was voor mij al snel duidelijk, ik wilde iets 'groens', iets 'duurzaams'. Ruimtelijke ordening in combinatie met duurzaamheid heeft namelijk al vanaf de middelbare school mijn interesse gewekt. Op de Make a Move carrièredag sprak het bedrijf Grontmij Nederland B.V. mij erg aan. Ik heb contact met ze opgezocht en werd uitgenodigd voor een gesprek. Waarin al snel duidelijk werd dat we iets voor elkaar konden gaan betekenen. Ik ging aan de slag bij Grontmij Nederland B.V., te Houten. Zij boden mij de kans en ruimte om mijn afstudeerproject tot stand te brengen en ervaringen op te doen in de praktijk. Elke dag ging ik met plezier op mijn racefietsje naar kantoor. Ik heb middels deze stage een kijkje in de praktijk van een divers internationaal adviesbureau mogen nemen.

Na mijn Bachelor nominaal af te ronden, dacht ik ook mijn Master binnen te tijd te kunnen behalen. Maar dit bleek niet zo gemakkelijk als het leek. Het kostte toch meer tijd om één te worden met het onderwerp en keuzes te maken over welke kant ik op wilde gaan met het onderwerp 'beheer van openbaar groen in een woonwijk'. Eind juni 2011 werd duidelijk dat ik beter helemaal opnieuw kon gaan beginnen. Ik heb toen besloten om in september 2011 een nieuwe start te maken met tevens een nieuwe begeleider vanuit de Universiteit, Tejo Spit. Ik heb toen de draad weer opgepakt en het onderwerp behapbaar gemaakt naar 'burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen op buurniveau'.

Middels deze weg wil ik een aantal mensen bedanken die mij geholpen hebben bij de totstandkoming van deze scriptie. Vanuit Grontmij wil ik mijn afdelingshoofd Saar Foeken bedanken voor de mogelijkheid die ze mij bood om negen maanden stage te kunnen lopen. Daarnaast wil ik mijn stagebegeleidster Welmoed Visser bedanken voor haar positieve instelling, tips, nieuwe inzichten en kennis op het gebied van beheer en groen. Vanuit de Universiteit Utrecht ben ik dank verschuldigd aan Tejo Spit die mij het vertrouwen heeft gegeven dat ik zelf een onderzoek kan uitvoeren. En aan Veronique Schutjens en Bart Sleutjes die een kritische blik op mijn enquête hebben geworpen. Verder wil ik de gemeente Utrecht bedanken voor het meedenken over waar ik het beste mijn empirische onderzoek kon uitvoeren en natuurlijk alle respondenten voor hun bijdrage en goede respons. Tot slot wil ik mijn ouders, vrienden en studiegenoten bedanken voor de mentale steun.

Het was een leerzaam en soms moeizaam proces, ik heb doorgezet, en ben blij dat ik dat heb gedaan! Het resultaat ligt voor u, veel leesplezier.

Astrid Meijs

Utrecht, juni 2012

Samenvatting

Burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen op buurtniveau

Een onderzoek naar de persoonlijke situatie van de 'zelfbeheerder' in openbaar groen op buurtniveau en de betekenis van zelfbeheer in openbaar groen voor gemeentelijk beleid.

Als gevolg van de ontwikkelingen in de maatschappij zoals de economische crisis, haar bijbehorende bezuinigingen en de vergrijzing, wordt steeds meer zelfredzaamheid en betrokkenheid van de burgers bij hun leefomgeving verwacht. De overheid trekt zich op diverse fronten terug daar waar de samenleving in staat is om op eigen kracht in behoeftes te voorzien. Er is sprake van een veranderende samenleving met een zogenaamde kanteling in denken en handelen van verzorgingsstaat naar participatiestaat. En van een government naar een governance georiënteerde ruimtelijke planning (Boonstra & Boelens, 2011).

Ook op het gebied van beheer streeft de gemeente naar een situatie waar in eerste instantie wordt gezien welke verzoeken of problemen burgers zelf kunnen oplossen. Een vernieuwende aanpak in beheer van openbaar groen is dus ingegeven door de veranderende relatie tussen overheid en burgers (Vrom, 2010). Deze vernieuwde aanpak in beheer van openbaar groen, waarbij delen van de openbare ruimte vrijwillig worden onderhouden door burgers en het openbare karakter van het object gehandhaafd blijft, wordt in dit onderzoek 'zelfbeheer' genoemd (Gemeente Utrecht, 2009).

Zelfbeheer door burgers van openbaar groen heeft een meervoudig doelbereik voor zowel burgers als de gemeente. De uitstraling van buurten heeft er voordeel van als bewoners zich actief opstellen in het onderhoud van het openbaar groen. Meer ogen, oren en handen en meer eigen toevoegingen bovenop het basisniveau van de gemeente leidt tot meer kwaliteit. Bewoners signaleren bovendien vanuit hun groeiende betrokkenheid eerder vervuiling en misstanden in de buurt. Daarnaast verdwijnt de anonimiteit in veel straten vaak als gevolg van de samenwerking tussen bewoners in het openbaar groen. De sociale cohesie in de buurt heeft er baat bij en het draagt bij aan de ontwikkeling van een eigen identiteit van de straat en de buurt. Ook is zelfbeheer van openbaar groen een eenvoudige en effectieve manier voor bewoners om actief invloed uit te oefenen op het onderhoud van hun eigen leefomgeving, zo kunnen zij hun woonomgeving meer naar hun eigen smaak invullen. Wat vervolgens leidt tot een positievere beleving van het openbaar groen. Tot slot is het voor bewoners zonder tuin een uitstekende manier om toch in het groen te kunnen werken (Gemeente Utrecht, 2009).

Het doel van dit onderzoek is te onderzoeken welke factoren van invloed zijn op de mate van participatie van buurtbewoners in het zelfbeheer van het openbaar groen. Belangrijk hierbij is te achterhalen welke motieven bewoners hebben om momenteel zelfbeheer van openbaar groen in de buurt uit te voeren en hoe de bewoners aankijken tegen eventuele toekomstige participatie in het zelfbeheer. Ook is het van belang om de mogelijke invloed van objectieve en subjectieve kenmerken van bewoners te onderzoeken die momenteel participeren in zelfbeheer van openbaar groen. Daarnaast is het doel inzicht te verschaffen in de betekenis van zelfbeheer van openbaar groen voor het gemeentelijk beleid. Hierbij worden de voor- en nadelen van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen tegen elkaar afgezet.

De focus binnen dit onderzoek wordt op de gemeente Utrecht gelegd. In de gemeente Utrecht is zelfbeheer een van de pijlers van burgerparticipatie, en is uitbreiding van zelfbeheer een doelstelling van de gemeente om bewoners actief bij de openbare ruimte te betrekken (Gemeente Utrecht, 2009).

In 2009 heeft de gemeente de nota 'Meedoen met beheer, over de samenwerking tussen gemeente en burgers in de openbare ruimte van Utrecht' opgesteld, over hoe ze deze doelstelling wil gaan bereiken. Voor de gemeente Utrecht is het interessant om inzicht te krijgen in welk type bewoner het zelfbeheer van openbaar groen in de buurt uitvoert en op welke manier toekomstig zelfbeheer gestimuleerd kan worden.

Dit leidt tot de volgende centrale onderzoeksvraag: *In hoeverre zijn motivatie, objectieve en subjectieve factoren van invloed op de mate van participatie van bewoners in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt Wittevrouwen en welke betekenis heeft zelfbeheer van openbaar groen voor het gemeentelijk beleid?*

Het onderzoek is deductief van aard, de theorie leidt naar een empirisch onderzoek. Er zijn van tevoren al bepaalde ideeën geschetst over de invloed van bepaalde kenmerken op burgerparticipatie in de theoretische hoofdstukken. Voorbeelden daarvan zijn objectieve kenmerken, zoals geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en inkomen en subjectieve kenmerken, zoals buurtbinding, ervaring met andere vormen van burgerparticipatie en affiniteit met tuinieren. Daarnaast hebben mensen verschillende motieven om (niet) deel te nemen aan participatieprojecten. Er kan echter niet zomaar van worden uitgegaan dat deze kenmerken ook van invloed zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Er is daarom empirisch onderzoek nodig.

Om de centrale vraag van het onderzoek te kunnen beantwoorden is een casestudie onderzocht aan de hand van kwantitatief onderzoek in de vorm van een schriftelijke enquête. Op basis van een tweetal gesprekken met de gemeente Utrecht is gekozen voor de buurt Wittevrouwen. Het is een dichtbebouwde arbeidersbuurt uit eind 19^e eeuw/begin 20^e eeuw. Smal en stenig van opzet, met veel kleine woningen. De huizen hebben zelf vaak alleen een klein achtertuinje, maar voor wie de weg weet een verbazend groene buurt. Grote openbare tuinen achter poortjes verstopt, intieme straatjes met bijna huis aan huis gevelgroen en plantenbakken. Er zijn minstens tien bewonersorganisaties bezig om in samenwerking met een aantal gemeentehoveniers al dit groen tot stand te brengen en groeiend en bloeiend te houden. Er zijn in Wittevrouwen volop mogelijkheden om als bewoner van de buurt zelf het openbaar groen te onderhouden. Het is dus een geschikte buurt voor dit onderzoek, omdat er zowel mensen wonen die wel en niet bekend zijn met zelfbeheer (Thierauf & Verhaak, 2008).

Echter de vraag is welke factoren nu daadwerkelijk van invloed zijn op het al dan niet participeren in zelfbeheer van openbaar groen.

Resultaten

Het blijkt dat erg veel bewoners van de buurt Wittevrouwen participeren in zelfbeheer van openbaar groen. 52 procent van de respondenten zegt een stuk of stukken openbaar groen in de buurt zelf te onderhouden. Dit doen ze vooral uit eigenbelang, om mee te kunnen bepalen hoe de woonomgeving eruit komt te zien en omdat ze er plezier in hebben. Daarnaast participeren ze uit sociaal belang, als mogelijkheid om buurtbewoners te leren kennen en uit burgerschap, als burgerplicht om bij te dragen aan het beheer van het openbaar groen in hun buurt.

Een deel (7%) van de respondenten heeft in het verleden zelfbeheer uitgevoerd maar is ermee gestopt. De voornaamste redenen om te stoppen met zelfbeheer van openbaar groen is dat ze te weinig tijd konden vrijmaken of omdat mensen verhuisd zijn en de afstand tot openbaar groen vanaf hun nieuwe huis te groot is.

Daarnaast heeft 11% van de respondenten interesse om in de toekomst openbaar groen te gaan onderhouden. Bewoners willen vooral in zelfbeheer van openbaar groen gaan participeren uit eigenbelang, om mee te kunnen bepalen hoe de woonomgeving eruit komt te zien, om er plezier in te hebben en omdat het goed voor de gezondheid is (beweging, ontspanning en het vermindert stress).

Daarnaast zien deze bewoners zelfbeheer van openbaar groen als een goede manier om buurtbewoners te leren kennen.

Tot slot heeft 30% van de respondenten geen interesse in zelfbeheer van openbaar groen. De voornaamste redenen hiervoor zijn geen tijd en geen zin. Daarnaast geven sommigen aan dat ze aan hun eigen tuinonderhoud genoeg werk hebben, geen affiniteit met tuinieren hebben, het onderhoud van openbaar groen een taak van de gemeente is en dat er te weinig openbaar groen voorhanden is. De meeste mensen die geen interesse hebben in zelfbeheer van openbaar groen geven aan dat niets hun over kan halen om wel te gaan participeren in zelfbeheer van openbaar groen. Sommigen zien zelfbeheer echter wel zitten als ze er een beloning voor krijgen in de vorm van geld of minder belasting.

De resultaten van het empirisch onderzoek laten verder zien dat verschillende factoren (objectieve en subjectieve) invloed kunnen hebben op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Bewoners uit de steekproef van boven de 55 jaar, die al een langere tijd in de buurt wonen in een woning die grenst aan openbaar groen participeren veel in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt. Daarnaast participeren bewoners vooral in zelfbeheer als ze affiniteit met tuinieren hebben, lid zijn van een organisatie gericht op natuur en landschap, zich gehecht voelen aan de buurt, een sterke burgerplicht voelen, en ook andere vormen van onbetaalde burgerparticipatie uitvoeren (meedoen aan een burgerinitiatief van anderen, oudere of zieke buren helpen en/of de buurt opruimen/schoonmaken).

Sommige invloedrijke factoren op burgerparticipatie, die naar voren kwamen in de bestaande wetenschappelijke literatuur, zijn niet bevestigd in het empirisch onderzoek. Zoals de objectieve factoren inkomen en opleidingsniveau. De WRR (2005) en Ouwehand e.a. (2011) vooronderstellen namelijk een positieve relatie tussen inkomen en opleidingsniveau (sociaaleconomische status) en burgerparticipatie. Uit het empirisch onderzoek komt naar voren dat dit niet het geval blijkt te zijn voor burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt Wittevrouwen. Dit kan wellicht verklaard worden door het feit dat in Wittevrouwen veel mensen met een hoge sociaaleconomische status wonen (Gemeente Utrecht, 2011a). Hierdoor is de steekproef oververtegenwoordigd met mensen met een hoge sociaaleconomische status, waardoor mensen met een hoge en lage sociaaleconomische status niet goed vergeleken kunnen worden op basis van de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen.

Ook komt uit de theorie naar voren dat het hebben van een huis zonder tuin van positieve invloed is op zelfbeheer van openbaar groen, omdat mensen dan toch kunnen werken in het groen (Gemeente Utrecht, 2009). Echter in Wittevrouwen blijkt dat het hebben van wel of geen tuin geen invloed heeft op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Dit kan wellicht verklaard worden uit het feit dat de tuinen in Wittevrouwen meestal erg klein zijn, waardoor mensen met een tuin in Wittevrouwen wellicht behoefte hebben aan meer groen en tuinieren (Thierauf & Verhaak, 2008).

Daarnaast kwam uit het onderzoek van Salverda en Vreke (2009) naar voren dat de mate van participatie af kan hangen van de subjectieve factor beschikbare tijd die mensen hebben. Voor participatie in zelfbeheer van openbaar groen is dit niet het geval. Uit dit onderzoek blijkt dat het niet uitmaakt voor de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen of iemand veel of weinig tijd in de eigen woonbuurt doorbrengt, veel of weinig vrije tijd heeft en veel of weinig uur in de week werkt.

Tot slot bleek uit onderzoek van de WRR (2005) Motivaction (2012) dat burgers beïnvloed kunnen worden door politieke aspecten als het gaat om burgerparticipatie, zoals de mening van burgers over de gemeente en politieke voorkeur (WRR, 2005; Motivaction International B.V., 2012). Dit is echter niet het geval bij burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen in Wittevrouwen. De bewoners hebben geen uitgesproken mening over de gemeente en het maakt niet uit of iemand links,

rechts of midden politiek georiënteerd is voor de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen.

Voor Wittevrouwen en het type buurt dat vergelijkbaar is met Wittevrouwen heeft de gemeente Utrecht door de resultaten van dit onderzoek meer inzicht gekregen aan welke “knoppen” ze kan draaien om de participatie in zelfbeheer te stimuleren. Ze weet nu wat bewoners belangrijk vinden en welke factoren (on)bewust meespelen bij het participeren in zelfbeheer. De gemeente zou bijvoorbeeld gericht mensen kunnen aanschrijven die al meedoen aan enige vorm van vrijwilligerswerk, waarvan de woning grenst aan openbaar groen en die boven de 55 jaar oud zijn.

Zelfbeheer kan van betekenis zijn voor gemeentelijk beleid. Het kan een goede aanvulling zijn op het traditioneel beheer van de gemeente. Meer ogen en oren in de wijk, meer identiteitsgevoel met de buurt en een hogere ruimtelijke kwaliteit. Vanwege dit meervoudig doelbereik kan de gemeente ervoor kiezen om het zelfbeheer van openbaar groen (verder) te stimuleren, mits aan bepaalde randvoorwaarden wordt voldaan. De gemeente dient de juiste informatie te geven aan haar burgers. Bewoners dienen namelijk over voldoende kennis van beheer van openbaar groen te beschikken. De gemeente moet haar burgers ook voldoende inspraak geven omtrent het beleid dat vastgesteld wordt over zelfbeheer van openbaar groen. Daarnaast moet rekening worden gehouden met de inzet van de bewoners. Het is belangrijk dat bewoners het enthousiasme voor zelfbeheer van openbaar groen behouden en dat er geen negatieve spanningen ontstaan tussen de bewoners als gevolg van het zelfbeheer van openbaar groen in de buurt.

Concluderend kan gezegd worden dat zelfbeheer momenteel zeker nog geen vanzelfsprekendheid is. Het gaat om een groeiproces, dat tijd en ruimte verdient. Het leidt dan ook niet direct tot substantiële besparingen. De grote winst is in eerste instantie een collectief gevoel van betrokkenheid en verantwoordelijkheid in de samenleving. Ook kan het de sociale cohesie vergroten in buurten. Op de lange termijn kan het wel tot besparingen leiden. Tevens moet worden vastgesteld dat niet alle groene openbare ruimtes en niet alle taken van stadsbeheer onder zelfbeheer gebracht kunnen worden. Het stadsbestuur blijft eerstverantwoordelijke voor het kwaliteitsniveau, zoals door de raad is vastgesteld. Zelfbeheer vanuit bewoners is dus een aanvulling op het traditionele beheer vanuit de gemeente.

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Samenvatting	7
Hoofdstuk 1 Inleiding	15
1.1 Aanleiding	15
1.2 Maatschappelijke relevantie	16
1.3 Wetenschappelijke relevantie	17
1.4 Doelstelling en onderzoeksvragen	18
1.5 Opbouw en werkwijze	21
1.6 Leeswijzer	22
Theoretisch kader	25
Hoofdstuk 2 Veranderende samenleving	25
2.1 van government naar governance	25
2.2 Coproductie van beleid	27
2.3 Zelforganisatie in de ruimtelijke ordening	27
2.4 Slot	28
Hoofdstuk 3 Burgerparticipatie	29
3.1 Burgerparticipatie in de ruimtelijke ordening	29
3.2 Participatieladder en bestuurstijlen	30
3.3 Positieve en negatieve aspecten van burgerparticipatie	33
3.4 Invloedrijke factoren op de mate van burgerparticipatie	33
3.4.1 Motieven van burgers om te participeren	33
3.4.2 Objectieve factoren en de doelgroepenbenadering	34
3.4.3 Subjectieve factoren en de leefstijlenbenadering	36
3.5 Slot	44
Hoofdstuk 4 Zelfbeheer van openbaar groen	45
4.1 Openbaar groen	45
4.2 Ruimtelijke kwaliteit openbaar groen	46
4.2.1 Ontwikkeling van het begrip ruimtelijke kwaliteit	46
4.2.2 Ruimtelijke kwaliteit van openbaar groen	48
4.3 Beheerbewust ontwikkelen	49
4.4 Beheertaken	50
4.5 Beheervormen	51
4.6 Zelfbeheer	51
4.6.1 Zelfbeheer van openbaar groen op buurtniveau	52
4.6.2 Zelfbeheer in kijk- en gebruiksgroen	54
4.6.3 Zelfbeheervormen	55
4.6.4 Zelfbeheertaken	56
4.6.5 Samenwerking met de gemeente	57
4.6.6 Belangen bij zelfbeheer openbaar groen volgens de gemeente Utrecht	57
4.7 Slot	58
4.8 Conceptueel model burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen	60

Hoofdstuk 5 Methoden	63
5.1 Onderzoeksontwerp	63
5.2 Casestudie Wittevrouwen te Utrecht	64
5.3 Exploratief onderzoek	68
5.4 Kwantitatief surveyonderzoek	69
5.5 Onderzoekspopulatie en steekproef	69
5.6 Operationalisatie	70
5.7 Respons	75
5.8 Representativiteit	75
Hoofdstuk 6 Casestudie: Zelfbeheer in Wittevrouwen	77
6.1 Visie gemeente Utrecht op zelfbeheer openbaar groen	77
6.2 Zelfbeheerprojecten in de wijk Noordoost	79
6.3 Wittevrouwen	80
6.3.1 Ligging Wittevrouwen	80
6.3.2 Achtergrond Wittevrouwen	81
6.3.3 Openbaar groen in Wittevrouwen	82
6.4 Slot	85
Hoofdstuk 7 Analyse en resultaten	87
7.1 Huidige stand van zaken omtrent zelfbeheer Wittevrouwen	87
7.1.1 Mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen	88
7.1.2 Oordeel kwaliteit openbaar groen	89
7.1.3 Activiteiten in het openbaar groen	92
7.1.4 Duur zelfbeheer openbaar groen	93
7.1.5 Openbaar groen in zelfbeheer	93
7.1.6 Samenwerking buurtbewoners in het groen	94
7.1.7 Tijdsbesteding zelfbeheer	95
7.1.8 Zelfbeheercontract	95
7.1.9 Ondersteuning gemeente	95
7.1.10 Slot	97
7.2 Motivatie factoren	98
7.2.1 Motieven om wel te participeren in zelfbeheer van openbaar groen	98
7.2.2 Motieven te gaan participeren in zelfbeheer van openbaar groen	99
7.2.3 Motieven om te stoppen met zelfbeheer van openbaar groen	100
7.2.4 Motieven om niet te participeren in zelfbeheer van openbaar groen	100
7.2.5 Slot	102
7.3 Objectieve factoren: sociaaldemografische doelgroep zelfbeheer	103
7.4 Subjectieve factoren	107
7.4.1 Affiniteit met tuinieren, natuur & landschap en milieu	107
7.4.2 Buurtbinding	108
7.4.3 Burgerplicht	109
7.4.4 Beschikbare tijd	110
7.4.5 Politiek	111
7.4.6 Ervaring met andere vormen van burgerparticipatie	112
7.5 Slot: invloedrijke motivatie, objectieve en subjectieve factoren	114

Hoofdstuk 8 Conclusies	119
8.1 Conclusies deelvragen	119
8.2 Conclusie van de hoofdvraag	128
8.3 Slotbeschouwing	133
Literatuurlijst	135
Bijlagen	141
1. Kenmerken burgerschapstijlen	142
2. Vergelijkbare buurten met de buurt Wittevrouwen	143
3. Representativiteitanalyse	146
4. Enquête	156
5. Overige tabellen en figuren bij statistische toetsing in SPSS	157

1.1 Aanleiding

De inwoners van Nederland hechten veel waarde aan de (esthetische) kwaliteiten van het openbaar groen in de buurt (VROM-raad, 2011, p. 13). Toegankelijke en aantrekkelijke groene openbare ruimtes in de buurt hebben invloed op de kwaliteit van het leven in de buurt (Herzele & Wiedemann, 2002, p. 109). Voldoende groen, mits goed ingericht en beheerd, is nodig om de buurt leefbaar te maken (VROM, 2006). Openbaar groen kan namelijk dienen als rustpunt, als een ruimte om elkaar te ontmoeten en is tegelijkertijd de uitvalsbasis voor allerlei activiteiten (Hajer, 2011, p. 7).

De gebruiksmogelijkheden en de kwaliteit van openbaar groen zijn belangrijke onderwerpen voor iedereen die in de stad woont. Het probleem is echter dat de kwaliteit van het openbaar groen achteruit gaat en dat mensen in hun buurt weinig gebruik maken van buurttuinen, speelplekken of plantsoentjes. Burgers klagen over verloedering en verrommeling van het openbaar groen in de buurt (Bebelaar, e.a., 2009). Het buurtgroen ziet er vaak slordig uit. Het lukt gemeentelijke diensten niet goed om het op orde te houden. Het beheer van openbaar groen wordt bij het reguliere beheer door de gemeente zo doelmatig mogelijk uitgevoerd. Dit betekent zo goedkoop mogelijk en zo weinig mogelijk onderhoud. Hierdoor beschouwen sommige bewoners het openbaar groen als zijnde geen onderdeel van de buurt waar ze invloed op kunnen hebben. Maar meer als een gemeentelijk verlengstuk van de wegen en stoepen in de buurt (VROM, 2010). Burgerschap, waarbij mensen naast het eigenbelang ook die van de ander respecteert en een bijdrage levert aan het algemeen belang, blijft zo zwak ontwikkeld. Bewoners voelen zich zo goed als niet betrokken bij het buurtparkje. Omdat de gemeente steeds minder geld voor het beheer over heeft vanwege de financiële crisis komt de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar groen in de buurt steeds meer onder druk te staan (Bebelaar e.a., 2009, pp. 6-11; VROM, 2010).

Openbaar groen vraagt dan ook om een vernieuwde aandacht van burgers en professionals om de ruimtelijke kwaliteit ervan te verbeteren (Bebelaar e.a., 2009, p. 6). Dit is een aanleiding om te onderzoeken op welke manier deze aandacht ingezet kan worden om de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar groen te verbeteren.

Om burgers te betrekken bij de openbare ruimte van hun buurt is de laatste jaren een opkomst te zien in zelfbeheer, medebeheer en ondernemend beheer, waarbij private partijen (bewoners, gebruikers, ondernemers, maatschappelijke organisaties) samenwerken met de gemeente als het gaat om het beheer van de openbare ruimte (CROW, 2002; Geluk & Leijts, 2007, pp. 29-31). De opkomst van deze 'nieuwe' vormen van beheer heeft te maken met de terugtrekkende overheid. Burgers krijgen de mogelijkheid om zelf initiatieven uit te voeren in de openbare ruimte. Zelfbeheer van openbaar groen is daar een voorbeeld van (Hajer, 2011). Maar welke type burgers raken hier enthousiast van? Wie zijn deze zogenaamde 'zelfbeheerders' in het openbaar groen? En welke voor- en nadelen heeft zelfbeheer van openbaar groen voor gemeentelijk beleid?

Dit geeft aanleiding om te onderzoeken in hoeverre motieven en persoonlijke kenmerken van burgers invloed hebben op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt en welke betekenis zelfbeheer van openbaar groen voor gemeentelijk beleid heeft.

1.2 Maatschappelijke relevantie

In de debatten over de ruimtelijke inrichting van Nederlandse steden is de ruimtelijke kwaliteit van de openbare ruimte een belangrijk thema op de politieke agenda (van Aalst & Ennen, 2002, pp 7, 8). Groene ruimtes krijgen hierin veel waarde toegekend. Het openbaar groen neemt namelijk een behoorlijk aandeel van de openbare ruimte in. Ongeveer een derde van de openbare ruimte bestaat uit openbaar groen (Vrom, 2006, p. 4). Meestal worden voorzieningen, werk, educatie en veiligheid genoemd als indicatoren voor ruimtelijke kwaliteit in de buurt. Maar milieuaspecten zoals gezonde lucht, een rustige buurt, een aantrekkelijk straatbeeld en groene ruimtes op loopafstand van je huis krijgen ook veel waarde toegekend. Men laat deze aspecten meewegen in de keuze van een woning. Het gebrek aan openbaar groen en speelplaatsen voor kinderen zijn belangrijke redenen waarom mensen de stad hebben verlaten. De meeste mensen verhuisden naar een groene en kalme plaats aan de rand van de stad (Herzele & Wiedemann, 2002, pp. 110, 111).

Het belang van de openbare ruimte (o.a. straten, pleinen en parken) wordt beheerst door twee aspecten. Enerzijds zorgt het voor de structuur in de stad, stedelijke ontwikkeling is niet mogelijk zonder openbare ruimte. Anderzijds is het essentieel voor de dagelijkse bezigheden van de mens, voor de uitwisseling van goederen, kennis, vermaak en cultuur (van Melik, 2008, pp. 15, 16). Om deze redenen werd in 1988 het belang van de ruimtelijke kwaliteit van de openbare ruimte voor het eerst vastgesteld in de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening. Vanaf 1988 is de openbare ruimte in veel Nederlandse steden geherstructureerd naar de standaarden van de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening (van Melik, 2008, pp. 15, 16). Het begrip duurzame ontwikkeling werd tegelijkertijd wereldwijd geaccepteerd middels het Brundtland-rapport uit 1987 (Cörvers, 2008, p. 8). Vanaf toen heeft men interesse gekregen in 'groene steden' (Baycan-Levent e.a., 2009, p. 193).

Openbaar groen genereert namelijk sociale, ecologische en economische voordelen voor de maatschappij (people, planet, profit) (Hendriks, e.a, 2010, p. 9). Het nodigt allereerst uit tot het ondernemen van activiteiten (zoals sporten, wandelen) in de openbare ruimte en draagt hierdoor tevens positief bij aan de gezondheid van burgers. Het openbaar groen kan daarnaast bijdragen aan de sociale cohesie tussen bewoners door middel van ontmoetingsplekken zoals parken en binnentuinen. Groen is bovendien goed voor de natuur en het milieu, het bindt stoffen (fijn stof en CO₂) die een negatieve werking op het milieu hebben, regenwater wordt meer gebufferd, kan beter de bodem indringen en vloeit gemakkelijker af en groen draagt bij aan de verlaging van de temperatuur in de stad, waardoor hittestress voorkomen kan worden (Tinga, 2011). Ten slotte heeft groen in de openbare ruimte van een stad een aantal economische voordelen. Het zorgt voor kostenbesparing op de gezondheidszorg, voor waardeverstijging van het vastgoed, het is een bron van recreatie-inkomsten en voor een positief imago van de stad waardoor het aantrekkelijk voor bedrijven en particulieren wordt om zich er te vestigen. Kortom, groen is multifunctioneel inzetbaar (Ministerie van Infrastructuur & Milieu, 2011, pp. 54-56).

Om de hierboven beschreven voordelen te bewerkstelligen is het van belang dat het openbaar groen op een kwalitatief hoogwaardige manier beheerd wordt. In de meest voorkomende beheersituatie is de gemeente geheel verantwoordelijk voor het beheer van het openbaar groen in een buurt. Een groot deel van de burgers is tevreden met deze vorm. Echter sommige burgers zijn niet tevreden met de manier waarop het beheer door de gemeente uitgevoerd wordt. Deze groep wil meer inspraak krijgen op het beheer en eigen initiatieven uitvoeren (Vrom, 2010). Er zijn al initiatieven zichtbaar vanuit deze actieve burgers om delen van het beheer van het openbaar groen zelf uit te voeren (zelfbeheer) of in samenwerking met de gemeente (medebeheer). Bij zelf- en medebeheer kunnen de bewoners namelijk invloed uitoefenen op het beheer. Waardoor de bewoners inspraak krijgen of zelf initiatieven aandragen voor het beheer van het openbaar groen. Hierdoor kunnen de bewoners invloed hebben op de kwaliteit en bruikbaarheid van het openbaar groen (Geluk & Leijds, 2007). Ze beschouwen het openbaar groen dan meer als een verlengstuk van hun eigen huis en tuin en zien allerlei mogelijkheden in het openbaar groen dat gemeentelijk beheer niet kan effectueren. Daardoor wordt de beleving, het gebruik en de duurzaamheid van het openbaar groen totaal anders dan in een buurt zonder zelfbeheer (Biemans, 2011a).

Wanneer bewoners zich inzetten voor het beheer van het openbaar groen kan dit positieve effecten hebben op de interactie tussen bewoners, het welzijn van de bewoners en de veiligheid in de wijk. Daarnaast draagt burgerparticipatie bij aan het identiteitsgevoel en de beleving van een wijk en stimuleert het in hoge mate de eigen verantwoordelijkheid en het zelforganiserend vermogen binnen gemeenschappen. Een zelforganiserend vermogen houdt in dat de betrokkenen binnen bepaalde kaders oplossingen bedenken voor de situaties waarmee ze te maken hebben. De uitdaging is om de organisatie zo in te richten (kaders te bedenken) dat het systeem zichzelf organiseert (Biemans, 2011b). Hierbij is een overheid nodig die heldere doelen stelt en ruimte creëert voor initiatieven vanuit particuliere partijen (Hajer, 2011, p. 10). Met vernieuwingsoperaties proberen (lokale) overheden, woningbouwcorporaties en andere organisaties bewonersparticipatie in het openbaar groen in de buurt te stimuleren (Bebelaar e.a., 2009, p. 11).

In dit onderzoek wordt onderzocht welke factoren van invloed zijn op de participatiebereidheid van bewoners in zelfbeheer van het in een buurt aanwezige openbaar groen. De onderzoeksresultaten beogen hiermee bij te dragen aan het debat over burgerparticipatie bij beheer van het openbaar groen in de buurt. Het doel is dat gemeenten door middel van de resultaten van dit onderzoek meer inzicht krijgen in de betekenis van zelfbeheer van openbaar groen voor gemeentelijk beleid.

1.3 Wetenschappelijke relevantie

In de wetenschappelijke literatuur zijn verschillende aspecten terug te vinden over het onderwerp van dit onderzoek. Internationale studies van de afgelopen tien jaar onderstrepen allereerst het belang van een groene omgeving voor mensen (Herzele, Wiedemann, 2002, p. 110). In het onderzoek van Baycan-Levent e.a (2009) komt bijvoorbeeld naar voren dat er veel rekening wordt gehouden in het ruimtelijk beleid met het ontwikkelen van groene ruimtes bij stedelijke ontwikkelingen. De interesse in 'greening cities' is verhoogd na de opkomst van duurzame ontwikkeling. Uit de analyse van het onderzoek blijkt dat openbaar groen een belangrijk aspect is voor de ruimtelijke kwaliteit van een gebied (Baycan-Levent e.a., 2009).

Daarnaast heeft het hebben van een identiteitsgevoel bij de openbare ruimte volgens Van Aalst en Ennen (2002) een positieve bijdrage voor de ruimtelijke kwaliteit in een gebied. De auteurs zien de stedelijke openbare ruimte als identiteitsbepalend landschap. De mate van identiteitsgevoel hangt samen met de inrichting en het gebruik van deze openbare ruimte. Het is daarom van belang dat burgers betrokken worden bij de inrichting van de openbare ruimte en gestimuleerd worden om er gebruik van te maken (Van Aalst en Ennen, 2002).

Ruimtelijk beleid wordt volgens Pinto-Correia e.a. (2006) echter nog steeds opgesteld aan de hand van top-down richtlijnen, waarbij geen rekening wordt gehouden met de relatie tussen burgers en hun leefomgeving. Om dit probleem op te lossen stelt Hägerstrand (1995) dat ruimtelijk beleid en planning gebaseerd moeten zijn op hoe macro en micro aspecten in de maatschappij met elkaar verbonden zijn. Ook Olsson (2003) stelt dat ruimtelijk beleid en planning niet alleen lokaal of alleen centraal geregeld kan zijn. Volgens de auteur vergt ruimtelijk beleid en planning een multi-level managementstrategie die sociale, economische en ecologische belangen behartigt. Dit komt ook de ruimtelijke kwaliteit van een gebied ten goede. Selman (2004) stelt dat het onmogelijk is om verder te gaan met de huidige top-down situatie in de maatschappij. Volgens de auteur is het van belang dat private partijen input brengen voor nieuw beleid, zodat beleid opgesteld wordt aan de hand van bestaande sociale netwerken in een gebied. Boonstra en Boelens (2011) zijn het hier ook mee eens. De auteurs stellen dat er een verschuiving van de macht plaatsvindt, waar de burgers steeds meer macht krijgen en initiatieven ontplooiën in de ruimtelijke planning. Ten slotte stelt Stenseke (2008) dat vertrouwen, communicatie en lokale invloed essentiële ingrediënten zijn voor een participatieve manier van plannen.

Deze participatieve manier van plannen kan ook toegepast worden bij het beheer van de openbare ruimte. Over het beheer van de openbare ruimte stellen Enengel e.a (2011) dat de afstanden groter worden tussen de partijen die de plannen maken voor het beheer en de partijen die het fysieke

werk daadwerkelijk uitvoeren. Als het beheer centraal geregeld wordt ontstaat er volgens de auteurs geen unieke en veelzijdige ruimte en doet het daarom geen goed aan de ruimtelijke kwaliteit van de openbare ruimte. De wetenschappers zijn van mening dat er behoefte is aan meer betrokkenheid vanuit de burgers (de civic society) bij het ontwerp en het beheer van de openbare ruimte (Enengel e.a, 2011). Uit het onderzoek van Van Melik (2008) blijkt al dat particuliere en private partijen tegenwoordig steeds meer betrokken worden bij de herinrichtingsprocessen van de openbare ruimte (Van Melik, 2008).

Er is dus veel bekend over openbaar groen, ruimtelijke kwaliteit, beheer en burgerparticipatie in beheer van openbaar groen, maar er is nog niet eerder onderzoek gedaan naar de relaties tussen deze begrippen en de factoren die participatie in zelfbeheer beïnvloeden. Het is daarom wetenschappelijk interessant om hier onderzoek naar te doen. Deze studie kan een bijdrage leveren aan de wetenschappelijke kennis over de diverse factoren die van invloed zijn op de participatie van buurtbewoners in zelfbeheer van het openbaar groen en het biedt in die zin ook nieuwe input voor het wetenschappelijke debat rondom burgerparticipatie bij beheer.

1.4 Doelstelling en onderzoeksvragen

Het doel van dit onderzoek is te onderzoeken welke factoren van invloed zijn op de participatie van buurtbewoners in het zelfbeheer van het openbaar groen. Belangrijk hierbij is te achterhalen welke motieven bewoners hebben om momenteel zelfbeheer van openbaar groen in de buurt uit te voeren en hoe de bewoners aankijken tegen eventuele toekomstige participatie in het zelfbeheer. Ook is het van belang om de mogelijke invloed van objectieve en subjectieve kenmerken van bewoners te onderzoeken die momenteel participeren in zelfbeheer van openbaar groen. Daarnaast is het doel inzicht te verschaffen in de betekenis van zelfbeheer van openbaar groen voor gemeentelijk beleid. Hierbij worden de voor- en nadelen van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen tegen elkaar afgezet.

De focus binnen dit onderzoek wordt op de gemeente Utrecht gelegd. In de gemeente Utrecht is zelfbeheer een van de pijlers van burgerparticipatie, en is uitbreiding van zelfbeheer een doelstelling van de gemeente om bewoners actief bij de openbare ruimte te betrekken (Gemeente Utrecht, 2009). In 2009 heeft de gemeente de nota 'Meedoen met beheer, over de samenwerking tussen gemeente en burgers in de openbare ruimte van Utrecht' opgesteld, over hoe ze deze doelstelling wil gaan bereiken. Voor de gemeente Utrecht is het interessant om inzicht te krijgen in welk type bewoner het zelfbeheer van openbaar groen in de buurt uitvoert en op welke manier toekomstig zelfbeheer gestimuleerd kan worden.

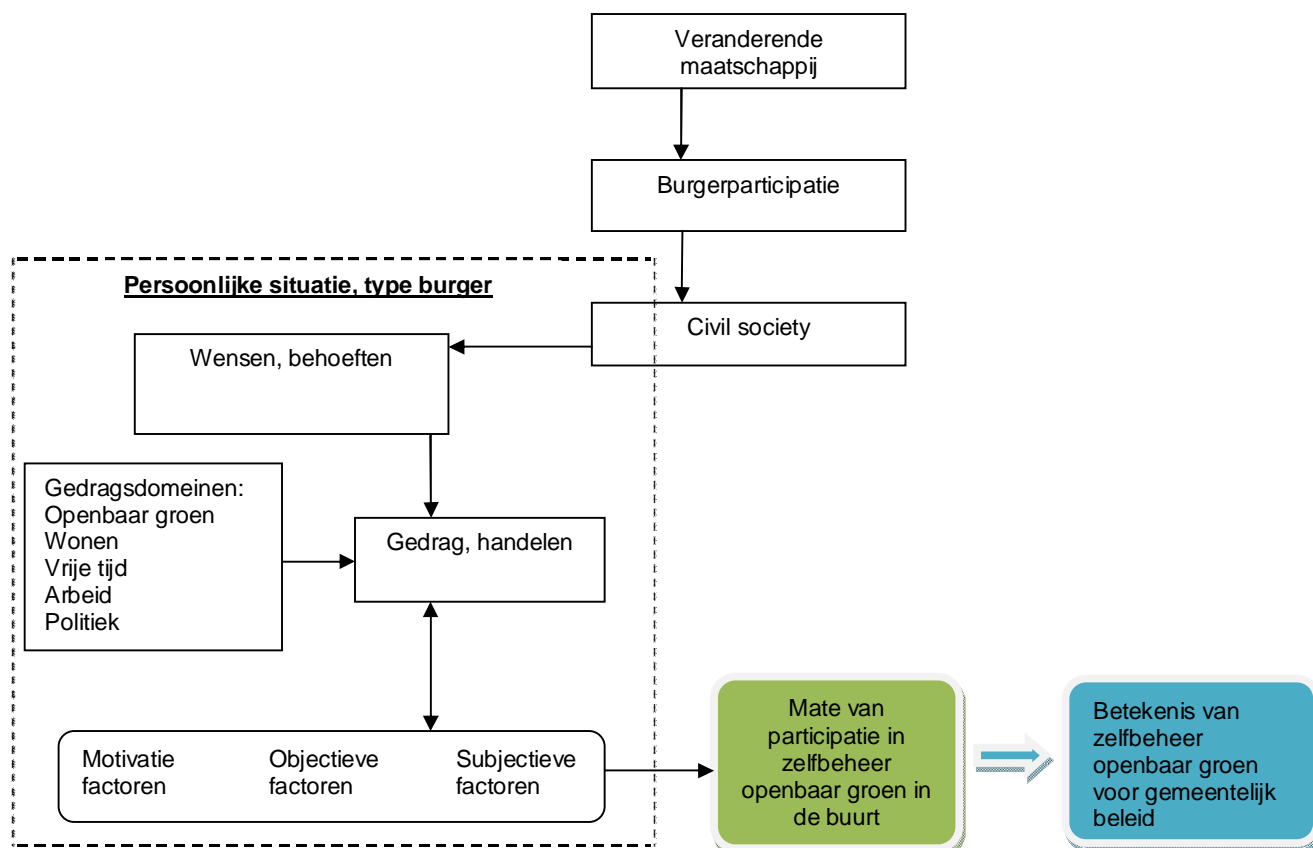
Het voorgaande resulteert in de volgende centrale vraag:

In hoeverre zijn motivatie, objectieve en subjectieve factoren van invloed op de mate van participatie van bewoners in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt Wittevrouwen en welke betekenis heeft zelfbeheer van openbaar groen voor het gemeentelijk beleid?

Om deze hoofdvraag te beantwoorden staan zowel burgers die wel en geen zelfbeheer van openbaar groen uitvoeren in het openbaar groen centraal. De 'niet-zelfbeheerders' kunnen of willen niet participeren in zelfbeheer, maar kunnen wel bepaalde wensen en behoeften hierover hebben. De wensen en behoeften veroorzaken het gedrag en handelen dat iemand vertoont in bepaalde gedragsdomeinen (zoals arbeid, vrije tijd, gezin). Met betrekking tot de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen worden motivatie, objectieve en subjectieve factoren meegenomen in het onderzoek. Er wordt onderzocht in welke mate deze verschillende factoren van invloed kunnen zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt, waarmee uiteindelijk inzicht verschaft wordt over de betekenis van zelfbeheer van openbaar groen voor gemeentelijk beleid.

Figuur 1.1 geeft het voorlopige conceptueel model weer, waar de verschillende concepten uit de hoofdvraag met elkaar in verband zijn gebracht.

Figuur 1.1: Conceptueel model

Bron: Eigen onderzoek, 2012

Door de terugtrekkende overheid verandert de maatschappij steeds meer in een participatiemaatschappij waarbij de burgers (the civil society) meer macht krijgen. Waardoor ze ook meer hun wensen en behoeften over de maatschappij kunnen tonen. Dit vloeit voort in een bepaald gedrag en handelen in verschillende gedragsdomeinen waarbij motivatie, objectieve en subjectieve factoren een rol spelen. Die vervolgens mogelijk van invloed kunnen zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt. Tot slot wordt inzicht verschaft in de betekenis van zelfbeheer van openbaar groen voor gemeentelijk beleid.

Aan de hand van het conceptueel model en de hoofdvraag zijn een aantal deelvragen opgesteld. De deelvragen worden beantwoord aan de hand van literatuurstudie en empirisch onderzoek en leiden uiteindelijk tot de beantwoording van de centrale vraag. De onderzoeksvragen zullen kort worden toegelicht.

Zelfbeheer van openbaar groen is een vorm van burgerparticipatie. Om een goed beeld te krijgen van zelfbeheer wordt eerst ingegaan op burgerparticipatie. Daarna zal in deelvraag twee dieper worden ingegaan op het begrip zelfbeheer. Deelvraag één en twee zullen aan de hand van literatuurstudie beantwoord worden.

Literatuurstudie

1) Wat is burgerparticipatie?

1a) Wat is de definitie van burgerparticipatie?

1b) Op welke manier en waarom wordt burgerparticipatie toegepast binnen de ruimtelijke planning?

1c) Welke factoren zijn van invloed op de mate van burgerparticipatie?

2) Wat is zelfbeheer?

2a) Wat is de definitie van zelfbeheer van openbaar groen?

2b) Op welke manier kan zelfbeheer gezien worden als een vorm van burgerparticipatie?

Deelvraag drie, vier, vijf en zes worden aan de hand van empirisch onderzoek beantwoord. Allereerst wordt ingegaan op de huidige stand van zaken omtrent zelfbeheer van openbaar groen in de casestudie van dit onderzoek, Wittevrouwen. Daarna komen de verschillende factoren (motivatie, objectieve en subjectieve) aan bod die wellicht van invloed kunnen zijn op de mate van zelfbeheer van openbaar groen.

Empirisch onderzoek

Allereerst wordt aan de hand van deelvraag drie een beeld geschetst van de huidige stand van zaken wat betreft zelfbeheer van openbaar groen in de Utrechtse buurt Wittevrouwen.

3) Wat is de huidige stand van zaken omtrent zelfbeheer van openbaar groen in de Utrechtse buurt Wittevrouwen?

Deelvraag drie bestaat uit een aantal subvragen:

3a) In hoeverre dragen de bewoners van de Utrechtse buurt Wittevrouwen momenteel al dan niet bij, hebben bijgedragen of zijn in de toekomst bereid bij te dragen aan het beheer van het openbaar groen in hun buurt?

3b) Wat is het oordeel van de bewoners van de Utrechtse buurt Wittevrouwen over de kwaliteit van het openbaar groen in hun buurt?

3c) In welke mate maken de bewoners gebruik van het openbaar groen?

3d) Welk(e) stuk(ken) openbaar groen in de buurt worden momenteel beheerd door bewoners, zijn in het verleden beheerd en in welke stuk(ken) openbaar groen hebben de bewoners interesse om in de toekomst te gaan beheren?

3e) Hoeveel jaar onderhouden de bewoners het stuk of de stukken openbaar groen tot nu toe?

3f) Hoeveel tijd zijn de bewoners gemiddeld per maand kwijt aan het onderhoud van het openbaar groen in hun buurt?

3g) Door wie wordt het openbaar groen beheerd?

3h) Is er een zelfbeheercontract met de gemeente afgesloten?

3i) Wordt er gebruik gemaakt van de ondersteuning die de gemeente biedt bij het onderhouden van het openbaar groen in de buurt?

Met deelvraag vier wordt vervolgens achterhaald waarom burgers (niet) bijdragen aan het onderhoud van openbaar groen, waarom ze (geen) interesse hebben in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt waarom ze gestopt zijn en.

4) Wat (de)motiveert bewoners om bij te (gaan) dragen aan het beheer van openbaar groen en waarom zijn sommige bewoners ermee gestopt?

Tot slot komen aan de hand van deelvraag vijf en zes de mogelijke invloedrijke factoren op de mate van zelfbeheer van het openbaar groen in de buurt aan bod. De factoren worden onderscheiden in objectieve en subjectieve factoren. Per factor wordt onderzocht of het invloed kan hebben op de mate

van participatie in zelfbeheer van het openbaar groen in de buurt. Zo wordt stap voor stap duidelijk hoe de persoonlijke situatie van zelfbeheerders er verder uitziet (naast de invloed van de motiefactoren).

5) In hoeverre hebben objectieve factoren invloed op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen in een buurt?

6) In hoeverre hebben subjectieve factoren invloed op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen in een buurt?

Er wordt dus eerst gekeken naar de bestaande wetenschappelijke literatuur over de veranderende maatschappij, burgerparticipatie en burgerparticipatie bij beheer van openbaar groen waarmee deelvraag één en twee beantwoord kunnen worden. Vervolgens wordt de theorie aangevuld met gegevens uit de praktijk. Deze empirische resultaten omtrent burgerparticipatie bij beheer van openbaar groen, worden vervolgens naast de theorie en het beleid omtrent burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen gelegd. Zo kan achterhaald worden of de theorie over burgerparticipatie en zelfbeheer klopt met wat er in de praktijk gevonden wordt. Vervolgens kan bekeken worden wat de empirische resultaten en conclusies betekenen voor de vervolgstappen van de gemeente Utrecht wat betreft zelfbeheer van openbaar groen in gemeentelijk beleid.

1.5 Opbouw en werkwijze

Met dit onderzoek wordt inzicht verschaft in het 'type' individu dat zelfbeheer van openbaar groen uitvoert aan de hand van de invloedrijke factoren die participatie in zelfbeheer van openbaar groen beïnvloeden. Om antwoord te kunnen geven op de deelvragen en uiteindelijk de hoofdvraag wordt gebruik gemaakt van een theoretische verkenning van de (internationale wetenschappelijke) literatuur die betrekking heeft op dit onderwerp. Met behulp van de theoretische inzichten en het empirisch onderzoek wordt uiteindelijk de centrale vraag beantwoord. Het is daarnaast interessant om inzicht te verschaffen over de betekenis van zelfbeheer van openbaar groen voor gemeentelijk beleid. Om tot de beantwoording van de hoofdvraag en de deelvragen te komen worden de onderstaande stappen doorlopen.

Stap 1: Verkenning onderwerp zelfbeheer

In de verkennende fase van het onderzoek zijn verschillende gesprekken gevoerd met experts op het gebied van zelfbeheer bij het advies- en ingenieursbureau Grontmij Nederland B.V. en de gemeente Utrecht. Het resultaat van deze verkenning is de keuze voor de case Wittevrouwen als geschikte casestudie voor dit onderzoek.

Stap 2: Literatuurstudie

Aan de hand van een literatuurstudie wordt een theoretisch kader geschreven. Uit de theorieën over burgerparticipatie, zelforganisatie, burgerinitiatieven, leefstijlbenaderingen, openbaar groen en beheer wordt een conceptueel model gemaakt dat als uitgangspunt dient voor het empirisch onderzoek.

Stap 3: Methodologie

Aan de hand van het conceptueel model en de onderzoeksvragen wordt in dit onderdeel het onderzoeksontwerp geschetst, de steekproef uiteengezet en de verschillende concepten geoperationaliseerd.

Stap 4: Casestudie

In stap vier wordt de casestudie Wittevrouwen beschreven.

Stap 5: Resultaten en analyse

In het empirisch gedeelte van dit onderzoek wordt de theorie getest in de praktijk aan de hand van kwantitatief onderzoek door middel van een enquête onder bewoners van de buurt Wittevrouwen.

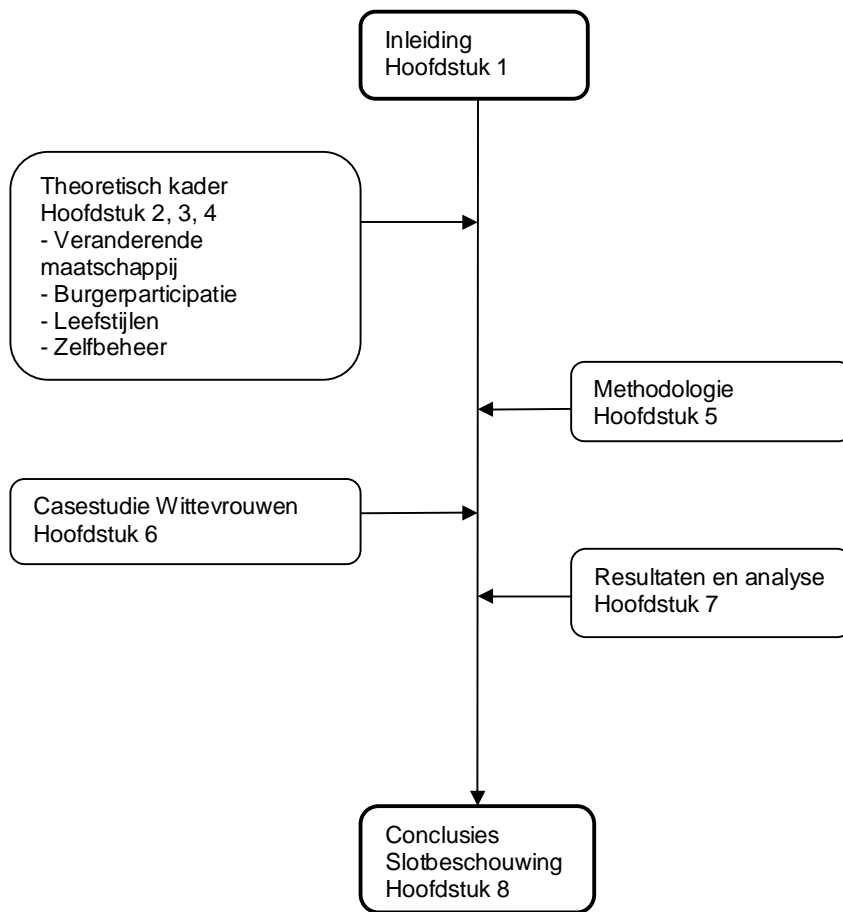
Stap 5: Conclusies

Tot slot wordt de empirie vergeleken met de theorie en worden er conclusies getrokken ten aanzien van de factoren die van invloed kunnen zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Er wordt onderzocht op welke punten het empirisch onderzoek de theorie bevestigd en op welke punten deze uiteenlopen. Daarnaast wordt inzicht verschaft over de betekenis van zelfbeheer van openbaar groen voor gemeentelijk beleid.

1.6 Leeswijzer

Het onderzoek bestaat uit acht hoofdstukken (zie figuur 1.2). Hoofdstuk één vormt de inleiding van het onderzoek. Hoofdstuk twee, drie en vier beslaan het theoretisch kader. Waarin in hoofdstuk twee achtergrondinformatie wordt gegeven over de veranderende maatschappij van een government gestuurde planning naar een governance gestuurde planning. In hoofdstuk drie wordt het begrip burgerparticipatie behandeld en wordt vervolgens ingegaan op hoe verschillende typen burgers onderscheiden kunnen worden op grond van verschillende leefstijlbenaderingen en factoren. Door middel van dit hoofdstuk kan deelvraag één beantwoord worden. Hoofdstuk vier gaat in op het hoofdthema van dit onderzoek, burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen, en sluit tot slot af met het conceptueel model, dat als uitgangspunt dient voor het empirisch onderzoek. Met de informatie uit hoofdstuk vier kan deelvraag twee beantwoord worden. In hoofdstuk vijf wordt de methodologie van het empirische onderzoek uiteengezet. Hier wordt het onderzoeksontwerp en onderzoeksmethode geschetst, wordt de casestudieselectie beargumenteerd, de populatie en steekproef uiteengezet, de concepten uit het conceptueel model geoperationaliseerd en de analyse van de enquête gedaan. In hoofdstuk zes komt de casestudiebeschrijving van de buurt Wittevrouwen aan de orde. Er wordt een uitgebreid beeld van de buurt geschetst en de visies en doelstellingen van de gemeente wat betreft zelfbeheer van openbaar groen. Waarna in hoofdstuk zeven de resultaten en analyse van het kwantitatieve onderzoek uiteengezet worden. De deelvragen drie, vier, vijf en zes komen in dit hoofdstuk aan bod. In hoofdstuk acht worden de conclusies en de slotbeschouwing geschetst. In dit hoofdstuk worden de deelvragen en hoofdvraag beantwoord en wordt de theorie aan de praktijk getoetst. Tot slot wordt afgesloten met een slotbeschouwing.

Figuur 1.2: Schematische weergave van de leeswijzer

Bron: Eigen onderzoek, 2012

Theoretisch kader

De volgende drie hoofdstukken gaan in op literatuur die te maken heeft met het onderwerp van dit onderzoek. Om te achterhalen in hoeverre verschillende factoren van mogelijke invloed zijn op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen en wat de mogelijke betekenis van zelfbeheer van openbaar groen voor gemeentelijk beleid is, wordt in dit theoretisch kader een verkenning gedaan van de bestaande wetenschappelijke literatuur en beleidsmatige nota's omtrent dit onderwerp.

Allereerst wordt in hoofdstuk twee een algemene schets gegeven over de veranderende maatschappij van een government geleidde naar een governance geleidde planning. Vervolgens wordt in hoofdstuk drie het begrip burgerparticipatie uiteengezet. Hierbij wordt ingegaan op de definitie van het begrip, op welke manier en waarom het wordt toegepast in de ruimtelijke planning en welke factoren van invloed zijn op de mate van burgerparticipatie. In hoofdstuk vier wordt ingegaan op het centrale thema in dit onderzoek: zelfbeheer van openbaar groen. Dat als middel ingezet kan worden om burgers te betrekken bij de openbare ruimte van hun buurt en daarom gezien kan worden als een vorm van burgerparticipatie. Tot slot wordt het conceptueel model gepresenteerd dat als uitgangspunt dient voor het empirisch onderzoek.

Hoofdstuk 2 Veranderende samenleving

'De modernistische en structuralistische maatschappij gaat uit van een wereld die vergeleken kan worden met een machine waarin gewenste uitkomsten gegenereerd en geproduceerd worden door experts. Terwijl in werkelijkheid de maatschappij een complex en dynamisch geheel is dat voortdurend evolueert als een organisch systeem' (Innes & Booher, 2003, p. 6).

Zelfbeheer van openbaar groen is niet een op zichzelf staand middel, maar maakt deel uit van de samenleving. De context waarin zelfbeheer van openbaar groen zich afspeelt, is van belang om een goed beeld te krijgen van het begrip. In dit hoofdstuk wordt de veranderende samenleving beschreven waarbij ingegaan wordt op de verschuiving van government naar governance en de opkomst van zelforganisatie.

2.1 Van government naar governance

De verschuiving van government naar governance gaat om een verschil in de manier van werken van de overheid. Zo was na de wederopbouw in Nederland de blauwdrukplanning de manier om de samenleving te besturen (Rhodes, 1996, p. 652). Deze manier is steeds meer verschoven naar interactieve beleidsprocessen. Overheden zijn namelijk steeds minder in staat om alleen te handelen. De overheid krijgt een kleinere rol terwijl burgers en ondernemers (the civic en business society) meer macht krijgen. Zo ontstaan ruimtelijke plannen steeds meer in samenspel van overheid, burgers en ondernemers (zie figuur 2) (Boonstra & Boelens, 2011).

Figuur 2: Veranderende samenleving

Bron: Van Hoorn, 2011

Er vindt sinds de jaren '90 een verschuiving van de werkwijze van de overheid in het planningsproces plaats van een 'government' geleide planning naar een 'governance' geleide planning. Bij government handelt de overheid voornamelijk op basis van de wettelijke macht en ligt de nadruk op formele en institutionele processen op nationaal niveau. Governance is gebaseerd op het vermogen om met andere overheden en met private partners tot een gezamenlijk plan te komen. Het is een goede manier om effectiviteit van en legitimiteit voor ruimtelijke planning te verkrijgen. Het veronderstelt namelijk dat planvormingsprocessen een toegevoegde waarde vertegenwoordigen die door alle betrokken partijen erkend wordt. Die meerwaarde komt tot stand door koppeling van de verschillende belangen, problemen en oplossingen, ook wel integratie genoemd (Spit & Zoete, 2006, p. 96).

Boelens (2009) verwoordt dit in de verandering van een 'inside-out' georganiseerde ruimtelijke planning naar een 'outside-in' georganiseerde planning. Het traditionele, statische, 'government' en 'top-down' gerichte planningproces verandert naar een meer duurzame, associatieve, 'governance' en 'bottom-up' gerichte manier van plannen. Er wordt meer gefocust op de doelen en belangen van burgers en ondernemers (Boelens, 2009, pp. 187-189). Aan de ene kant kan dit verklaard worden doordat burgers meer zeggenschap hebben gekregen, informatie toegankelijker is geworden en doordat technische middelen verbeterd zijn. Hierdoor is de maatschappij complexer en meer heterogeen geworden. Aan de andere kant is de positie van de ruimtelijke planning bij de Nederlandse overheden verkleind door globalisering, verminderde grondposities en teruglopende publieke middelen. (Boonstra & Boelens, 2011, p. 100).

Als gevolg van de bottom-up, governance gerichte manier van plannen treedt lokalisatie op binnen de ruimtelijke ordening. De regels en kaders die de overheid aan decentrale overheden stelt worden teruggedrongen. De overheid stelt meer keuzevrijheid en creativiteit voor provincies, gemeenten, ondernemers en burgers centraal in het ruimtelijk beleid. De ruimtelijke ordening wordt zodoende

gedecentraliseerd naar provincies, gemeenten, marktpartijen en burgers. Onder marktpartijen vallen projectontwikkelaars, bouwfondsen, woningcorporaties en particuliere investeerders en opdrachtgevers. Door de gebruikers bij de planvorming van ruimtelijke projecten te betrekken, ontstaat meer zicht op kansen en kan er meer rekening worden gehouden met de verschillende belangen. Een ondernemer heeft bijvoorbeeld andere vragen dan een particulier die zelf een woning wil bouwen. Door in te spelen op de wensen van de gebruikers en eigenaren in een gebied, wordt het investerend vermogen beter benut (de Zeeuw, 2011).

2.2 Coproductie van beleid

Innes & Booher (2003) stellen dat een maatschappij met capaciteit een zelforganiserend vermogen bevat dat werkt door kennis te verspreiden in netwerken en te delen met anderen. Governance maakt hier een belangrijk onderdeel van uit. Volgens de auteurs kunnen complexe systemen die op het punt staan om in totale chaos uit te breken, een positieve omslag maken door middel van verschillende individuele acties van actoren, die samenwerken en opereren vanuit een paar gemeenschappelijke doelen die ontstaan vanuit lokale kennis. Dit soort processen kunnen sneller, vaker en beter complexe problemen oplossen dan dat op een top-down manier of strak gestructureerde manier gaat (Innes & Booher, 2003).

Een zelforganiserende, governance georiënteerde planning past wellicht beter in de hedendaagse chaotische tijden met snelle veranderingen en tegengestelde doelen en perspectieven. 'Leren' is hierbij een belangrijk aspect. Een individu, organisatie of systeem met capaciteit leert van zichzelf en ontwikkelt zichzelf continue. Capaciteit sluit volgens Innes en Booher (2003) aan bij de beschrijving van 'community capacity' zoals beschreven door Chaskin (2001): 'Community capacity is the interaction of human capital, organizational resources, and social capital existing within a given community that can be leveraged to solve collective problems and improve or maintain the well being of a given community. It may operate through informal social processes and/or organized effort (Chaskin, 2001, p. 295).'

In een maatschappij met een zelforganiserend vermogen is er geen sprake van bureaucratieën die hun eigen invloed beschermen en hun eigen macht in de hiërarchie behouden. Een maatschappij met 'community capacity' werkt op de macht van individuen, organisaties en netwerken. Waarin de informatie vrij door netwerken van actoren stroomt die afzonderlijk in staat zijn autonoom te handelen met deze informatie. Hierdoor wordt ad hoc gewerkt door actoren die vervolgens kennis samenbrengen om het probleem te definiëren. Het doel hiervan is om tot gezamenlijke betekenis en probleemaanpak te komen. Hierdoor krijgen de verschillende actoren de mogelijkheid om samen of alleen te opereren (Innes & Booher, 2003, p. 8). Wanneer deze processen succesvol gebeuren kan dit leiden tot een verhoging van de community capacity en tot meer gerichte gemeenschappelijke resultaten (Chaskin, 2001, p. 295).

2.3 Zelforganisatie in de ruimtelijke planning

Op communicatie gebaseerde zelforganisatie zou wellicht de volgende stap kunnen worden in de ruimtelijke planning. De opkomst van zelforganisatie heeft ten eerste te maken met de financiële crisis. Door de financiële crisis heeft de overheid minder geld te besteden en is de ruimtelijke ontwikkeling afhankelijk geworden van de bereidheid en het investeringsvermogen van andere partijen, zoals burgers, ondernemers en maatschappelijke organisaties (Machielse, 2010). Daarnaast hebben de afgenomen grondposities van de overheid invloed op de opkomst van zelforganisatie. Private partijen krijgen steeds meer grond in hun bezit, waardoor de overheid niet meer de gehele mogelijkheid en macht bezit om te bepalen wat er ontwikkeld wordt op een stuk grond (Groetelaers, 2005). Als laatste hebben de verbeterde toegankelijkheid van informatie, de toegenomen individualisering van de maatschappij en het uitgebreide aantal maatschappelijke- en burgerorganisaties te maken met de opkomst van zelforganisatie (Boonstra, 2010).

Deze bestuurlijke en maatschappelijke veranderingen zorgen ervoor dat zelforganisatie steeds aannemelijker wordt. Met deze nieuwe vorm van ruimtelijke ontwikkeling is het niet meer alleen de

overheid die de ruimtelijke planning bepaald. Maar krijgen ook burgers de mogelijkheid om initiatieven uit te voeren (Van der Heijden, e.a., 2007). Een belangrijk verschil met burgerparticipatie is dat bij zelforganisatie het initiatief echt bij de burgers zelf vandaan komt, en burgers niet deelnemen omdat de overheid dit van hen vraagt. Participatie refereert naar doelen die door de overheid zijn gesteld, waarop burgers invloed uit kunnen oefenen door middel van procedures die bepaald zijn door de overheidsregimes zelf. Zelforganisatie echter, staat voor motieven, netwerken, gemeenschappen, processen en doelen die voortkomen vanuit de burgers zelf. Het gaat er dus om wie het initiatief neemt: de overheid of het maatschappelijk middenveld en het bedrijfsleven, die onafhankelijk zijn van publieke beleidsdoelen (Boonstra & Boelens, 2011, p. 109).

Zelforganisatie kan een middel zijn om op een juiste wijze met de heterogeniteit en toenemende pluraliteit van de samenleving om te gaan, door vanuit de maatschappij ontstane initiatieven te ondersteunen en zo de samenleving (of de burger) in 'pole position' te zetten. Zelforganisatie staat los van de overheid. Het zijn autonome initiatieven vanuit de 'civil society' die ontstaan uit communicatienetwerken tussen burgers waarbij de overheid geen dominante positie inneemt. Zelforganisatie is het spontane ontstaan van orde uit chaos. Bij ruimtelijke planning houdt dit in dat burgers en ondernemers (civil en business society) bijdragen aan stedelijke ontwikkeling vanuit hun eigen motivatie. Bij zelforganisatie komt het outside-in karakter van planning sterk naar voren: het initiatief komt vanuit de maatschappij. Dit staat in contrast met de inside-out planning die gehanteerd werd ten tijde van de blauwdrukplanning tot de jaren '70 waar de overheid initieerde (Boonstra & Boelens, 2011).

De definitie van zelforganisatie bij ruimtelijke planning wordt door Boonstra en Boelens (2011) als volgt beschreven: *'Initiatieven voor ruimtelijke ingrepen geïnitieerd vanuit de samenleving, door middel van autonome netwerken van burgers, zonder dat de overheid daarop invloed heeft'* (Boonstra & Boelens, 2011, p. 100).

Voorbeelden van zelforganisatie binnen de ruimtelijke planning in Nederland zijn: straatgemeenschappen die zich inzetten voor ruimtelijke verbeteringen in hun straat, groepen ondernemers die zich inzetten voor verbeteringen in hun bedrijfsomgeving, informele vestigingsplaatsen door kunstenaars op voormalig industriegebied en samenwerkende netwerken tussen zelfstandige ondernemers. Burgerinitiatieven hoeven niet enkel fysiek van aard te zijn, het kan ook gaan om initiatieven die te maken hebben met welzijn en leefbaarheid (Boonstra, 2010, pp. 25-26; Boonstra & Boelens, 2010, pp.5-10).

2.4 Slot

In de hedendaagse maatschappij heeft een verschuiving plaatsgevonden van government naar governance geleidde ruimtelijke planning. Deze verschuiving heeft een nieuwe samenleving gecreëerd waarin burgerparticipatie meer op de voorgrond komt te liggen. De overheid is namelijk gaan samenwerken in netwerken met de civil en business society, waardoor de grenzen tussen de samenleving en de overheden vervaagt. In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op de betekenis van burgerparticipatie in de ruimtelijke planning.

In de jaren '70 van de vorige eeuw konden burgers zich alleen laten horen via stemrecht en inspraak. Het openbaar beleid was lange tijd enkel het terrein van politieke en ambtelijke bestuurders. De 'doorsnee' burger hield zich er verre weg van. Sinds de jaren '90, zoals in hoofdstuk twee beschreven, vindt er steeds meer een verschuiving plaats van government naar governance, waarbij de kloof tussen de overheid en de burgers verkleind wordt (van der Heijden e.a, 2007). Begrippen als 'vraaggericht beleid', 'co-productie' en 'interactieve beleidsvorming' komen veelvuldig terug in de wetenschappelijke literatuur. In deze beleidsaanpakken mag elke belanghebbende, van burger tot milieugroepering, meedenken en meepraten over allerlei ruimtelijke projecten. Betrokkenen worden door de overheid uitgenodigd om vroegtijdig in het proces van voorbereiding en afweging mee te denken over beleidsproblemen en oplossingen (Edelenbos, 2000, p. 5).

In dit hoofdstuk zal ingegaan worden op de definitie van burgerparticipatie, op welke manier en waarom burgerparticipatie toegepast wordt binnen de ruimtelijke planning en welke factoren van invloed kunnen zijn op de mate van burgerparticipatie.

3.1 Burgerparticipatie in de ruimtelijke ordening

In Nederland zijn vanaf de jaren zestig pogingen gedaan om burgers actief te betrekken bij ruimtelijke ordening processen. Burgerparticipatie in de ruimtelijke ordening heeft drie periodes ofwel generaties doorgemaakt (Boonstra & Boelens, 2011).

De eerste generatie van burgerparticipatie is ontstaan in de jaren '70. De politieke agenda sluit niet meer aan bij de ideeën van de nieuwe generatie. Blauwdrukplanning maakt hierdoor plaats voor planning waarin burgers door de overheid gemaakte plannen kunnen bekritisieren, burgers krijgen inspraak. Op deze vorm van participatieve planning kwam al snel kritiek. Er wordt te veel gefocust op het proces in plaats van de inhoud (Boonstra & Boelens, 2011).

De tweede generatie is ontstaan in de jaren '90. De nadruk van burgerparticipatie verschuift eind jaren '80 naar samenwerking, waarin overheden samenwerken met stakeholders in het bedrijfsleven en later ook met burgers. Het gaat nu meer om de inhoud dan om het proces. Waarbij interactieve beleidsvorming en coproductie centraal staan. Resultaat van deze vorm van planning is het 'Poldermodel'. In de praktijk krijgen burgers enkel de mogelijkheid te reageren op ruimtelijke plannen. De kritiek hierop is dat de minder machtige bevolkingsgroepen buitengesloten worden. Het samenwerkingsmodel werd langzaam een model waarin beslissingen vooral in achterkamertjes werden genomen. Daarmee groeide het wantrouwen ten opzichte van het model (Boonstra & Boelens, 2011).

De derde generatie is ontstaan vanaf het jaar 2000, waarbij het burgerinitiatief, eigen verantwoordelijkheid en een faciliterende overheid centraal staan. Vanaf 2005 staat 'participatory budgeting' in de belangstelling. Hierbij ondersteunen overheden initiatieven die ontstaan vanuit de maatschappij zelf. Deze vorm werkt niet geheel autonoom, omdat overheden moeten kunnen ingrijpen wanneer het misgaat (Boonstra & Boelens, 2011 & Lenos e.a., 2006).

De verschillende burgerparticipatie generaties volgen elkaar op, maar blijven echter alle drie naast elkaar bestaan. Elke generatie vertegenwoordigt een eigen visie of strategie. Afhankelijk van de lokale situatie en van de fase waarin het beleid vorm krijgt, kan men strategisch kiezen voor een top-down of bottom-up benadering. Tegenwoordig is er toch een groeiende belangstelling voor de derde generatie burgerparticipatie (Lenos e.a., 2006).

Bij participatie in zelfbeheer van openbaar groen door bewoners ligt vooral de tweede generatie ten grondslag. De bewoners nemen verantwoordelijkheid voor het beheer van het openbaar groen, maar de eindverantwoordelijkheid ligt nog steeds bij de gemeente. Er kan daarom gesproken worden van

een coproductie tussen de gemeente en de bewoners bij het beheer van het openbaar groen (Gemeente Utrecht, 2009).

3.2 Participatieladder en bestuurstijlen

In de bestuurskundige wetenschapsdiscipline worden verschillende participatievormen onderscheiden. Arnstein (1969) ontwierp de eerste participatieladder, die de verschillende mate van zeggenschap van burgers weergeeft (Arnstein, 1969). Met behulp van de participatieladder kan duidelijk gezien worden welke vormen van burgerparticipatie bestaan (zie figuur 3.1).

Hoe hoger burgers op de ladder komen hoe meer macht ze kunnen uitoefenen. Bij de laagste twee niveaus op de ladder (manipulation en therapy) wordt niet geparticipeerd in planning door burgers. Hier is het de overheid die de burgers zegt hoe het moet (Arnstein, 1969).

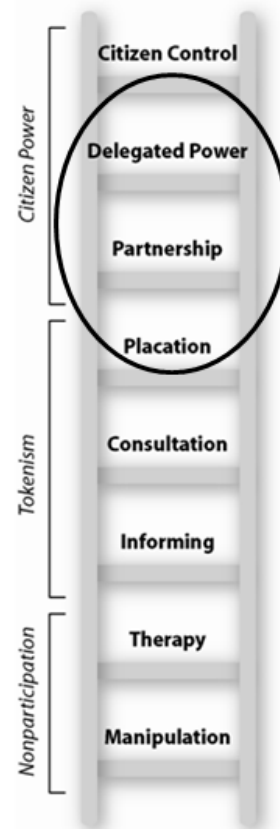
Bij de middelste spijlen (informing en consultation) hebben de burgers het recht om te weten wat er gebeurt en mogen ze hierop reageren, ze worden geïnformeerd door de overheid. Burgers luisteren en er wordt naar hun geluisterd. Maar ze hebben niet genoeg macht om initiatieven te nemen. Voorbeelden zijn voorlichtingsbijeenkomsten organiseren, een website openen en nieuwsbrieven uitbrengen. Bewoners voelen zich betrokken bij de ontwikkelingen, maar hebben er geen directe invloed op (Arnstein, 1969).

Spijl vijf (placation) bevat een hoger niveau van burgerparticipatie, hierbij mogen burgers advies geven. Burgers hebben zo inspraak bij de planontwikkeling. Burgers denken mee over probleemstellingen en helpen de overheid bij het vinden van passende ontwerp oplossingen. De overheid staat vrij in wat zij met de aangedragen ideeën doet. De intentie van dit niveau van participatie is om specifieke delen van de openbare ruimte beter toe te snijden op wat burgers willen. De overheid heeft echter nog steeds de macht om uiteindelijke beslissingen te maken (VROM, 2010, p. 7, 8; Arnstein, 1969).

In de bovenste spijlen van de ladder partnership en delegated power, bevinden zich participatieniveaus waar burgers meer invloed kunnen uitoefenen op beslissingen. Burgers kunnen bijvoorbeeld een samenwerkingsverband in de vorm van een stichting of vereniging opstellen waarmee ze meer macht hebben om vervolgens invloed te hebben op de traditionele machthebbers. In dit proces van burgerparticipatie proberen 'nobodies' macht te genereren en daardoor 'somebodies' te worden met genoeg macht om hun visies en behoeften duidelijk te kunnen maken. De overheid stelt samen met burgers randvoorwaarden op en verdeelt verantwoordelijkheden. Burgers worden hierdoor actief betrokken bij hun woonomgeving en dat kan leiden tot een hoger gebruik van de openbare ruimte en een grotere sociale veiligheid. Bij dit niveau van participatie is een gemeenschappelijk doel van groot belang. Wanneer alle partijen het met elkaar eens zijn, kan de overheid binnen dat doel sommige verantwoordelijkheden overdragen aan werkgroepen en bewonersorganisaties, zoals verenigingen van eigenaren (VvE) (Gemeente Utrecht, 2009, p. 5; VROM, 2010, p. 7, 8; Arnstein, 1969).

Tot slot maken burgers bij 'citizen control' beleid en voeren dit ook zelf uit. Bij dit hoogste niveau van participatie zijn burgers zelf initiatiefnemer voor ontwikkeling, uitvoering en beheer van een plan (Gemeente Utrecht, 2009, p. 5; VROM, 2010, p. 7, 8; Arnstein, 1969).

Figuur 3.1: Participatieladder

Bron: Arnstein, 1969

Participatie in zelfbeheer van openbaar groen door bewoners past het beste binnen het niveau van placation, partnership en delegated power (zie figuur 3.1). Dit omdat het gezien kan worden als een samenwerking tussen de gemeente en bewoners. Bewoners kunnen ten eerste zelf ideeën aandragen over het beheer van het openbaar groen in hun buurt. Er moet echter wel rekening worden gehouden van de randvoorwaarden die opgesteld zijn vanuit de gemeente. Daarnaast krijgen bewoners de verantwoordelijkheid over bepaalde beheertaken die de gemeente eerst zelf zou uitvoeren. De gemeente biedt echter wel nog ondersteuning in de vorm van advies, levering van kleine plantjes en zaadjes, het uitlenen van gereedschap en het ophalen van het groenafval. De bewoners zullen daarom nooit eindverantwoordelijke worden voor het beheer van het openbaar groen in hun buurt, dit blijft de gemeente (Gemeente Utrecht, 2009, p. 5).

Voor Nederlandse verhoudingen is de participatieladder van Arnstein (1969) later uitgewerkt door Edelenbos en Monnikhof (2001) en bestaat uit de volgende treden (zie figuur 3.2):

Informereren: burgers worden geïnformeerd over het beleid en kunnen vrijblijvend reageren, maar leveren geen input voor de beleidsvorming (Edelenbos & Monnikhof, 2001).

Raadplegen: het politieke bestuur bepaalt in hoge mate zelf de politieke agenda voor besluitvorming. De betrokken burgers en organisaties worden gezien als gesprekspartners bij de ontwikkeling van beleid. De gespreksresultaten vormen mogelijke bouwstenen voor beleid. Echter de overheid is niet verplicht om de input van de participanten te gebruiken (Edelenbos & Monnikhof, 2001).

Adviseren: het politieke bestuur stelt de politieke agenda samen. De betrokken burgers en organisaties hebben de gelegenheid om problemen aan te dragen en oplossingen te formuleren. De overheid kan echter wel afwijken in de uiteindelijke beleidsvorming (Edelenbos & Monnikhof, 2001).

Figuur 3.2: Participatieladder Edelenbos en Monnikhof

Bron: Edelenbos & Monnikhof, 2001.

Coproduceren: Het politieke bestuur en de betrokken burgers en organisaties komen gezamenlijk een probleemagenda overeen, waarna gezamenlijk naar oplossingen wordt gezocht. Bestuurders kunnen bij de uiteindelijke besluitvorming beargumenteerd afwijken van de inbreng van de deelnemers, maar hun commitment is veel zwaarder dan bij het participatieniveau 'adviseren' (Edelenbos & Monnikhof, 2001).

Meebeslissen: Besluitvorming wordt aan de betrokkenen gedelegeerd. Het politieke bestuur verbindt zich aan deze besluiten. De overheid speelt nog wel een adviserende rol (Edelenbos & Monnikhof, 2001).

De participatieladder kan vervolgens gekoppeld worden aan verschillende bestuursstijlen, die ontwikkeld zijn door Pröpper en Steenbeek (2001). De bestuursstijlen beschouwen het participatieproces vanuit de bestuurder. In tabel 3.1 is te zien welke participatiekenmerken elke bestuursstijl heeft (Pröpper en Steenbeek, 2001).

Tabel 3.1: Participatievormen en bestuursstijlen.

Participatievorm	Bestuursstijl	Rol van de burger	Rol van bestuur
Participant wordt niet betrokken	Gesloten autoritaire stijl	Geen	Voert zelfstandig beleid en verschaft geen informatie
Informereren	Open autoritaire stijl	Doelgroep van onderzoek, voorlichting levert geen input	Voert zelfstandig beleid en verschaft informatie
Raadplegen	Consultatieve stijl	Geconsulteerde gesprekspartner	Bepaalt beleid en geeft de mogelijkheid tot commentaar, maar hoeft daaraan geen consequenties te verbinden
Adviseren	Participatieve stijl	Adviseur	Bepaalt beleid, maar staat open voor andere ideeën en oplossingen
Coproducteren	Delegerende stijl	Medebeslisser binnen randvoorwaarden	Het bestuur geeft de participant de bevoegdheid om binnen randvoorwaarden zelf beslissingen te nemen of uitvoering aan beleid te geven
	Samenwerkende stijl	Samenwerkingspartner op basis van gelijkwaardigheid	Bestuur werkt en besluit op basis van gelijkwaardigheid met participanten samen
Meebeslissen	Faciliterende stijl	Initiatiefnemer	Biedt ondersteuning en laat beleidsvorming over aan participanten

Bron: Edelenbos & Monnikhof, 2001; Pröpper & Steenbeek, 2001.

Bij zelfbeheer van openbaar groen ligt de nadruk op de coproducerende participatievorm. Burgers werken mee aan het maken en/of uitvoeren van beleid omtrent het beheer van openbaar groen (Gemeente Utrecht, 2009). Hierbij hoort een delegerende/samenwerkende bestuursstijl vanuit de overheid. Het bestuur geeft de participant de bevoegdheid om binnen randvoorwaarden zelf beslissingen te nemen of uitvoering aan beleid te geven en werkt en neemt besluiten op basis van gelijkwaardigheid met de participanten. De burger vervult hierbij de rol van medebeslisser (binnen randvoorwaarden) en samenwerkingspartner (op basis van gelijkwaardigheid) (Edelenbos & Monnikhof, 2001; Pröpper & Steenbeek, 2001).

In dit onderzoek wordt enkel ingegaan op de samenwerking in beheertaken van openbaar groen op buurtniveau tussen de gemeente en de 'civil society', de bewoners van een buurt. Deze bewoners kunnen individueel of in groepsverband een deel het openbaar groen in hun buurt onderhouden in samenwerking met de gemeente (Gemeente Utrecht, 2009). Samenwerkingsverbanden wat betreft beheer van openbaar groen tussen de gemeente en andere partijen, zoals maatschappelijke organisaties, woningcorporaties, projectontwikkelaars, bouwfondsen, particuliere investeerders en opdrachtgevers worden in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten.

3.3 Positieve en negatieve aspecten van burgerparticipatie

Er zijn vier argumenten te onderscheiden waarom burgerparticipatie zinvol is in de ruimtelijke ordening. Ten eerste bevordert burgerparticipatie op *sociaal vlak* de sociale cohesie tussen bewoners en ontstaan er nieuwe sociale netwerken in de wijk. Tevens krijgen de bewoners meer binding met hun

leefomgeving, omdat ze inspraak hebben en meer verantwoordelijkheid dragen voor de ruimtelijke inrichting en het beheer van de omgeving waarin ze wonen (Boonstra & Boelens, 2011).

Daarnaast dragen actieve en betrokken burgers bij aan de verbetering van de *ruimtelijke kwaliteit* van hun leefomgeving. Participatie zorgt voor een beter en duurzamer milieu, omdat bewoners bewust bezig zijn met hun leefomgeving. Ze zijn verbonden aan hun lokale leefomgeving. Door een toenemend verantwoordelijkheidsgevoel wordt een hogere ruimtelijke kwaliteit bereikt (Boonstra & Boelens, 2011).

Ten derde is burgerparticipatie zowel op de korte als lange termijn gunstig voor de *economie*. Een beter functionerende maatschappij zorgt voor besparingen op lange termijn ('economic robustness'). Doordat de planningprocedures bij ruimtelijke planning korter worden door sociale cohesie en betrokkenheid bij de leefomgeving, levert het geld op. Lokale investeringen en lokaal ondernemerschap door bewoners in de gemeenschap zijn tevens gunstig voor de economie (Boonstra & Boelens, 2011).

Tot slot is burgerparticipatie goed voor de *politiek*. Het sluit namelijk aan bij de trend van een terugtrekkende overheid. De Nederlandse overheid wil haar maatschappij veranderen van een welvaartstaat naar een maatschappij die gebaseerd is op zelforganisatie en vrijwilligerswerk. Dit is gebaseerd op de kloof tussen de overheid en de burgers. Participatie kan een hulpmiddel zijn die kloof te dichten, omdat het de overheid en burgers dwingt samen te werken. Burgers hebben zo meer inspraak bij publieke zaken en hierdoor wordt de democratie gestimuleerd (Boonstra & Boelens, 2011).

Ondanks deze voordelen treden er ook tegenslagen op bij pogingen tot meer burgerparticipatie in de ruimtelijke ordening. Dit komt ten eerste doordat de plannen nog te veel ontwikkeld worden binnen de kaders van de overheid. Samenwerking tussen overheden en burgers is nog te veel gebaseerd op 'government' gestuurde planning. Overheden staan namelijk te weinig open voor initiatieven vanuit de samenleving. Bij government geleide participatie trajecten beslist de overheid wie mag participeren in het planproces en op welke wijze. Daarnaast wordt de probleemdefiniëring vanuit het perspectief van de overheid gedaan.

Om participatie te creëren zonder deze beperkingen is het nodig om van de boven beschreven padafhankelijkheid van government af te komen (Boonstra & Boelens, 2011). Dit kan bereikt worden door een verandering van het bestaande, traditionele, statische, government, top-down en inside out gerichte planningproces naar een meer duurzame, associatieve, governance, bottom-up en outside in gerichte manier van plannen. Binnen de derde generatie burgerparticipatie wordt hier al flink mee geëxperimenteerd. Bij de eerste en tweede generatie burgerparticipatie ligt het initiatief bij het bestuur, echter bij de derde generatie neemt de burger zelf het initiatief voor een actie binnen het publieke domein (van der Heijden e.a, 2007, p. 17).

3.4 Invloedrijke factoren op de mate van burgerparticipatie

In deze paragraaf komen de factoren aan bod die van invloed kunnen zijn op de mate van burgerparticipatie. De verschillende factoren kunnen onderverdeeld worden in motiefactoren (motieven), objectieve factoren en subjectieve factoren.

3.4.1 Motieven van burgers om te participeren

Burgers hebben verschillende motieven om zich in te zetten voor participatieprojecten in de ruimtelijke ordening. Tonkens & Verhoeven (2011) onderscheiden vier categorieën motieven van burgers om te participeren: eigenbelang, sociaal belang, burgerschap en invloed kunnen uitoefenen.

Ten eerste participeren burgers uit eigenbelang. Het valt op dat burgers eerder participeren als het probleem of project in hun directe omgeving afspeelt en dat het project binnen hun interesses ligt (Tonkens & Verhoeven, 2011). Volgens Hustinx (2009) is er sprake van individualisering van het vrijwillig engagement. Mensen worden actief op manieren die aansluiten bij de eigen mogelijkheden, beperkingen en interesses. Individualisering betekent niet dat mensen volledig autonoom keuzes maken om in actie te komen. Ze worden daarbij op indirecte en soms subtiele wijze beïnvloed door

politiek, overheid, maatschappelijke organisaties en media (Hustinx, 2009, p. 217). Daarnaast participeren burgers uit eigenbelang om er zelf beter van te willen worden door financieel gewin, carrière mogelijkheden, nieuwe dingen leren of andere persoonlijke voordelen (Tonkens & Verhoeven, 2011).

Toch wijzen onderzoeken naar politieke participatie (Verba e.a., 1995) en naar vrijwilligerswerk (Stukas e.a., 2008; Rochester e.a., 2010) uit dat eigenbelang slechts een beperkte verklaring voor de motivaties achter participatie kan bieden. Er spelen dus ook nog andere motivaties een rol.

Sociaal belang speelt ook mee bij burgerparticipatie. Burgers die participeren voelen zich vaak gerespecteerd en gewaardeerd (Higgins, 1999). Ze hebben de indruk dat ze iets bij kunnen dragen aan de samenleving. Er kan gesteld worden dat individuen participeren uit een verlangen om bij te dragen en er bij te horen (Higgins, 1999).

Dit kan tevens gezien worden als een onderdeel van burgerschap, dat door Denters (2004) burgerzin wordt genoemd. Denters (2004) maakt onderscheid tussen burgerzin en participatie en Higgins maakt onderscheid tussen participanten en niet-participanten. Participanten vertonen een gevoel van burgerzin dat bij niet-participanten niet aangetroffen wordt. Het wel of niet participeren heeft te maken met een (zelf)opgelegde norm. Mensen die participeren vinden het vaak hun plicht om een steentje bij te dragen (Denters, 2004).

Tot slot kunnen mensen invloed willen uitoefenen om collectieve uitkomsten te beïnvloeden en zo inspraak te hebben in de plannen van de overheid (Tonkens & Verhoeven, 2011).

De motieven van burgers om te participeren hangen sterk af van de persoonlijke situatie van burgers. De persoonlijke situatie van burgers kan omschreven worden als de normen, waarden, attitudes en gewoonten die mensen hebben en hoe je door het leven gaat. Iedereen heeft een eigen persoonlijke situatie. Die persoonlijke situatie kan ook invloed hebben op de mate waarin burgers participeren in participatieprojecten (Salverda & Vreke, 2009). Er zijn manieren om een groep mensen op te delen in verschillende groepen aan de hand van de persoonlijke situatie. Hier zijn verschillende manieren voor. Een benaderingswijze die toegepast kan worden is de doelgroepenbenadering (Coppens & Oosterlynck, 2008, pp. 4, 5). Hierover meer in de volgende paragraaf

3.4.2 Objectieve factoren en de doelgroepenbenadering

Een veel gebruikte methode om burgers in te delen naar verschillende 'typen' burgers is de doelgroepenbenadering. Deze indeling wordt gedaan op basis van objectief meetbare elementen van hun persoonlijke situatie, zoals geslacht, leeftijd, inkomen, opleidingsniveau en huishoudensamenstelling. Op basis van deze kenmerken worden burgers ingedeeld in verschillende sociaaldemografische groepen (Coppens & Oosterlynck, 2008, pp. 4, 5).

Er kan bijvoorbeeld verwacht worden dat het hebben van kinderen een bepalende factor kan zijn voor de wensen die een huishouden heeft voor de leefomgeving. Huishoudens met kinderen willen waarschijnlijk dat hun kinderen in de buurt kunnen buitenspelen met andere kinderen. Het werkt bevorderend als de omgeving veilig, stimulerend en vrij van zwerfafval en hondenpoep is (Salverda & Vreke, 2009).

Ook kan leeftijd een bepalende factor zijn voor de wensen van de leefomgeving. Over het algemeen blijken ouderen veel behoefte te hebben aan openbaar groen, met name in de vorm van een buurttuin of parkje. Ze beleven het als zeer positief wanneer zij zelf actief kunnen zijn in het tuinieren in hun eigen leefomgeving. Dit omdat ze dan buiten kunnen zijn, kunnen bewegen en een leuke bezigheid uit kunnen voeren. Door middel van het groen voelen zij zich thuis in hun eigen omgeving en zijn er ook trots op. Het is wel van belang dat het veilig is in het openbaar groen en dat het er goed verzorgd uitziet. Jongeren en mensen van middelbare leeftijd hebben vooral behoefte aan openbaar groen waar ze kunnen sporten, vrienden en/of kennissen kunnen ontmoeten, zonnen en luieren of culturele evenementen kunnen bijwonen (Salverda & Vreke, 2009).

Een ander objectief kenmerk dat van invloed kan zijn op burgerparticipatie is woonduur. Uit onderzoek van Wuthnow (1998) blijkt dat woonduur invloed heeft op de maatschappelijke betrokkenheid: hoe langer iemand ergens woont, des te groter de kans op betrokkenheid (Wuthnow, 1998).

De doelgroepenbenadering is geschikt voor bevolking en beleidsgericht onderzoek. In de ruimtelijke ordening wordt getracht prognoses op te stellen over het sociaalruimtelijke gedrag en het ruimtegebruik van verschillende doelgroepen, waarop het beleid zich kan richten. Zo kunnen de kennis en voorspellingen gebruikt worden om te kunnen anticiperen op maatschappelijke veranderingen en om de ruimtelijke ontwikkeling te sturen (Coppens & Oosterlynck, 2008, pp. 4, 5).

De objectieve kenmerken worden in dit onderzoek ook wel de traditionele kenmerken genoemd. In dit onderzoek is gekozen voor de volgende objectief waarneembare kenmerken die mogelijk van invloed kunnen zijn op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen: *geslacht, leeftijd, inkomen, opleidingsniveau, huishoudensamenstelling en de woonsituatie (woonduur, verhouding huur/koop, wel/geen tuin en woning grenst wel of niet aan openbaar groen)*. De traditionele variabelen kunnen van invloed zijn op de levenswijzen van individuen (de persoonlijke situatie) en daarmee op de mate van burgerparticipatie en dus wellicht ook op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt.

De vraag is echter in hoeverre de sociaaldemografische groep waartoe men behoort past bij de individuele leefstijl (de persoonlijke situatie) van iemand. De objectieve sociaaldemografische kenmerken bepalen niet langer direct en op een lineaire manier de leefstijl van mensen. Iemand met een hoog inkomen wil bijvoorbeeld niet vanzelfsprekend een luxe vakantie en iemand met een veel beperkter budget is toch bereid om veel geld neer te tellen voor een wellnessweekend of andere luxueuze verwenarrangementen. Zo wordt duidelijk dat men steeds meer handelt vanuit individuele keuzes om zich een bepaalde identiteit aan te meten. Maatschappelijke veranderingen zoals de individualisering van de maatschappij en de terugtrekkende overheid liggen ten grondslag hieraan. De categorisering op basis van de objectieve sociaaldemografische kenmerken (de doelgroepenbenadering) komt niet langer overeen met nieuwere vormen van sociale differentiatie en groepsvorming (Coppens & Oosterlynck, 2008, pp. 4,5). Er bestaan dus meer factoren die van invloed kunnen zijn op de mate van participatie.

De doelgroepenbenadering is voor dit onderzoek dan ook onvoldoende toereikend om inzicht te krijgen in de factoren die van invloed zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt. Zelfbeheer vergt tijd en lichamelijke inspanning van mensen en de keuze om het wel of niet te doen hangt van veel factoren af. In dit onderzoek kan het daarom niet uitsluitend verklaard worden vanuit de objectief meetbare kenmerken. Individuen die participeren in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt zullen ook een bepaalde levensinstelling hebben waardoor zelfbeheer hem of haar aanspreekt.

In dit onderzoek wordt de leefstijlbenadering als aanvulling gebruikt op de doelgroepenbenadering. De leefstijlbenadering verschilt van de doelgroepbenadering omdat hierbij de subjectieve kenmerken van mensen geanalyseerd worden in plaats van de objectieve kenmerken. De leefstijlbenadering gaat in op wat individuen willen, wat hun wensen en behoeften zijn in het leven en is daarom een aanvulling op de doelgroepbenadering (Coppens & Oosterlynck, 2008, pp. 6,7). Samen geven de benaderingswijzen inzicht in de verschillende typen bewoners die zelfbeheer van openbaar groen in de buurt uitvoeren. In de volgende paragraaf wordt ingegaan op de leefstijlbenadering.

3.4.3 Subjectieve factoren en de leefstijlbenadering

Het begrip leefstijl kent zijn oorsprong uit de vakgebieden sociologie en psychologie en is ontstaan in het begin van de 20ste eeuw (Pinkster & Van Kempen, 2002). De socioloog Weber wordt gezien als de belangrijkste grondlegger van het leefstijlbegrip. De benadering werd vanaf de jaren '70 in de sociale wetenschappen gebruikt om het gedrag van verschillende sociale groepen te onderzoeken (van Diepen

& Arnoldus, 2003, p. 35). In 1979 heeft de publicatie van Bourdieu, 'La distinction, critique sociale du jugement', grote invloed gehad op het denken over leefstijlen, de hedendaagse leefstijlmethodieken en het stadsonderzoek. Bourdieu ziet leefstijl als direct verbonden met de sociale positie en de samenstelling van het kapitaal van een persoon en niet als iets wat zo maar zelf gekozen wordt of kan worden (Pinkster & Van Kempen 2002; Heijs e.a. 2009).

Sinds de jaren '70 wordt er in Nederland onderzoek gedaan naar leefstijlen. Er zijn verschillende opvattingen en definities ontstaan over het begrip leefstijl. Ganzeboom (1988) omschrijft het begrip bijvoorbeeld als volgt: 'Een leefstijl bestaat uit een reeks van samenhangende gedragskeuzen die een sociale positie symboliseren en herkenbaar maken' (Ganzeboom, 1988, p. 37).

Ondanks de wortels van het leefstijlbegrip buiten de ruimtelijke wetenschappen liggen, duikt de leefstijl sinds de jaren '90 steeds vaker op in ruimtelijk onderzoek. De traditionele doelgroepenbenadering lijkt voor het in kaart brengen van de woonvraag niet meer toereikend te zijn, waardoor het leefstijldenken ook in de ruimtelijke inrichting in opmars is gekomen. Het leefstijlbegrip komt bijvoorbeeld voor in het onderzoek van Pinkster en van Kempen (2002), waar de wetenschappers de volgende definitie voor het begrip leefstijl toekennen: 'Een consistente set preferenties (attitudes) en gedrag op leefgebieden zoals werk, gezin, vrije tijd en wonen' (Pinkster en Van Kempen, 2002, p.11). Er bestaan hiernaast nog veel meer definities van het begrip leefstijl. De variatie aan definities kent haar oorzaak door de hieronder beschreven kenmerken.

Kenmerken leefstijlbegrip

De definities zijn ten eerste gebaseerd op het type variabele. Een leefstijl kan beschouwd worden als oorzaak (onafhankelijke variabele), gevolg (afhankelijke variabele) of beide (tussenliggende variabele). Als de leefstijl gezien wordt als een onafhankelijke variabele dan is de leefstijl de oorzaak van het type gedrag of preferentie. Als het een afhankelijke variabele betreft dan is de leefstijl het gevolg van een bepaalde manier van handelen of omstandigheden (Heijs, e.a., 2009, p. 350). Lofland (1989) heeft bijvoorbeeld onderzoek gedaan naar in hoeverre de omgeving bewoners kan dwingen een andere leefstijl aan te nemen (Lofland, 1989). Er bestaan ook definities waarbij het niet duidelijk wordt gemaakt of de leefstijl een oorzaak of gevolg is. De leefstijl wordt dan gezien als een tussenliggende variabele (Heijs et al, 2009, p. 350). In dit onderzoek wordt de leefstijl gezien als onafhankelijke variabele. Naast de motivatiefactoren en de traditionele variabelen (leeftijd, geslacht, etc.) wordt de leefstijl gezien als oorzaak voor het feit of iemand al dan niet participeert in het beheer van het openbaar groen in de buurt.

Het tweede verschil in definities heeft te maken met de keuze tussen de elementen waaruit leefstijlen bestaan. Er is een brede variatie in gedrag (keuzen, gebruik, consumptie), gedragsdomeinen (woning, werk, vrije tijd, transport, huishouden) en factoren die het gedrag beïnvloeden (preferenties, waarden, intenties). Een theoretisch onderbouwde selectie van elementen blijft achterwege, waardoor er verschillen blijven bestaan in de definities van het begrip leefstijl. De keuze van elementen verschilt vaak per situatie van erg beperkt tot erg breed (van Diepen & Arnoldus, 2003; Heijs et al, 2009, p. 350). In dit onderzoek zijn de gedragingen, attitudes en voorkeuren die van invloed zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van het openbaar groen in een buurt interessant. Gedragingen, attitudes en voorkeuren die hier niets mee te maken hebben, zoals de voorkeur voor een vakantiebestemming, spelen in dit onderzoek geen rol. Later in deze paragraaf wordt ingegaan op welke domeinen te maken zouden kunnen hebben met het wel of niet participeren in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt. Een volgend verschil is de keuze om gedrag, attitude en/of preferenties onderdeel uit te laten maken van de leefstijldefinitie. Een deel van de onderzoekers richt zich enkel op de gedragsanalyse en andere onderzoekers richten zich op de attitudes en preferenties. De attitudes kunnen het gedrag beïnvloeden, maar worden niet altijd in het gedrag zichtbaar. Ganzeboom (1989) was de eerste wetenschapper die zowel het gedrag als de attitudes en preferenties onder het begrip leefstijl liet vallen (Pinkster & Kempen, 2002, p. 27). In dit onderzoek wordt ook gekeken naar het gedrag en de attitudes en preferenties van de bewoners die geïnteresseerd zijn in zelfbeheer van het openbaar

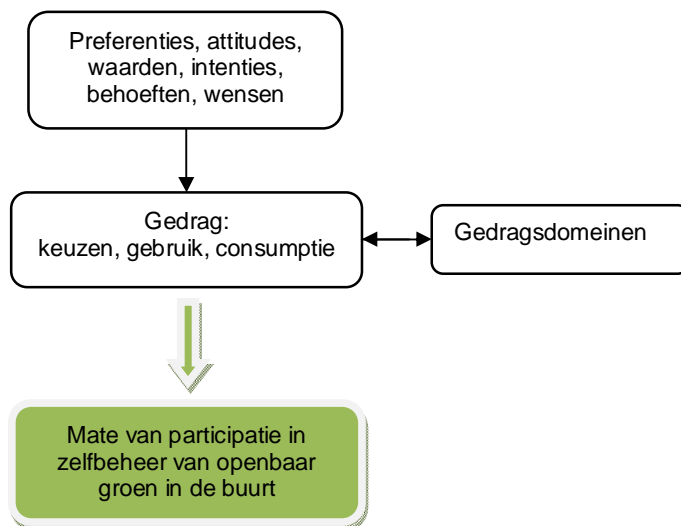
groen in de buurt. Dit omdat voorkeuren en attitudes wel van invloed zijn op gedrag, maar zich niet daadwerkelijk hoeven te uiten in gedrag en aan de andere kant voorkeuren en attitudes niet kunnen worden afgelezen uit het gedrag van een persoon (Pinkster & Kempen, 2002, p. 38).

Tot slot heeft het schaalniveau invloed op het verschil in definities. Een leefstijlonderzoek kan plaatsvinden op individueel, huishouden- of subculturenniveau. In ruimtelijk opzicht kan het op buurt, wijk, stedelijk of regionaal niveau plaatsvinden. De schaal is vaak niet duidelijk, waardoor er mogelijk conclusies worden getrokken op een verkeerd schaalniveau (Heijs e.a., 2009, p. 351). Dit onderzoek zal zich richten op de leefstijlen van individuen met als schaalniveau de buurt.

Op basis van de bovenstaande kenmerken kan voor dit onderzoek de volgende definitie van het begrip leefstijl gegeven worden: *Leefstijl is een onafhankelijke variabele die mede inzicht geeft in een consistente set gedragingen, attitudes en voorkeuren van individuen op een aantal gedragsdomeinen dat mede kan leiden tot participatie in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt.*

In figuur 3.3 is de definitie van het begrip leefstijl schematisch weergegeven, waardoor de verbanden tussen de verschillende concepten verhelderd worden.

Figuur 3.3: Leefstijl

Bron: Eigen onderzoek, 2012

Het leefstijlconcept bij commerciële bureaus

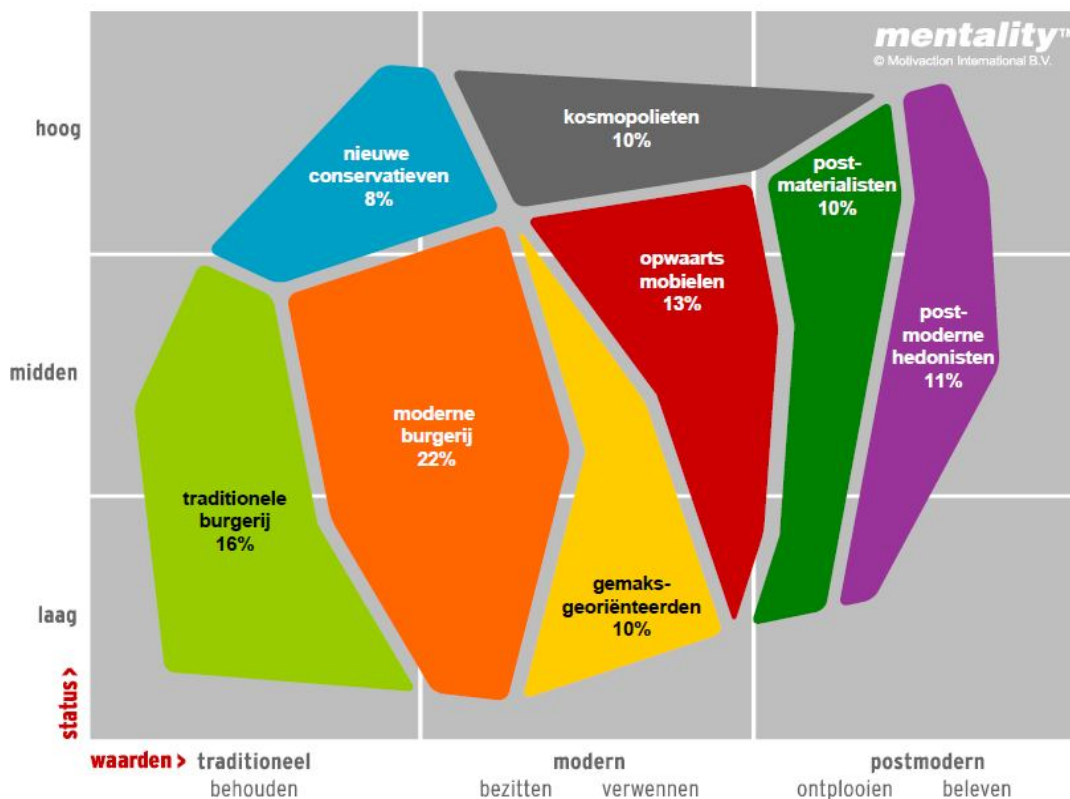
Vanaf eind jaren '80 is er een opkomst te zien in het gebruik van leefstijlconcepten door commerciële bureaus als The SmartAgent Company, Motivaction, TNS-NIPO en Experian (Ouwehand, e.a., 2011, p. 38). Er wordt in deze paragraaf verder ingegaan op het Mentality-model van het onderzoeksbureau Motivation.

Het bedrijf Motivaction werkt vanaf 1997 aan een segmentatiemethodiek, die vanaf 2002 het Mentality-model genoemd wordt. Het Mentality-model is een waarden- en leefstijlonderzoek dat het mogelijk maakt om consumenten te segmenteren aan de hand van hun waardeoriëntatie (Schoemaker e.a., 2003). Het Mentality-model is ontwikkeld om over een beter middel te beschikken om het gedrag van mensen te verklaren en te begrijpen dan op basis van de meer standaard sociaaldemografische gegevens als geslacht, leeftijd, opleiding en inkomen. Echter het Mentality-model is geen leefstijlenmodel maar een waardeoriëntatiemodel. Leefstijl draait om gedrag en waarden liggen ten grondslag hieraan. Motivaction wil weten, verklaren en voorspellen waarom mensen een bepaald

gedrag vertonen. Het gaat dus om de vraag waarom mensen een bepaalde leefstijl hebben (Ouwehand, e.a., 2011, p. 38).

Het onderzoeksbureau vergaarde over een periode van zeven jaar een gegevensbestand met betrekking tot gedrag, waarden en behoeften in het dagelijkse leven van ongeveer 14.000 burgers. Het bestand wordt jaarlijks aangevuld door een representatieve steekproef, met behulp van schriftelijke vragenlijsten die aan huis worden uitgevoerd. Met behulp van een clusteranalyse heeft Motivaction acht sociale milieus onderscheiden waarin groepen Nederlanders op eenzelfde wijze in het leven staan (zie figuur 3.4). Zij delen waarden ten aanzien van verschillende gedragsdomeinen zoals werk, vrije tijd en sociale relaties en hebben vergelijkbare ambities en esthetische oriëntaties. De waardepatronen van elk sociaal milieu komen tot uitdrukking in gedrag, bijvoorbeeld op het gebied van participatie in de buurt, mobiliteit, politiek, sport (WRR, 2005, p. 152).

Figuur 3.4: Mentality-milieus in Nederland.

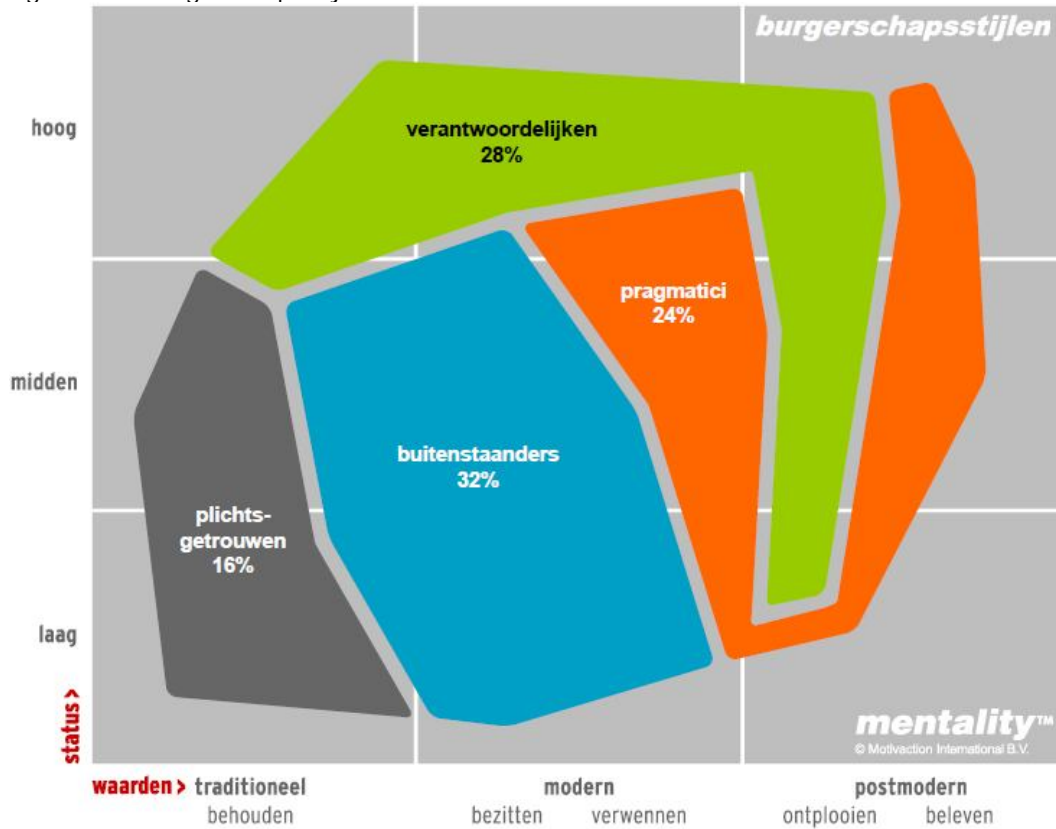

Bron: Ouwehand, e.a., 2011, p. 38

Het Mentality-model is gebaseerd op twee dimensies, de ene is de oriëntatie op of het belang van sociaaleconomische status (y-as), hierbij is vooral de opleiding belangrijk bij het verklaren van het gedrag. Op de x-as van het model zit de waardeoriëntatie (Ouwehand, e.a., 2011, p. 38).

De acht sociale milieus zijn in 2001 ten behoeve van het onderzoek 'Vertrouwen in de buurt' (WRR, 2005) door Motivaction gegroepeerd in vier burgerschapsstijlen: afhankelijke, afzijdige, afwachtende en actieve burgers (WRR, 2005, p. 152). In 2010 heeft Motivaction andere namen aan de burgerschapsstijlen gegeven. Afhankelijke burgers worden plichtsgetrouwen, afzijdige burgers worden buitenstaanders, afwachtende burgers worden pragmatici en actieve burgers worden verantwoordelijken (zie figuur 3.5) (Ouwehand, e.a., 2011, p. 44).

Figuur 3.5: Burgerschapstijlen Motivaction.

Bron: Ouwehand, e.a., 2011, p. 40

De verhouding burgerschapstijlen verschilt van gemeente tot gemeente en van buurt tot buurt. De plichtsgetrouwen voelen zich zeer betrokken bij de buurt. Dit kan gemerkt worden aan de hoge opkomst bij inspraakavonden en de aanmeldingen voor buurtcommissies. Maar het betrekken van de andere burgerschapstijlen in participatieprojecten is zeker ook mogelijk (Motivaction, 2008). Hieronder worden de vier burgerschapstijlen besproken en de kenmerken geschetst.

Ten eerste zijn er afhankelijke burgers ofwel plichtsgetrouwen (zie figuur 3.6). Zestien procent van de Nederlandse bevolking valt onder deze burgerschapstijl. Zij ervaren afstand tot de overheid en problemen in het volgen van maatschappelijke veranderingen. Ze zijn volgzam en gezagsgetrouw, juist niet veeleisend en kritisch. De buurt is voor hen beperkt tot naaste burens en buurtvoorzieningen, binding door nabijheid dus. Zij zijn bij zaken als buurtwacht, schoonmaakactie en natuurschap te betrekken (Motivaction, 2008).

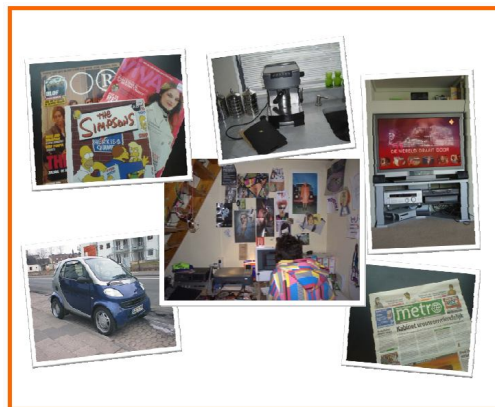
Figuur 3.6: Plichtsgetrouwen (Motivaction, 2009)

Daarnaast bestaan er afzijdige burgers of buitenstaanders (32%) (zie figuur 3.7). Zij ervaren veel afstand tot de overheid en de politiek. Het eigenbelang gaat voor het algemeen belang, gezag maakt hen wantrouwend en intolerant. Deze groep is ook van mening dat de overheid niet naar hun luistert en is daarom het minst gemotiveerd om te participeren of zichzelf te informeren over overheidsbeleid. Afzijdige burgers maken zich zorgen om hun economische posities (inkomens, prijzen en belastingen) en sociale vooruitzichten (immigratie van allochtonen). Evenals bij afhankelijke burgers is er binding door nabijheid. De schaal van hun buurt is wel groter. Ze zijn actief in basisschool of speeltuin en organiseren met anderen gezellige activiteiten als buurtbarbecues. Wantrouwen uit zich in collectief protest, bijvoorbeeld bij herinrichting (Motivaction, 2008 & Boluijt, 2009).

Figuur 3.7: Buitenstaanders (Motivaction, 2009)

Ook zijn er afwachtende burgers ofwel pragmatici te onderscheiden (24%) (zie figuur 3.8). Ze zijn zelfbewust, assertief, egocentrisch en geloven niet in traditionele democratische instituties. Ze zijn jong, pragmatisch, cultureel open, ondernemend, hebben brede netwerken en vaak lokaal gebonden werk. Hoewel zij overheid en sociale spelers niet nodig denken te hebben, kunnen deze wel op hun kwaliteiten bouwen. De buurtbeleving wijkt dan ook sterk af, hun buurt bestaat uit het eigen huis met daaromheen sociale knooppunten met een sterke lokale identiteit: kroegen, winkels, galerieën en er is binding door consumptie. Buurtbetrokkenheid bestaat uit het gebruik van sociale en culturele ontmoetingsplekken, wanneer hun belangen op het spel staan komen ze sterk in beweging (Motivaction, 2008).

Figuur 3.8: Pragmatici (Motivaction, 2009)

Ten slotte zijn er actieve burgers of verantwoordelijken (28%) (zie figuur 3.9). Ze gedragen zich kritisch en welwillend tot de overheid, interactie en reflectie staan centraal en ze willen coproductie van beleid. Ze zijn maatschappijkritisch, tolerant, analytisch, informatiegericht, sociaal geëmancipeerd, vaardig, leven bewust en denken over grenzen heen. De buurt is voor hen een onderdeel van de stad en ze denken graag mee over inrichting, aansturing en beveiliging. Hun netwerken zijn hoogontwikkeld en ze kunnen behoorlijk effectief beleidsinvloed uitoefenen, er is sprake van binding door participatie (Motivaction, 2008).

Figuur 3.9: Verantwoordelijken (Motivaction, 2009)

Naar aanleiding van de hierboven geschetste kenmerken kan verondersteld worden dat burgerschapsstijlen inzicht bieden in buurtbeleving, participatie en communicatie van verschillende typen bewoners (Ouweland, e.a., 2011). In bijlage 1 zijn de kenmerken van de vier burgerschapsstijlen in een tabel samengevat.

Uit het onderzoek van Prins (2011) is gebleken dat de groep plichtsgetrouwen hoog vertegenwoordigd is bij zelfbeheer van openbaar groen in de buurt. Over het algemeen zijn dit mensen van een oudere leeftijdsklasse, die een deel van hun vrije tijd willen besteden aan beheer en onderhoud van de openbare ruimte. De meeste initiatieven omtrent zelfbeheer van openbaar groen ontstaan omdat de bewoners zich verantwoordelijk voelen voor de buurt. Ze willen bijvoorbeeld verwaarloosd groen weer opknappen en vinden het belangrijk dat alles er netjes uit ziet. Daarnaast zien ze zelfbeheer als een middel om met andere buurtbewoners in contact te komen. Ze zien de openbare ruimte als een plek waar ze buurtbewoners kunnen ontmoeten (Prins, 2011, p. 19).

De vier burgerschapsstijlen bieden, net als de traditionele variabelen zoals geslacht, leeftijd en opleidingsniveau een beperkt handvat voor het voorspellen van gedrag in een concrete situatie omdat de verschillen tussen de stijlen soms klein zijn en de groepen op veel punten niet homogeen zijn. Er zijn namelijk altijd andere overwegingen (contextgebonden en voortdurende veranderingen in de tijd) die mensen maken en van invloed kunnen zijn op de daadwerkelijke keuzes die mensen in hun buurt maken (WRR, 2005, p. 152). Vanwege deze redenen is er niet gekozen om in dit onderzoek op basis van de indeling van de burgerschapsstijlen een breder beeld te krijgen van de persoonlijke situatie van de mensen die participeren in zelfbeheer van openbaar groen. In de volgende alinea is te lezen op welke manier dit wel getracht wordt te achterhalen.

Leefstijlkenmerken van zelfbeheerders van openbaar groen

Er bestaat geen theoretisch onderbouwde selectie van subjectieve factoren die mogelijk van invloed kunnen zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. De keuze van elementen verschilt per situatie (van Diepen & Arnoldus, 2003; Heijs et al, 2009, p. 350).

Het gedrag van iemand (de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen) hangt af van de ambities en esthetische oriëntaties die iemand heeft en van de wensen, behoeften, voorkeuren en waarden die iemand heeft ten aanzien van verschillende gedragsdomeinen zoals werk, vrije tijd en sociale relaties. Zo komen de waardepatronen van een persoon tot uitdrukking in gedrag, bijvoorbeeld op het gebied van participatie in de buurt, mobiliteit, politiek, sport (WRR, 2005, p. 152).

In dit onderzoek zijn de gedragingen, attitudes en voorkeuren die van invloed kunnen zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen interessant. Aan de hand van een selectie van subjectieve factoren kan uiteindelijk in het empirisch onderzoek onderzocht worden welke subjectieve factoren daadwerkelijk invloed hebben op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Waardoor mogelijk een breder beeld van de persoonlijke situatie van de zelfbeheerder tot stand komt.

In dit onderzoek worden de volgende subjectieve factoren onderscheiden die mogelijk invloed kunnen uitoefenen op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen:

Affiniteit met tuinieren en natuur & landschap

Als men participeert in zelfbeheer van openbaar groen is men actief bezig met tuinieren in de groene openbare ruimtes van de buurt (Gemeente Utrecht, 2009). Er kan daarom verwacht worden dat als iemand affiniteit met tuinieren en natuur & landschap heeft, men ook eerder geneigd is om te participeren in zelfbeheer van openbaar groen.

Buurtbinding

Uit onderzoek van Wuthnow (1998) blijkt dat hechting aan de buurt invloed heeft op de maatschappelijke betrokkenheid: hoe meer iemand gehecht is aan de buurt, des te groter de kans op betrokkenheid (Wuthnow, 1998). Deze vooronderstelling zou ook kunnen gelden voor burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen. Aan de hand van het onderzoek van Manzo & Perkins (2006) over het belang van buurtbinding bij burgerparticipatie en planning en het onderzoek van Tonkens & Verhoeven over bewonersinitiatieven zijn de volgende indicatoren geselecteerd die onderdeel uit kunnen maken van buurtbinding:

- Verhuisgeneigdheid. De definitie van verhuisgeneigdheid volgens het Ministerie van VROM is: 'Men is verhuisgeneigd als men aangeeft binnen twee jaar te willen verhuizen' (VROM, 2012).
- Contact met buurtgenoten
- Buurtactiviteiten
- Thuis voelen in de buurt

Burgerplicht

Participanten vertonen volgens Denters (2004) een gevoel van burgerzin dat bij niet-participanten niet aangetroffen wordt. Het wel of niet participeren heeft te maken met een (zelf)opgelegde norm. Mensen die participeren vinden het vaak hun plicht om een steentje bij te dragen en verwachten dit ook van hun medebuurtbewoners (Denters, 2004). Het gevoel van burgerplicht zou ook van invloed kunnen zijn op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen.

Beschikbare tijd

De beschikbare tijd die men heeft kan tevens van invloed zijn op de mate van burgerparticipatie. Hierbij zijn de attitudes, behoeften en wensen op het gebied van vrije tijd en arbeid van belang (Salverda & Vreke, 2009). Er kan wellicht voorondersteld worden dat de beschikbare tijd die iemand heeft ook invloed kan hebben op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen.

Politiek

Burgers kunnen ook door politieke aspecten beïnvloed worden als het gaat om burgerparticipatie. Bij zelfbeheer van openbaar groen ligt de nadruk op de coproducerende participatievorm. Burgers werken mee aan het maken en/of uitvoeren van beleid omtrent het beheer van openbaar groen (Gemeente Utrecht, 2009). Hierbij hoort een delegerende/samenwerkende bestuurlijke stijl vanuit de overheid. Het bestuur geeft de participant de bevoegdheid om binnen randvoorwaarden zelf beslissingen te nemen of uitvoering aan beleid te geven en werkt en neemt besluiten op basis van gelijkwaardigheid met de participanten. De burger vervult hierbij de rol van medebeslisser (binnen randvoorwaarden) en samenwerkingspartner (op basis van gelijkwaardigheid). In dit onderzoek wordt onderzocht of de gemeente daadwerkelijk deze rol aanneemt als het gaat om zelfbeheer van openbaar groen.

Aan de hand van het onderzoek van de WRR (2005) 'Vertrouwen in de buurt' en de 'Mentality test' van Motivaction International B.V. zijn een tweetal politieke kenmerken naar voren gekomen die mogelijk invloed kunnen hebben op de mate van burgerparticipatie:

- Mening over de gemeente
- Politieke voorkeur

(WRR, 2005; Motivaction International B.V., 2012)

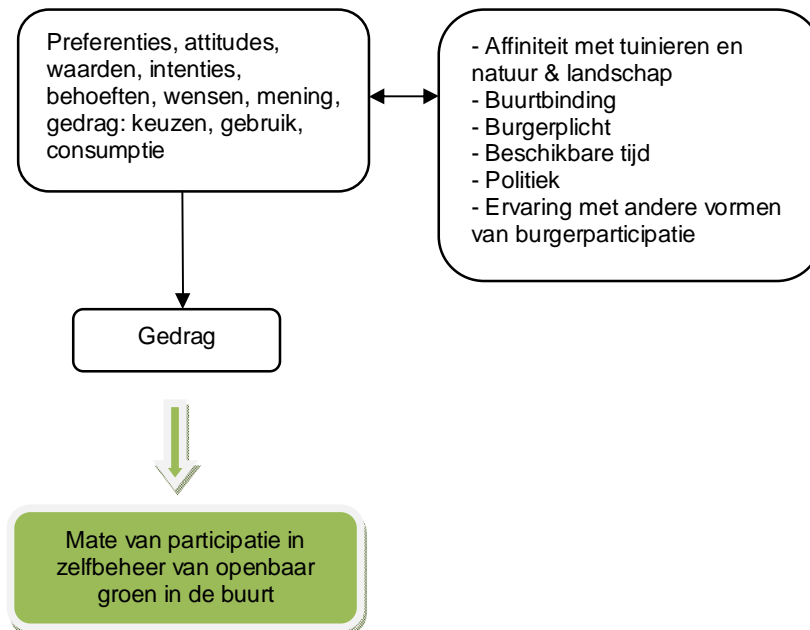
Ervaring met andere vormen van burgerparticipatie

Het blijkt uit onderzoek van Tonkens & Verhoeven (2011) dat burgers die participeren in een bepaald project ook vaak betrokken zijn bij andere vormen van burgerparticipatie zoals, naar de stembus gaan als er verkiezingen zijn, vrijwilligerswerk doen binnen een organisatie, naar bijeenkomsten gaan van de wijkraad over de buurt, meedoen aan initiatieven van andere bewoners, zonder betaling andere mensen iets leren, mensen in de buurt helpen die het slecht hebben, oudere of zieke buren helpen, de buurt opruimen of schoonmaken, meedoen aan een handtekeningenactie, meehelpen op school en

ergens tegen protesteren (Tonkens & Verhoeven, 2011). Het zou mogelijk kunnen zijn dat als iemand ervaring heeft met andere vormen van burgerparticipatie, men ook eerder zal participeren in zelfbeheer van openbaar groen.

In figuur 3.10 is de mogelijke invloed van de subjectieve factoren op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen schematisch weergegeven.

Figuur 3.10: Subjectieve factoren

Bron: Eigen onderzoek, 2012

3.5 Slot

Door middel van dit hoofdstuk kan deelvraag één beantwoord worden.

Deelvraag 1) Wat is burgerparticipatie?

1a) Wat is de definitie van burgerparticipatie?

1b) Op welke manier en waarom wordt burgerparticipatie toegepast binnen de ruimtelijke planning?

1c) Welke factoren zijn van invloed op de mate van burgerparticipatie?

Burgerparticipatie is een manier om burgers te betrekken bij de besluitvorming van de overheid. Er bestaan drie generaties burgerparticipatie in de ruimtelijke ordening (Boonstra & Boelens, 2011). Participatie in zelfbeheer van openbaar groen komt het meest overeen met de tweede generatie. Hierbij staat samenwerking tussen overheid en burger centraal. Daarnaast ligt bij participatie in zelfbeheer van openbaar groen de nadruk op de coproducerende participatievorm. Burgers werken mee aan het maken en/of uitvoeren van beleid omtrent het beheer van openbaar groen (Gemeente Utrecht, 2009). Hierbij hoort een delegerende/samenwerkende bestuurstijl vanuit de overheid. Het bestuur geeft de participant de bevoegdheid om binnen randvoorwaarden zelf beslissingen te nemen of uitvoering aan beleid te geven en werkt en neemt besluiten op basis van gelijkwaardigheid met de participanten. De burger vervult hierbij de rol van medebeslisser en samenwerkingspartner.

Ondanks de voordelen van burgerparticipatie op sociaal, ruimtelijk, economisch en politiek vlak, hebben pogingen tot meer burgerparticipatie in de ruimtelijke ordening ook tegenslagen gehad. Dit kan bijvoorbeeld komen doordat de samenwerking tussen overheden en burgers nog te veel gebaseerd is op government geleide participatietrajecten, waarbij de overheid beslist wie mag participeren in het planproces en op welke wijze dit gebeurt (Boonstra & Boelens, 2011).

Factoren die van invloed kunnen zijn op de mate van burgerparticipatie kunnen onderverdeeld worden in motivatiefactoren, objectieve factoren en subjectieve factoren. Allen hangen ze samen met de persoonlijke situatie van iemand. Deze persoonlijke situatie is van invloed op de mate van burgerparticipatie en daarmee wellicht ook op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Zelfbeheer van openbaar groen door bewoners is namelijk een vorm van burgerparticipatie. Het is een middel van de gemeente om burgers meer te betrekken bij de openbare ruimte en om de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar groen te verbeteren (Gemeente Utrecht, 2009). In het volgende hoofdstuk wordt dieper ingegaan op zelfbeheer van openbaar groen door bewoners op buurtniveau.

Burgerparticipatie kan in verschillende vormen tot uiting komen. In dit onderzoek zal burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen op buurtniveau als specifieke vorm van burgerparticipatie onderzocht worden. Het onderhouden van openbaar groen in de buurt door bewoners, is een middel om de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar groen te verbeteren. Daarnaast zou het een middel kunnen zijn van de gemeente om burgers meer te betrekken bij de openbare ruimte. De ene persoon heeft tijd, de ander kennis en de volgende ruimte voor groen. Door deze bij elkaar te brengen kan op den duur een goed beheerde groene buurt ontstaan. Echter iedere bewoner heeft zijn of haar eigen wensen en behoeften voor de buurt en een eigen oordeel over de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar groen in de buurt. Beide hangen samen met de persoonlijke situatie, zoals voorkeuren, ervaringen, financiële, fysieke mogelijkheden en beschikbare tijd (Salverda, Vreke, 2009).

In dit hoofdstuk zal het onderwerp burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen op buurtniveau uiteengezet worden. Waarbij allereerst ingegaan wordt op openbaar groen, het begrip ruimtelijke kwaliteit, het fenomeen beheerbewust ontwikkelen en de onderverdeling van het beheer in verschillende beheertaken. Daarna wordt overgegaan op de beheervormen, waarbij traditioneel beheer, zelfbeheer en medebeheer aan bod komen.

4.1 Openbaar groen

Openbaar groen bestaat uit groengebieden die voor iedereen vrij toegankelijk zijn. Bij openbaar groen kan gedacht worden aan parken en plantsoenen, met overwegend gazons, speelweiden, bloemperken en bossages (VROM, 2006). Ongeveer een derde van de openbare ruimte in Nederland valt onder openbaar groen. Dit is ongeveer acht procent van het totale stedelijke gebied. Sommige groene openbare ruimtes zijn voor de stad als geheel van belang (grote parken), andere op het schaalniveau van wijken en buurten (plantsoenen) (VROM, 2006, p. 4). Zoals in de inleiding van dit onderzoek beschreven is, genereert openbaar groen sociale, ecologische en economische voordelen (Hendriks, e.a, 2010, p. 9). Het nodigt allereerst uit tot het ondernemen van activiteiten (zoals sporten en

wandelen) in de openbare ruimte en draagt hierdoor positief bij aan de gezondheid van burgers. Het openbaar groen kan daarnaast bijdragen aan de sociale cohesie tussen bewoners door middel van ontmoetingsplekken zoals parken en binnentuinen. Groen is bovendien goed voor de natuur en het milieu, het bindt stoffen (fijn stof en CO₂) die een negatieve werking op het milieu hebben, regenwater wordt meer gebufferd, kan beter de bodem indringen en vloeit gemakkelijker af en groen draagt bij aan de verlaging van de temperatuur in de stad, waardoor hittestress voorkomen kan worden (Tinga, 2011). Ten slotte heeft groen in de openbare ruimte van een stad een aantal economische voordelen. Het zorgt voor kostenbesparing op de gezondheidszorg, voor waardeverhoging van het vastgoed, een bron van recreatie inkomsten en voor een positief imago van de stad waardoor het aantrekkelijk voor bedrijven en particulieren wordt om zich er te vestigen. Kortom, groen is multifunctioneel inzetbaar (I&M, 2011, pp. 54-56).

4.2 Ruimtelijke kwaliteit openbaar groen

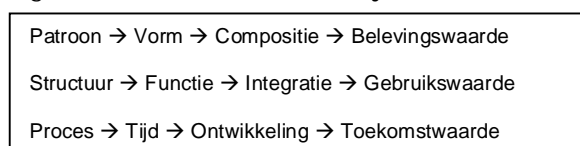
Openbaar groen wordt dagelijks door mensen beleefd en gebruikt. Het maakt deel uit van de leefomgeving van mensen. In de jaren '50 was men al tevreden als alles keurig aangeharkt en schoon was. Echter door de jaren heen komen er steeds meer aspecten kijken bij de kwaliteit van openbaar groen in de buurt (Nobel, 2001, p. 37). In deze paragraaf wordt het begrip ruimtelijke kwaliteit verder uitgelicht.

4.2.1 Ontwikkeling van het begrip ruimtelijke kwaliteit

In de Romeinse tijd had men het al over ruimtelijke kwaliteit van bouwwerken. De Romeinse bouwmeester Vitruvius gebruikte rond 60 voor Christus de termen *Utilitas* (doelmatigheid), *Venustas* (uiterlijk schoon) en *Firmitas* (duurzaamheid) om de kwaliteit van bouwwerken te omschrijven. Daarmee is een krachtig begrippentrio geschapen dat aanleiding is geweest voor een groot aantal toepassingen waarin een poging werd gedaan deze begrippen te operationaliseren (Hooimeijer, e.a., 2001, p. 17).

Binnen de Rijksplanologische Dienst (RPD) wordt het begrip ruimtelijke kwaliteit voor het eerst gebruikt in 1982. Net zoals nu maakt de economie van Nederland in deze tijd een crisis mee en kampt de ruimtelijke ordening met problemen. Om er boven op te komen dient de ruimtelijke ordening eigen doelstellingen te formuleren en te verdedigen. Bij de doelstellingen is het van belang om de diversiteit, samenhang en duurzaamheid van het fysieke milieu te versterken. Deze drie begrippen grijpen terug op de fundamentele systeembegrippen in de ruimtelijke ordening: patroon, structuur en proces. De begrippen zijn neutraal van aard, maar krijgen betekenis wanneer ze worden vertaald naar de wereld van ervaring en handelen van mensen in hun leefomgeving (vorm, functie en tijd) of naar de wereld van ontwerp en planvorming (compositie, integratie en ontwikkeling). De laatste drie begrippen, compositie, integratie en ontwikkeling, werden binnen de RPD als uitgangspunt gekozen voor het opstellen van een checklist voor de toepassing van ruimtelijke kwaliteit (Dauvellier, 1991, p. 8). Dauvellier (1991) constateert dat deze laatste trits oorspronkelijk als uitgangspunt gekozen is, maar dat er pas werkelijk discussie mogelijk wordt wanneer aan deze begrippen een maatschappelijke waardering wordt gekoppeld: belevingswaarde, gebruikswaarde en toekomstwaarde (zie figuur 4.1).

Figuur 4.1: Denkkader ruimtelijke kwaliteit

Bron: Dauvellier, 1991

Uiteindelijk wordt eind jaren '80 het begrip ruimtelijke kwaliteit in de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening (1988) als volgt omschreven: *'Ruimtelijke kwaliteit wordt bepaald door drie factoren in onderlinge samenhang. Het gaat om functie, vorm en tijd. Allereerst de functie: net als de indeling van een huis moet ook de ruimtelijke structuur van ons land doelmatig zijn. Een hoge gebruikswaarde wordt bereikt als in elkaars omgeving gesitueerde functies elkaar niet hinderen, maar ondersteunen. Dan de vorm: net als voor een gebouw geldt voor ons land als geheel dat het er goed uit moet zien. Aan de belevingswaarde van onze omgeving wordt hoge eisen gesteld. Tenslotte is er de factor tijd. Voor een gebouw geldt dat het zo in elkaar moet zitten dat het een lange tijd mee kan en dat het in de loop van de tijd aangepast moet kunnen worden aan veranderende eisen. Als dat ook geldt voor de gebouwde omgeving is er sprake van een ruimte met toekomstwaarde'* (Dauvellier, 1991).

Het streven naar een betere ruimtelijke kwaliteit is sinds de jaren negentig als centraal uitgangspunt gekozen voor nationaal ruimtelijk beleid. Er deed zich vanaf toen de vraag op hoe ruimtelijke kwaliteit te meten, te toetsen en te bevorderen is. Sindsdien zijn er veel pogingen gedaan om het kwaliteitsbegrip te concretiseren en te verankeren in het planproces. De concretisering van het begrip liep via de praktijk, vandaar dat op vele en verschillende manieren is getracht ruimtelijke kwaliteit te gebruiken bij ontwerp en toetsing van ruimtelijke plannen (Dauvellier, 1991). De drie waarden, gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde, kunnen opgesplitst worden naar kwaliteitskenmerken die een eerste stap vormen naar een meer concrete uitwerking (zie tabel 4.1).

Tabel 4.1: Waarden van ruimtelijke kwaliteit met passende kwaliteitskenmerken

Waarden	Kwaliteitskenmerken
Gebruikswaarde	Doelmatigheid + Functionele samenhang
Belevingswaarde	Diversiteit + Identiteit + Schoonheid
Toekomstwaarde	Duurzaamheid + Aanpasbaarheid + Beheerbaarheid

Bron: Hooimeijer, e.a., 2001

De kwaliteitskenmerken zijn echter iets operationeler dan de hoofdcategorieën waar ze onder vallen. Er kunnen nog veel meer kwaliteitscriteria aan de waarden gekoppeld worden, maar dat is niet praktisch. Het gaat erom de aspecten te vinden die van toepassing zijn voor het project of gebied waar het op dat moment om gaat (Hooimeijer, e.a., 2001, p. 17). Er is een analysekader nodig waarin ontwerpisen en de kwaliteitscriteria die daaruit voortkomen kunnen worden gekoppeld aan uiteenlopende private en publieke belangen (economisch, sociaal, ecologisch en cultureel). Hierdoor kan de maatschappelijke waardering meegewogen worden in de beoordeling van de inrichting en kunnen spanningen weer zichtbaar worden (Hooimeijer, e.a., 2001, pp. 17-19).

Het analysekader combineert twee benaderingen van ruimtelijke kwaliteit (zie tabel 4.2). De ene is de bekende reeks ontwerpisen: gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde (VROM-raad, 2011). De andere is de reeks belangen (economisch, sociaal, ecologisch en cultureel), bekend uit een advies van de VROM-raad, bedoeld voor de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening. Als de ontwerpisen in een matrix gekruist worden met de belangen, kunnen de kruispunten ingevuld worden met kenmerken van ruimtelijke kwaliteit (de kwaliteitskenmerken) (Dauvellier & Luttik, 2003, p. 3).

Tabel 4.2: Matrix ruimtelijke kwaliteit

	Economisch belang	Sociaal belang	Ecologisch belang	Cultureel belang
Gebruikswaarde	1a	1b	1c	1d
Belevingswaarde	2a	2b	2c	2d
Toekomstwaarde	3a	3b	3c	3d

Bron: Hooimeijer e.a., 2001

De matrix is bedoeld als flexibel analysekader. Voor elk gebied of locatie kan de matrix ingevuld worden. Elk project heeft zijn eigen situationele, tijdgebonden, functionele kenmerken die bepalend zijn voor de ruimtelijke kwaliteit. Daarnaast heeft elke gebruiker daarin een eigen invalshoek en een

eigenbelang. Bovendien speelt ruimtelijke kwaliteit zich op meerdere niveaus tegelijkertijd af. Zo heeft de gehele openbare ruimte in een buurt invloed op de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar groen in de buurt en andersom (Visser, 2002, pp. 12, 13). Door de cellen in te vullen kan aan de ontwerpisen een maatschappelijke waardering verbonden worden op basis van het belang dat moet worden gediend (Hooimeijer, e.a, 2001, p. 21). Onderstaande tabel 4.3 geeft per belang een paar voorbeeld kwaliteitskenmerken weer van Hooimeijer e.a. (2001).

Tabel 4.3: Kwaliteitskenmerken

	Economisch belang	Sociaal belang	Ecologisch belang	Cultureel belang
Gebruikswaarde	Allocatie-efficiency Bereikbaarheid Externe effecten Multi-purpose	Toegang Verdeling Deelname Keuze	Veiligheid/hinder Verontreiniging Verdroging Versnippering	Keuzevrijheid Verscheidenheid Ontmoeting
Belevingswaarde	Imago Attractiviteit	Ongelijkheid Verbondenheid Veiligheid	Ruimte, rust Schoonheid Gezondheid	Eigenheid Schoonheid Contrast
Toekomstwaarde	Stabiliteit/flexibiliteit Agglomeratie Cumulatieve attractie	Insluiting 'Cultures of poverty'	Voorraden Ecosystemen	Erfgoed Integratie Vernieuwing

Bron: Hooimeijer e.a., 2001

Ruimtelijke kwaliteit ontstaat niet vanzelf. Het kost inspanning om bestaande ruimtelijke kwaliteit te behouden en om nieuwe ruimtelijke kwaliteit te creëren. Ruimtelijke plannen worden vaak gestart met een hoge kwaliteitsambitie. Echter naarmate de plannen concreter worden, verdwijnt die ambitie. Dan pas worden de neveneffecten, de technische problemen en de kosten zichtbaar. Daarom is het belangrijk om bij de planvorming vanaf het begin tot aan de realisering en het beheer te letten op de ruimtelijke kwaliteit van het gebied (Dauvellier & Luttk, 2003).

4.2.2 Ruimtelijke kwaliteit van openbaar groen

De matrix ruimtelijke kwaliteit van Hooimeijer e.a (2001) kan ook toegepast worden op het openbaar groen op buurtniveau. De belevingswaarde van openbaar groen richt zich op het beeld dat men van het openbaar groen krijgt en behoud. Niet alleen het uiterlijk of de visuele verschijning speelt daarbij een rol, ook innerlijk moet men zich er goed bij voelen. De plek moet sociaal veilig zijn en het moet een eigen, unieke uitstraling hebben. Het oordeel over de kwaliteit van het gebied en hoe dit beleefd wordt door de gebruiker is een van de moeilijkst vast te leggen aspecten. Het gaat er echter niet om tot een volledige kwaliteitsomschrijving te komen, maar vooral om de kritieke factoren te bepalen die leiden tot een bepaald oordeel. Bij dit oordeel spelen bijvoorbeeld sfeer, identiteit en status van de buurt een rol. Daarnaast is de mate van verzorgdheid van het openbaar groen een direct in het oog springend punt. Hierbij kan bijvoorbeeld aandacht worden besteed aan zwerfvuil, hondenpoep en ongewenst onkruid (Nobel, 2001, p. 37; Salverda & Vreke, 2009).

Daarnaast is de gebruikswaarde van openbaar groen gericht op de gebruiksmogelijkheden, functionele kenmerken, veiligheid en op de condities die worden geschapen door sociale kenmerken, zoals sociale cohesie (Salverda & Vreke, 2009).

De toekomstwaarde van openbaar groen is tot slot gericht op zaken als beheer van het openbaar groen, het handhaven van sociale en functionele kenmerken en op mogelijkheden om in te spelen op veranderingen in wensen van groepen bewoners (Salverda & Vreke, 2009).

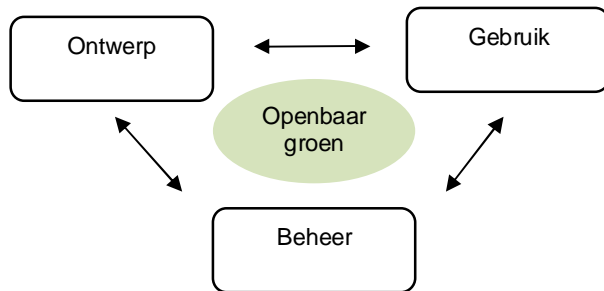
Om een optimale belevingswaarde, gebruikswaarde en toekomstwaarde van openbaar groen te genereren is het van belang dat het openbaar groen goed beheerd wordt (VROM-raad, 2011). In de volgende paragrafen wordt daarom ingegaan op de aspecten die bij het beheer van openbaar groen komen kijken.

4.3 Beheerbewust ontwikkelen

Er is allereerst een optimale afstemming nodig tussen ontwerp, beheer en gebruik om het openbaar groen goed te kunnen laten functioneren in een buurt (zie figuur 4.2).

Figuur 4.2: Verbanden tussen ontwerp, gebruik en beheer van openbaar groen

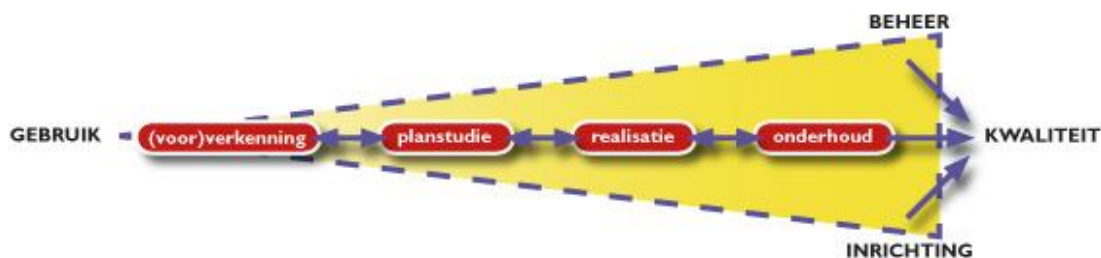

Bron: KEI, 2011

Bij herinrichting of nieuwe aanleg van openbaar groen heeft het ontwerp gevolgen voor het latere beheer ervan. Het ontwerp heeft tevens invloed op de mate van gebruik van openbaar groen. Er wordt verwacht dat hoe meer openbaar groen aangelegd wordt, hoe meer het gebruikt wordt en als het openbaar groen vaak gebruikt wordt is te verwachten dat het ontwerp goed is. Het gebruik staat vervolgens in verband met beheer. Er wordt verwacht dat hoe beter het openbaar groen beheerd wordt, hoe vaker het gebruikt wordt en hoe vaker het gebruikt wordt, des te meer beheer er nodig is (Geluk & Leijns, 2007, pp. 29-31).

Het is van belang dat er in het ontwerp van de groene openbare ruimte al rekening wordt gehouden met het beheer. Dit omdat het ontwerp van openbaar groen gevolgen heeft voor het latere beheer. Er wordt echter vaak pas over beheer nagedacht wanneer het ontwerp klaar is. Een meerwaarde van het beheer betrekken in de eerste planfase is dat het op deze manier mogelijk wordt om een kwaliteit te realiseren die gedurende de gehele levensduur van het openbaar groen op het gekozen ambitieniveau in stand te houden is (NederlandBovenWater, 2009). Op deze manier wordt invulling gegeven aan de methode 'beheerbewust ontwikkelen', ontworpen door het programma NederlandBovenWater (2009) (zie figuur 4.3).

Figuur 4.3: Proces beheerbewust ontwerpen en ontwerpbewust beheren

Bron: NederlandBovenWater, 2009.

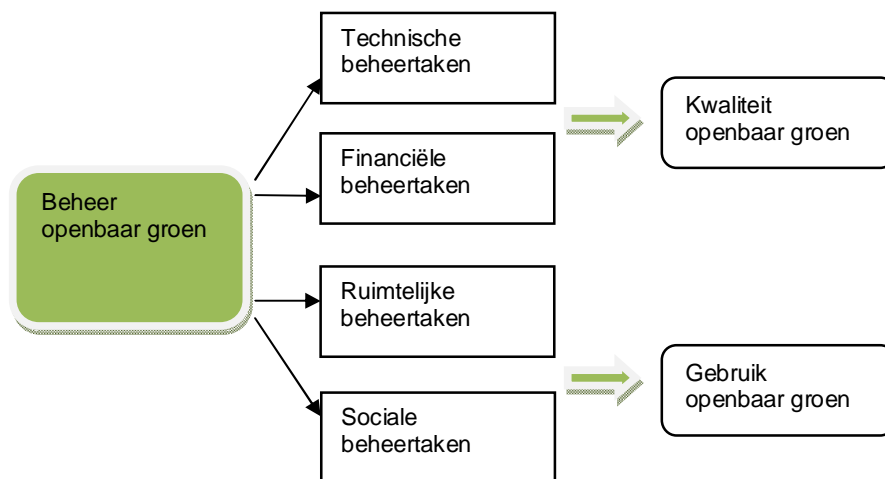
Beheer en gebruik verwerven een vaste plek in het complexe proces van ontwerp en inrichting. Zo ontstaat er een solide basis voor de beheerovereenkomst. Deze beheerovereenkomst bevat contractafspraken en voorwaarden waarop een gebied aan de beherende partij wordt overgedragen. Ook biedt zij inzicht in de kwalitatieve eisen en financiële voorwaarden die aan de instandhouding

worden gesteld (NerlandBovenWater, 2009). Binnen een beheerovereenkomst zijn ook de verschillende beheertaken vastgesteld. In de volgende paragraaf worden de beheertaken uiteengezet.

4.4 Beheertaken

Het beheer van het openbaar groen kan onderverdeeld worden in een aantal beheertaken. Er zijn volgens Hortulanus (1995) vier typen beheertaken te onderscheiden: technische, financiële, ruimtelijke en sociale taken. De kwaliteit van openbaar groen is vooral gebaat bij technische en financiële taken en ruimtelijke en sociale beheertaken komen het gebruik ten goede (zie figuur 4.4).

Figuur 4.4: Beheer openbaar groen naar beheertaken

Bron: Hortulanus, 1995

Technisch beheer is essentieel voor de visuele uitstraling van het openbaar groen in de buurt. Onder technisch beheer valt het dagelijks, incidenteel en periodiek onderhoud en het aanbrengen van kleine verbeteringen en aanpassingen. Dit is niet gemakkelijk wanneer er sprake is van oneigenlijk gebruik, zoals vandalisme en vervuiling. Financieel beheer is tevens nodig om de kwaliteit van het openbare groen te handhaven. Hiervoor is een financiële exploitatie vereist. Er is sprake van een wisselwerking tussen financiële middelen en kwaliteit. De kwaliteit van een beheerobject is namelijk afhankelijk van investeringen en die investeringen worden sneller achterwege gelaten als de kwaliteit van de buurt laag is (Hortulanus, 1995, pp. 71-73).

Daarnaast vervult openbaar groen meerdere gebruiksfuncties en wordt het op verschillende wijzen gebruikt. Ruimtelijk beheer is ten eerste onmisbaar om de belangen van alle gebruikers te beschermen en tegelijkertijd een goed gezamenlijk gebruik van het openbaar groen te garanderen. Het controleren en afdwingen van gebruiksregels blijkt in openbaar gebied over het algemeen niet gemakkelijk te zijn. De benodigde personele capaciteit, de bewijslast bij het overtreden van regels en consequenties van sancties zijn belemmeringen voor een effectief ruimtelijk beleid. Sociaal beheer kan daarnaast het sociaal leefklimaat beschermen. Het sociaal leefklimaat heeft te maken met de veiligheid in de buurt, de verstandhouding tussen bewoners en de mate waarin bewoners elkaar behoeden voor overlast. De verantwoordelijkheid die bewoners voelen voor de buurt en gevoelens van schaamte of trots en vervreemding of binding geven het sociaal leefklimaat inhoud. Vanuit de optiek van sociaal beheer vervullen bewoners en gebruikers van het openbaar groen in de buurt een belangrijke rol als medebeheerders van dit openbare groen (Hortulanus, 1995, pp. 71-73). *'In de discussie over het leefklimaat van de buurt is daarmee een verschuiving opgetreden van de verbetering van de gebouwde omgeving naar de werking van sociale en formele controle, het dragen van verantwoordelijkheden en het effect van heterogene woon- en leefstijlen in buurten'* (Hortulanus, 1995, pp. 73, 74).

4.5 Beheervormen

De beheertaken kunnen in verschillende vormen worden uitgevoerd. Bij de traditionele beheervorm voert de gemeente de beheertaken uit (Geluk & Leijs, 2007, p. 31). De gemeente Utrecht beheert bijvoorbeeld ongeveer vijftien vierkante kilometer openbaar groen, dit is ongeveer 15% van de totale oppervlakte van de stad Utrecht (99,32 km²) (Gemeente Utrecht, 2009).

Echter door bewoners worden hogere eisen gesteld aan de kwaliteit van openbaar groen in de buurt. Er wordt geklaagd dat de kwaliteit van het openbaar groen niet meer optimaal is (VROM, 2006, pp. 4, 5). Dit betekent dat de gemeente hogere prestaties moet leveren op het gebied van beheer. Enerzijds wil de gemeente deze prestaties leveren, maar anderzijds kan zij niet verder springen dan haar budget groot is. Met de bezuinigingen van de overheid wordt dit budget ook nog eens lager. Hierdoor lijkt de gemeente niet meer in staat om te zorgen voor schoon, heel en veilig openbaar groen. De fysieke, sociale en economische functies van het openbaar groen komen daardoor onder druk te staan (SEV, 2003). Er moet gezocht worden naar een oplossing voor dit probleem. In de inleiding is al naar voren gekomen dat burgerparticipatie bij beheer van openbaar groen een van de oplossingen voor dit probleem kan zijn. Zelfbeheer kan positief bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar groen (Enengel e.a., 2011). In de volgende paragraaf wordt de beheervorm zelfbeheer uitgelicht, en worden de mogelijkheden van burgerparticipatie bij het beheer van openbaar groen nader toegelicht.

4.6 Zelfbeheer

Doordat de gemeente zich steeds meer terugtrekt krijgen de bewoners in de buurt meer ruimte om zich te bemoeien met het beheer van het openbaar groen. De bewoners worden zo meer betrokken bij het beheer en denken en doen mee. Beheertaken worden uitbesteed aan bewoners (zelfbeheer) of er wordt samengewerkt tussen de gemeente en de bewoners (medebeheer). Voor de overdracht van beheertaken van de gemeente naar de bewoners is veel aandacht en begeleiding nodig. De begeleider moet zorgen dat mensen bij elkaar komen, informatie uitwisselen, contact houden en conflicten oplossen. Het is tevens belangrijk dat de bewoners niet over te veel beheertaken de verantwoordelijkheid krijgen, anders verwatert het hele stelsel (SEV, 2005, pp. 2-5). Als aanspreekpunt voor bewoners kan een buurtmanager of buurtconsulent dienen. Bij kopers kan een vereniging van eigenaren (VvE) de organisatie van het medebeheer op zich nemen. Eigenaren van woningen hebben namelijk belang bij een goed onderhouden groene openbare ruimte, omdat het de waardeontwikkeling van hun huis ten goede komt. Bij huurders speelt de waarde van het huis geen rol, maar ook zij hebben baat bij een kwalitatief hoogwaardige groene openbare ruimte. Bij huurders kan het medebeheer geregeld worden in een huurcommissie. Bij zelfbeheer neemt de gemeente het beheer echter weer over wanneer het niet meer mogelijk is voor de bewoners om het openbaar groen te beheren. De eindverantwoordelijkheid ligt dus nog steeds bij de gemeente (KEI, 2011).

In dit onderzoek wordt de term zelfbeheer gebruikt voor zowel zelfbeheer als medebeheer. In de gemeente Utrecht is zelfbeheer van openbaar groen oorspronkelijk een bezuinigingsmaatregel geweest die in 1980 is ingevoerd. Openbaar groen dat relatief duur was om te onderhouden, werd omgevormd tot goedkoper te onderhouden groen. Als alternatief werd aan de bewoners de mogelijkheid geboden om het oorspronkelijke groen te behouden via zelfbeheer. Tegenwoordig is de bezuinigingsmaatregel niet meer aan de orde bij zelfbeheer in Utrecht. Het is een van de pijlers van burgerparticipatie geworden en het is een doelstelling van de gemeente geworden om zelfbeheer uit te breiden om bewoners actief bij de openbare ruimte te betrekken (Gemeente Utrecht, 2009). De gemeente Utrecht hanteert de volgende definitie voor zelfbeheer: *'zelfbeheer is het vrijwillig onderhouden van delen van de openbare ruimte door derden, waarbij het openbare karakter van het object gehandhaafd blijft'*. Zelfbeheer in Utrecht gebeurt op vrijwillige basis zonder financiële vergoeding voor de gewerkte uren. De delen van de openbare ruimte waarin zelfbeheer plaatsvindt, blijven openbaar en blijven dit ook uitstralen. Zelfbeheer kan in de vorm van opknapbeurten, schoonmaakacties en het is mogelijk om

bijvoorbeeld boomspiegels, speelveldjes en andere groenvoorzieningen te adopteren van de gemeente (Gemeente Utrecht, 2009, p. 5).

4.6.1 Zelfbeheer van openbaar groen op buurtniveau

Dit onderzoek richt zich op burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen op buurtniveau. In de nota 'Meedoen met beheer' van de gemeente Utrecht is beschreven dat zelfbeheer uitgegeven kan worden aan de volgende groene openbare ruimtes in de buurt: *geveltuinen, boomspiegels, plantenbakken, buurttuinen, stoeptuinen en spetterbadjes* (Gemeente Utrecht, 2009). In bijzondere gevallen kunnen de bewoners en de gemeente samenwerken in het beheer en verdelen dan de taken en verantwoordelijkheden voor een groter deel van de groene openbare ruimte in de buurt, zoals *boomgaarden, (ecologische) groengebieden, (delen van) parken, speelpleinen en binnentuinen tussen woningen*.

In dit onderzoek is gekozen om de volgende groene openbare ruimtes als openbaar groen te beschouwen dat uitgegeven kan worden aan zelfbeheer: *geveltuinen, boomspiegels, plantenbakken, buurttuinen, stoeptuinen, parkjes, boomgaarden en speelpleinen* (Gemeente Utrecht, 2009). Spetterbadjes, (ecologische) groengebieden en binnentuinen tussen woningen zijn buiten beschouwing gelaten in dit onderzoek. Dit omdat spetterbadjes zeer weinig tot geen openbaar groen bevatten, (ecologische) groengebieden zeer sporadisch voorkomen in een stadsbuurt als Wittevrouwen en een binnentuin tussen woningen ook gezien kan worden als een buurttuin (Gemeente Utrecht, 2009).

Geveltuin

Een geveltuin is een strook planten tegen de gevel van een woning. Geveltuinen zijn vooral geschikt wanneer bewoners geen voortuin hebben. Ze maken het straatbeeld snel gezelliger. Ook zorgen geveltuinen voor warmte-isolatie in de winter en verkoeling in de zomer. Daarnaast voorkomt het dat er graffiti op muren wordt gespoten en op ooghoogte vangt gevelgroen fijn stof af (Gemeente Utrecht, 2008a).

Boomspiegel

Een boomspiegel is de ruimte om de voet van een boom (Gemeente Utrecht, 2008a).

Plantenbak

Plantenbakken fleuren de straat op, waardoor het straatbeeld aantrekkelijker wordt (Gemeente Utrecht, 2008a).

Stoeptuin

Stoeptuinen zijn perkjes aan de straatkant van een brede stoep (Gemeente Utrecht, 2008a).

Buurtuin

Een buurttuin is een stuk openbaar groen dat door de bewoners als tuin wordt ingericht en beheerd (Gemeente Utrecht, 2008a).

Parkje

(Gemeente Utrecht, 2008a)

Boomgaard

Speelplein

4.6.2 Zelfbeheer in kijk- en gebruiksgroen

Openbaar groen op buurtniveau is voor iedereen vrij toegankelijk en kan opgedeeld worden in kijkgroen en gebruiksgroen. Kijkgroen is passief, er wordt enkel naar gekeken. Gebruiksgroen kan naast het passieve gebruik ook actief worden gebruikt (bijvoorbeeld wandelen, spelen, sporten). Zelfbeheer kan zowel uitgevoerd worden in kijk- en gebruiksgroen (Salverda, Vreke, 2009, p. 16). In dit onderzoek vallen geveltuinen, boomspiegels, plantenbakken en stoeptuinen onder kijkgroen en buurttuinen, parkjes, boomgaarden en speeltuinen onder gebruiksgroen (zie tabel 4.4) (Gemeente Utrecht, 2008a).

Tabel 4.4: Openbaar groen naar kijk- en gebruiksgroen

Openbaar groen	Kijkgroen	Gebruiksgroen
Geveltuin	X	
Boomspiegel	X	
Plantenbak	X	
Stoeptuin	X	
Buurttuin		X
Parkje		X
Boomgaard		X
Speeltuin		X

Bron: Gemeente Utrecht, 2008a

4.6.3 Zelfbeheervormen

Zelfbeheer kan op verschillende manieren plaatsvinden in het openbaar groen van een buurt. Er bestaan vier verschillende vormen van zelfbeheer. De eerste vorm kan uitgevoerd worden zonder toestemming van de gemeente. Bij de tweede vorm dient men een aanvraag in te dienen bij de gemeente. Bij de derde vorm van zelfbeheer is een contract tussen de gemeente en bewoners(s) nodig en bij de vierde vorm wordt nauw samengewerkt met de gemeente, deze laatste vorm wordt ook wel medebeheer genoemd (Gemeente Utrecht, 2008a).

De verschillende stukken openbaar groen horen ieder bij een van de vier zelfbeheervormen (zie tabel 4.5).

Tabel 4.5: Openbaar groen naar zelfbeheer vormen

Openbaar groen	Zonder toestemming gemeente	Aanvragen bij de gemeente	Contract tussen gemeente en bewoner(s)	Samenwerking tussen gemeente en bewoner(s)
Geveltuin	X			
Boomspiegel	X			
Plantenbak		X		
Stoeptuin			X	
Buurtuin			X	
Parkje				X
Boomgaard				X
Speeltuinen				X

Bron: Gemeente Utrecht, 2008a

Voor zelfbeheer door bewoners van geveltuinen en boomspiegels is geen toestemming nodig van de gemeente. Men kan gelijk aan de slag, mits er aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. Geveltuinen mogen zonder toestemming aangelegd worden mits er op de stoep een loopruimte van minimaal 1.20 meter overblijft. De geveltuin mag daarnaast maximaal 45 cm diep zijn en de verwijderde stoeptegels blijven eigendom van de gemeente. Ook moeten straatbordnamen zichtbaar blijven, mogen de planten niet te groot worden en mag er geen afrastering aangelegd worden rondom de geveltuin. In een boomspiegel mag zonder toestemming van de gemeente planten geplant worden. In sommige gemeenten deelt de gemeente eens per jaar bloembollen of planten uit voor de boomspiegels (Gemeente Utrecht, 2008a).

Voor plantenbakken kan een aanvraag gedaan worden bij de gemeente. Als er geen bezwaren zijn en voldoende ruimte, wordt er een plantenbak geplaatst. De plantenbakbeheerders vullen de plantenbakken zelf bij met planten, maar de gemeente kan hier ook financiële ondersteuning bieden (Gemeente Utrecht, 2008a).

Voor zelfbeheer door bewoners van buurttuinen en stoeptuinen is een contract tussen de gemeente en bewoner(s) nodig. Wanneer een groter stuk groen overgenomen wordt van de gemeente door bewoners, brengt dat meer organisatie met zich mee. Er is een goed plan nodig, opgesteld met behulp van experts. Het is belangrijk om met omwonenden te overleggen en goed na te denken over het beheer. Alle afspraken worden vervolgens vastgelegd in een contract met de gemeente (Gemeente Utrecht, 2008a).

Voor zelfbeheer door bewoners van parkjes, boomgaarden en speeltuinen vindt er samenwerking tussen de gemeente en bewoner(s) plaats. Soms verdelen de bewoners en de gemeente beheertaken en verantwoordelijkheden voor een groter deel van het openbaar groen, zoals bij parken, boomgaarden en speelpleinen. Dit wordt medebeheer genoemd. Het is een samenwerking tussen de bewoners en de gemeente die samen bedenken, bespreken en beslissen hoe het gebied eruit moet zien en welk beheer het beste is. Bewoners met ervaring op het gebied van ecologisch beheer of met grote cultuurhistorische kennis zijn vaak bij deze vorm van zelfbeheer betrokken (Gemeente Utrecht, 2008a).

4.6.4 Zelfbeheertaken

Bij zelfbeheer van openbaar groen in de buurt kunnen de eerder beschreven beheertaken van Hortulanus (1995) ook toegepast worden.

Technische en financiële beheertaken

Bij zelfbeheer is het de bedoeling dat de bewoners zich vooral richten op technische beheertaken, die essentieel zijn voor de visuele uitstraling van het openbaar groen in de buurt. Onder technische beheertaken valt het dagelijks, incidenteel en periodiek onderhoud en het aanbrengen van kleine verbeteringen en/of aanpassingen (Hortulanus, 1995). Dit houdt voornamelijk in dat de bewoners zich bezighouden met het netheidsbeheer (zoals zwerfvuil verwijderen, onkruid wieden en bladruimen), het geven van water, bemesten, dode bladeren en bloemen van de takken verwijderen en snoeien. Daarnaast kunnen bewoners bij de iets grotere groengebieden (parken, boomgaarden en speelpleinen) helpen bij het werk van de gemeente, zoals het slepen van snoeihout naar de versnipperaar en het steken van graskanten (Gemeente Utrecht, 2008a; Oranjewoud, 2010, p. 6).

Bij de *technische en financiële* beheertaken komt de ervaringsdeskundigheid van sommige bewoners goed van pas. Bewoners met ervaring op het gebied van ecologisch beheer of met cultuurhistorische kennis zijn vaak bij zelfbeheer betrokken. De bewoners kunnen daarnaast aangeven wat er op buurtniveau aan openbaar groen wenselijk is, waardoor beheerplannen beter worden. Ook komen er initiatieven vanuit de bewoners die anders achterwege waren gebleven. Een voorbeeld hiervan is dat er een project opgezet wordt met scholen om te zorgen dat scholieren hun rommel opruimen in de buurt. Zo draagt zelfbeheer bij aan de kwaliteit van het openbaar groen (SEV, 2005, pp. 2-5 & Hortulanus, 1995, pp. 73, 74).

Echter kan het voorkomen dat de *technische* beheertaken niet naar behoren worden uitgevoerd door de bewoners. Het kan namelijk voorkomen dat bewoners zich niet aan hun afspraken houden omtrent de beheertaken. De oorzaak van dit probleem kan zijn dat er te weinig informatie wordt gegeven door de gemeente aan de bewoners, waardoor de bewoners te weinig kennis van het beheer van openbaar groen hebben en het dus niet optimaal uitgevoerd kan worden. Gerelateerd hieraan komt het voor dat besluiten over beheer vaak voordat bewoners inspraak gehad hebben vastgesteld worden. Bewoners worden vaak gebruikt als informatiebron, maar als de besluiten daadwerkelijk gemaakt dienen te worden, hebben zij geen stem meer en neemt de gemeente het heft in eigen handen. Dit resulteert in ontevredenheid en teleurstelling (SEV, 2005, pp. 2-5 & Hortulanus, 1995, pp. 73, 74).

Ook komt het voor dat zelfbeheer op *financieel* vlak onder druk staat. Bewoners dragen bijvoorbeeld initiatieven aan voor zelfbeheer van het openbaar groen in hun buurt, maar om financiële redenen gaat de gemeente er dan niet mee akkoord. Het is simpelweg te duur wat de bewoners voor ogen hebben. De gemeente en de bewoners hebben dan tegenstrijdige doelen en uiteindelijk heeft de gemeente meer macht dan de bewoners (SEV, 2005, pp. 2-5 & Hortulanus, 1995, pp. 73, 74).

Sociale en ruimtelijke beheertaken

Bij *sociale beheertaken* komt zelfbeheer allereerst op een aantal punten ten goede. Zelfbeheer is namelijk een mogelijkheid voor de gemeente om draagvlak te creëren bij gemeentelijke plannen en zo de kloof tussen burger en overheid te verkleinen. Daarnaast is het een middel om betrokkenheid met de buurt en de buurtbewoners te vergroten, waardoor tevens de sociale veiligheid vergroot wordt. Dit is vervolgens goed voor het *ruimtelijk beheer*. Omdat de gebruikers zelf het openbaar groen beheren is te verwachten dat zij meer verantwoordelijkheid dragen hiervoor. De bewoners houden zo zelf de gebruiksregels in de hand en zorgen voor controle op het openbaar groen. Zo draagt zelfbeheer bij aan het gebruik van het openbaar groen in de buurt (SEV, 2005, pp. 2-5 & Hortulanus, 1995, pp. 73, 74).

Maar ook bij *sociaal en ruimtelijk beheer* ondervindt zelfbeheer soms nadelen. Het kan namelijk gebeuren dat bewoners het niet met elkaar eens worden of dat er negatieve spanningen ontstaan in de groep bewoners die zich inzetten voor zelfbeheer van openbaar groen. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door slechte communicatie of té verschillende interesses, verwachtingen en

motivaties. Individuen gaan dan hun eigen doelen volgen in plaats van het gemeenschappelijke doel na te streven. Dit kan leiden tot oneffectieve discussies en gemiste of slechte resultaten. Het kan zelfs resulteren in conflicten tussen de bewoners (of de bewoners en de gemeente), wat leidt tot een slechte sfeer in de buurt (Engel, e.a, 2011, p. 1259). Dit heeft gevolgen voor het sociale leefklimaat. Wanneer er een slechte sfeer hangt in de buurt of tussen bepaalde bewoners kan dit gevolgen hebben voor de veiligheid in de buurt en de mate van verantwoordelijkheid dat bewoners voelen voor het openbaar groen. Daarnaast is het mogelijk dat de belangen van de gebruikers van openbaar groen niet meer goed beschermd zijn en is een goed gezamenlijk gebruik van het openbaar groen niet meer gegarandeerd (SEV, 2005, pp. 2-5).

4.6.5 Samenwerking met de gemeente

De besparing op beheerkosten van de gemeente door het zelfbeheer, wordt omgezet in de ondersteuning ervan (Gemeente Utrecht, 2009). Burgers die participeren in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt kunnen een beroep doen op de ondersteuning die de gemeente te bieden heeft op dit vlak. De gemeente kan ten eerste advies geven over de beheerplannen en het uitvoeren van het beheer. Daarnaast kan de gemeente (niet-elektrisch) gereedschap uitlenen voor schoonmaak of tuinieren, plantmaterialen en tuinaarde leveren, hulp bieden bij schoonmaakacties en het (groen)afval afvoeren (Gemeente Utrecht, 2008a, p. 10).

Sommige zelfbeheerders kunnen het prima alleen af en doen nooit een beroep op de gemeente. Het betreft dan vooral de mensen die een geveltuint, boomspiegel of plantenbak onder de hoede hebben.

Bij de iets grotere groengebieden is het de bedoeling dat de gemeente enkel faciliteert in bijvoorbeeld het leveren van gereedschap of plantmateriaal. Maar activiteiten met een hoge mate van specialisatie of mechanisatie zoals het snoeien of kappen van bomen maken geen onderdeel uit van zelfbeheer, de gemeente blijft hiervoor verantwoordelijk. Tevens kan de gemeente ondersteuning bieden bij maaiwerkzaamheden (Gemeente Utrecht, 2008a; Oranjewoud, 2010, p. 6).

Er treden echter een aantal knelpunten op in de samenwerking tussen de bewoners en de gemeente als het gaat om zelfbeheer van openbaar groen. Ten eerste komt er een communicatieprobleem voor tussen de gemeente en de bewoners. De gemeente, in dit geval Stadswerken of een andere dienst, bijvoorbeeld StadsOntwikkeling laat het vaak niet tijdig weten aan de bewoners wanneer zij aan de slag gaan in het openbaar groen. Daarnaast houdt de gemeente zich niet altijd aan de afspraken, als ze zeggen op maandag iets te doen, moet dat niet pas op woensdag gebeuren. Ook hebben medewerkers van de gemeente vaak onvoldoende tijd om bewoners bij te staan en te begeleiden. Bewoners willen tot slot graag merken in hun contacten met de gemeente dat er geen wij/zij cultuur heerst, maar een samenwerking. Dit ontbreekt nog wel eens aan de kant van de gemeente. Bewoners vragen daarom van de gemeente een houding die waardering uitstraalt voor wat ze doen (Gemeente Utrecht, 2009).

4.6.6 Belangen bij zelfbeheer van openbaar groen volgens de gemeente Utrecht

Volgens de gemeente Utrecht (2009) bestaan er verschillende belangen vanuit de gemeente om zelfbeheer te stimuleren en vanuit de bewoners om zelfbeheer uit te voeren. Bij zelfbeheer is sprake van meervoudig doelbereik. In één klap worden er doelen bereikt die zowel gunstig zijn voor de gemeente als voor de bewoners (Gemeente Utrecht, 2009).

Doelen vanuit de gemeente

Beheer van het openbaar groen is makkelijker en leuker voor de gemeentemedewerkers als hier de hulp bij komt van bewoners. Het is ten eerste prettiger werken voor de gemeentemedewerkers als bewoners hun straat schoon en fleurig houden. Daarnaast verdwijnt de anonimiteit in veel straten en pleinen, waardoor het voor de gemeentemedewerkers leuker werk wordt. Het opheffen van de anonimiteit is het gevolg van bewoners die samenwerken in het openbaar groen. De sociale cohesie heeft daar baat bij en dat is tevens een gemeentelijk belang. Naast deze personele en sociale

overwegingen heeft de uitstraling van buurten er voordeel van als bewoners zich actief opstellen in het onderhoud van het openbaar groen. Meer ogen, oren en handen en meer eigen toevoegingen bovenop het basisniveau van de gemeente leidt tot meer kwaliteit. Die kwaliteit heeft baat voor de bewoners, de bezoekers en als het gaat om groene kwaliteit hebben ook planten en dieren er voordeel bij (Gemeente Utrecht, 2009).

Doelen vanuit de bewoners

Voor bewoners is zelfbeheer van openbaar groen een eenvoudige en effectieve manier om actief invloed uit te oefenen op het onderhoud van hun eigen leefomgeving. Bewoners krijgen toegang tot werkzaamheden in het openbaar groen en zo kunnen zij hun eigen woonomgeving meer naar hun eigen smaak invullen. Dit leidt tot een positievere beleving van de openbare ruimte. Voor bewoners die geen tuin hebben is het daarnaast een uitstekende manier om toch in het groen te kunnen werken. Bovendien draagt zelfbeheer bij aan de ontwikkeling van een eigen identiteit van de straat en de buurt. In veel gevallen leidt het tot meer sociale contacten en bevordert het daarmee de sociale cohesie in de straat en de buurt. Gaandeweg komt meer samenwerking tot stand tussen bewoners onderling en tussen bewoners en de gemeente. Bewoners signaleren tot slot vanuit hun groeiende betrokkenheid eerder vervuiling en misstanden in de buurt, waardoor zij de ogen en oren van de buurt vormen. Zo draagt zelfbeheer bij aan de verdere ontwikkeling van participatie waarin bewoners meer eigen verantwoordelijkheid voor de buitenruimte op zich nemen (Gemeente Utrecht, 2009).

4.7 Slot

Aan de hand van hoofdstuk vier kan deelvraag twee beantwoord worden:

2) *Wat is zelfbeheer?*

2a) *Wat is de definitie van zelfbeheer van openbaar groen?*

2b) *Op welke manier kan zelfbeheer gezien worden als een vorm van burgerparticipatie?*

Openbaar groen maakt een belangrijk deel uit van de openbare ruimte in ons land. Het wordt dagelijks door mensen beleefd en gebruikt (Nobel, 2001). Het genereert sociale, ecologische en economische voordelen, mits het van een goede ruimtelijke kwaliteit voorzien is (Hendriks, e.a, 2010). Om openbaar groen te creëren dat een hoge belevingswaarde, gebruikswaarde en toekomstwaarde bevat is het van belang dat het openbaar groen goed beheerd wordt (VROM-raad, 2011). Goed beheer komt tot stand als er bij het ontwerp van de groene openbare ruimte al rekening wordt gehouden met het beheer. Dit omdat het ontwerp van openbaar groen gevolgen heeft voor het latere beheer (Geluk & Leijds, 2007). Op deze manier wordt het mogelijk om een kwaliteit te realiseren die gedurende de gehele levensduur van het openbaar groen op het gekozen ambitieniveau in stand te houden is (NerlandBovenWater, 2009).

Beheer kan volgens Hortulanus (1995) onderverdeeld worden in vier typen beheertaken: technische, financiële, ruimtelijke en sociale beheertaken. Technische en financiële taken zorgen vooral voor een goede kwaliteit en ruimtelijke en sociale taken komen vooral het gebruik ten goede (Hortulanus, 1995). De beheertaken kunnen in verschillende vormen worden uitgevoerd. Bij de traditionele beheervorm voert de gemeente de beheertaken uit (Geluk & Leijds, 2007). Echter in de huidige tijd van de financiële crisis, hebben gemeenten steeds minder geld om een kwalitatief hoogwaardige groene openbare ruimte te bewerkstelligen (SEV, 2005, p. 2). Burgerparticipatie bij beheer, ook wel zelfbeheer, kan een uitkomst bieden (Enengel e.a, 2011). Zelfbeheer is het vrijwillig onderhouden van delen van de openbare ruimte door derden, waarbij het openbare karakter van het object gehandhaafd blijft (Gemeente Utrecht, 2009, p. 5).

In dit onderzoek worden geveltuinen, boomspiegels, plantenbakken, buurttuinen, stoeptuinen, parkjes, boomgaarden en speelpleinen als openbaar groen beschouwd dat uitgegeven kan worden aan

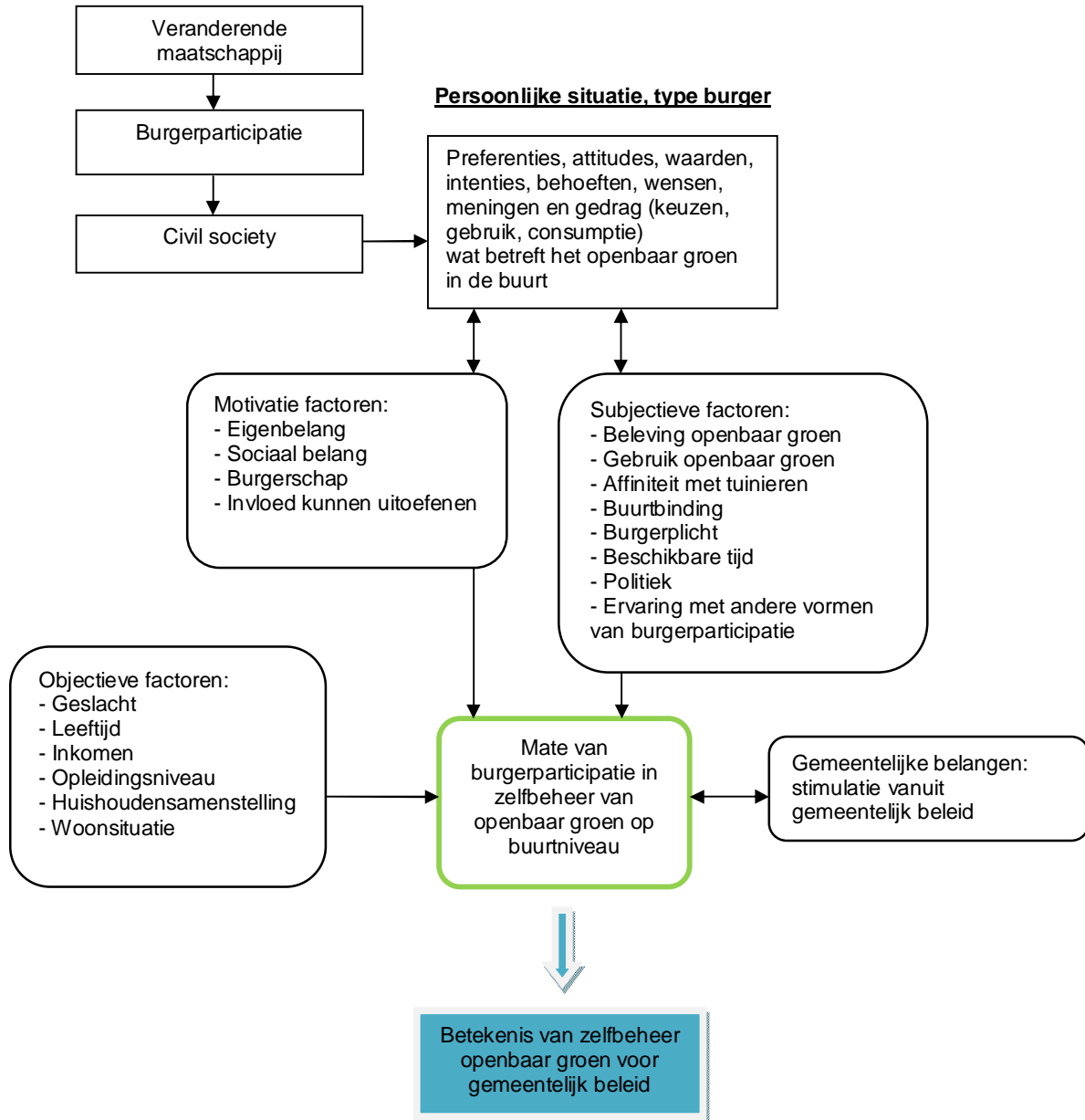
bewoners in zelfbeheer (Gemeente Utrecht, 2009). Bij zelfbeheer is het de bedoeling dat de bewoners zich vooral richten op technische beheertaken, die essentieel zijn voor de visuele uitstraling van het openbaar groen in de buurt. Maar financiële, sociale en ruimtelijke beheertaken worden bij zelfbeheer tevens door bewoners uitgevoerd in het openbaar groen. Er blijft echter altijd sprake van een samenwerking met de gemeente. De gemeente blijft namelijk eindverantwoordelijke voor het openbaar groen.

Er bestaan tot slot verschillende belangen vanuit de gemeente om zelfbeheer te stimuleren en vanuit de bewoners om zelfbeheer uit te voeren. Zelfbeheer kan namelijk een bijdrage leveren aan een aantal doelen. Bij zelfbeheer kan sprake zijn van meervoudig doelbereik. In één klap kunnen er wellicht doelen bereikt worden die zowel gunstig zijn voor de gemeente als voor de bewoners.

4.8 Conceptueel model burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen

In de voorgaande hoofdstukken zijn verschillende modellen, theorieën en beleid aan bod gekomen die allen te maken hebben met het verklaren van de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen. Aan de hand van deze theorieën is een conceptueel model opgesteld over burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen op buurtniveau. Figuur 4.5 geeft het definitieve conceptueel model weer waar de verschillende concepten die behandeld zijn in het theoretisch kader met elkaar in verband zijn gebracht.

Figuur 4.5: Conceptueel model burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen

Bron: Eigen onderzoek, 2012

De redenering achter dit conceptueel model is als volgt: door de veranderende maatschappij waar steeds meer een samenspel van de overheid met de civil en business society optreedt, krijgen de burgers meer macht in ruimtelijke ordeningsprocessen. Iedere burger heeft vervolgens zijn of haar eigen wensen en behoeften voor de buurt en een eigen oordeel over de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar groen in de buurt. Beide hangen samen met de persoonlijke situatie, zoals voorkeuren en ervaringen, financiële en fysieke mogelijkheden en met beschikbare tijd. De persoonlijke situatie mondt uit in objectieve factoren, motiefactoren en subjectieve factoren, die mogelijk van invloed kunnen zijn op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van het openbaar groen in de buurt. Daarnaast kunnen ook gemeentelijke belangen van invloed zijn op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen. De gemeente kan burgers aansporen om te participeren in het beheer van het openbaar groen. Zelfbeheer kan een middel van de gemeente zijn om via burgerparticipatie bijvoorbeeld de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar groen te verhogen. Tot slot kan bekeken worden welke betekenis zelfbeheer van openbaar groen heeft voor gemeentelijk beleid.

In dit onderzoek is de mate van zelfbeheer de afhankelijke variabele en zijn de objectieve, motivatie en subjectieve factoren de onafhankelijke variabelen. In het volgende hoofdstuk worden de concepten uit het conceptueel model geoperationaliseerd voor het empirische onderzoek.

In de voorgaande theoretische hoofdstukken is duidelijk geworden wat het begrip zelfbeheer inhoudt en dat zelfbeheer een participatiemiddel is om de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar groen te verbeteren en bewoners meer te betrekken bij hun buurt. Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in welke factoren van invloed zijn op de participatie van buurtbewoners in zelfbeheer van het openbaar groen. Dit om beter inzicht te krijgen in welke typen bewoners wel of niet bijdragen aan het onderhoud van het openbaar groen in hun buurt.

In dit hoofdstuk vindt een vertaalslag plaats van de theorie naar een onderzoeksopzet. Aan de hand van de opgestelde deelvragen en de theoretische hoofdstukken is aan het eind van hoofdstuk vier een conceptueel model opgesteld. Dit conceptueel model vormt de basis van het empirische onderzoek.

Allereerst wordt het onderzoeksontwerp, het onderzoekstype en de onderzoeksmethode uiteengezet die gebruikt worden om het conceptueel model te onderzoeken. Vervolgens wordt de onderzoekspopulatie en de steekproef van dit onderzoek geschetst. Daarna vindt de operationalisering van de variabelen plaats en de analyse van de enquête. Het hoofdstuk eindigt met de respons van het onderzoek en een representativiteitanalyse.

5.1 Onderzoeksontwerp

De centrale vraag kan nog niet geheel beantwoord worden aan de hand van het theoretisch kader. Om de deelvragen drie tot en met zes te kunnen beantwoorden is er daarom voor gekozen om deze middels een empirisch onderzoek te beantwoorden. Voor dit onderzoek is een casestudieontwerp gehanteerd, waarbij een zelfbeheer casestudie onderzocht wordt. Een casestudieontwerp wordt gekenmerkt door een intensieve analyse van een case. Casestudies zijn geschikt voor kwalitatief en kwantitatief onderzoek (Bryman, 2008, p. 53).

Er is een onderscheid te maken in verschillende casestudieontwerpen. Bij de *critical case* heeft de onderzoeker een goed ontwikkelde theorie. De case die wordt gekozen wordt gebruikt om de theorie op basis van hypothesen te toetsen. De *extreme of unique case* is gebaseerd op een intrinsiek belang dat de case uniek maakt. De *representative of typical case*, ook wel *exemplifying case* wordt geselecteerd om alledaagse gebeurtenissen en condities te ondervangen. In dit geval worden cases niet gekozen omdat ze uniek of extreem zijn, maar omdat ze een bredere categorie van cases vertegenwoordigen of een goede context vormen om de onderzoeksvragen te kunnen toetsen. Daarnaast kan deze vorm van casestudie onderzoek gekozen worden om belangrijke maatschappelijke processen te onderzoeken. De *revelatory case* is een case waarbij de onderzoeker een kans krijgt een fenomeen te observeren en analyseren dat eerst niet toegankelijk was voor wetenschappelijk onderzoek. Als laatste kan de *longitudinal case* gekozen worden waarbij de case de mogelijkheid verschaft om het onderzoek meerdere malen uit te voeren (Bryman, 2008, pp. 55, 56).

De casestudie van dit onderzoek is een voorbeeld van een buurt waar bewoners wel en niet participeren in zelfbeheer van openbaar groen. De casestudie in dit onderzoek kan daarom gezien worden als een *exemplifying case*. Zelfbeheer van openbaar groen komt in Nederland steeds meer voor. Bij steeds meer gemeenten ontstaat de mogelijkheid voor haar burgers om het openbaar groen zelf in beheer te nemen of dit in samenwerking met de gemeente te doen (*medebeheer*) (VROM, 2010). Echter zelfbeheer van openbaar groen door burgers is in Nederland (nog) niet vanzelfsprekend. Het is in opkomst bij veel gemeenten, maar veel burgers weten (nog) niet dat het bestaat. Daarmee staat zelfbeheer van openbaar groen nog in haar kinderschoenen, waarmee veel gemeenten aan het experimenteren zijn.

De geselecteerde case voor dit onderzoek is de Utrechtse buurt Wittevrouwen, gelegen in de wijk Noordoost, waar zowel inwoners wonen die wel participeren in zelfbeheer van openbaar groen als

mensen die dit niet doen. De generaliseerbaarheid met betrekking tot de onderzoekspopulatie is groot bij een casestudie. Echter kan er niet vanuit gegaan worden dat de uitkomsten van het onderzoek generaliseerbaar zijn voor alle buurten waar zelfbeheer wel en niet plaatsvindt. Aspecten als het 'type' buurt en het 'type' bewoner in de buurt kunnen namelijk van invloed zijn op de resultaten van het onderzoek. Hiermee moet rekening worden gehouden bij de beantwoording van de centrale vraag van het onderzoek (Bryman, 2008, p. 55).

5.2 Casestudie Wittevrouwen te Utrecht

Vanuit de gemeente Utrecht kwam de vraag om onderzoek te doen naar de huidige stand van zaken omtrent zelfbeheer van openbaar groen door bewoners. De gemeente Utrecht wil de uitkomsten van dit onderzoek kunnen gebruiken bij de ontwikkeling van nieuwe woongebieden.

In 2007 zijn er in Utrecht 600 zelfbeheercontracten afgesloten. Het streven was om in 2011 800 contracten af te sluiten (Gemeente Utrecht, 2009). Van de 600 contracten in 2007 valt bijna de helft in de wijken Overvecht (25%) en Noordoost (23%) (zie tabel 5.1) (Gemeente Utrecht, 2009).

Tabel 5.1: Zelfbeheercontracten Utrecht

Wijk	Aantal	Percentage
West	17	3%
N-West	54	9%
Overvecht	152	25%
N-Oost	135	23%
Oost	62	10%
Binnenstad	39	7%
Zuid	56	9%
Z-West	75	13%
Leidsche Rijn	3	0%
Vleuten- de Meern	7	1%
Totaal	600	100%

Bron: Gemeente Utrecht, 2009

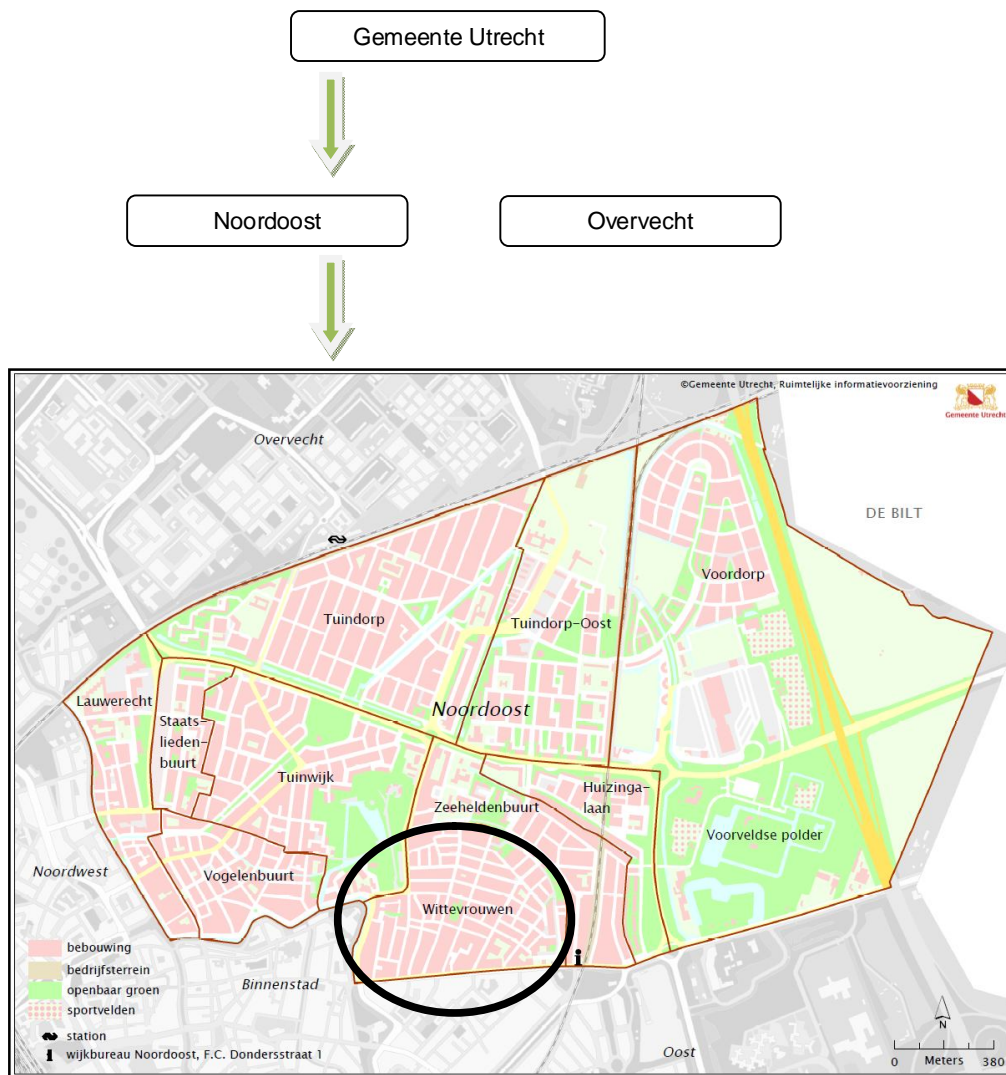
De gegevens die de gemeente Utrecht voorhanden heeft over de bewoners die zelfbeheer van openbaar groen uitvoeren zijn sterk verouderd. Er is dus geen recente lijst van gegevens over zelfbeheerders beschikbaar. Dit maakt het noodzakelijk om een steekproef te trekken. Er is gekozen om een wijk te kiezen waar relatief veel zelfbeheer plaatsvindt. Dit zijn de wijken Overvecht en Noordoost (Gemeente Utrecht, 2009). Dit zijn twee verschillende typen wijken met een verschil in woningtypen, voorzieningen en dichtheid van openbaar groen. De wijken verschillen ook in bevolkingsamenstelling en de bewoners verschillen in sociaaleconomische status (Gemeente Utrecht, 2011a). Het ligt voor de hand om in deze twee wijken onderzoek te doen, omdat de onderzoekspopulatie dan divers is. Er kan dan een goed beeld ontstaan van de verschillende motieven en de factoren die mogelijk van invloed zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen.

Omwille van de tijd is echter gekozen om enkel in de wijk Noordoost onderzoek te gaan doen. Er moet daarom wel rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten dat het empirische onderzoek gebaseerd is op een bepaald type wijk met een bepaald type bewoners.

Binnen de wijk Noordoost is gekozen om in de Utrechtse buurt Wittevrouwen onderzoek te gaan doen. De selectie van de casestudie is in onderstaande figuur 5.1 schematisch weergegeven. Daarnaast is de geografische ligging van de buurt Wittevrouwen afgebeeld in figuur 5.2.

Figuur 5.1: Selectie casestudie

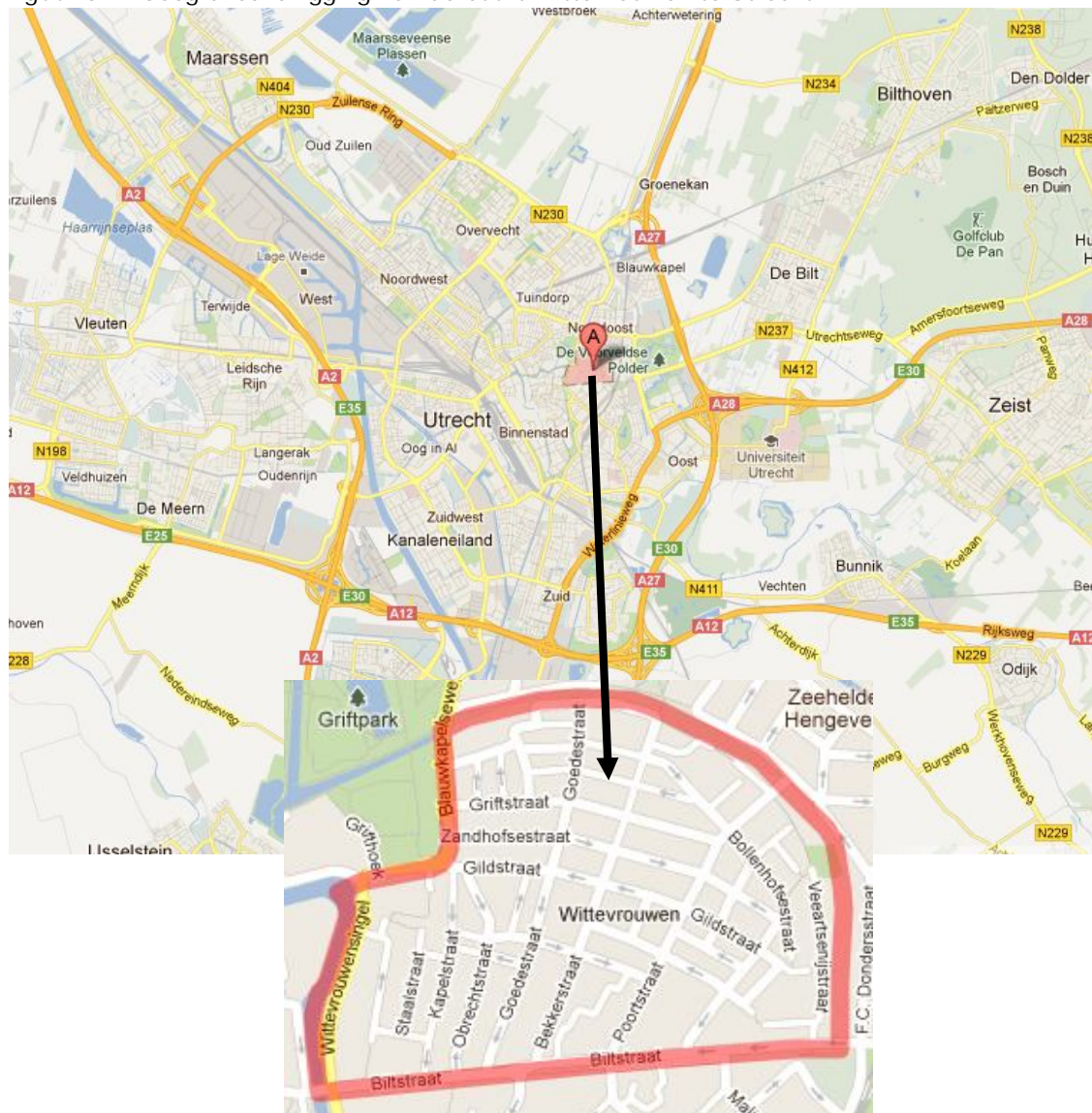

Bron: Dienst Wijken, gemeente Utrecht, 2010

Bron: Eigen onderzoek, 2012

Figuur 5.2: Geografische ligging van de buurt Wittevrouwen te Utrecht

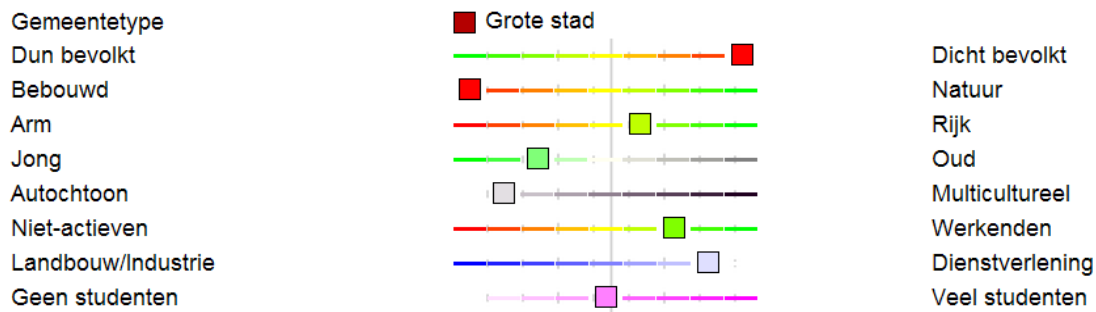

Bron: Google, 2012

Typering Wittevrouwen

Wittevrouwen kan getypeerd worden als een jonge stadsbuurt. Het is een dichtbevolkte buurt van een stedelijke gemeente met een gemiddelde welvaart en het heeft een jonge bevolking. Waarvan weinig mensen allochtoon zijn, weinig niet-actieven, veel mensen in de dienstverlening werken in vergelijking met de landbouw en industrie en een gemiddeld aantal studenten wonen (zie figuur 5.3) (weetmeer.nl, 2010).

Figuur 5.3: typering Wittevrouwen

Bron: weetmeer.nl, 2010

Wittevrouwen is een negentiende eeuwse uitbreidingswijk van Utrecht, opgezet binnen een gesloten stedelijk blok met een grote diversiteit aan bouwstijlen en woningtypen. Uit de periode van de eerste stedelijke uitbreidingen is de zeer dichte bebouwing met vooral kleine woningen en weinig openbaar groen herkenbaar. Ondanks dat speculatiebouw, ook wel revolutiebouw genoemd, in de buurt de overhand heeft, zijn er ook voorbeelden van charitatieve woningbouw in de vorm van hofjes (Gemeente Utrecht, 2010).

De bevolking van de buurt Wittevrouwen heeft over het algemeen een goede sociaaleconomische status. Uit tabel 5.2 is af te lezen dat er relatief veel mensen met een hoog opleidingsniveau en een koophuis in Wittevrouwen wonen en dat het percentage werkzoekenden en bijstandsgerechtigden relatief laag is in vergelijking met Utrecht als geheel. Op politiek vlak zijn de bewoners van Wittevrouwen, evenals de totale bevolking van Utrecht, overwegend 'linksgeoriënteerd'. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2010 stemden de bewoners uit Wittevrouwen overwegend op 'linksgeoriënteerde' politieke partijen (zie tabel 5.2). Vervolgens kan opgemerkt worden dat de bewoners uit Wittevrouwen voorlopers zijn op het gebied van participatie. Procentueel gezien liggen de percentages van 'actieve vrijwilligers', 'actief in de buurt', 'verantwoordelijk voor de buurt' en het 'opkomstpercentage van de gemeenteraadsverkiezingen' hoger dan de percentages van Utrecht als geheel (zie tabel 5.2) (Gemeente Utrecht, 2011a). Er kan daarom verondersteld worden dat de bevolking in de buurt Wittevrouwen wellicht eerder geneigd is om mee te doen aan participatieprojecten. En daarom misschien ook wel eerder geneigd zijn om deel te nemen aan zelfbeheer van openbaar groen.

Tabel 5.2: Kenmerken van de inwoners van Wittevrouwen in vergelijking met Utrecht als geheel, in %

	Wittevrouwen	Utrecht
Opleidingsniveau		
Laag + gemiddeld	21,8	42,9
Hoog	78,3	57,1
Verhouding koop/huur		
Koop	72,9	49,2
Huur particulier + sociaal	27,1	50,7
Potentiële beroepsbevolking	79,8	73,2
Werkzame personen	62,1	61,3
Werkzoekenden	2,3	3,3
Bijstandsgerechtigden	1,3	3,7
Gemeenteraadsverkiezing 2010		
Groenlinks	24,6	20,7
D66	20,0	17,8
PvdA	17,2	18,7
VVD	16,6	15,6
CDA	6,8	7,6
SP	5,4	6,0
Leefbaar Utrecht	3,0	3,8
Overigen	6,4	9,8
Participatie		
Actief vrijwilliger	44,3	40,6
Actief in de buurt	36,2	32,8
Verantwoordelijk voor de buurt	93,3	86,1
Opkomstpercentage gemeenteraadsverkiezingen	64,1	52,5

Bron: Gemeente Utrecht, 2011a

Er bestaan in Nederland buurten die vergelijkbaar zijn voor de buurt Wittevrouwen. In bijlage 2 staan vijftig vergelijkbare buurten uit Nederland beschreven die een match hebben met de buurttypering van Wittevrouwen. De buurten die de meeste overeenkomsten vertonen met Wittevrouwen zijn de Vogelenbuurt (Utrecht), Dichterswijk (Utrecht), Ministersbuurt-Oost (Delft), Tuindorp en Van Lieflandlaan-West (Utrecht), Hof (Amersfoort), Levendaal-West (Leiden) en Tuinwijk-West (Utrecht) (weetmeer.nl, 2010). De uitkomsten van dit onderzoek zijn generaliseerbaar voor de buurten die veel gelijkenissen vertonen met Wittevrouwen. Maar zijn echter niet generaliseerbaar voor de buurten die weinig tot geen gelijkenissen vertonen met de buurt Wittevrouwen.

Momenteel wordt in Wittevrouwen al zelfbeheer van openbaar groen uitgevoerd. Vooral in de vorm van plantenbakken, geveltuintjes en boomspiegels (Thierauf & Verhaak, 2008). De buurt Wittevrouwen zou als voorbeeld kunnen dienen voor andere buurten in Nederland. Hierover is meer te lezen in het volgende hoofdstuk.

5.3 Exploratief onderzoek

In dit onderzoek wordt onderzocht welke factoren van invloed zijn op het al dan niet uitvoeren van zelfbeheer in het openbaar groen van de buurt. Er zijn hierover van tevoren al bepaalde ideeën geschetst in de theoretische hoofdstukken maar er kan nog niet van uitgegaan worden. Er is empirisch onderzoek voor nodig. Het onderzoek is deductief van aard, de theorie leidt naar een empirisch onderzoek (Bryman, 2008, p. 4).

Dit onderzoek is een exploratief onderzoek. Het gaat verder dan een beschrijvend onderzoek, omdat er verder wordt gegaan dan het beschrijven van eenheden. Het beoogt niet enkel een nauwkeurige opsomming te geven zonder nadere aanduiding van verbanden tussen kenmerken of verklaringen daarvoor. Ook is er geen sprake van een toetsingsonderzoek, omdat er geen scherp geformuleerde hypothesen van tevoren vastgesteld zijn. Exploratief onderzoek is in vergelijking met

toetsingsonderzoek minder controleerbaar, doordat meestal geen verslag wordt gedaan van alle analysestappen die de onderzoeker heeft gedaan. Meestal worden enkel de gesignaleerde verbanden en datgene wat aanleiding geeft voor verdere hypothesevorming gerapporteerd (Baarda & de Goede, 2006).

5.4 Kwantitatief surveyonderzoek

De onderzoeksmethode die aansluit bij een exploratief onderzoek is een surveyonderzoek. Bij een surveyonderzoek worden bij een groot aantal onderzoekseenheden, in dit geval burgers, gegevens verzameld via systematische ondervraging, in dit geval aan de hand van een schriftelijke enquête. Het gaat hierbij om één meting op één bepaald moment. Een enquête is kwantitatief van aard. Door middel van kwantitatief onderzoek zijn kleine verschillen tussen individuen beter te onderscheiden dan bij kwalitatief onderzoek. Daarnaast kunnen verbanden tussen variabelen beter gemeten worden, omdat cijfers beter te meten zijn dan woorden (Baarda & de Goede, 2006). In dit onderzoek is gekozen voor een kwantitatieve enquête omdat er in het conceptueel model (zie figuur 4.5 in paragraaf 4.8), concepten voorkomen die niet rechtstreeks observeerbaar zijn, zoals motieven en subjectieve factoren (Bryman, 2008, p. 168).

Het is daarnaast ook mogelijk om gestructureerde interviews te houden onder de respondenten, dit kost echter te veel tijd om uit te voeren. In dit onderzoek is gekozen om de enquêtes door de respondenten zelf te laten invullen (self-completion questionnaire). In vergelijking met een gestructureerd interview, is er geen interviewer die de vragen stelt. De respondenten moeten de vragen zelf lezen en beantwoorden. Het is dus van belang dat de vragenlijst gemakkelijk te volgen en te beantwoorden is. Een voordeel van een schriftelijke enquête in vergelijking met een gestructureerd interview is dat de interviewer de antwoorden van de respondenten niet kan beïnvloeden. Ook komt het voor dat respondenten de vragen niet eerlijk durven in te vullen of een sociaal wenselijk antwoord geven als er een interviewer er bij staat. Daarnaast kunnen de respondenten een enquête invullen wanneer zij dat willen en er zoveel tijd voor nemen als ze zelf willen. Enquêtes hebben echter ook nadelen in vergelijking met gestructureerde interviews. Als respondenten een vraag niet snappen kunnen ze niet om hulp vragen en de interviewer kan niet doorvragen op vragen als dit nodig is. Daarnaast is niet zeker wie de enquête heeft ingevuld, bestaat er een grotere kans op het missen van data, omdat (delen van) vragen niet worden ingevuld en is er een lagere respons, omdat sommige respondenten niet bereid zijn om de enquête in te vullen (Bryman, 2008, pp. 216-219). Het probleem van de lagere respons is voor een groot deel opgelost door persoonlijk de enquêtes af te geven en weer op te halen bij de respondenten.

5.5 Onderzoekspopulatie en steekproef

In dit onderzoek worden de mogelijke invloedrijke factoren op het participeren in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt Wittevrouwen onderzocht. De persoonlijke situatie van de participanten wordt vergeleken met die van de niet-participanten. Om deze reden vormen alle bewoners van Wittevrouwen de onderzoekspopulatie van dit onderzoek. In Wittevrouwen wonen 6.395 mensen, verdeeld onder 3.826 huishoudens (CBS, 2010; Gemeente Utrecht, 2011a). De onderzoekspopulatie is te groot om in zijn geheel te benaderen. Er is daarom gekozen om een steekproef te trekken onder de 3.826 huishoudens in Wittevrouwen.

Om uitspraken te kunnen doen over de data en statistische toetsen uit te kunnen voeren met de data wordt gestreefd naar minimaal 100 respondenten. Waarvan ongeveer 50 zelfbeheerders en ongeveer 50 niet-zelfbeheerders. Om dit aantal te bereiken is rekening gehouden met een non-respons van ongeveer 60%. Daarmee is besloten om in de buurt Wittevrouwen aselect 250 huishoudens te selecteren uit het stratenregister van de gemeente Utrecht (Gemeente Utrecht, 2006). De onderzoekseenheden zijn volstrekt willekeurig getrokken. Het gebruik van een steekproef bespaart tijd en geld en geeft meestal het beoogde resultaat, mits de steekproef representatief en voldoende groot is. Het aselect trekken van een steekproef is de beste manier om een representatieve steekproef te

krijgen. Alle eenheden in de omschreven populatie hebben dan een gelijke kans om in de steekproef terecht te komen. Om een enkelvoudige aselechte steekproef te trekken uit de onderzoekspopulatie (3.826 huishoudens in Wittevrouwen) zijn aan de hand van het stratenregister van de gemeente Utrecht (Gemeente Utrecht, 2006) alle adressen van de huishoudens in een bestand gezet. Uit dit bestand is met behulp van Excel rechtstreeks een aselechte steekproef getrokken. Dit komt uit op ongeveer 1 huishouden per 15 huishoudens ($3.826/250=15,3$) (Baarda & de Goede, 2006).

5.6 Operationalisatie

Het doel van dit onderzoek is te achterhalen in welke mate de bewoners van de buurt Wittevrouwen participeren in zelfbeheer van openbaar groen en welke motivatie, objectieve en subjectieve factoren hier mogelijk van invloed op kunnen zijn. Om de theoretische concepten in dit onderzoek te onderzoeken zijn ze eerst vertaald naar concreet meetbare kenmerken, ofwel variabelen. Een aantal variabelen zijn direct meetbaar zoals geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Daarnaast zijn een aantal variabelen (factoren) niet direct kwantificeerbaar, deze worden gemeten aan de hand van indicatoren die het concept ondervangen. Een indicator wordt gezien als een indirecte manier van het meten van een concept (Bryman, 2008, p. 145). Een concept kan aan de hand van meerdere indicatoren gemeten worden. De kans dat burgers incorrect worden geclassificeerd wordt hierdoor verkleind. Daarnaast kan het concept op meerdere aspecten onderzocht worden en kunnen er meer gedetailleerd onderscheidingen gemaakt worden (Bryman, 2008, p. 147).

Bij sommige concepten in dit onderzoek is de Likert schaal techniek gebruikt om attitudes ten opzichte van een bepaald concept te meten. Het doel van de Likert schaal is om de intensiviteit van gevoelens te meten over een onderwerp. In dit onderzoek zijn stellingen geformuleerd over een onderwerp waar de respondent zijn of haar mening over kan geven op een vijf punten schaal zoals: helemaal niet mee eens, niet mee eens, neutraal, mee eens, helemaal mee eens. De Likertschalen zijn in dit onderzoek omgezet van ordinale schalen naar intervalschalen, dus 'helemaal niet mee eens' krijgt de score 1, 'niet mee eens' de score 2, 'neutraal' de score 3, 'mee eens' de score 4 en 'helemaal mee eens' de score 5. De scores die de respondent aangeeft op de verschillende stellingen omtrent een bepaald concept worden opgeteld en het gemiddelde hiervan vormt de score van de betreffende respondent over dat onderwerp (Bryman, 2008, p. 146).

Analyse enquête

De hoofdvraag van dit onderzoek is gespecificeerd aan de hand van deelvragen en het conceptueel model. Het conceptueel model is opgesteld aan de hand van de theorieën die uiteengezet zijn in het theoretisch kader. In deze paragraaf wordt per deelvraag aangegeven welke variabelen onderzocht zijn en welke enquêtevragen hierbij aansluiten. De enquête is terug te vinden in bijlage 3 van dit onderzoek.

Deelvraag 3: Zelfbeheer

Wat is de huidige stand van zaken omtrent zelfbeheer van openbaar groen in de Utrechtse buurt Wittevrouwen?

Om deelvraag 3 te onderzoeken is aan de hand van beschrijvende statistiek een schets gemaakt van de huidige stand van zaken omtrent zelfbeheer van openbaar groen in de Utrechtse buurt Wittevrouwen.

Om deelvraag drie te kunnen beantwoorden wordt de vraag opgesplitst in een aantal subvragen. Deelvraag drie bestaat uit negen subvragen. Per subvraag wordt aangegeven met behulp van welke enquêtevragen deze is onderzocht.

3a) In hoeverre dragen de bewoners van de Utrechtse buurt Wittevrouwen momenteel al dan niet bij, hebben bijgedragen of zijn in de toekomst bereid bij te dragen aan het beheer van het openbaar groen in hun buurt? *Enquêtevragen: 1, 2 en 4*

De respondenten zijn onderverdeeld in twee groepen:

- Zelfbeheerders (momenteel wel zelfbeheer)

- Niet-zelfbeheerders (momenteel geen zelfbeheer)

De groep niet-zelfbeheerders wordt verder onderverdeeld in:

- Gestopte zelfbeheerders (vroeger wel zelfbeheer)

- Geïnteresseerde zelfbeheerders (toekomst wel zelfbeheer)

- Niet-geïnteresseerde zelfbeheerders (toekomst geen zelfbeheer)

3b) Wat is het oordeel van de bewoners van de Utrechtse buurt Wittevrouwen over de kwaliteit van het openbaar groen in hun buurt?

Enquêtevragen: 15, 16, 17, 18 en 19

3c) In welke mate maken de bewoners gebruik van het openbaar groen?

Enquêtevraag: 20

3d) Hoeveel jaar onderhouden de bewoners het openbaar groen tot nu toe?

Enquêtevraag: 12

3e) Welk(e) stuk(ken) openbaar groen in de buurt worden momenteel beheerd door bewoners, zijn in het verleden beheerd en in welke stuk(ken) openbaar groen hebben de bewoners interesse om in de toekomst te gaan beheren?

Enquêtevragen: 1, 2 en 4

3f) Door wie wordt het openbaar groen beheerd?

Enquêtevraag: 9

3g) Hoeveel tijd zijn de bewoners gemiddeld per maand kwijt aan het onderhoud van het openbaar groen in hun buurt?

Enquêtevraag: 12 en 13

3h) Is er een zelfbeheercontract met de gemeente afgesloten?

Enquêtevraag: 10

3i) Wordt er gebruik gemaakt van de ondersteuning die de gemeente biedt bij het onderhouden van het openbaar groen in de buurt?

Enquêtevraag: 11

Deelvraag 4: Motieven

Wat (de)motiveert bewoners om bij te (gaan) dragen aan het beheer van openbaar groen en waarom zijn sommige bewoners ermee gestopt?

Deelvraag 4 wordt onderzocht aan de hand van beschrijvende statistiek door middel van de enquêtevragen: 3, 5, 6, 7 en 8.

Allereerst is onderzocht wat de motieven zijn van burgers om momenteel te participeren of te gaan participeren in zelfbeheer van openbaar groen en de mate waarin zij belang hechten aan de

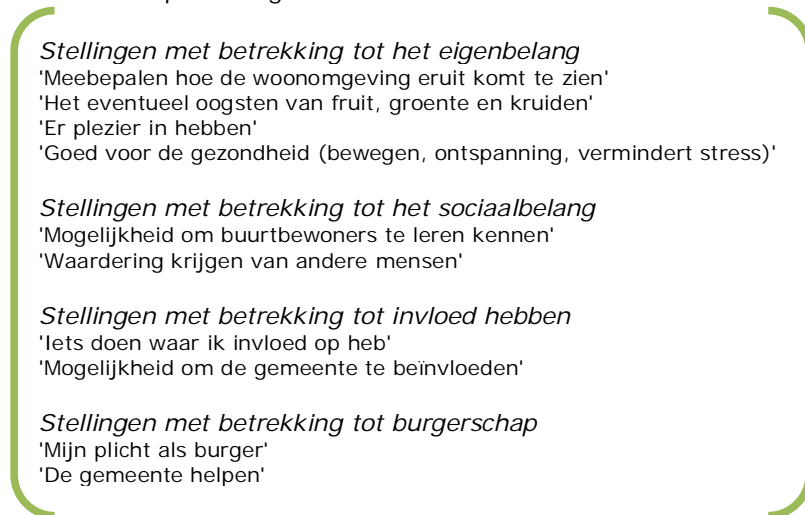
verschillende motieven (enquêtevragen 5 en 8). Hiermee worden de motieven van de zelfbeheerders en de geïnteresseerde zelfbeheerders onderzocht.

In het theoretisch kader is naar voren gekomen dat eigenbelang, sociaal belang, burgerschap en invloed uitoefenen als motieven meespelen bij burgers om te participeren (Tonkens & Verhoeven, 2011).

Door middel van een aantal stellingen per categorie is onderzocht in welke mate de respondent een bepaald motief belangrijk vindt (zie figuur 5.4).

De respondent geeft aan de hand van een tien puntsschaal per stelling aan in welke mate de respondent de stelling belangrijk vindt. Er is ook nog de mogelijkheid om zelf een reden in te vullen om openbaar groen in de buurt te (gaan) onderhouden.

Figuur 5.4: Mogelijke motieven om bij te (gaan) dragen aan het beheer van openbaar groen

Bron: Eigen onderzoek, 2012

Aan de groep bewoners die gestopt is met zelfbeheer (gestopte zelfbeheerders) is door middel van een open vraag (enquêtevraag 3) gevraagd naar de reden hiervan. Tot slot is aan de groep bewoners die geen interesse hebben in zelfbeheer (niet-geïnteresseerde zelfbeheerders) ook door middel van een open vraag (enquêtevraag 6) gevraagd naar de reden hiervan en wat hen eventueel over zou kunnen halen om wel te participeren in zelfbeheer van openbaar groen (enquêtevraag 7).

Deelvraag 5: Objectieve factoren

In hoeverre hebben objectieve factoren invloed op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen in een buurt?

Om deelvraag 5 te onderzoeken zijn een aantal objectieve factoren benoemd die eventueel invloed kunnen hebben op het wel of niet bijdragen aan het beheer van openbaar groen door bewoners (wel of geen zelfbeheer) (zie figuur 5.5).

Figuur 5.5: Mogelijke invloedrijke objectieve factoren

Geslacht

man/vrouw

enquêtevraag 45

Statistisch getoetst door middel van: Chi-kwadraat toets (X^2)

Leeftijd

18-100

enquêtevraag 46

Statistisch getoetst door middel van: Chi-kwadraat toets (X^2)

Inkomen

beneden modaal, ongeveer modaal, iets boven modaal, twee keer modaal of meer

enquêtevraag 47

Statistisch getoetst door middel van: Chi-kwadraat toets (X^2)

Opleidingsniveau

geen opleiding voltooid, basisonderwijs, LBO, MULO, VMBO, MAVO, MBO, HAVO, HBS, VWO, HBO, WO, overig

enquêtevraag 48

Statistisch getoetst door middel van: Chi-kwadraat toets (X^2)

Huishoudensamenstelling

ik woon bij mijn ouders/verzorgers, ik woon alleen, ik woon alleen met kind(eren), (echt)paar zonder kind(eren) (of kinderen de deur uit), (echt)paar met kind(eren)

enquêtevraag 49

Statistisch getoetst door middel van: Chi-kwadraat toets (X^2)

Woonsituatie

woonduur in aantal jaren, huur/koop, wel/geen tuin, woning grenst wel/niet aan openbaar groen

enquêtevraag 24, 26, 27, 28

Statistisch getoetst door middel van: Chi-kwadraat toets (X^2) en Student's t-toets

Bron: Eigen onderzoek, 2012

Per variabele is onderzocht of er een statistisch significant verband bestaat tussen de objectieve factor en de afhankelijke variabele 'mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen'.

Deelvraag 6: Subjectieve factoren

In hoeverre hebben subjectieve factoren invloed op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen in een buurt?

Vervolgens is onderzocht welke subjectieve, ook wel kwalitatieve factoren mogelijk van invloed kunnen zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen (zie figuur 5.6).

Figuur 5.6: Mogelijke invloedrijke subjectieve factoren

Affiniteit met tuinieren en natuur & landschap

'Ik houd van tuinieren in mijn vrije tijd'

helemaal mee oneens, mee oneens, neutraal, mee eens, helemaal mee eens

'Lidmaatschap van een organisatie gericht op natuur en landschap (IVN, CNME, natuurmonumenten)'

wel/geen lid

Enquêtevraag: 34, 41

Statistisch getoetst door middel van: Chi-kwadraat toets (X^2)

Buurtbinding

Onderzocht aan de hand van een aantal indicatoren:

'Verhuisgeneigdheid'

wel/niet van plan om binnen nu en twee jaar te gaan verhuizen

'Contact met buurtgenoten'

'Ik vind contact met buurtgenoten belangrijk'

helemaal mee oneens, mee oneens, neutraal, mee eens, helemaal mee eens

'Deelname aan buurtactiviteiten'

'Ik neem graag deel aan buurtactiviteiten'

helemaal mee oneens, mee oneens, neutraal, mee eens, helemaal mee eens

'Thuis voelen in de buurt'

helemaal niet thuis, niet thuis, neutraal, redelijk thuis, helemaal thuis

Enquetevragen: 23, 29, 32

Statistisch getoetst door middel van: Chi-kwadraat toets (X^2) en Student's t-toets

Burgerplicht

'Ik vind dat iedereen zijn of haar steentje bij moet dragen aan de buurt'

helemaal mee oneens, mee oneens, neutraal, mee eens, helemaal mee eens

Enquetevraag: 32

Statistisch getoetst door middel van: Student's t-toets

Beschikbare tijd

Onderzocht aan de hand van een aantal indicatoren:

'Uren in de buurt'

Uren per week in de eigen woonbuurt doorbrengen (nachtrust niet meegerekend 23-7u)

'Beschikbare vrije tijd'

'Ik vind dat ik genoeg vrije tijd heb'

'Werk'

Uren per week: 0, <12, 12-16, 16-24, 24-32, 32-40, >40

Enquetevragen: 31, 34, 37

Statistisch getoetst door middel van: Chi-kwadraat toets (X^2) en Student's t-toets

Politiek

Onderzocht aan de hand van een aantal indicatoren:

'Mening over de gemeente'

'De gemeente luistert meestal goed naar wat de burger wil'

'Inwoners hebben veel invloed op wat de gemeente doet'

'De gemeente weet wat er onder de inwoners leeft'

helemaal mee oneens, mee oneens, neutraal, mee eens, helemaal mee eens

'Politieke voorkeur'

rechts, midden, links georiënteerd, n.v.t.

Enquêtevragen: 39 en 43

Statistisch getoetst door middel van: Chi-kwadraat toets (X^2) en Student's t-toets

Ervaring met burgerparticipatie

'Gaat u naar de stembus als er verkiezingen zijn'

'Doet u vrijwilligerswerk binnen een organisatie'

'Gaat u naar bijeenkomsten van de wijkraad over uw buurt'

'Doet u mee aan een initiatief van andere bewoners'

'Probeert u zonder betaling andere mensen iets te leren'

'Helpt u mensen in de buurt die het slecht hebben'

'Helpt u oudere of zieke buren'

'Ruimt u de buurt op of maakt u deze schoon'

'Doet u mee aan een handtekeningenactie'

'Helpt u mee op school'

'Protesteert u ergens tegen'

ja, nee, n.v.t.

Enquêtevraag: 40

Statistisch getoetst door middel van: Chi-kwadraat toets (X^2)

Bron: Eigen onderzoek, 2012

Ook hierbij is per variabele onderzocht of er een statistisch significant verband bestaat tussen de subjectieve factor en de afhankelijke variabele 'mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen'.

5.7 Respons

Het doel was om tussen de 100-150 enquêtes ingevuld terug te krijgen. Totaal zijn er 117 bruikbare enquêtes verkregen, wat een hoge respons van 46,8% is. De inwoners van Wittevrouwen waren blijkbaar gemotiveerd om de enquête in te vullen. In totaal hebben 37 mensen (14,8%) geweigerd, waarvan 23 geen interesse hadden, 11 geen tijd en 3 mensen aangaven ziek te zijn. 96 mensen (38,4%) waren niet thuis.

In sommige straten was men eerder geneigd de enquête in te vullen dan in andere straten. Dit kan bijvoorbeeld liggen aan de hoeveelheid openbaar groen in de straat of aan het type bewoners.

5.8 Representativiteit

Alvorens overgegaan kan worden op de analyse van de onderzoeksresultaten moet nagegaan worden of de steekproef representatief is voor de onderzoekspopulatie. Hiervoor zijn vier persoon- en huishoudenkenmerken geselecteerd die als controlevariabelen functioneren. Dit zijn: geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en de koop/huur verhouding. De percentages afkomstig uit de steekproef worden vergeleken met de percentages van overeenkomstige factoren van de buurtmonitor van de gemeente Utrecht (Gemeente Utrecht, 2011a). Hieruit kan in eerste instantie ontdekt worden of er sprake is van een over- of ondervertegenwoordiging van een bepaalde groep per variabele. Daarnaast wordt per

kenmerk een statistische toets uitgevoerd (Chi-kwadraat toets), om te kunnen concluderen of de desbetreffende factor significant is voor de populatie en dus representatief is of niet. Bij de variabelen opleidingsniveau en de koop/huur verhouding zijn categorieën samengevoegd om de statistische toetsing uit te kunnen voeren.

Het blijkt dat de variabelen geslacht, opleidingsniveau en verhouding huur/koop representatief zijn voor de populatie en dat leeftijd niet representatief is voor de populatie (zie tabel 5.3).

Het opleidingsniveau van de respondenten is onderverdeeld in laag en middelbaar opgeleiden (geen opleiding, basisonderwijs, LBO, MAVO, HAVO, VWO, MBO) en hoogopgeleiden (HBO, WO). Door het opleidingsniveau terug te brengen naar twee groepen bleek het representatief te zijn voor de gehele populatie.

De variabele leeftijd is niet representatief, ook niet als er categorieën samengevoegd worden. Dit komt doordat er een ondervertegenwoordiging van de leeftijdscategorie 18-24 jarigen in de steekproef zit. Blijkbaar waren de bewoners van Wittevrouwen in de leeftijdscategorie 18-24 jarigen minder geïnteresseerd in het invullen van de enquête. Het zou ook zo kunnen zijn dat veel bewoners uit deze leeftijdsgroep 's avonds niet thuis zijn. Er is namelijk overwegend 's avonds geënquêteerd.

Bij de interpretatie van de resultaten zal rekening worden gehouden met dat de variabele leeftijd niet representatief is voor de onderzoekspopulatie, om eventuele schijnverbanden te voorkomen.

Tabel 5.3: Frequentieverdelingen persoon- en huishoudenkenmerken

Variabele	Wittevrouwen	Respondenten
Geslacht	Representatief	
Man	46,5	42,7
Vrouw	53,5	57,3
Leeftijd	Niet representatief	
18-24	19,4	6,9
25-34	29,6	19,8
35-44	21	22,4
45-54	14,7	29,3
55-64	9,8	14,7
65+	5,5	6,9
Opleidingsniveau	Representatief	
Laag + gemiddeld	21,8	18,8
Hoog	78,3	81,2
Koop/Huur	Representatief	
Koop	72,9	68,4
Huur particulier + sociaal	27,1	31,6

Ho: geen significant verschil, H1: wel een significant verschil
 (Geslacht: Sig. 0,414 > 0,05, X²; Leeftijd: Sig. 0,000 < 0,05, X²;
 Opleidingsniveau: Sig. 0,436 > 0,05, X²; verhouding huur/koop:
 Sig. 0,271 > 0,05, X²)

Bron: Gemeente Utrecht, 2011a

Meer met zelfbeheer

Stadswerken

Groen moet je Doen!

En andere manieren om de stad nog mooier te maken

Dit hoofdstuk gaat uitgebreider in op de casestudie van dit onderzoek: zelfbeheer in Wittevrouwen. Aan de hand van deze casestudie wordt de mogelijke invloed van de verschillende factoren op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen op buurtniveau onderzocht.

Er wordt allereerst ingegaan op de visie van de gemeente Utrecht over zelfbeheer waarna de zelfbeheerprojecten in de wijk Noordoost aan bod komen. Vervolgens wordt ingegaan op de buurt Wittevrouwen en de zelfbeheerprojecten die er op dit moment lopen waarna afgesloten wordt met een slotparagraaf.

6.1 Visie gemeente Utrecht op zelfbeheer openbaar groen

Utrecht is een van de vele gemeenten in Nederland waar zelfbeheer plaatsvindt. Rond 1980 is zelfbeheer in Utrecht ingevoerd als een bezuinigingsmaatregel. Openbaar groen dat relatief duur was om te onderhouden, werd omgevormd tot goedkoper te onderhouden groen. Als alternatief werd aan de bewoners de mogelijkheid geboden om het oorspronkelijke groen te behouden via zelfbeheer (Gemeente Utrecht, 2009).

De bezuinigingsmaatregel is niet meer aan de orde bij zelfbeheer in Utrecht. Het is een van de pijlers van burgerparticipatie geworden en het is een doelstelling van de gemeente geworden om zelfbeheer uit te breiden om bewoners actief bij de openbare ruimte te betrekken. De gemeente Utrecht ziet vele voordelen in zelfbeheer door bewoners van het openbaar groen in de buurt. Beheer van openbaar groen vermindert de anonimiteit in de buurt, omdat bewoners samenwerken in het groen. De sociale cohesie heeft daar baat bij. Daarnaast heeft de uitstraling van buurten er voordeel van als bewoners zich actief opstellen in het onderhoud van het openbaar groen. Meer ogen, oren en handen en meer eigen toevoegingen bovenop het basisniveau van de gemeente leidt tot meer kwaliteit. Die kwaliteit wordt ervaren door de bewoners zelf en de bezoekers. En in het geval het gaat om groene kwaliteit hebben ook planten en dieren daar voordeel bij (Gemeente Utrecht, 2009).

De gemeente Utrecht ondersteunt zelfbeheer in de vorm van technisch advies, het uitlenen van gereedschap, het leveren van plantmateriaal en tuinaarde en het ophalen van groenafval. De besparing op beheerkosten van de gemeente door zelfbeheer, wordt omgezet in de ondersteuning ervan (Gemeente Utrecht Stadswerken, 2008a).

In 2007 zijn er in Utrecht 600 zelfbeheercontracten afgesloten. Het streven was om in 2011 800 contracten af te sluiten (Gemeente Utrecht, 2009). Van de 600 contracten in 2007 valt bijna de helft in de wijken Overvecht (25%) en Noordoost (23%) (zie tabel 6.1).

Tabel 6.1: Zelfbeheercontracten Utrecht

Wijk	Aantal	Percentage
West	17	3%
N-West	54	9%
Overvecht	152	25%
N-Oost	135	23%
Oost	62	10%
Binnenstad	39	7%
Zuid	56	9%
Z-West	75	13%
Leidsche Rijn	3	0%
Vleuten- de Meern	7	1%
Totaal	600	100%

Bron: Gemeente Utrecht, 2009

In 2009 heeft de gemeente Utrecht een aantal actiepunten opgesteld als doel om zelfbeheer van openbaar groen door bewoners te stimuleren (zie figuur 6.1).

Figuur 6.1: Actiepunten gemeente Utrecht omtrent zelfbeheer

Actie 1 - Er komen vaste wijkteams die mede zorg dragen voor een betere relatie tussen (actieve) bewoners en Stadswerken.

Actie 2 - Jaarlijks ontvangen alle bewoners die bezig zijn met beheer en bekend zijn bij de gemeente een 'beheerkaart' waarop de namen van contactpersonen en hun bereikbaarheid is vermeld. Via de internetsite van de gemeente zal de informatie ook per wijk gegeven worden.

Actie 3 - Er komt een website waar zelfbeheerders en medebeheerders via beeldmateriaal en een forum informatie kunnen uitwisselen. De site zal voorts de nodige informatie bieden aan bewoners die nog niet meedoen met beheer maar er wel nieuwsgierig naar zijn.

Actie 4 - Voor elke medebeheersituatie zal de gemeente samen met de betrokken bewoners(organisatie) een compact beheerplan opstellen. De nadruk ligt hierbij vooral op de uitvoering van beheer, niet op inhoudelijke kaders of uitgangspunten. Elk plan legt de vorm van ondersteuning en de onderlinge taakverdeling vast; het bevat afspraken over de hoeveelheid contacturen die wijkopzichters en gebiedsbeheerders te besteden hebben. Dit zijn geen absolute maar richtinggevendende afspraken, bedoeld om verwachtingen hierover helder te maken.

Actie 5 - De gemeente geeft inzicht in een aanbod van cursussen voor bewoners. Het cursusaanbod richt zich op het praktische onderhoud en op het voeren van vrijwilligersbeleid en werven van donateurs indien het gaat om een bewonersorganisatie.

Actie 6 - Jaarlijks organiseert Stadswerken voor alle bewonersbeheerders een bijeenkomst met een feestelijk karakter. Doel is ontmoeting en uitwisseling van ervaringen.

Actie 7 - Meldingen ten aanzien van vandalisme worden door de afdeling Toezicht en Handhaving van Stadswerken betrokken bij hun werkzaamheden.

Actie 8 - De gemeente gaat met woningcorporaties verkennen in hoeverre samenwerking ten behoeve van medebeheer vorm kan krijgen. Afspraken hierover worden vastgelegd in een convenant 'openbaar gebied'.

Actie 9 - Stadswerken wisselt jaarlijks informatie uit over beleid voor bomen en beheer met natuur- en milieugroepen die zich meer algemeen op wijk- of stedelijk niveau bezig houden.

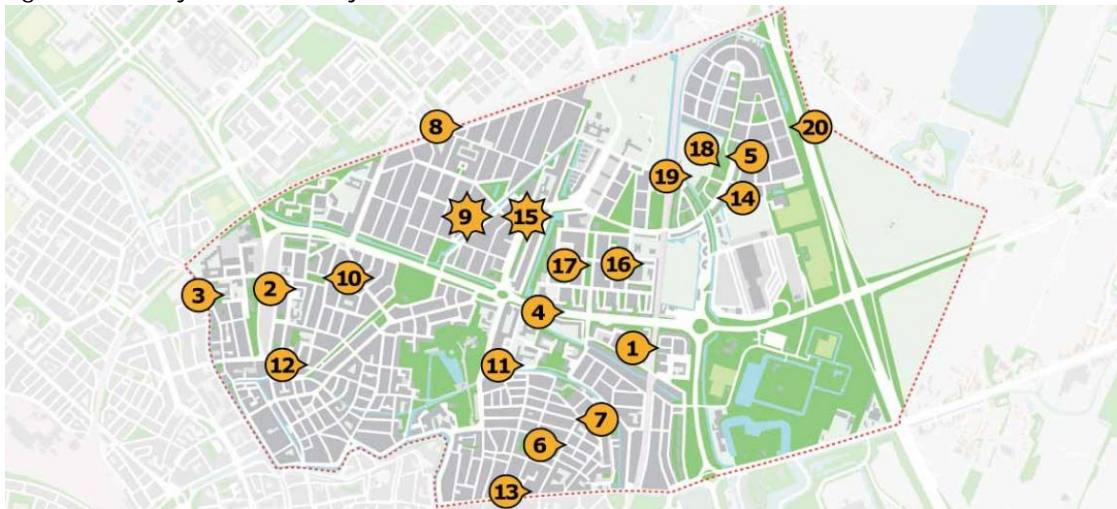
Bron: Gemeente Utrecht, 2009

6.2 Zelfbeheerprojecten in de wijk Noordoost

In 2011 heeft de gemeente Utrecht een wijkgroenplan voor de wijk Noordoost gemaakt. Het wijkgroenplan is op 13 december 2011 vastgesteld door het college van burgemeester en wethouders. De ideeën worden tussen 2012 en 2014 gerealiseerd. Het wijkgroenplan is zoveel mogelijk aangedragen door bewoners van de wijk zelf. Er is voor gekozen om wijkbewoners de gelegenheid te geven om via de website van de gemeente ideeën te laten aandragen. Dit was mogelijk gedurende een periode van 2,5 maand. Via verschillende kanalen zijn wijkbewoners geattendeerd op het bestaan van de website en de mogelijkheid om groene ideeën aan te dragen. Daarnaast zijn op de 'GroenmoetjeDoen!-dag' op 12 juni 2011 ideeënbussen in de wijk gezet, waarin men ideeën achter kon laten. De stichting GroenmoetjeDoen! is een groep burgers die actief betrokken zijn bij het groen in hun wijk Noordoost en in de rest van Utrecht. De stichting stelt zich ten doel om signalen, wensen en ideeën over groen van bewoners uit de wijk Utrecht Noordoost te gebruiken als basis voor haar adviezen. De stichting is elk jaar betrokken bij het organiseren van de GroenmoetjeDoen!-dag in de wijk Noordoost, de eerste GroenmoetjeDoen!-dag vond plaats in 2009 (Stichting GroenmoetjeDoen!, 2012).

Toen de website sloot waren 48 groene ideeën aangedragen door burgers. De ideeën zijn door de gemeente getoetst op financiële en technische haalbaarheid en enkele ideeën zijn samengevoegd. Er bleef een lijst van twintig ideeën over (zie figuur 6.2). Nadat bekend was dat voor alle ideeën uitvoeringsbudget vanuit de gemeente beschikbaar was gesteld, is met een jury de volgorde van uitvoering bepaald. De jury bestond uit vertegenwoordigers van actieve buurtverenigingen en de wijkraad. De geselecteerde uit te voeren ideeën dragen bij aan het verbeteren en verder ontwikkelen van het groen, zowel op buurt- als op wijkniveau. Elk project zorgt voor een versterking van de groene buurtidentiteit (Gemeente Utrecht, 2011b).

Figuur 6.2: Projectenkaart Wijk Noordoost

Bron: Gemeente Utrecht, 2011b

Twee ideeën dragen bij aan het vergroenen van de gehele wijk Noordoost. Dit is ten eerste de 'Opzoomerdag' waarop alle inwoners van de wijk de gelegenheid krijgen op een eenvoudige manier een geveltuin of boomspiegel te beplanten. Het tweede idee is het verfraaien en vergroenen van de toegangswegen van de wijk, waar de gehele wijk profiteert van de uitstraling (Gemeente Utrecht, 2011b).

Per buurt zijn vervolgens een aantal projecten te onderscheiden. Waarvan er drie in de buurt Wittevrouwen tot uitvoering gebracht worden (Gemeente Utrecht, 2011b). Project 6 en 7 gaan over het vergroenen van de Poortstraat. Bewoners willen graag plantenbakken langs de gevels of bij banken, omdat de mogelijkheden voor groen verder zeer beperkt zijn in de Poortstraat. De bewoners willen zelf de bakken uitkiezen, beplanten en onderhouden. Ook willen ze het pleintje bij de Poortstraat opknappen door het plaatsen van plantenbakken. De plannen worden in 2012 uitgevoerd en de gemeente geeft de bewoners een budget van € 20.000 hiervoor. Project 13 gaat over het vergroenen van de Biltstraat. Bewoners en winkeliers willen graag meer groen. Ze denken hierbij aan het aanleggen of verbeteren van boomspiegels, vertikaal groen over met graffiti bekladderde muren, lage struiken en heggen langs de noordkant en aan de zuidkant gras, lantaarnpalen met groen laten begroeien en het vergroenen van bushaltes. De bewoners en winkeliers kunnen dit groen dan zelf in beheer nemen. De uitvoering van dit plan staat gepland in 2014 en er is een budget van € 50.000 voor uitgetrokken (Gemeente Utrecht, 2011b).

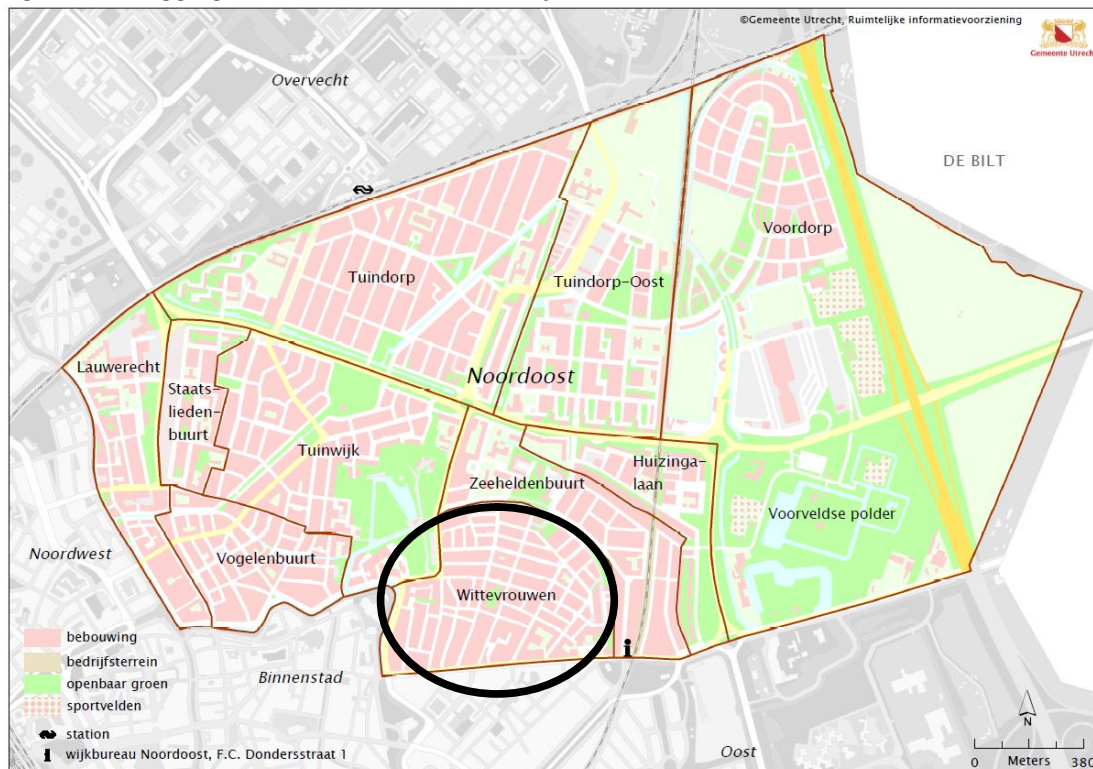
6.3 Wittevrouwen

Deze paragraaf gaat in op de daadwerkelijke case Wittevrouwen. Allereerst wordt een algemene schets van de ligging en achtergrondinformatie van de buurt gegeven, waarna vervolgens ingegaan wordt op het openbaar groen in de buurt en de verschillende zelfbeheerprojecten in de buurt.

6.3.1 Ligging Wittevrouwen

Zoals in onderstaand kaartje te zien, is de buurt Wittevrouwen gelegen in de wijk Noordoost te Utrecht. Het is één van de tien buurten die wijk Noordoost rijk is.

Figuur 6.3: Ligging van Wittevrouwen in de wijk Noordoost te Utrecht

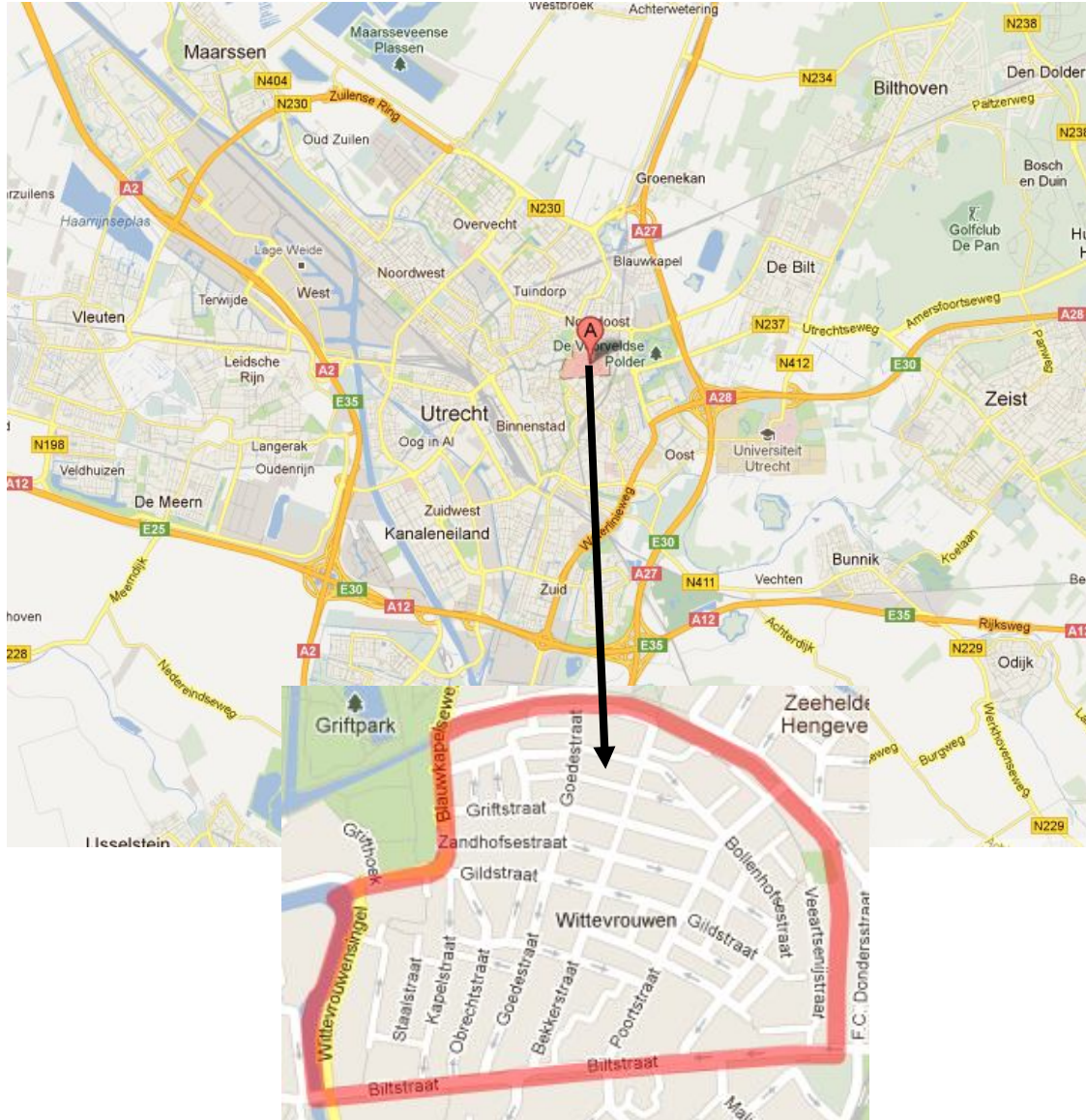

Bron: Dienst Wijken, Gemeente Utrecht, 2010

Op onderstaand kaartje wordt duidelijk waar Wittevrouwen geïmponeerd is in de stad Utrecht en haar omgeving.

Figuur 6.4: De buurt Wittevrouwen in Utrecht

Bron: Google, 2012

6.3.2 Achtergrond Wittevrouwen

'De buurt Wittevrouwen ontleent haar naam aan het Wittevrouwenklooster dat in de Middeleeuwen in de oude stad lag. De noordelijke begrenzing en bovendien een belangrijke structuurdrager van dit gebied wordt gevormd door een oude aftakking van de Vecht: de Biltse Grift (Griftkade). De andere grenzen zijn de Biltstraat, de Wittevrouwensingel, de Kleine Singel en de Blauwkapelseweg (Gemeente Utrecht, 2010).'

Wittevrouwen kan getypeerd worden als een negentiende eeuwse uitbreidingswijk van Utrecht, opgezet binnen een gesloten stedelijk blok met een grote diversiteit aan bouwstijlen en woningtypen. Aan de singelgracht zijn de historische en grotere stadspanden te vinden in aansluiting op de

bebouwing van de binnenstad. Vanaf halverwege de negentiende eeuw werd ook buiten de stadsgrachten gebouwd (Gemeente Utrecht, 2010). De bebouwing langs de Biltstraat en de kleinere straten en hofjes in Wittevrouwen dateren uit deze tijd. De woningen die gebouwd werden waren voornamelijk arbeiderswoningen en middenstandswoningen die de buurt nu nog zijn karakteristieke uiterlijk geven. Langs de hoofdroutes in de buurt werden in dezelfde periode grotere huizen gebouwd voor de middenstand en de gegoede burgerij. Rond 1900 is de vorm van de buurt zoals die nu gekend wordt zo goed als af. Bijna alle straten hebben een officiële naam gekregen in deze tijd. Honderd jaar later is het merendeel van de oorspronkelijke bebouwing nog intact. De ontwikkeling van de buurt gaat echter door. De activiteiten verschuiven alleen van bouw naar aanpassing (Putter, e.a., 1988, pp. 44-48).

De zeer dichte bebouwing met vooral kleine woningen en weinig openbaar groen is herkenbaar uit deze periode van de eerste stedelijke uitbreidingen. Beeldbepalend voor deze bouwperiode zijn de huizen langs de Goedestraat, Kapelstraat, Bekkerstraat, Gasthuisstraat en de Kruisstraat (figuur 6.5).

De straten in het middengebied, waaronder de Griftstraat bijvoorbeeld, zijn eveneens stedelijk van karakter. De bebouwing staat dicht op elkaar, er is een grote diversiteit in grootte van de huizen en er is weinig openbaar groen (zie figuur 6.6).

De rand van de buurt langs de Biltse Grift kent een afronding met bebouwing uit de jaren vijftig (zie figuur 6.7) (Gemeente Utrecht, 2010b).

Figuur 6.5: Kapelstraat

Figuur 6.6: Griftstraat (Gemeente Utrecht, 2010)

Figuur 6.7: Biltse Grift (Gemeente Utrecht, 2010)

6.3.3 Openbaar groen in Wittevrouwen

Wittevrouwen is smal en stenig van opzet, met veel kleine woningen. De huizen hebben zelf vaak alleen een klein achtertuintje, maar voor wie de weg weet een verbazend groene buurt. Grote openbare tuinen achter poortjes verstopt, intieme straatjes met bijna huis aan huis gevelgroen en plantenbakken. Er zijn minstens tien bewonersorganisaties bezig om al dit groen tot stand te brengen

en groeiend en bloeiend te houden. De bewoners werken samen met een aantal gemeentewerkers (Thierauf & Verhaak, 2008).

Echter midden jaren zeventig was de buurt Wittevrouwen op een paar straten met bomen na een kale buurt. Eind jaren zeventig, begin jaren tachtig begon de gemeente Utrecht aan het herstel van oude stadswijken met inspraak van bewoners bij de groenplannen. In deze tijd zijn grote openbare tuinen ontstaan op binnenterreinen, zoals de Bickershof, voormalig Diergeneeskundeterrein en de Achtertuin (zie onderstaande figuren) (Thierauf & Verhaak, 2008).

Figuur 6.8: voormalig Diergeneeskundeterrein

Figuur 6.9: de Achtertuin

Figuur 6.10: de Bickershof

De Bickershof

'De tuin werd beroemd vanwege het zelfbeheer, van heinde en verre kwamen bezoekers om te kijken hoe de bewoners dat toch flikten. Het is inmiddels een begrip geworden in Utrecht en een voorbeeld voor vergelijkbare initiatieven.' (Steenvoorden, 2006).

De Bickershof is gelegen tussen de Bekkerstraat en de Goedestraat in de buurt Wittevrouwen. Het is een bijzondere openbare stadstuin die sinds 1987 door omwonenden zelfstandig wordt beheerd. De bewoners hebben zich verenigd in een beheerstichting, waarin een paar bewoners de leiding nemen. Elk jaar worden er een aantal onderhoudsdagen georganiseerd, waarbij alle bewoners welkom zijn om gezamenlijk de tuin te onderhouden. Ook worden er soms professionals op het gebied van onderhoud en beheer van openbaar groen uitgenodigd die de bewoners meer kunnen leren over het beheer en onderhoud van openbaar groen, bijvoorbeeld het snoeien van boomgaardebomen in de buurtuin (De Bickershof, 2012).

Stichting GroenmoetjeDoen! En de wijkraad Noordoost houden dit jaar met de zelfbeheergroepen in Utrecht Noordoost op zondag 10 juni de GroenmoetjeDoen!-dag. Het is alweer de vierde keer dat de Bickershof meedoet aan de GroenmoetjeDoen!-dag van de wijk Utrecht Noordoost (De Bickershof, 2012).

Straatgroen Wittevrouwen: geveltuintjes en plantenbakken

Een aantal straten werden begin jaren tachtig veranderd in woonerven en leefstraten waar de gemeente plantenbakken neerzette en geveltuintjes inrichtte. Eind jaren tachtig had de gemeente geen geld meer om de plantenbakken te onderhouden. Slechts een klein deel werd door bewoners geadopteerd, de rest verviel tot kattenbak, onkruid, zwerfvuil en grote prikstruikbossages. In sommige straten waren ook de stoepen onbegaanbaar geworden door vuurdoorns, rozen en bruidssluiers. Veel bewoners beklagden zich over het verval van de plantenbakken en besloten een commissie op te richten, en zo ontstond de Plantenbak-commissie Wittevrouwen. Voor elke bak werd een verzorger gevonden en de straten stegen weer in aanzien (Thierauf & Verhaak, 2008).

Inmiddels worden ongeveer 150 plantenbakken beheerd door ongeveer hetzelfde aantal bewoners in de leeftijd van 20 tot 90 jaar. Veel verzorgers vullen de bakken zelf aan, maar ook kunnen er bijna elk jaar op de kosten van de gemeente planten besteld worden om overleden of gestolen planten te vervangen (Thierauf & Verhaak, 2008). De Plantenbakcommissie is nog steeds actief en vergadert elke winter één avond met alle contactpersonen over de voorjaarsplantenronde en nieuwe plannen (Gemeente Utrecht, 2011b).

Financieel voordeel kwalitatief hoogwaardig openbaar groen

De plantenbakcommissie heeft in 2004 opdracht gegeven voor een kleinschalig onderzoek naar de economische betekenis van straatgroen. In 2004 is aan makelaars en bewoners gevraagd naar de effecten van straatgroen in Wittevrouwen op de woningprijs. Makelaars gaven aan dat goed onderhouden straatgroen kan leiden tot een positief effect van gemiddeld 3% op de woningprijs. Vanwege deze waardestijging, verdient de gemeente een groot deel van de inzet terug dankzij de OZB belasting. De Onroerende Zaak Belasting (OZB) is een belasting die door gemeenten wordt geheven van eigenaren en gebruikers van onroerende zaken.

De jaarlijkse gemeentelijke kosten voor plantmateriaal en onderhoud van straatgroen in Wittevrouwen was in 2004 circa 14.000 euro. Het straatgroen levert de gemeente voor het jaar 2004 circa 18.000 euro aan extra OZB op. Voor de gemeente dus een positief saldo in 2004 van ongeveer 4.000 euro. Dit laat zien dat kwalitatief hoogwaardig openbaar groen een positief effect heeft op de WOZ (Waardering Onroerende Zaken) waarde van een woning (Thierauf & Verhaak, 2008).

Oordeel kwaliteit fysieke woonomgeving

De bewoners zijn momenteel over het algemeen tevreden over de kwaliteit van de fysieke woonomgeving (zie tabel 6.2). Als vergeleken wordt met Utrecht als geheel geven de inwoners van Wittevrouwen een boven gemiddeld cijfer voor het groenonderhoud, een schone straat en de netheid

van hun woonomgeving. Daarnaast zijn het aantal meldingen per 1.000 inwoners wat betreft groen iets lager dan het gemiddelde van Utrecht als geheel (Gemeente Utrecht, 2011a).

Tabel 6.2: Kwaliteit fysieke woonomgeving Wittevrouwen in vergelijking met Utrecht

Kwaliteit fysieke woonomgeving	Wittevrouwen	Utrecht
Rapportcijfer groenonderhoud	6,8	6,6
Rapportcijfer schone straat	7,0	6,4
Rapportcijfer netheid	7,2	6,8
Aantal meldingen groen per 1.000 inwoners	10,2	12,4

Bron: Gemeente Utrecht, 2011a

6.4 Slot

Uit het bovenstaande wordt duidelijk dat in de buurt Wittevrouwen volop mogelijkheden zijn om als bewoner van de buurt zelf het openbaar groen te onderhouden. In het volgende hoofdstuk wordt onderzocht in welke mate dit daadwerkelijk wordt gedaan en welke factoren daarvan op invloed kunnen zijn.

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd. Aan de hand van dit onderzoek wordt gekeken in welke mate bewoners van de buurt Wittevrouwen bijdragen aan het onderhoud van het openbaar groen in hun buurt, en welke motivatie, objectieve en subjectieve factoren invloed hebben op het wel of niet onderhouden van openbaar groen. Deelvragen één en twee zijn behandeld aan de hand van de theorie in het theoretisch kader. In het empirische gedeelte komen de deelvragen drie, vier, en vijf aan bod.

In paragraaf 7.1 komt de huidige stand van zaken omtrent zelfbeheer van openbaar groen in Wittevrouwen aan de orde. Vervolgens worden in paragraaf 7.2 de motieven geschetst van de bewoners die momenteel wel zelfbeheer uit voeren, geen zelfbeheer uit voeren, gestopt zijn met zelfbeheer of in de toekomst zelfbeheer willen gaan uitvoeren. Daarna wordt in paragraaf 7.3 ingegaan op de objectieve factoren die mogelijk van invloed kunnen zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen en in paragraaf 7.4 komen de subjectieve factoren aan bod. Tot slot wordt het hoofdstuk afgesloten met een slot in paragraaf 7.5.

7.1 Huidige stand van zaken omtrent zelfbeheer Wittevrouwen

In het vorige hoofdstuk is duidelijk geworden dat de bewoners van de buurt Wittevrouwen bekend zijn met zelfbeheer van openbaar groen in de buurt. In deze paragraaf komt deelvraag drie aan de orde waarin achterhaald wordt wat de huidige stand van zaken is omtrent zelfbeheer van openbaar groen in de buurt Wittevrouwen.

Deelvraag 3: Zelfbeheer

Wat is de huidige stand van zaken omtrent zelfbeheer van openbaar groen in de Utrechtse buurt Wittevrouwen?

Om deelvraag drie te kunnen beantwoorden wordt de vraag opgesplitst in een aantal subvragen:

- 3a) In hoeverre dragen de bewoners van de Utrechtse buurt Wittevrouwen momenteel al dan niet bij, hebben bijgedragen of zijn in de toekomst bereid bij te dragen aan het beheer van het openbaar groen in hun buurt?
- 3b) Wat is het oordeel van de bewoners van de Utrechtse buurt Wittevrouwen over de kwaliteit van het openbaar groen in hun buurt?
- 3c) In welke mate maken de bewoners gebruik van het openbaar groen?
- 3d) Hoeveel jaar onderhouden de bewoners het openbaar groen tot nu toe?
- 3e) Welk(e) stuk(ken) openbaar groen in de buurt worden momenteel beheerd door bewoners, zijn in het verleden beheerd en in welke stuk(ken) openbaar groen hebben de bewoners interesse om in de toekomst te gaan beheren?
- 3f) Door wie wordt het openbaar groen beheerd?
- 3g) Hoeveel tijd zijn de bewoners gemiddeld per maand kwijt aan het onderhoud van het openbaar groen in hun buurt?
- 3h) Is er een zelfbeheercontract met de gemeente afgesloten?
- 3i) Wordt er gebruik gemaakt van de ondersteuning die de gemeente biedt bij het onderhouden van het openbaar groen in de buurt?

7.1.1 Mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen

Deelvraag 3a) In hoeverre dragen de bewoners van de Utrechtse buurt Wittevrouwen momenteel al dan niet bij, hebben bijgedragen of zijn in de toekomst bereid bij te dragen aan het beheer van het openbaar groen in hun buurt?

Er is uit de literatuur al bekend geworden dat de bewoners van de buurt Wittevrouwen niet onbekend zijn met het fenomeen zelfbeheer. Er zijn op dit moment al verschillende stukken openbaar groen in beheer bij bewoners. Voorbeelden hiervan zijn de beroemde buurttuin 'De Bickershof', de verschillende buurttuinen rondom het Voormalig Diergeneeskundeterrein, de Achtertuintuin, de vele geveltuintjes en de 150 plantenbakken die verspreid staan door de buurt (Thierauf & Verhaak, 2008).

Daarnaast werd in hoofdstuk vijf verondersteld dat de bewoners uit Wittevrouwen voorlopers zijn op het gebied van participatie en dat de bewoners daarom wellicht eerder geneigd zijn om mee te doen aan participatieprojecten zoals het bijdragen aan beheer van openbaar groen. Procentueel gezien liggen de percentages van 'actieve vrijwilligers', 'actief in de buurt', 'verantwoordelijk voor de buurt' en het 'opkomstpercentage van de gemeenteraadsverkiezingen' hoger dan de percentages van Utrecht als geheel (zie tabel 7.1) (Gemeente Utrecht, 2011a).

Tabel 7.1: Burgerparticipatie in de buurt Wittevrouwen vergeleken met Utrecht als geheel

Participatie	Wittevrouwen	Utrecht
Actief vrijwilliger	44,3%	40,6%
Actief zijn in de buurt	36,2%	32,8%
Verantwoordelijk voelen voor de buurt	93,3%	86,1%
Opkomstpercentage gemeenteraadsverkiezingen	64,1%	52,5%

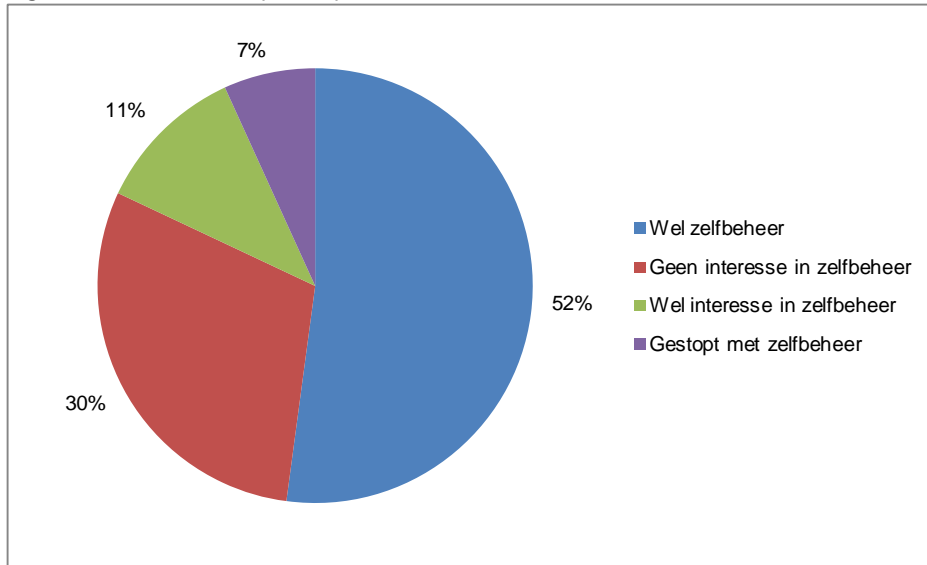
Bron: Gemeente Utrecht, 2011a

Uit het empirische onderzoek komt ook naar voren dat veel bewoners participeren in het beheer van openbaar groen in hun buurt (zie figuur 7.1). Namelijk iets meer dan de helft van de respondenten (52%).

Daarnaast participeert 48% van de respondenten op dit moment niet in het beheer van openbaar groen in de buurt. Een deel van de respondenten die op dit moment niet participeren in zelfbeheer van openbaar groen heeft dit vroeger wel gedaan (7%), maar zijn om verschillende redenen gestopt. Hier wordt later in dit hoofdstuk op terug gekomen. Daarnaast heeft 11% van de respondenten wel interesse om in de toekomst openbaar groen te gaan onderhouden. Echter 30% van de respondenten heeft geen interesse in het onderhouden van openbaar groen in de buurt.

Figuur 7.1: Mate van participatie in zelfbeheer in %

N=117

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

Het hoge percentage aan bewoners die wel participeren in zelfbeheer van openbaar groen kan echter ook te maken hebben met dat de zelfbeheerders in de buurt misschien eerder bereid waren de enquête in te vullen, omdat het onderwerp hun wellicht meer aansprak. De niet-zelfbeheerders hadden misschien minder interesse om de enquête in te vullen, omdat ze wellicht geen connectie hadden met het onderwerp. Uit de literatuur in hoofdstuk drie kwam namelijk ook naar voren dat burgers voornamelijk participeren uit eigenbelang. Burgers participeren eerder als het probleem of project in hun directe omgeving afspeelt en als het project binnen hun interesses ligt (Hustinx, 2009). Dit kan ook gelden voor het invullen van de enquête.

7.1.2 Oordeel kwaliteit openbaar groen

Deelvraag 3b) Wat is het oordeel van de bewoners van de Utrechtse buurt Wittevrouwen over de kwaliteit van het openbaar groen in hun buurt?

Uit de literatuur in hoofdstuk vier is naar voren gekomen dat de belevingswaarde van openbaar groen zich richt op het beeld dat men van het openbaar groen krijgt en behoud. Niet alleen het uiterlijk, de visuele verschijning speelt daarbij een rol. Ook innerlijk moet men zich er goed bij voelen, de plek moet sociaal veilig zijn en het moet een eigen, unieke uitstraling hebben. Bij de beleving spelen bijvoorbeeld sfeer, identiteit en status van de buurt een rol. Daarnaast is de mate van verzorgdheid van het openbaar groen een direct in het oog springend punt. Hierbij moet bijvoorbeeld aandacht worden besteed aan zwerfvuil, hondenpoep en ongewenst onkruid (Nobel, 2001, p. 37; Salverda & Vreke, 2009).

Uit de gegevens van de buurtmonitor van de gemeente Utrecht kan verondersteld worden dat de inwoners van Wittevrouwen over het algemeen een positief beeld hebben op de kwaliteit van de fysieke woonomgeving. Als vergeleken wordt met Utrecht als geheel geven de inwoners van Wittevrouwen een iets boven gemiddeld cijfer voor het groenonderhoud, een schone straat en de netheid van hun woonomgeving. Daarnaast zijn het aantal meldingen per 1.000 inwoners wat betreft groen iets lager dan in Utrecht als geheel (zie tabel 7.2) (Gemeente Utrecht, 2011a).

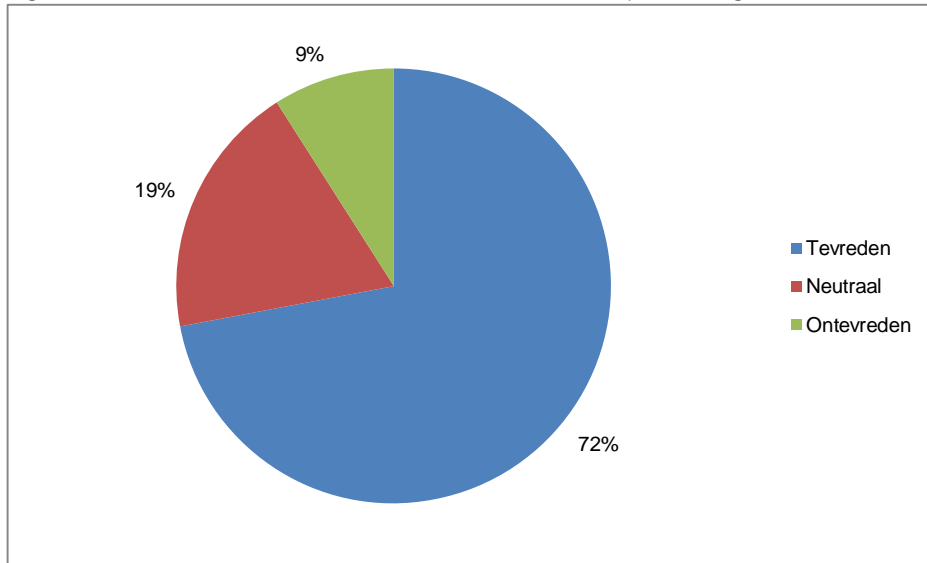
Tabel 7.2: Kwaliteit fysieke woonomgeving Wittevrouwen in vergelijking met Utrecht

Kwaliteit fysieke woonomgeving	Wittevrouwen	Utrecht
Rapportcijfer groenonderhoud	6,8	6,6
Rapportcijfer schone straat	7,0	6,4
Rapportcijfer netheid	7,2	6,8
Aantal meldingen groen per 1.000 inwoners	10,2	12,4

Bron: Gemeente Utrecht, 2011a

Uit het empirische onderzoek blijkt ook dat de meeste bewoners van de buurt Wittevrouwen tevreden zijn (72%) over de kwaliteit van het openbaar groen in hun buurt (zie figuur 7.2).

Figuur 7.2: Tevredenheid over de kwaliteit van het openbaar groen in de buurt

N=116

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

Dit blijkt ook uit het gemiddelde rapportcijfer dat de bewoners geven voor de kwaliteit van het openbaar groen in de buurt, namelijk een 7.

De bewoners reageren daarnaast positief tot neutraal op de verschillende stellingen over de kwaliteit van het openbaar groen in de buurt. In tabel 7.3 zijn de gemiddelde scores van de respondenten op de stellingen af te lezen. Allereerst komt naar voren dat de bewoners van mening zijn dat het openbaar groen positieve effecten heeft op het imago van de buurt, ze vinden namelijk dat het er mooi en verzorgd uitziet, een eigen karakter uitstraalt en zijn daarom trots op het openbaar groen in hun buurt. De bewoners reageren daarnaast neutraal op de mate van rust en ruimte dat het openbaar groen in de buurt uitstraalt en op de variatie aan plantensoorten in het openbaar groen. Ook reageren ze neutraal op de hoeveelheid openbaar groen in hun buurt en de hoeveelheid zwerfafval in het openbaar groen. Het gemiddelde van alle stellingen is een score van 3,56. Dit betekent dat de bewoners een neutraal tot positief beeld hebben van de kwaliteit van het openbaar groen in hun buurt.

Tabel 7.3: Stellingen over de kwaliteit van het openbaar groen in de buurt

Stellingen	Score
Ik vind dat het openbaar groen bijdraagt aan het imago van mijn buurt	4,63
Het openbaar groen in mijn buurt ziet er mooi uit	3,85
Het openbaar groen in mijn buurt ziet er verzorgd uit	3,73
Ik vind dat het openbaar groen in mijn buurt een eigen karakter heeft	3,57
Ik ben trots op het openbaar groen in mijn buurt	3,50
Ik vind dat het openbaar groen in mijn buurt rust en ruimte uitstraalt	3,46
Ik vind de variatie (diversiteit) aan plantensoorten in het openbaar groen van mijn buurt goed	3,31
De hoeveelheid groen in mijn buurt vind ik voldoende	3,16
Ik ervaar weinig zwerfafval in het openbaar groen van mijn buurt	3,12
Totaal	3,56

N=117, 1=helemaal mee oneens, 2=mee oneens, 3=neutraal, 4=mee eens en 5=helemaal mee eens

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

De overgrote meerderheid verwacht tot slot dat de kwaliteit van het openbaar groen in de buurt in de toekomst gelijk blijft (79%). Daarnaast verwacht 14% van de bewoners dat de kwaliteit van het openbaar groen omlaag gaat en slechts 7% denkt dat de kwaliteit omhoog gaat.

Kortom de bewoners van de buurt Wittevrouwen hebben volgens dit onderzoek een positief oordeel over de kwaliteit van het openbaar groen in hun buurt. Echter zijn ze niet geheel tevreden over de hoeveelheid openbaar groen in de buurt en de hoeveelheid zwerfafval in het openbaar groen van de buurt.

Het overwegend positieve beeld van de kwaliteit van het openbaar groen in de buurt zou mogelijk veroorzaakt kunnen worden door het hoge percentage aan 'zelfbeheerders' in de buurt. In hoofdstuk vier is namelijk aan de orde gekomen dat de gemeente Utrecht voorondersteld dat mensen die participeren in zelfbeheer een betere beleving van het openbaar groen hebben dan mensen die dit niet doen. Dit omdat zelfbeheerders actief invloed kunnen uitoefenen op het groenonderhoud van hun eigen leefomgeving en hun woonomgeving zo meer naar hun eigen smaak kunnen invullen waardoor de beleving van het openbaar groen stijgt (Gemeente Utrecht, 2009).

Uit het empirisch onderzoek komt ook naar voren dat zelfbeheerders een iets betere beleving hebben van het openbaar groen in hun buurt. Ze zijn over het algemeen iets meer tevreden over de kwaliteit van het openbaar groen en ze scoren op de meeste stellingen wat betreft de kwaliteit van het openbaar groen iets hoger dan de bewoners die niet participeren in zelfbeheer van openbaar groen (zie tabel 7.4).

Tabel 7.4: Beleving openbaar groen van zelfbeheerders en niet zelfbeheerders

Oordeel kwaliteit openbaar groen	Zelfbeheerders N=60	Niet-zelfbeheerders N=56
Ontevreden	11,7%	5,4%
Neutraal	11,7%	26,8%
Tevreden	76,7%	67,9%
Totaal	100,0%	100,0%
Gemiddeld rapportcijfer	7,14	7,13
Ik vind dat het openbaar groen bijdraagt aan het imago van mijn buurt	5,03	4,19
Het openbaar groen in mijn buurt ziet er mooi uit	3,87	3,84
Het openbaar groen in mijn buurt ziet er verzorgd uit	3,70	3,77
Ik vind dat het openbaar groen in mijn buurt een eigen karakter heeft	3,68	3,44
Ik ben trots op het openbaar groen in mijn buurt	3,60	3,38
Ik vind dat het openbaar groen in mijn buurt rust en ruimte uitstraalt	3,49	3,43
Ik vind de variatie (diversiteit) aan plantensoorten in het openbaar groen van mijn buurt goed	3,41	3,20
De hoeveelheid groen in mijn buurt vind ik voldoende	3,08	3,24
Ik ervaar weinig zwerfafval in het openbaar groen van mijn buurt	3,05	3,20
Totaal	3,63	3,47

(Mate van tevredenheid: Sig. 0,077 > 0,05, χ^2 ; Rapportcijfer: Sig. 0,960 > 0,05, Students-t toets; Totaal stellingen: Sig. 0,247 > 0,05, Students-t toets)

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

Echter deze resultaten kunnen enkel voorondersteld worden, omdat er geen significant verband is aangetoond tussen de mate van tevredenheid, het rapportcijfer en de verschillende stellingen omtrent het oordeel over de kwaliteit van het openbaar groen en de afhankelijke variabele wel/niet participeren in zelfbeheer van openbaar groen.

7.1.3 Activiteiten in het openbaar groen

Deelvraag 3c) In welke mate maken de bewoners gebruik van het openbaar groen?

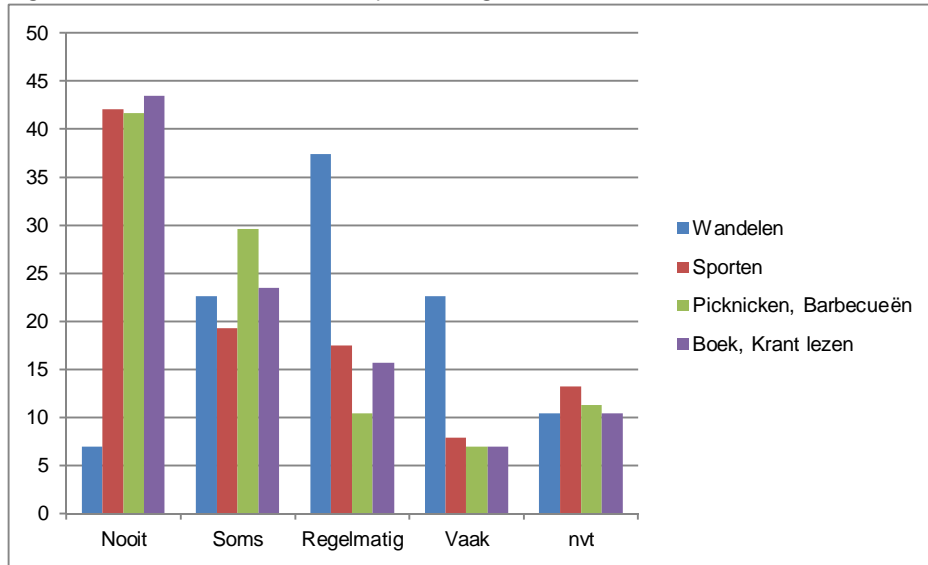
'Naar kijken, de sfeer en geuren zijn heerlijk' respondent 234

'Er langs lopen, er in wonen, niet bewust gebruik van maken' respondent 179

In de literatuur van hoofdstuk vier is naar voren gekomen dat openbaar groen meerdere gebruiksfuncties vervult en op verschillende wijzen gebruikt wordt (Salverda & Vreke, 2009). Openbaar groen nodigt uit tot het ondernemen van activiteiten in de openbare ruimte (zoals sporten, wandelen, picknicken, barbecueën en een boek of krant lezen) (Hendriks, e.a, 2010).

In onderstaande figuur 7.3 is te zien dat het openbaar groen in Wittevrouwen vooral gebruikt wordt om er doorheen te wandelen. De overige activiteiten worden in mindere mate uitgevoerd in het openbaar groen. Respondenten geven daarnaast zelf aan met hun kinderen in het openbaar groen te spelen en hun hond erin uit te laten.

Figuur 7.3: Activiteiten in het openbaar groen

N=117

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

7.1.4 Duur zelfbeheer openbaar groen

Deelvraag 3d) Hoeveel jaar onderhouden de bewoners het openbaar groen tot nu toe?

Uit de literatuur in hoofdstuk zes is naar voren gekomen dat zelfbeheer rond 1980 in Utrecht is ingevoerd als bezuinigingsmaatregel. Openbaar groen dat relatief duur was om te onderhouden, werd omgevormd tot goedkoper te onderhouden groen en als alternatief werd aan de bewoners de mogelijkheid geboden om het oorspronkelijke groen te behouden via zelfbeheer. Sinds de jaren tachtig zijn mensen dus actief geworden in Utrecht om het openbaar groen in hun buurt te onderhouden (Gemeente Utrecht, 2009).

In Wittevrouwen varieert de duur van het beheer van openbaar groen tussen een half jaar en vijftig jaar. Naarmate een persoon langer in de buurt woont, beheert men ook langer het openbaar groen in de buurt. Er bestaat namelijk een matig sterk positief significant verband tussen 'woonduur' en 'duur onderhoud openbaar groen'. Als de woonduur toeneemt, neemt de duur van het onderhoud van openbaar groen ook toe. (Sig. 0,000 < 0,05; r: 0,675; r²: 0,46; zie bijlage 5)

7.1.5 Openbaar groen in zelfbeheer

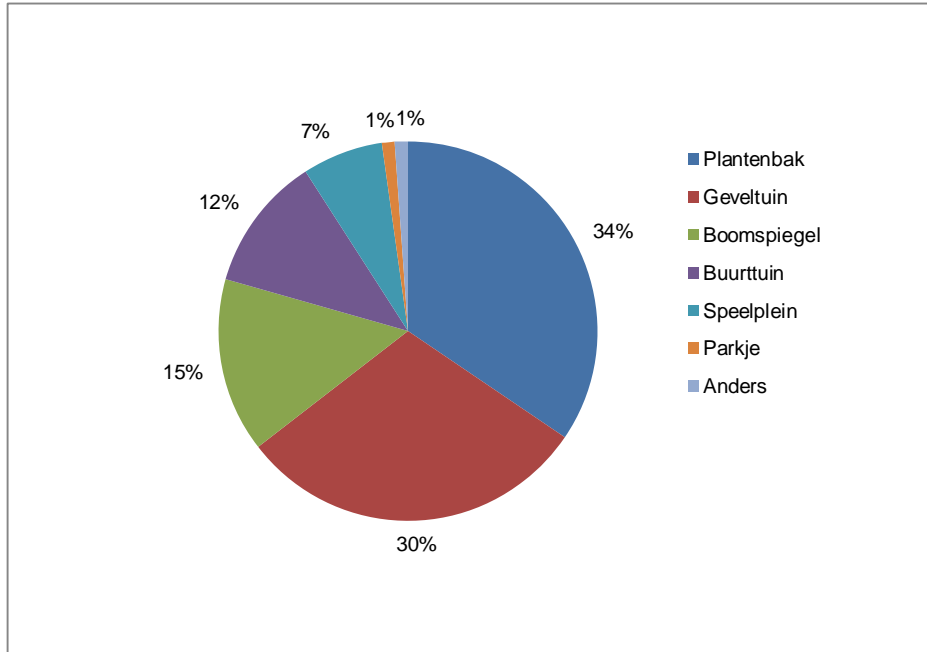
Deelvraag 3e) Welk(e) stuk(ken) openbaar groen in de buurt worden momenteel beheerd door bewoners, zijn in het verleden beheerd en in welke stuk(ken) openbaar groen hebben de bewoners interesse om in de toekomst te gaan beheren?

In hoofdstuk vier is duidelijk geworden welke stukken openbaar groen in de gemeente Utrecht uitgegeven worden in zelfbeheer en welke stukken openbaar groen in dit onderzoek onderzocht worden. Namelijk geveltuinten, boomspiegels, plantenbakken, stoeptuinten, buurttuinten, parkjes, boomgaarden en speelpleinen (Gemeente Utrecht, 2008a).

Uit het empirische onderzoek komt naar voren dat het merendeel van de zelfbeheerders in Wittevrouwen een plantenbak of geveltuin onderhouden (zie figuur 7.4). Dit kan wellicht verklaard worden omdat er zoals in hoofdstuk 6 al naar voren kwam een plantenbakcommissie actief is in Wittevrouwen, waarbij ongeveer 150 plantenbakken beheerd worden door ongeveer hetzelfde aantal

bewoners en dat geveltuintjes gestimuleerd worden door de gemeente Utrecht (Thierauf & Verhaak, 2008).

Figuur 7.4: Huidig zelfbeheer openbaar groen Wittevrouwen naar soort openbaar groen

N = 61

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

Daarnaast geeft één zelfbeheerder aan een lantaarnpaal, begroeid met planten, te onderhouden (zie anders figuur 7.4, 1%). Zoals in hoofdstuk 6 beschreven, zijn bewoners op de Biltstraat dit ook van plan (Gemeente Utrecht, 2011b). Lantaarnpalen kunnen zo ook bijdragen aan een fleurigere uitstraling van de buurt. Verder valt op dat in Wittevrouwen niemand een stoeptuin of een boomgaard beheert. Dit kan wellicht verklaard worden door het feit dat Wittevrouwen smal en stenig van opzet is, waardoor er geen plek is voor boomgaarden en de stoepen te smal zijn waardoor er geen ruimte is voor stoeptuinen (Thierauf & Verhaak, 2008).

7.1.6 Samenwerking buurtbewoners in het groen

Deelvraag 3f) Door wie wordt het openbaar groen beheerd?

Uit het empirische onderzoek komt naar voren dat veel bewoners samenwerken met buurtbewoners in het groen. Maar liefst 64% van de zelfbeheerders geeft aan het openbaar groen samen met andere buurtbewoners te onderhouden. Dit heeft waarschijnlijk positieve effecten voor de interactie tussen de bewoners. Uit de literatuur van hoofdstuk vier kwam namelijk naar voren dat zelfbeheer positieve effecten kan hebben op de interactie tussen bewoners (Biemans, 2011a). De rest van de respondenten voert zelfbeheer alleen (18%) uit, in samenwerking met de gemeente (10%) of in samenwerking met hun partner en/of kinderen (8%).

7.1.7 Tijdsbeslag zelfbeheer van openbaar groen

Deelvraag 3g) Hoeveel tijd zijn de bewoners gemiddeld per maand kwijt aan het onderhoud van het openbaar groen in hun buurt?

Voor de gemeente is het handig om te weten te komen hoeveel uur men gemiddeld bezig is met het beheer van het openbaar groen. Zo kunnen bewoners die nog niet participeren in zelfbeheer van openbaar groen op de hoogte gesteld worden over hoeveel uur men gemiddeld kwijt is hieraan. In de buurt Wittevrouwen loopt dit uiteen tussen een kwartier en zestig uur per maand. Zoals in tabel 7.5 te zien is, besteden de meeste bewoners (49,2%) tussen de 1 en 5 uur per maand aan zelfbeheer van openbaar groen in hun buurt.

Tabel 7.5: Tijdsbeslag zelfbeheer van openbaar groen

Uren per maand bezig met zelfbeheer	%
0,25-1 uur per maand	21,1
1-5 uur per maand	49,2
5-10 uur per maand	13,6
10-60 uur per maand	10,2
Totaal	100,0

N= 59

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

Naarmate de hoeveelheid openbaar groen dat men beheert toeneemt, neemt ook het aantal uren toe dat men bezig is aan zelfbeheer. Er bestaat een zwak positief significant verband tussen het aantal uur dat men kwijt is aan zelfbeheer van openbaar groen en de hoeveelheid openbaar groen dat men in beheer heeft. Als de hoeveelheid openbaar groen toeneemt, neemt ook het aantal uren dat men bezig is aan zelfbeheer van openbaar groen toe. (*Sig.* 0,000 < 0,05; *r:* 0,409; *r*²: 0,17; zie bijlage 5)

7.1.8 Zelfbeheercontract

Deelvraag 3h) Is er een zelfbeheercontract met de gemeente afgesloten?

In hoofdstuk vier is beschreven dat er vier vormen van zelfbeheer bestaan, namelijk zelfbeheer zonder toestemming van de gemeente (geveltuinen en boomspiegels), zelfbeheer na aanvraag bij de gemeente (plantenbakken), zelfbeheer met contract tussen de gemeente en bewoners(s) (stoeptuin, buurttuin) en zelfbeheer in samenwerking met de gemeente, ook wel medebeheer genoemd (parkje, boomgaard en speeltuin) (Gemeente Utrecht, 2008a).

De meerderheid van de zelfbeheerders in Wittevrouwen heeft geen zelfbeheercontract afgesloten met de gemeente (83,6%). De zelfbeheerders die dit wel gedaan hebben (16,4%) beheren een buurttuin of een plantenbak. Waarschijnlijk beschouwen de bewoners die een aanvraag hebben ingediend voor een plantenbak dit als een zelfbeheercontract.

7.1.9 Ondersteuning gemeente

Deelvraag 3i) Wordt er gebruik gemaakt van de ondersteuning die de gemeente biedt bij het onderhouden van het openbaar groen in de buurt?

'Ik heb nog nooit gehoord van de mogelijkheden om 'groen' van de gemeente te bestellen!'
(Respondent 57)

In hoofdstuk vier is naar voren gekomen dat de gemeente ondersteuning kan bieden bij zelfbeheer van openbaar groen in de vorm van tips en adviezen over het onderhoud, levering van enkele plantjes, zaadjes en mest, het uitlenen van gereedschap en het afvoeren groenafval (Gemeente Utrecht, 2008a).

Zoals in tabel 7.6 is te zien, maken de zelfbeheerders in Wittevrouwen het meest gebruik van de ondersteuning in de vorm van levering van enkele plantjes, zaadjes en mest (27,9% maakt er wel gebruik van). Van de tips en adviezen van de gemeente over het onderhoud van openbaar groen maakt 14,8% wel gebruik en van de ondersteuning in de vorm van gereedschap wordt maakt 6,6% er wel gebruik van.

Zoals de quote van respondent 57 hierboven al aangeeft zijn veel bewoners in Wittevrouwen nog niet op de hoogte van de ondersteuning die de gemeente kan bieden bij het beheer van het openbaar groen in de buurt. De gemeente Utrecht zou hier meer aandacht aan kunnen besteden, door bewoners vaker en beter te informeren over de mogelijkheden van de ondersteuning vanuit de gemeente bij zelfbeheer.

Tabel 7.6: Ondersteuning vanuit de gemeente Utrecht

Openbaar groen	Wel gebruik van maken	Niet gebruik van maken	Totaal
Tips en adviezen geven over het onderhoud	14,8	85,2	100,0
Enkele plantjes, zaadjes en mest leveren	27,9	70,5	100,0
Gereedschap uitlenen	6,6	93,4	100,0

N= 61, in %

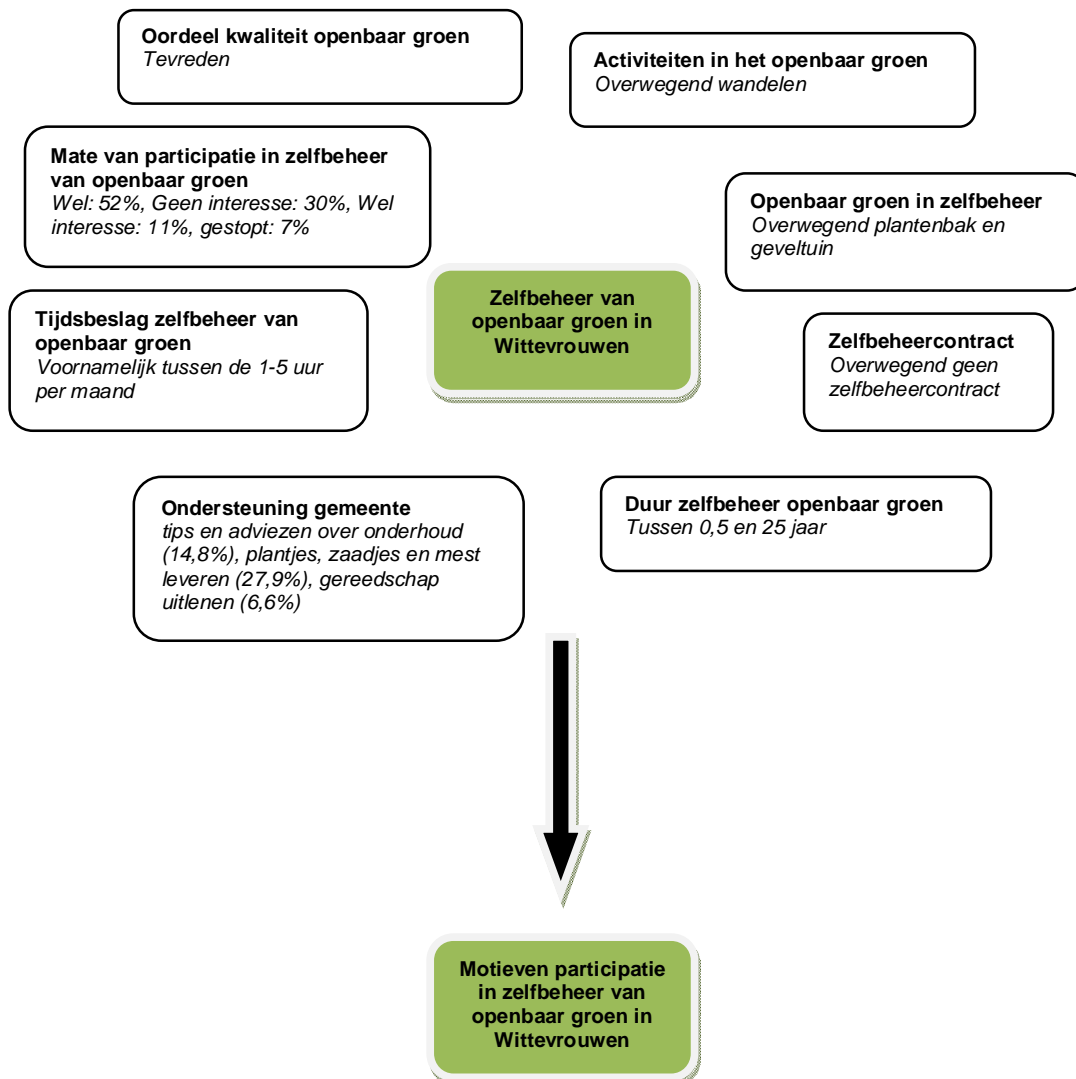
Bron: Bewerking SPSS output, 2012

7.1.10 Slot

Aan de hand van deze paragraaf is de huidige stand van zaken omtrent zelfbeheer van openbaar groen in de Utrechtse buurt Wittevrouwen geschetst (zie figuur 7.5). In de volgende paragraaf wordt ingegaan op de motieven die bewoners hebben om (niet) te participeren in zelfbeheer van openbaar groen en waarom sommige mensen gestopt zijn met zelfbeheer van openbaar groen.

Figuur 7.5: Huidige situatie omtrent zelfbeheer van openbaar groen in Wittevrouwen

Bron: Eigen onderzoek, 2012

7.2 Motivatie factoren

In deze paragraaf komt deelvraag vier aan de orde, waarin achterhaald wordt welke motieven bewoners hebben om bij te (gaan) dragen aan het beheer van openbaar groen, waarom mensen geen interesse hebben in zelfbeheer en waarom sommige bewoners ermee gestopt zijn.

Deelvraag 4: Motieven

Wat (de)motiveert bewoners om bij te (gaan) dragen aan het beheer van openbaar groen en waarom zijn sommige bewoners ermee gestopt?

7.2.1 Motieven om wel te participeren in zelfbeheer van openbaar groen

'Een lekker uitzicht vanuit mijn woonkamer' Respondent 32

'Netheid en veiligheid bevorderen' Respondent 70

'Goed aanzien van de buurt' Respondent 87

Uit de literatuur in hoofdstuk drie kwam naar voren dat burgers voornamelijk participeren uit eigenbelang (Hustinx, 2009). Burgers participeren eerder als het probleem of project in hun directe omgeving afspeelt en als het project binnen hun interesses ligt. Daarnaast participeren burgers uit eigenbelang om er zelf beter van te willen worden door financieel gewin, carrière mogelijkheden, nieuwe dingen leren of andere persoonlijke voordelen (Tonkens & Verhoeven, 2011). Er spelen daarnaast ook nog andere motivaties een rol. Sociaal belang speelt bijvoorbeeld ook mee bij burgerparticipatie. Ze hebben de indruk dat ze iets bij kunnen dragen aan de samenleving en participeren uit een verlangen om erbij te horen (Higgins, 1999). Dit kan tevens gezien worden als een onderdeel van burgerschap, dat door Denters (2004) burgerzin wordt genoemd. Participanten vertonen een gevoel van burgerzin dat bij niet-participanten niet aangetroffen wordt. Het wel of niet participeren heeft daarnaast te maken met een (zelf)opgelegde norm. Mensen die participeren vinden het vaak hun plicht om een steentje bij te dragen (Denters, 2004). Tot slot kunnen mensen invloed willen uitoefenen door middel van burgerparticipatie om collectieve uitkomsten te beïnvloeden en zo inspraak te hebben in de plannen van de overheid (Tonkens & Verhoeven, 2011).

Uit het empirische onderzoek komt naar voren dat vier van de tien motieven om te participeren in zelfbeheer van openbaar groen boven de 5,5 scoren (zie tabel 7.7). De zelfbeheerders dragen vooral bij aan het beheer van het openbaar groen in hun buurt om mee te kunnen bepalen hoe de woonomgeving eruit komt te zien (7,6) en omdat ze er plezier in hebben (6,5). Alle twee de motieven vallen onder de categorie eigenbelang. Daarnaast zien zij zelfbeheer van openbaar groen in de buurt als een mogelijkheid om buurtbewoners te leren kennen (5,8) (sociaal belang) en zien zij het als burgerplicht om bij te dragen aan het beheer van het openbaar groen in hun buurt (5,6) (burgerschap).

De meeste motieven worden echter als niet belangrijk ervaren, zes motieven scoren namelijk onder de 5,5. Het eventueel oogsten van fruit, groente en kruiden, waardering krijgen van andere mensen, mogelijkheid om de gemeente te beïnvloeden, de gemeente helpen, goed voor de gezondheid en iets doen waar men invloed op heeft worden allen als niet belangrijk ervaren bij het participeren in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt.

Tabel 7.7: Motieven van zelfbeheerders met scores tussen de 1 en 10

Motieven	Zelfbeheerders <i>n</i> =61
Eigenbelang	
Meebepalen hoe de woonomgeving eruit komt te zien	7,58
Er plezier in hebben	6,45
Goed voor de gezondheid (bewegen, ontspanning, vermindert stress)	3,98
Het eventueel oogsten van fruit, groente en kruiden	2,57
Sociaal belang	
Mogelijkheid om buurtbewoners te leren kennen	5,76
Waardering krijgen van andere mensen	3,15
Burgerschap	
Mijn plicht als burger	5,55
De gemeente helpen	3,80
Invloed uitoefenen	
Iets doen waar ik invloed op heb	4,73
Mogelijkheid om de gemeente te beïnvloeden	3,73

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

7.2.2 Motieven om te gaan participeren in zelfbeheer van openbaar groen

'Ben dan in een schoonmaakbui, en heb er tijd voor' Respondent 49

Van de 48% (N=56) respondenten die op dit moment niet participeren in zelfbeheer van openbaar hebben 13 respondenten interesse om binnen nu en een jaar te participeren in het beheer van openbaar groen in hun buurt. De motieven die bewoners hiervoor hebben lijken op de motieven van de mensen die op dit moment zelfbeheer uitvoeren. Er zijn wel een aantal verschillen te herkennen (zie tabel 7.8). Ten eerste scoren de motieven in zijn geheel hoger dan bij de groep zelfbeheerders. Daarnaast vinden de bewoners die interesse hebben in zelfbeheer dat zelfbeheer goed voor de gezondheid is een belangrijk motief om aan zelfbeheer te gaan doen. Ze zien het echter niet als een burgerplicht. Tot slot scoort het motief 'mogelijkheid om buurtbewoners te leren kennen' hoger bij de groep geïnteresseerden dan bij de groep zelfbeheerders. De groep bewoners in de steekproef die interesse hebben in zelfbeheer is echter wel erg klein (N=13). De betrouwbaarheid van de uitkomsten is daarom lager waardoor er geen significante conclusies uit getrokken kunnen worden, maar het geeft wel een indicatie van de motieven die bewoners hebben om zelfbeheer uit te gaan voeren.

Tabel 7.8: Motieven van zelfbeheerders en bewoners met interesse in zelfbeheer

Motieven	Zelfbeheerders <i>n</i> =61	Interesse in zelfbeheer <i>n</i> =13
Eigenbelang		
Meebepalen hoe de woonomgeving eruit komt te zien	7,58	6,50
Er plezier in hebben	6,45	6,42
Goed voor de gezondheid (bewegen, ontspanning, vermindert stress)	3,98	5,58
Het eventueel oogsten van fruit, groente en kruiden	2,57	4,92
Sociaal belang		
Mogelijkheid om buurtbewoners te leren kennen	5,76	6,50
Waardering krijgen van andere mensen	3,15	4,67
Burgerschap		
Mijn plicht als burger	5,55	4,75
De gemeente helpen	3,80	4,25
Invloed uitoefenen		
Iets doen waar ik invloed op heb	4,73	4,25
Mogelijkheid om de gemeente te beïnvloeden	3,73	4,25

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

7.2.3 Motieven om te stoppen met zelfbeheer van openbaar groen

'Omdat de katten de bakken onderpoepen en omdat het ook wel eens vernield wordt' (Respondent 3)

Van de 48% (N=56) respondenten die op dit moment niet participeren in zelfbeheer van openbaar voerden acht respondenten in het verleden wel zelfbeheer uit. De voornaamste reden om te stoppen met zelfbeheer is dat de voormalige zelfbeheerders te weinig tijd konden vrijmaken. Ook geven mensen als reden aan gestopt te zijn omdat ze verhuisd zijn en de afstand tot openbaar groen vanaf hun nieuwe huis te groot is. Daarnaast geeft iemand aan dat de planten steeds maar bleven dood gaan en iemand anders dat de katten de plantenbakken onderpoepten en het openbaar groen ook wel eens vernield werd. Ook deze groep bewoners in de steekproef is erg klein (N=8), waardoor de betrouwbaarheid van de uitkomsten daarom lager is en er geen significante conclusies uit getrokken kunnen worden. Maar de uitkomsten geven wel een indicatie van de motieven die bewoners hebben om met zelfbeheer van openbaar groen te stoppen.

7.2.4 Motieven om niet te participeren in zelfbeheer van openbaar groen

'Ik vind dat de gemeente dat moet doen. Ik heb geen groene vingers en wil die ook niet krijgen'

Respondent 132

Van de 48% (N=56) respondenten die op dit moment niet participeren in zelfbeheer van openbaar groen hebben 35 respondenten geen interesse om te participeren in zelfbeheer van openbaar groen. Uit tabel 7.9 is af te lezen dat de meeste respondenten geen tijd of geen zin hebben om het openbaar groen in hun buurt zelf te gaan onderhouden. Daarnaast geven een aantal bewoners aan dat ze aan het onderhoud van hun eigen tuin genoeg werk hebben en dat ze geen groene vingers hebben en dat ook niet willen krijgen. Tot slot geven een aantal respondenten aan dat het onderhouden van openbaar groen een taak van de gemeente is en geeft een enkeling aan dat er geen openbaar groen dichtbij te vinden is of zegt te oud te zijn om dit te doen. Er zijn ook respondenten die helemaal niets als reden opgeven.

Tabel 7.9: Motieven om niet bij te dragen aan beheer openbaar groen

Motieven	%
Geen tijd	26,2
Geen zin	26,2
Onderhoud eigen tuin is genoeg	16,7
Geen groene vingers	9,5
Taak van de gemeente	7,1
Niks	7,1
Geen openbaar groen dichtbij	4,8
Te oud	2,4
Totaal	100,0

N = 35

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

De meeste respondenten geven aan dat niets hun over kan halen om te participeren in zelfbeheer (15 respondenten). Echter vijf respondenten zien zelfbeheer wel zitten als ze er een beloning voor krijgen in de vorm van geld of minder belasting. Twee respondenten geven aan in een groep te willen samenwerken met een contract. De rest heeft uiteenlopende redenen: 'wanneer ik hier een koophuis had (ik huur nu in een studentenhuus)', 'Als er meer ruimte in de straat zou zijn. minder auto's', 'zon, info hoe een en ander aan te pakken, inspirerend verhaal, en meer vrije tijd'. In tabel 7.8 is een overzicht te zien van wat iemand die in eerste instantie niet geïnteresseerd is in zelfbeheer eventueel over zou kunnen halen om wel te gaan participeren in zelfbeheer van openbaar groen. Uiteindelijk zijn er 13 respondenten aan de hand van iets over te halen om in de toekomst wel zelfbeheer uit te gaan voeren.

Tabel 7.8: Motieven om overgehaald te worden

Motieven	%
Niks	53,5
Beloning (geld, minder belasting)	17,8
Groepscontract	7,1
Als ik een koophuis heb	3,6
Meer ruimte in de straat	3,6
Minder auto's	3,6
Meer zon	3,6
Meer informatie vanuit de gemeente	3,6
Meer vrije tijd	3,6
Totaal	100,0

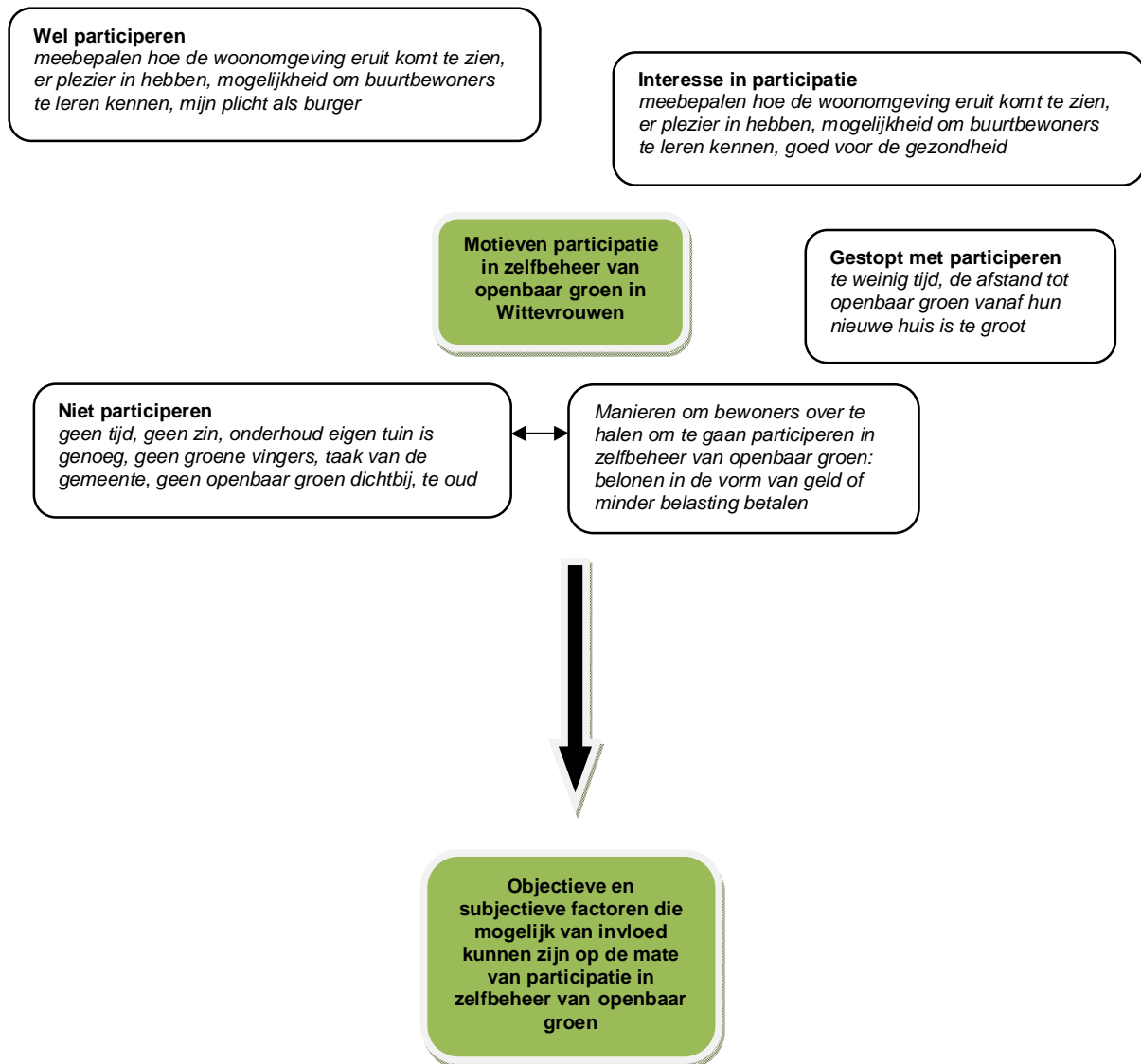
N = 28

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

7.2.5 Slot

Aan de hand van deze paragraaf is helder geworden welke motieven bewoners hebben om (niet) te participeren in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt en waarom sommige bewoners ermee gestopt zijn (zie figuur 7.6). In de volgende twee paragrafen wordt ingegaan op de objectieve en subjectieve factoren die mogelijk van invloed kunnen zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen.

Figuur 7.6: Motieven om (niet) te participeren in zelfbeheer van openbaar groen of ermee te stoppen

Bron: Eigen onderzoek, 2012

7.3 Objectieve factoren: sociaaldemografische doelgroep zelfbeheer

In hoofdstuk drie is al naar voren gekomen dat mensen actief worden in participatieprojecten op manieren die aansluiten bij de eigen mogelijkheden, beperkingen en interesses (Hustinx 2009). Deze kunnen afhangen van motieven en objectieve en subjectieve kenmerken van mensen. De objectief meetbare kenmerken van iemand, zoals geslacht, leeftijd, inkomen, opleidingsniveau, huishoudensamenstelling en woonsituatie (woonduur, huur of koop, wel of geen tuin, woning grenst wel of niet aan openbaar groen), kunnen mogelijk meespelen in de keuze van iemand om wel of niet te participeren in zelfbeheer van openbaar groen (Coppens & Oosterlynck, 2008).

Aan de hand van deelvraag vijf komen de objectieve factoren die mogelijk van invloed zijn op het wel of niet bijdragen aan het beheer van het openbaar groen in de buurt aan bod.

Deelvraag 5: objectieve factoren

In hoeverre hebben objectieve factoren invloed op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen in een buurt?

Per factor wordt onderzocht of deze invloed kan hebben op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt. Zo wordt stap voor stap duidelijk hoe de persoonlijke situatie van de 'zelfbeheerders' er verder uitziet (naast de invloed van de motiefactoren).

In paragraaf 7.1 is duidelijk geworden dat de bewoners in Wittevrouwen voorlopers zijn op het gebied van participatie. De bewoners van Wittevrouwen zijn daarom wellicht een goede doelgroep voor participatieprojecten zoals zelfbeheer. Maar hoe ziet deze doelgroep eruit?

In hoofdstuk vijf is naar voren gekomen dat in Wittevrouwen relatief veel mensen met een goede sociaaleconomische status wonen. Uit tabel 7.9 is af te lezen dat relatief gezien veel inwoners van Wittevrouwen een hoog opleidingsniveau en een koophuis hebben. Het percentage werkzoekenden en bijstandsgerechtigden is daarnaast relatief iets lager in vergelijking met Utrecht als geheel (Gemeente Utrecht, 2011a).

Daarmee kan vervolgens verondersteld worden dat mensen met een goede sociaaleconomische status wellicht eerder bereid zijn te participeren in participatieprojecten.

Tabel 7.9: Sociaaleconomische status in %

	Wittevrouwen	Utrecht
Opleidingsniveau		
Laag + gemiddeld	21,8	42,9
Hoog	78,3	57,1
Verhouding koop/huur		
Koop	72,9	49,2
Huur particulier + sociaal	27,1	50,7
Potentiële beroepsbevolking	79,8	73,2
Werkzame personen	62,1	61,3
Werkzoekenden	2,3	3,3
Bijstandsgerechtigden	1,3	3,7

Bron: Gemeente Utrecht, 2011a

Echter volgens het empirisch onderzoek is er geen significant verband aangetoond tussen de onafhankelijke variabelen inkomen, opleidingsniveau en huur/koop woning en de afhankelijke variabele 'mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen'. De onafhankelijke variabelen hebben geen invloed op de afhankelijke variabele. Het maakt volgens het empirisch onderzoek dus niet uit of iemand een hoog of laag inkomen, een hoog of laag opleidingsniveau, een huur of koophuis en

wel of geen tuin heeft voor het wel of niet participeren in zelfbeheer van openbaar groen. (*Inkomen: Sig. 0,088 > 0,05, X²; Opleidingsniveau: Sig. 0,802 > 0,05, X²; Huur/koop: Sig. 0,362 > 0,05, X²*)

De vooronderstelling dat burgers met een goede sociaaleconomische status eerder bereid zijn te participeren, geldt wellicht niet voor participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Er hebben waarschijnlijk andere factoren invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen.

Uit de theorie in hoofdstuk vier komt bijvoorbeeld naar voren dat het hebben van een huis zonder tuin van positieve invloed is op zelfbeheer van openbaar groen, omdat men dan toch kan werken in het groen (Gemeente Utrecht, 2009). Echter in Wittevrouwen blijkt dat het hebben van wel of geen tuin geen invloed heeft op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. (*Wel/geen tuin: Sig. 0,084 > 0,05, X²*)

Dit kan wellicht verklaard worden uit het feit dat de tuinen in Wittevrouwen meestal erg klein zijn, waardoor mensen met een tuin in Wittevrouwen wellicht behoefte hebben aan meer groen en tuinieren (Thierauf & Verhaak, 2008).

Als gekeken wordt naar de factoren geslacht en huishoudensamenstelling blijkt dat er ook hierbij geen significant verband aangetoond kan worden tussen de onafhankelijke variabelen geslacht en huishoudensamenstelling en de afhankelijke variabele 'mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen'. Voor het wel of niet participeren in zelfbeheer van openbaar groen maakt het volgens het empirisch onderzoek dus niet uit of iemand man of vrouw is en of iemand alleen woont, met kind(eren), met een partner zonder kind(eren) of met een partner en kind(eren) woont. (*Geslacht: Sig. 0,727 > 0,05, X²; Huishoudensamenstelling: Sig. 0,946 > 0,05, X²*)

Wat wel van invloed kan zijn is de onafhankelijk objectieve variabele leeftijd. In hoofdstuk drie is naar voren gekomen dat leeftijd een bepalende factor kan zijn voor de wensen van de leefomgeving. Over het algemeen blijken ouderen veel behoefte te hebben aan openbaar groen, met name in de vorm van een buurttuin of parkje. Ze beleven het als zeer positief wanneer zij zelf actief kunnen zijn in het tuinieren in hun eigen leefomgeving. Dit omdat ze dan buiten kunnen zijn, kunnen bewegen en een leuke bezigheid uit kunnen voeren (Salverda & Vreke, 2009).

Uit de percentages in tabel 7.10 blijkt tevens dat relatief meer ouderen (55+) participeren in zelfbeheer van openbaar groen. Het aandeel is relatief gezien hoger (80%) dan de overige leeftijdscategorieën. Daarnaast blijkt dat relatief meer jonge mensen (18-34) niet participeren in zelfbeheer van openbaar groen. Het aandeel is relatief gezien hoger (74,2%) dan de overige leeftijdscategorieën. Er kan geconcludeerd worden dat bewoners boven de 55 jaar aanzienlijk vaker participeren in zelfbeheer van het openbaar groen in hun buurt dan bewoners tussen de 18 en 34 jaar. Er treedt dan ook een significant verband op tussen leeftijd en de mate van zelfbeheer. Uit de Cramér's V is af te leiden dat het om een zwak verband gaat.

Tabel 7.10: Leeftijd naar wel of geen zelfbeheer in %

	18-34	35-44	45-54	55+	Totaal	N
Wel zelfbeheer	25,8	53,8	52,9	80,0	51,7	56
Geen zelfbeheer	74,2	46,2	47,1	20,0	48,3	60
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	116

(*Sig. 0,001 < 0,05, X², Cramér's V: 0,376*)

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

Daarnaast heeft de gemiddelde woonduur van iemand invloed is op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen is. De gemiddelde woonduur van bewoners die participeren in zelfbeheer van openbaar groen verschilt significant met de gemiddelde woonduur van mensen die dit niet doen. De zelfbeheerders wonen gemiddeld langer in de buurt dan de niet-zelfbeheerders (zie tabel 7.11).

Tabel 7.11: Gemiddelde woontuur in jaren

	Gemiddelde woontuur
Wel zelfbeheer	14,5
Geen zelfbeheer	9,5

N = 117, (Sig. 0,014 < 0,05, Student's t-toets)

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

Tot slot maakt het voor de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen uit of de woning waarin men woont wel of niet grenst aan openbaar groen. Uit tabel 7.12 blijkt dat bewoners die in een woning wonen die wel grenst aan openbaar groen relatief meer participeren in zelfbeheer van openbaar groen (62% tegenover 16% van de mensen die in een woning wonen die niet grenst aan openbaar groen). Er treedt dan ook een significant verband op tussen of de woning waarin men woont wel of niet aan openbaar groen grenst en de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Uit de Cramér's V is af te leiden dat het om een zwak verband gaat.

Tabel 7.12: Invloed op mate van zelfbeheer door woning grenst wel/niet aan openbaar groen in %

	Woning grenst wel aan openbaar groen	Woning grenst niet aan openbaar groen	Totaal	N
Wel zelfbeheer	62,0	16,0	52,1	56
Geen zelfbeheer	38,0	84,0	47,9	61
Totaal	100,0	100,0	100,0	117

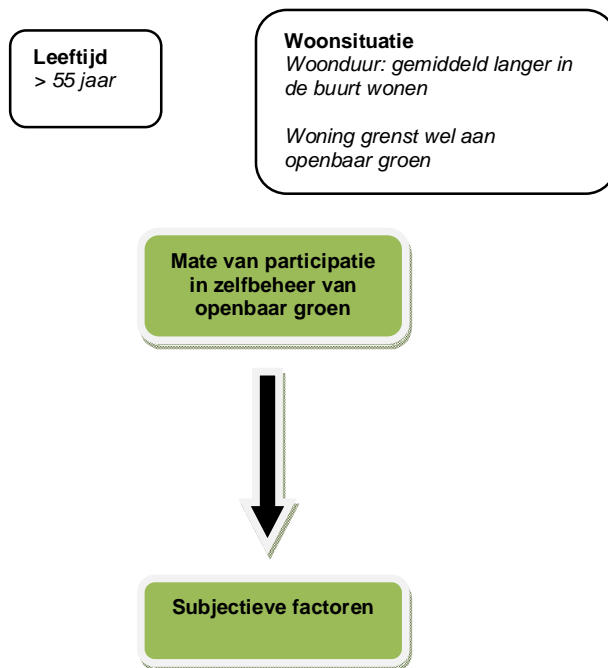
(Sig. 0,000 < 0,05, X², Cramér's V: 0,377)

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

Slot: invloedrijke objectieve factoren

De sociaaldemografische doelgroep van zelfbeheer van openbaar groen bestaat dus uit mensen van boven de 55 jaar, die al een langere tijd in de buurt wonen in een woning die grenst aan openbaar groen (zie figuur 7.7). De objectieve factoren leeftijd, woonduur en woning grenst wel/niet aan openbaar groen blijken van significante invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen.

Figuur 7.7: Invloedrijke objectieve factoren op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen

Bron: Eigen onderzoek, 2012

7.4 Subjectieve factoren

De objectieve sociaaldemografische kenmerken van iemand bepalen nog niet volledig de keuze van iemand om te participeren in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt. Mensen die kiezen om te participeren in zelfbeheer van openbaar groen hebben een bepaalde levensinstelling waardoor zelfbeheer hem of haar aanspreekt (Coppens & Oosterlynck, 2008).

Er bestaan dus meer factoren die van invloed kunnen zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen, namelijk de subjectieve factoren. Er bestaat echter geen theoretisch onderbouwde selectie van subjectieve factoren die mogelijk van invloed kunnen zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. De keuze van elementen verschilt per situatie (van Diepen & Arnoldus, 2003; Heijs et al, 2009). Het gedrag van iemand (wel of niet participeren in zelfbeheer van openbaar groen) kan afhangen van de ambities en esthetische oriëntaties die iemand heeft en van de wensen, behoeften, voorkeuren en waarden die iemand heeft ten aanzien van verschillende gedragsdomeinen zoals werk, vrije tijd en sociale relaties (WRR, 2005, p. 152).

In dit onderzoek zijn de gedragingen, attitudes en voorkeuren die van invloed kunnen zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen interessant. Aan de hand van een selectie van subjectieve factoren kan onderzocht worden welke subjectieve factoren daadwerkelijk invloed hebben op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Waardoor mogelijk een breder beeld ontstaat van de persoonlijke situatie van de zelfbeheerder.

In dit onderzoek worden de volgende subjectieve factoren onderscheiden die mogelijk invloed kunnen uitoefenen op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen: affiniteit met tuinieren en natuur & landschap, buurtbinding, burgerplicht, beschikbare tijd, politiek en ervaring met andere vormen van burgerparticipatie.

Aan de hand van deelvraag zes komen de subjectieve factoren die mogelijk van invloed zijn op het wel of niet bijdragen aan het beheer van het openbaar groen in de buurt aan bod.

Deelvraag 6: subjectieve factoren

In hoeverre hebben subjectieve factoren invloed op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen in een buurt?

7.4.1 Affiniteit met tuinieren, natuur & landschap en milieu

In hoofdstuk drie is duidelijk geworden dat mensen eerder participeren in participatieprojecten die aansluiten bij de eigen mogelijkheden, beperkingen en interesses (Hustinx, 2009). Als iemand interesse heeft in tuinieren en natuur & landschap participeert men wellicht eerder in zelfbeheer van openbaar groen dan wanneer men hier geen interesse in toont.

Uit het empirisch onderzoek komt ook naar voren dat als iemand in zijn of haar vrije tijd van tuinieren houdt, dit van positieve invloed kan zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. In tabel 7.13 is af te lezen dat bewoners die het eens zijn met de stelling 'ik houd van tuinieren in mijn vrije tijd' relatief gezien meer participeren in zelfbeheer van openbaar groen (66,7%) dan bewoners die het oneens zijn met deze stelling (37,5%). Er treedt dan ook een significant verband op tussen affiniteit hebben met tuinieren en de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Uit de Cramér's V is af te leiden dat het om een zwak verband gaat.

Tabel 7.13: Affiniteit met tuinieren in %

	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Totaal	N
Wel zelfbeheer	37,5	59,4	66,7	52,2	59
Geen zelfbeheer	62,5	40,6	33,3	47,8	54
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	113

(Sig. 0,023 < 0,05, X^2 , Cramér's V: 0,259 = zwak verband)

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

Daarnaast blijkt ook dat lidmaatschap van een organisatie gericht op natuur en landschap (zoals IVN, CNME, natuurmonumenten) van invloed kan zijn op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen. In tabel 7.14 is af te lezen dat bewoners die lid zijn relatief gezien meer participeren in zelfbeheer van openbaar groen (61,7%) dan bewoners die geen lid zijn (42,4%). Er wordt dan ook een significant verband aangetoond tussen wel of niet lid zijn van een organisatie gericht op natuur en landschap en de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Uit de Cramér's V is af te leiden dat het om een zwak verband gaat.

Tabel 7.14: Lidmaatschap van een organisatie gericht op natuur en landschap in %

	Wel lid	Niet lid	Totaal	N
Wel zelfbeheer	61,7	42,4	50,4	57
Geen zelfbeheer	38,3	57,6	49,6	56
Totaal	100,0	100,0	100,0	113

(Sig. 0,043 < 0,05, X^2 ; Cramér's V: 0,190= zwak verband)

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

7.4.2 Buurtbinding

Uit de literatuur in hoofdstuk drie is naar voren gekomen dat uit onderzoek van Wuthnow (1998) blijkt dat hechting aan de buurt invloed heeft op de maatschappelijke betrokkenheid van mensen. Hoe meer iemand gehecht is aan de buurt, des te groter de kans op betrokkenheid (Wuthnow, 1998). Aan de hand van het onderzoek van Manzo & Perkins (2006) over het belang van buurtbinding bij burgerparticipatie en planning en het onderzoek van Tonkens & Verhoeven (2011) over bewonersinitiatieven zijn de volgende indicatoren geselecteerd voor het empirische onderzoek die onderdeel uitmaken van buurtbinding: verhuiscgeneigdheid, contact met buurtgenoten, buurtactiviteiten en thuis voelen in de buurt.

Verhuiscgeneigdheid

Mensen zijn volgens het Ministerie van VROM verhuiscgeneigd als men aangeeft binnen twee jaar te willen verhuizen (VROM, 2012).

Uit tabel 7.15 wordt duidelijk dat bewoners die participeren in zelfbeheer van openbaar groen relatief gezien minder verhuiscgeneigd zijn dan bewoners die niet participeren in zelfbeheer van openbaar groen. Van de bewoners die verhuiscgeneigd zijn participeert relatief gezien een aanzienlijk lager aandeel in zelfbeheer van openbaar groen (18,8%) dan wanneer men niet verhuiscgeneigd is (57,4%). De variabele verhuiscgeneigdheid kan daarom invloed hebben op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Er blijkt een significant verband op te treden tussen de variabele verhuiscgeneigdheid en de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Uit de Cramér's V is af te leiden dat het om een zwak verband gaat.

Tabel 7.15 : Verhuiscgeneigdheid in %

	Wel verhuiscgeneigd	Niet verhuiscgeneigd	Totaal	N
Wel zelfbeheer	18,8	57,4	52,1	61
Geen zelfbeheer	81,2	42,6	47,9	56
Totaal	100,0	100,0	100,0	117

In %, (Sig. 0,004 < 0,05, X^2 , Cramér's V: 0,266 = zwak verband)

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

Ook blijkt dat bewoners die participeren in zelfbeheer van openbaar groen het contact met buurtgenoten belangrijker vinden dan bewoners die dit niet doen. Er bestaat namelijk een significant verschil tussen de gemiddelde scores van zelfbeheerders en niet-zelfbeheerders op de stelling: 'ik vind contact met buurtgenoten belangrijk' (zie tabel 7.16). Dit betekent dat het belangrijk vinden van contact met buurtgenoten invloed kan hebben op de mate van zelfbeheer.

Tabel 7.16: Gemiddelde score contact met buurtgenoten

	Gemiddelde score
Wel zelfbeheer	4,13
Geen zelfbeheer	3,64

Waarbij 1= helemaal mee oneens, 2= mee oneens, 3= neutraal, 4= mee eens, 5= helemaal mee eens
(Sig. 0,002 < 0,05, Student's t-toets)

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

Daarnaast is uit tabel 7.17 af te lezen dat zelfbeheerders liever deelnemen aan buurtactiviteiten dan niet-zelfbeheerders. Er bestaat namelijk een significant verschil tussen de gemiddelde scores van zelfbeheerders en niet-zelfbeheerders op de stelling: 'ik neem graag deel aan buurtactiviteiten'. Dit betekent dat het graag deelnemen aan buurtactiviteiten invloed kan hebben op de mate van zelfbeheer.

Tabel 7.17: Gemiddelde score buurtactiviteiten

	Gemiddelde score
Wel zelfbeheer	3,32
Geen zelfbeheer	2,87

Waarbij 1= helemaal mee oneens, 2= mee oneens, 3= neutraal, 4= mee eens, 5= helemaal mee eens
(Sig. 0,016 < 0,05, Student's t-toets)

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

Wat echter niet van invloed is op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen is de mate van thuis voelen in de buurt. De gemiddelde mate van thuis voelen in de buurt verschilt namelijk niet significant tussen bewoners die wel zelfbeheer uitvoeren en die dit niet doen. Dit betekent dat de zelfbeheerders en niet-zelfbeheerders zich even veel thuis voelen in de buurt. (Sig. 0,668 > 0,05; Student's t-toets)

Drie van de vier indicatoren van buurtbinding zijn uiteindelijk van significante invloed op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen. Hiermee kan de vooronderstelling van Wuthnow (1998) dat hechting aan de buurt invloed kan hebben op de maatschappelijke betrokkenheid van mensen ook door dit empirische onderzoek bevestigd worden. Hechting aan de buurt kan dus ook invloed hebben op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen.

7.4.3 Burgerplicht

Uit de literatuur in hoofdstuk drie is al naar voren gekomen dat de mate van burgerparticipatie mogelijk te maken kan hebben met een (zelf)opgelegde norm. Mensen die participeren vinden het vaak hun plicht om een steentje bij te dragen (Denters, 2004). Dit empirische onderzoek kan het onderzoek van Denters (2004) bevestigen. Uit tabel 7.18 is namelijk af te lezen dat zelfbeheerders het gemiddeld meer eens zijn met dat iedereen zijn of haar steentje bij moet dragen aan de buurt (3,73) dan niet-zelfbeheerders (3,17). Er bestaat een significant verschil tussen de gemiddelde scores van zelfbeheerders en niet-zelfbeheerders op de stelling: 'ik vind dat iedereen zijn of haar steentje bij moet dragen aan de buurt'. Dit betekent dat het gevoel van burgerplicht invloed kan hebben op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen.

Tabel 7.18: Gemiddelde score burgerplicht

	Gemiddelde score
Wel zelfbeheer	3,73
Geen zelfbeheer	3,17

Waarbij 1= helemaal mee oneens, 2= mee oneens, 3= neutraal, 4= mee eens, 5= helemaal mee eens
(Sig. 0,000 < 0,05, Student's t-toets)

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

7.4.4 Beschikbare tijd

Uit de literatuur in hoofdstuk drie kwam naar voren dat de beschikbare tijd die men heeft van invloed kan zijn op de mate van burgerparticipatie. Hierbij zijn de attitudes, behoeften en wensen op het gebied van vrije tijd en arbeid van belang (Salverda & Vreke, 2009).

Gemiddeld brengen de bewoners in Wittevrouwen zestig uur per week in hun eigen buurt door, waarbij nachtrust niet meegerekend (23-7u). Er kan wellicht verwacht worden dat als iemand veel tijd doorbrengt in zijn of haar eigen woonbuurt, degene wellicht meer tijd heeft om te participeren in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt en dit daarom ook eerder zal gaan doen. Het blijkt echter dat er geen significant verschil is tussen zelfbeheerders en niet-zelfbeheerders als het gaat om de hoeveelheid tijd die men doorbrengt in de buurt. De hoeveelheid uren die men doorbrengt in de buurt heeft waarschijnlijk geen invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. (Sig. 0,138 > 0,05, Student's t-toets)

Er kan daarnaast wellicht verwacht worden dat als mensen veel vrije tijd bezitten, men meer tijd heeft en daarom eerder geneigd is om te participeren in zelfbeheer van openbaar groen (Salverda & Vreke, 2009). Het merendeel van de bewoners van Wittevrouwen ervaart genoeg vrije tijd. Zoals in tabel 7.19 is te zien, zijn de meeste bewoners (52,2%) het eens met de stelling 'ik vind dat ik genoeg vrije tijd heb'. Daarnaast reageert 22% neutraal en 26% is het niet eens met de stelling en ervaart daarom wellicht te weinig vrije tijd. Er wordt echter geen significant verband aangetoond tussen het wel of niet eens zijn over het hebben van genoeg vrije tijd en de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Zelfbeheerders en niet-zelfbeheerders zijn het ongeveer evenveel eens met de stelling. Daarom kan er van uitgegaan worden dat zelfbeheerders en niet-zelfbeheerders ongeveer evenveel vrije tijd ervaren. Maar hun vrije tijd op een andere wijze indelen. (Sig. 0,346 > 0,05, χ^2)

Tabel 7.19: Beschikbare vrije tijd

Mening	%	N
Helemaal mee oneens	8,8	10
Mee oneens	16,8	19
Neutraal	22,1	25
Mee eens	39,8	45
Helemaal mee eens	12,4	14
Totaal	100	113

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

Ook kan wellicht verwacht worden dat als mensen veel uren in de week werken, men minder tijd over heeft om te participeren in zelfbeheer van openbaar groen (Salverda & Vreke, 2009). Zoals in tabel 7.20 te zien is, hebben de meeste bewoners in Wittevrouwen een betaalde baan (82,9%). De meeste mensen werken tussen de 32 en 40 uur in de week (34,2%). Er is echter geen significant verband te herkennen tussen veel of weinig uren in de week werken en de mate van zelfbeheer. Zelfbeheerders en niet-zelfbeheerders werken ongeveer evenveel uur per week. (Sig. 0,282 > 0,05, χ^2)

Tabel 7.20: Uren per week aan het werk

Uren	%	N
Geen werk	17,1	20
<24	8,5	10
24-32	17,9	21
32-40	34,2	40
>40	22,2	26
Totaal	100	117

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

Naar aanleiding van een aantal indicatoren is onderzocht of de beschikbare tijd die iemand bezit van invloed kan zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Het blijkt uiteindelijk dat zelfbeheerders en niet-zelfbeheerders ongeveer evenveel tijd bezitten. Het maakt voor de mate van zelfbeheer van openbaar groen waarschijnlijk niet uit of iemand veel of weinig tijd in de eigen woonbuurt doorbrengt, veel of weinig vrije tijd tot zijn of haar beschikking heeft en veel of weinig uur in de week aan het werk is.

7.4.5 Politiek

Uit de literatuur in hoofdstuk drie is ook naar voren gekomen dat burgers door politieke aspecten beïnvloed kunnen worden als het gaat om burgerparticipatie (WRR, 2005). Aan de hand van het onderzoek van de WRR (2005) en de Mentality test van het onderzoeksbureau Motivation International B.V. (2012) zijn een tweetal politieke kenmerken naar voren gekomen die mogelijk invloed kunnen hebben op de mate van burgerparticipatie, namelijk: mening over de gemeente en politieke voorkeur (WRR, 2005; Motivaction International B.V., 2012).

Zoals in tabel 7.21 is af te lezen hebben de bewoners van Wittevrouwen een neutraal beeld van de gemeente Utrecht. De bewoners reageren overwegend neutraal op de drie stellingen over de gemeente Utrecht. De bewoners hebben over het algemeen niet echt een uitgesproken mening over de gemeente. Dit geldt zowel voor de mensen die participeren in zelfbeheer van openbaar groen als voor de mensen die dit niet doen. Er kan namelijk geen significant verband aangetoond worden tussen de meningen over de gemeente en de mate van zelfbeheer. Het beeld dat iemand heeft over de gemeente Utrecht heeft daarom wellicht geen invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. (*Sig.* 0,294 > 0,05, X^2)

Tabel 7.21: Beeld op de gemeente Utrecht in %

	De gemeente luistert meestal goed naar wat de burger wil	Inwoners hebben veel invloed op wat de gemeente doet	De gemeente weet wat er onder de inwoners leeft
Mee oneens	18,9	28,8	26,8
Neutraal	66,7	53,2	63,4
Mee eens	14,4	17,1	9,8
Totaal	100,0	100,0	100,0
N	111	111	112

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

Een ander politiek aspect dat wellicht invloed zou kunnen hebben op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen is de politieke voorkeur van iemand (WRR, 2005). In hoofdstuk vijf is al duidelijk geworden dat de inwoners van Wittevrouwen overwegend 'linksgeoriënteerd' zijn (zie tabel 7.22). Daar kwam ook naar voren dat de bewoners voorlopers zijn als het gaat om burgerparticipatie. Er kan daarom verondersteld worden dat linksgeoriënteerde mensen wellicht eerder bereid zijn te participeren in burgerparticipatie projecten en daarom ook wellicht eerder bereid zijn bij te dragen aan het beheer van openbaar groen in hun buurt.

Tabel 7.22: Gemeenteraadsverkiezing 2010 Wittevrouwen en Utrecht in %

	Wittevrouwen	Utrecht
Groenlinks	24,6	20,7
D66	20,0	17,8
PvdA	17,2	18,7
VVD	16,6	15,6
CDA	6,8	7,6
SP	5,4	6,0
Leefbaar Utrecht	3,0	3,8
Overigen	6,4	9,8

Bron: Gemeente Utrecht, 2011a

Uit het empirisch onderzoek komt ook naar voren dat de bewoners van Wittevrouwen overwegend 'links georiënteerd' zijn (50,4%) (zie tabel 7.23).

Tabel 7.23: Politieke voorkeur

	%	N
Rechts	14,2	16
Midden	23,9	27
Links	50,4	57
nvt	11,5	13
Totaal	100	113

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

Uit tabel 7.24 is af te lezen dat rechts georiënteerde mensen relatief gezien minder participeren in zelfbeheer van openbaar groen in vergelijking met midden en links georiënteerde mensen. Wat echter opvalt, is dat de politieke voorkeur geen significante verschillen vertoont tussen zelfbeheerders en niet-zelfbeheerders. Er wordt geen significant verband aangetoond tussen politieke voorkeur en de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen.

De vooronderstelling dat politieke voorkeur wellicht van invloed zou kunnen zijn op de mate van burgerparticipatie (Gemeente Utrecht, 2011a) geldt waarschijnlijk niet voor de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen.

Tabel 7.24: Politieke voorkeur van zelfbeheerders en niet-zelfbeheerders in %

	Rechts georiënteerd	Midden georiënteerd	Links georiënteerd	Totaal	N
Wel zelfbeheer	31,2	51,9	50,9	48,0	48
Geen zelfbeheer	68,8	48,1	49,1	52,0	52
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100

(Sig. 0,239 > 0,05, X²)

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

7.4.6 Ervaring met andere vormen van burgerparticipatie

Uit de literatuur in hoofdstuk drie is naar voren gekomen dat volgens het onderzoek van Tonkens & Verhoeven (2011) blijkt dat burgers die participeren in een bepaald project ook vaak betrokken zijn bij andere vormen van burgerparticipatie zoals, naar de stembus gaan als er verkiezingen zijn, vrijwilligerswerk doen binnen een organisatie, naar bijeenkomsten gaan van de wijkraad over de buurt, meedoen aan initiatieven van andere bewoners, zonder betaling andere mensen iets leren, mensen in de buurt helpen die het slecht hebben, oudere of zieke burens helpen, de buurt opruimen of schoonmaken, meedoen aan een handtekeningactie, meehelpen op school en ergens tegen protesteren (Tonkens & Verhoeven, 2011).

Uit het empirisch onderzoek komt naar voren dat drie vormen van andere onbetaalde burgerparticipatie mogelijk van invloed kunnen zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van

openbaar groen. Als bewoners meedoen aan een burgerinitiatief van anderen, oudere of zieke burenhulpverleners en/of de buurt opruimen/schoonmaken participeren ze wellicht ook vaker in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt (zie tabel 7.25).

Tabel 7.25: Ervaring met burgerparticipatie van zelfbeheerders en niet-zelfbeheerders in %

	Meedoen aan een burgerinitiatief van anderen		Oudere of zieke burenhulpverleners helpen		Buurt opruimen/schoonmaken	
	Ja	Nee	Ja	Nee	Ja	Nee
Wel zelfbeheer	62,7	37,0	72,7	40,3	68,9	30,3
Geen zelfbeheer	37,3	63,0	27,3	59,7	31,1	69,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	51	54	33	67	61	46

(Burgerinitiatief, Sig. 0,008 < 0,05, X², Cramér's V: 0,257 = zwak verband; burenhulpverleners helpen, Sig. 0,002 < 0,05, X², Cramér's V: 0,305 = zwak verband; Buurt opruimen, Sig. 0,000 < 0,05, X², Cramér's V: 0,381 = zwak verband)

7.5 Slot: invloedrijke motivatie, objectieve en subjectieve factoren

In onderstaande figuur 7.8 zijn alle factoren weergegeven die uit het empirisch onderzoek van significantie invloed bleken te zijn op de mate van participatie in zelfbeheer. De persoonlijke situatie van de mensen die participeren in zelfbeheer van openbaar groen heeft te maken met motivatie, objectieve en subjectieve factoren. Het blijkt uit het empirisch onderzoek dat bewoners overwegend participeren in het openbaar groen om mee te kunnen bepalen hoe de woonomgeving eruit komt te zien, er plezier van te hebben, als mogelijkheid om buurtbewoners te leren kennen en als burgerplicht. De sociaaldemografische doelgroep van zelfbeheer bestaat vervolgens uit mensen die overwegend boven de 55 jaar zijn en die al een langere tijd in de buurt wonen in een woning die grenst aan openbaar groen. Tot slot hebben de volgende subjectieve factoren invloed op de mate waarin bewoners participeren in het openbaar groen van hun buurt: affiniteit met tuinieren en natuur & landschap, buurtbinding, gevoel van burgerplicht en ervaring met andere vormen van burgerparticipatie.

Figuur 7.8: Invloedrijke motivatie, objectieve en subjectieve factoren op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen

Bron: Eigen onderzoek, 2012

Meest invloedrijke objectieve en subjectieve factoren

De vorige paragrafen hebben verbanden aangetoond tussen verschillende objectieve en subjectieve factoren en de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Er blijken uiteindelijk twaalf verschillende objectieve en subjectieve factoren een verband te vertonen met de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Om nog preciezere uitspraken te kunnen doen over de onafhankelijke variabelen die van invloed zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen is een logistische regressie analyse uitgevoerd (zie tabel 7.26). Met logistische regressie wordt berekend hoe groot de kans is op één van de twee categorieën van een dichotome variabele, op basis

van onafhankelijke variabelen. In een regressie analyse worden de effecten die de onafhankelijke variabelen op elkaar hebben gecontroleerd, waardoor de uitkomsten nauwkeuriger zijn.

Tabel 7.26: Logistische regressiemodel

	B	Wald	Sig.
Leeftijd	0,080	2,354	0,125
Woonduur	-0,011	0,038	0,846
Woning grenst wel/niet aan openbaar groen	3,062	6,406	0,011
Affiniteit met tuinieren	0,418	1,915	0,166
Verhuiscgenigheid	-1,208	1,463	0,227
Contact met buurtgenoten	0,035	0,005	0,946
Deelname buurtactiviteiten	0,137	0,109	0,742
Burgerplicht	1,685	9,683	0,002
Lidmaatschap natuur/landschap organisatie	-0,134	0,038	0,845
Participeren in een initiatief van anderen	-0,324	0,171	0,679
Oudere of zieke buren helpen	0,744	0,738	0,390
De buurt opruimen/schoonmaken	0,206	0,105	0,746

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

In het logistische regressie model is onder de kolom 'Sig.', de significantie af te lezen van de variabelen. De variabelen 'burgerplicht' (Sig. 0,002 < 0,05) en 'woning grenst wel/niet aan openbaar groen' (sig. 0,011 < 0,05) zijn van significante invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Deze variabelen hebben in vergelijking met de andere variabelen relatief gezien de meeste invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. De invloed van de andere variabelen blijken namelijk niet significant te zijn indien gecontroleerd wordt op de invloed van alle andere onafhankelijke variabelen.

De subjectieve factor 'burgerplicht', bestaande uit de mate van het wel of niet eens zijn met dat iedereen zijn of haar steentje bij moet dragen aan de buurt heeft de meeste invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. De objectieve factor 'woning grenst wel/niet aan openbaar groen' bestaande uit dat de woning wel of niet grenst aan openbaar groen, heeft tevens een grote invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen.

De positieve B (1,685) bij de factor 'burgerplicht' betekent dat bij een toename van de mate over het eens zijn met dat iedereen zijn of haar steentje bij moet dragen aan de buurt ook een toename van de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Daarnaast betekent een positieve B (3,062) bij de factor 'woning grenst wel/niet aan openbaar groen' dat de kans op participatie in zelfbeheer van openbaar groen voor mensen met een woning die grenst aan openbaar groen (code 1) groter is dan voor mensen die een woning hebben die niet aan openbaar groen grenst (code 0).

De Wald Statistic is vervolgens een indicator voor het relatieve belang van elke onafhankelijke variabele. De factor 'burgerplicht' is hier het belangrijkste (Wald= 9,683) en heeft dus de meeste invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Daarna komt de factor 'woning grenst wel/niet aan openbaar groen', met een Wald waarde van 6,406, gevolgd door leeftijd (2,354), affiniteit met tuinieren (1,915) en verhuiscgenigheid (1,463). Deze laatste drie variabelen zijn echter niet significant.

In dit onderzoek heeft het gevoel van burgerplicht in de vorm van het van mening zijn dat iedereen in de buurt zijn of haar steentje bij moet dragen de meeste invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Het onderzoek van Denters (2004) is hiermee in overeenstemming. Volgens Denters heeft het wel of niet participeren in een participatieproject te maken met een (zelf)opgelegde norm. Mensen die participeren vinden het vaak hun plicht om een steentje bij te dragen. Van invloed hierop is het gevoel om ergens bij te horen of ergens aan bij te kunnen dragen.

De houding van een individu ten opzichte van participatie heeft dus voor een groot deel te maken met een gevoel van burgerplicht (Denters, 2004).

Burgerschapstijl zelfbeheerders

In hoofdstuk drie van het theoretisch kader kwam naar voren dat uit het onderzoek van Prins (2011) is gebleken dat de burgerschapstijl 'plichtsgetrouwen' hoog vertegenwoordigd is bij zelfbeheer van openbaar groen in de buurt. Over het algemeen zijn dit mensen van een oudere leeftijdsklasse. De meeste initiatieven omtrent zelfbeheer van openbaar groen ontstaan omdat deze bewoners zich verantwoordelijk voelen voor de buurt en een deel van hun vrije tijd willen besteden aan beheer en onderhoud van de openbare ruimte. Ze willen bijvoorbeeld verwaarloosd groen weer opknappen en vinden het belangrijk dat alles er netjes uit ziet. Daarnaast zien ze zelfbeheer als een middel om met andere buurtbewoners in contact te komen. Ze zien de openbare ruimte als een plek waar ze buurtbewoners kunnen ontmoeten (Prins, 2011, p. 19).

De resultaten van het empirisch onderzoek komen aardig overeen met de kenmerken van de plichtsgetrouwe burgers uit het onderzoek van Prins (2011). Uit het empirisch onderzoek komt namelijk ook naar voren dat de zelfbeheerders overwegend van een oudere leeftijdsklasse zijn, ze in zelfbeheer van openbaar groen participeren omdat ze van mening zijn dat iedereen in de buurt zijn of haar steentje bij moet dragen en zich dus verantwoordelijk voelen voor de buurt en dat ze zelfbeheer van openbaar groen als mogelijkheid zien om buurtbewoners te leren kennen.

De gemeente Utrecht kan daarom bij het stimuleren van zelfbeheer in openbaar groen rekening houden met de kenmerken van de plichtsgetrouwe burgers (zie tabel 7.26).

Tabel 7.27: Kenmerken plichtsgetrouwe burgers

	Plichtsgetrouwen (afhankelijke burgers)
Aandeel in de Nederlandse bevolking van 15-80 jaar	16 %
Sociale milieus	Traditionele burgers
Buurtbeleving	Buren, buurtvoorzieningen
Bindingsmechanisme	Binding door nabijheid
Aansprekende vormen van buurtbetrokkenheid	Buurtwacht, schoonmaakacties, nabuurschap
Communicatiestijl (maatschappelijk en politiek)	Onwetend, afwachtend, moeilijk communicerend, gedesoriënteerd door 'information overload'
Aansprekende communicatiestrategie	Dichtbij brengen, vertalen naar persoonlijke context
Tone of voice	Concreet, persoonlijk, openhartig, moreel
Media	Lokale media, (publieke) rtv-zenders, lezen veel (boeken, krant, tijdschriften totaal), huis-aan-huisbladen, regionale dagbladen, persoonlijk contact

Bron: Motivaction, 2009

Overeenkomsten en verschillen theorie en empirie

Uit de theoretische hoofdstukken zijn een aantal factoren geselecteerd die vervolgens door middel van een enquête getoetst zijn in de praktijk. In tabel 7.28 is een overzicht te zien van de overeenkomsten en verschillen tussen de theorie en het empirisch onderzoek. Als een factor zowel in de theorie als empirie van invloed blijkt te zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen is aangegeven in welke mate deze factor van invloed is. De mate van invloed is bepaald aan de hand van de analyse van de resultaten in de voorgaande paragrafen.

Tabel 7.28: Overeenkomsten en verschillen tussen theorie en empirie en de mate van invloed

Factoren	Empirie	Mate van invloed
Motivatiefactoren		
Eigenbelang	Ja	++
Sociaal belang	Ja	+
Burgerschap	Ja	+/-
Invloed kunnen uitoefenen	Nee	
Objectieve factoren		
Woning grenst wel/niet aan openbaar groen	Ja	++
Leeftijd	Ja	+
Woonduur	Ja	+
Geslacht	Nee	
Inkomen	Nee	
Opleidingsniveau	Nee	
Huishoudensamenstelling	Nee	
Huur/koop	Nee	
Wel/geen tuin	Nee	
Subjectieve factoren		
Affiniteit met tuinieren	Ja	+
Affiniteit met natuur&landschap	Ja	+/-
<i>Buurtbinding:</i>	Ja	+
Verhuisgeneigdheid	Ja	+
Contact met buurtgenoten	Ja	+/-
Deelname buurtactiviteiten	Ja	+/-
Thuis voelen in de buurt	Nee	
Burgerplicht	Ja	++
<i>Ervaring met andere vormen van burgerparticipatie:</i>	Ja	+
Participeren in een initiatief van anderen	Ja	+
Oudere of zieke buren helpen	Ja	+
De buurt opruimen/schoonmaken	Ja	+/-
Naar de stembus gaan als er verkiezingen zijn	Nee	
Vrijwilligerswerk doen binnen een organisatie	Nee	
Naar bijeenkomsten gaan van de wijkraad over de buurt	Nee	
Zonder betaling andere mensen iets leren	Nee	
Mensen in de buurt helpen die het slecht hebben	Nee	
Meedoen aan een handtekeningenactie	Nee	
Meehelpen op school en ergens tegen protesteren	Nee	
<i>Beschikbare tijd:</i>	Nee	
Hoeveelheid tijd doorbrengen in de eigen woonbuurt	Nee	
Hoeveelheid vrije tijd	Nee	
Hoeveelheid uren per week werk	Nee	
<i>Politiek:</i>	Nee	
Mening over de gemeente	Nee	
Politieke voorkeur	Nee	

Bron: Eigen onderzoek, 2012

In dit laatste hoofdstuk worden de conclusies van dit onderzoek gepresenteerd waarin de theorie geconfronteerd wordt met de praktijk. Als eerst worden de deelvragen beantwoord, waarna de beantwoording van de hoofdvraag aan de orde komt. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een slotbeschouwing.

8.1 Conclusies deelvragen

Voordat de hoofdvraag beantwoordt kan worden, moet eerst antwoord worden gegeven op de deelvragen. Deelvragen één en twee over respectievelijk burgerparticipatie en zelfbeheer zijn aan de hand van de literatuur beantwoord. Deelvraag drie, vier, vijf en zes worden vervolgens aan de hand van het empirisch onderzoek beantwoord. Hierbij wordt de theorie vergeleken met de praktijk. Theorie en empirie ondersteunen elkaar in een aantal punten, maar er zijn ook afwijkingen te vinden tussen de gevonden theorie en het empirisch onderzoek, waarbij de factoren die van invloed kunnen zijn op de mate van burgerparticipatie niet gelden voor de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen.

Deelvraag 1. Wat is burgerparticipatie?

Er is de laatste jaren sprake van een verschuiving binnen de ruimtelijke ordening van een government gestuurde planning naar een governance gestuurde planning, waarbij de kloof tussen de overheid en de burgers wordt verkleind (van der Heijden e.a., 2007). Begrippen als 'vraaggericht beleid', 'co-productie' en 'interactieve beleidsvorming' komen steeds meer aan de orde binnen de ruimtelijke ordening. In deze beleidsaanpakken mag elke belanghebbende, van burger tot milieugroepering, meedenken en meepraten over allerlei ruimtelijke projecten. Betrokkenen worden door de overheid uitgenodigd om vroegtijdig in het proces van voorbereiding en afweging mee te denken over beleidsproblemen en oplossingen. Dit wordt ook wel burgerparticipatie genoemd (Edelenbos, 2000, p. 5).

In Nederland zijn vanaf de jaren zestig pogingen gedaan om burgers actief te betrekken bij ruimtelijke ordeningprocessen en heeft tot nu toe drie periodes ofwel generaties doorgemaakt. Die van inspraak, samenwerking en burgerinitiatief (Boonstra & Boelens, 2010, pp. 5-8). De verschillende burgerparticipatie generaties volgen elkaar op, maar blijven echter alle drie naast elkaar bestaan (Lenos e.a., 2006). Participatie in zelfbeheer van openbaar groen komt het meest overeen met de tweede generatie. Hierbij staat samenwerking tussen overheid en burger centraal (Gemeente Utrecht, 2009, p. 5).

Burgers kunnen daarnaast in verschillende vormen participeren. Er zijn verschillende participatieladders ontworpen waarbij geldt hoe hoger burgers op de ladder komen, hoe meer macht ze kunnen uitoefenen in het beleid (Arnstein, 1969; Edelenbos & Monnikhof, 2001). Bij zelfbeheer van openbaar groen ligt de nadruk op de coproducerende participatievorm waarbij burgers meewerken in de uitvoering en/of het maken van beleid omtrent het beheer van openbaar groen (Gemeente Utrecht, 2009). Hierbij hoort een delegerende/samenwerkende bestuurstijl vanuit de overheid. Het bestuur geeft de participant de bevoegdheid om binnen randvoorwaarden zelf beslissingen te nemen of uitvoering aan beleid te geven en werkt en neemt besluiten op basis van gelijkwaardigheid met de participanten. De burger vervult hierbij de rol van medebeslisser (binnen randvoorwaarden) en samenwerkingspartner (op basis van gelijkwaardigheid) (Pröpper en Steenbeek, 2001).

Ondanks de voordelen van burgerparticipatie op sociaal, ruimtelijk, economisch en politiek vlak, hebben pogingen tot meer burgerparticipatie in de ruimtelijke ordening ook tegenslagen gehad. Dit kan bijvoorbeeld komen doordat de samenwerking tussen overheden en burgers nog te veel gebaseerd is op government geleide participatietrajecten, waarbij de overheid beslist wie mag participeren in het planproces en op welke wijze dit gebeurt (Boonstra & Boelens, 2011).

Factoren die van invloed kunnen zijn op de mate van burgerparticipatie zijn onderverdeeld in motiefactoren (motieven om al dan niet te participeren), objectieve factoren (traditionele kenmerken) en subjectieve factoren (kwalitatieve kenmerken). De motieven kunnen onderscheiden worden in vier categorieën: eigenbelang, sociaal belang, burgerschap en invloed kunnen uitoefenen (Tonkens & Verhoeven, 2011). Daarnaast zijn geslacht, leeftijd, inkomen, opleidingsniveau en huishoudensamenstelling voorbeelden van objectieve factoren (Coppens & Oosterlynck, 2008). Er bestaan echter meer factoren die van invloed kunnen zijn op de mate van participatie, de subjectieve factoren. Subjectieve kenmerken van individuen hangen samen met de wensen en behoeften die zij hebben in het leven.

Alle factoren hangen samen met de persoonlijke situatie van een individu. De persoonlijke situatie van burgers kan omschreven worden als de normen, waarden, attitudes en gewoonten die mensen hebben en hoe ze door het leven gaan. Deze persoonlijke situatie is van invloed op de mate van burgerparticipatie.

Zelfbeheer van openbaar groen vergt tijd en lichamelijke inspanning van mensen. De keuze om wel of niet te participeren in zelfbeheer van openbaar groen hangt van veel factoren af. In dit onderzoek kan het daarom niet uitsluitend verklaard worden vanuit de objectief meetbare kenmerken. Individuen die participeren in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt zullen ook een bepaalde levensinstelling hebben waardoor zelfbeheer hem of haar aanspreekt. Hierbij zijn zowel de objectieve als de motivatie en subjectieve factoren van belang.

Deelvraag 2. Wat is zelfbeheer?

Burgerparticipatie bij beheer kan gedefinieerd worden als 'zelfbeheer' (Gemeente Utrecht, 2009, p. 5). Zelfbeheer is het vrijwillig onderhouden van delen van de openbare ruimte door derden, waarbij het openbare karakter van het object gehandhaafd blijft. Zelfbeheer gebeurt op vrijwillige basis zonder financiële vergoeding voor de gewerkte uren. Participatie in zelfbeheer van openbaar groen kan in de vorm van opknapbeurten en schoonmaakacties en het is mogelijk om bijvoorbeeld boomspiegels, speelveldjes en andere groenvoorzieningen te adopteren van de gemeente (Gemeente Utrecht, 2009). De gemeente blijft echter eindverantwoordelijk voor het openbaar groen. De burgers kunnen bij zelfbeheer in Utrecht altijd een beroep doen op de gemeente. De gemeente geeft desgewenst advies over de beheerplannen en het uitvoeren van het beheer, leent gereedschap uit, levert plantmaterialen en tuinaarde, biedt hulp bij schoonmaakacties en voert het (groen)afval af (Gemeente Utrecht, 2008a).

De gebruiksmogelijkheden en de kwaliteit van openbaar groen zijn belangrijke onderwerpen voor iedereen die in de stad woont. Het probleem is echter dat de kwaliteit van het openbaar groen achteruit gaat en dat mensen in hun buurt weinig gebruik maken van buurttuinen, speelplekken of plantsoenen (Bebelaar e.a., 2009, p. 6). Zelfbeheer van openbaar groen kan positief bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar groen (Enengel e.a, 2011). De uitstraling van buurten heeft er voordeel van als bewoners zich actief opstellen in het onderhoud van het openbaar groen. Meer ogen, oren en handen en meer eigen toevoegingen bovenop het basisniveau van de gemeente leidt tot meer

kwaliteit. Bewoners signaleren bovendien vanuit hun groeiende betrokkenheid eerder vervulling en misstanden in de buurt. Daarnaast verdwijnt de anonimiteit in veel straten en pleinen vaak als gevolg van de samenwerking tussen bewoners in het openbaar groen. De sociale cohesie in de buurt heeft daar baat bij. Ook is zelfbeheer van openbaar groen een eenvoudige en effectieve manier voor bewoners om actief invloed uit te oefenen op het onderhoud van hun eigen leefomgeving. Zo kunnen zij hun eigen woonomgeving meer naar hun eigen smaak invullen. Wat vervolgens leidt tot een positievere beleving van het openbaar groen. Ook is het voor bewoners zonder tuin een uitstekende manier om toch in het groen te kunnen werken. Bovendien draagt zelfbeheer van openbaar groen bij aan de identiteit van de straat en de buurt.

Zo draagt zelfbeheer bij aan de verdere ontwikkeling van burgerparticipatie waarin bewoners meer eigen verantwoordelijkheid voor de buitenruimte op zich nemen (Gemeente Utrecht, 2009). Kortom, er bestaan belangen vanuit de gemeente om zelfbeheer te stimuleren en vanuit de bewoners om zelfbeheer uit te voeren. Bij zelfbeheer is sprake van meervoudig doelbereik. In één klap worden er doelen bereikt die zowel gunstig zijn voor de gemeente als voor de bewoners (Gemeente Utrecht, 2009).

Deelvraag 3. Wat is de huidige stand van zaken omtrent zelfbeheer van openbaar groen in de Utrechtse buurt Wittevrouwen?

Mate van burgerparticipatie in het beheer van openbaar groen

Over het algemeen kunnen bewoners uit de buurt Wittevrouwen gezien worden als voorlopers op het gebied van participatie. Er woont ten eerste een boven gemiddeld aantal mensen dat actief is in de buurt om de leefbaarheid en veiligheid van de buurt te verbeteren. Daarnaast wonen er meer dan gemiddeld actieve vrijwilligers in de buurt, voelen de bewoners zich boven gemiddeld verantwoordelijk voor de buurt en is het opkomstpercentage bij gemeenteraadsverkiezingen hoger dan gemiddeld in Utrecht (Gemeente Utrecht, 2011a). Ze zijn dan ook niet onbekend met zelfbeheer van openbaar groen. Er zijn op dit moment al verschillende stukken openbaar groen in de buurt in beheer bij bewoners. Voorbeelden hiervan zijn de beroemde buurttuin 'De Bickershof', de verschillende buurttuinen rondom het Voormalig Diergeneeskundeterrein, de Achtertuin, de vele geveltuintjes en de 150 plantenbakken die verspreid staan door de buurt (Thierauf & Verhaak, 2008). Het is dan ook niet verwonderlijk dat iets meer dan de helft van de respondenten (52%) participeert in het beheer van openbaar groen in de buurt. Dit hoge percentage kan echter ook te maken hebben met de vooronderstelling van Hustinx (2009) dat burgers eerder participeren als het probleem of project binnen hun interesses ligt (Hustinx, 2009). De mensen die participeren in zelfbeheer van openbaar groen waren wellicht eerder bereid de enquête in te vullen omdat het onderwerp binnen hun interesses ligt.

Oordeel kwaliteit openbaar groen

Daarnaast blijkt uit de gegevens van de buurtmonitor van de gemeente Utrecht dat de inwoners van Wittevrouwen een iets boven gemiddeld positief beeld hebben over de kwaliteit van de fysieke woonomgeving. Ze geven een boven gemiddeld cijfer voor het groenonderhoud, een schone straat en de netheid van hun woonomgeving. Ook zijn het aantal groenmeldingen iets lager in vergelijking met Utrecht als geheel (Gemeente Utrecht, 2011a). Uit het empirisch onderzoek blijkt ook dat de meeste bewoners van de buurt Wittevrouwen (72%) tevreden zijn over de kwaliteit van het openbaar groen in hun buurt. Gemiddeld geven ze een 7 voor de kwaliteit van het openbaar groen. De bewoners zijn van mening dat het openbaar groen positieve effecten heeft op het imago van de buurt, ze vinden namelijk dat het er mooi en verzorgd uitziet, een eigen karakter uitstraalt en zijn daarom trots op het openbaar

groen in hun buurt. De bewoners reageren daarnaast neutraal op de hoeveelheid openbaar groen in hun buurt en de hoeveelheid zwerfafval in het openbaar groen. Op deze laatste punten kan daarom extra gelet worden door de gemeente en de bewoners.

Het overwegend positieve beeld van de kwaliteit van het openbaar groen in de buurt zou mogelijk veroorzaakt kunnen worden door het hoge percentage aan 'zelfbeheerders' in de buurt. De gemeente Utrecht vooronderstelt namelijk dat mensen die participeren in zelfbeheer een betere beleving van het openbaar groen hebben dan mensen die dit niet doen. Dit omdat zelfbeheerders actief invloed kunnen uitoefenen op het groenonderhoud van hun eigen leefomgeving en hun woonomgeving zo meer naar hun eigen smaak kunnen invullen waardoor de beleving van het openbaar groen stijgt (Gemeente Utrecht, 2009). Het empirisch onderzoek bevestigt deze vooronderstelling, zelfbeheerders hebben een iets betere beleving van het openbaar groen in hun buurt. Ze zijn over het algemeen iets meer tevreden over de kwaliteit van het openbaar groen dan de bewoners die niet participeren in zelfbeheer van openbaar groen.

Zelfbeheer van openbaar groen

Er bestaan vier verschillende vormen van zelfbeheer, namelijk zelfbeheer zonder toestemming van de gemeente (geveltuinen en boomspiegels), zelfbeheer na aanvraag bij de gemeente (plantenbakken), zelfbeheer met contract tussen de gemeente en bewoners(s) (stoepstuin, buurttuin) en zelfbeheer in samenwerking met de gemeente, ook wel medebeheer genoemd (parkje, boomgaard en speeltuin) (Gemeente Utrecht, 2008a).

Het merendeel van de zelfbeheerders in Wittevrouwen onderhoudt op dit moment een plantenbak (34%) of geveltuin (30%). Daarnaast worden in mindere mate boomspiegels, buurttuinen en speelpleinen onderhouden en een enkeling onderhoudt een parkje of openbaar groen rondom een lantaarnpaal. Veel bewoners onderhouden het openbaar groen in samenwerking met hun buurtbewoners (64%). Dit kan positieve effecten hebben op de interactie en sociale cohesie tussen bewoners (Biemans, 2011a). De tijd die iemand kwijt is aan het beheer van openbaar groen in de buurt hangt af van de hoeveelheid openbaar groen die beheerd wordt. Gemiddeld besteden de bewoners tussen de één en vijf uur per maand aan zelfbeheer van openbaar groen in hun buurt.

Ondersteuning vanuit de gemeente

De gemeente kan de bewoners daarnaast ondersteuning bieden bij het zelfbeheer van openbaar groen in de vorm van tips en adviezen over het onderhoud, levering van enkele plantjes, zaadjes en mest, het uitlenen van gereedschap en het afvoeren groenafval (Gemeente Utrecht, 2008a). Echter maken de bewoners hier (nog) niet veel gebruik van. Sommige bewoners geven ook aan dat ze nog niet op de hoogte zijn van deze mogelijkheid. De gemeente Utrecht zou hier meer aandacht aan kunnen besteden, door bewoners vaker en beter te informeren over de mogelijkheden van de ondersteuning vanuit de gemeente bij zelfbeheer.

Deelvraag 4. Wat (de)motiveert bewoners om bij te (gaan) dragen aan het beheer van openbaar groen en waarom zijn sommige bewoners ermee gestopt?

Bij burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen blijkt dat bewoners vooral participeren uit eigenbelang, om mee te kunnen bepalen hoe de woonomgeving eruit komt te zien en omdat ze er plezier in hebben. Dit wordt bevestigd door het onderzoek van Hustinx (2009) waaruit blijkt dat burgers eerder participeren als het probleem of project in hun directe omgeving afspeelt en als het project binnen hun interesses ligt (Hustinx, 2009). Daarnaast zien de bewoners zelfbeheer van openbaar groen in de buurt als een mogelijkheid om buurtbewoners te leren kennen (sociaal belang).

Dit punt komt overeen met het onderzoek van Higgins (1999), waaruit blijkt dat burgers eerder participeren uit een gevoel om ergens bij te willen horen. Tot slot zien de bewoners het als burgerplicht om bij te dragen aan het beheer van het openbaar groen in hun buurt (burgerschap). Dit laatste punt komt overeen met het onderzoek van Denters (2004), waar naar voren komt dat de mate van participatie te maken heeft met een (zelf)opgelegde norm. Mensen vinden het vaak hun plicht om een steentje bij te dragen aan de buurt (Denters, 2004).

Elf procent van de bewoners geeft daarnaast aan interesse te hebben om binnen nu en een jaar bij te gaan dragen aan het beheer van het openbaar groen in hun buurt. De motieven die bewoners hiervoor hebben komen bijna overeen met de motieven van de bewoners die momenteel zelfbeheer uitvoeren. Er zijn wel een paar verschillen te ontdekken. Deze groep bewoners geeft aan te participeren uit eigenbelang, om mee te bepalen hoe de woonomgeving eruit komt te zien, er plezier in te hebben én omdat het goed voor de gezondheid is (bewegen, ontspanning, vermindert stress). Dit laatste motief is niet te vinden bij de groep bewoners die momenteel zelfbeheer uitvoert. Daarnaast scoort het motief 'mogelijkheid om buurtbewoners te leren kennen' hoger bij de groep bewoners die interesse hebben in zelfbeheer dan bij de groep mensen die momenteel zelfbeheer uitvoeren. Ze hebben wellicht behoefte aan sociale contacten in de buurt, en zien zelfbeheer als een middel hiervoor. Tot slot geven de bewoners die interesse hebben in zelfbeheer niet aan dat ze dit uit burgerplicht willen gaan doen. Als ze wel een sterke burgerplicht voelden, zouden ze wellicht al participeren in zelfbeheer van openbaar groen.

Vervolgens heeft een deel van de bewoners in het verleden zelfbeheer van openbaar groen uitgevoerd, maar is er mee gestopt (7%). De voornaamste reden om te stoppen met zelfbeheer van openbaar groen is dat de voormalige zelfbeheerders te weinig tijd konden vrijmaken of omdat ze verhuisd zijn en de afstand tot openbaar groen vanaf hun nieuwe huis te groot is.

Tot slot heeft 30% van de bewoners geen interesse om bij te dragen aan het beheer van openbaar groen. De voornaamste redenen hiervoor zijn geen tijd en geen zin. Daarnaast geven sommigen aan dat ze aan hun eigen tuinonderhoud genoeg hebben, geen groene vingers hebben, het onderhoud van openbaar groen een taak van de gemeente vinden en dat er te weinig openbaar groen voorhanden is. De meeste bewoners die geen interesse hebben in zelfbeheer van openbaar groen, geven aan dat niets hun over kan halen om wel te gaan participeren in zelfbeheer van openbaar groen. Sommigen zien zelfbeheer echter wel zitten als ze er een beloning voor krijgen in de vorm van geld of minder belasting.

Deelvraag 5. In hoeverre hebben objectieve factoren invloed op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen in een buurt?

Mensen worden actief in participatieprojecten wanneer deze aansluiten bij de eigen mogelijkheden, beperkingen en interesses (Hustinx, 2009). Deze kunnen afhangen van motivatie, objectieve en subjectieve kenmerken van mensen. De objectief meetbare kenmerken van iemand, zoals geslacht, leeftijd, inkomen, opleidingsniveau, huishoudensamenstelling en woonsituatie (woonduur, huur of koop, wel of geen tuin, woning grenst wel of niet aan openbaar groen), kunnen mogelijk meespelen in de keuze van iemand om wel of niet te participeren in zelfbeheer van openbaar groen (Coppens & Oosterlyncx, 2008).

In Wittevrouwen wonen relatief veel mensen met een goede sociaaleconomische status. Dit kan afgeleid worden uit het feit dat er veel mensen wonen met een hoog opleidingsniveau en een koophuis. Daarnaast is het percentage werkzoekenden en bijstandsgerechtigden relatief gezien lager

dan het gemiddelde in Utrecht (Gemeente Utrecht, 2011a). Ook is eerder in dit hoofdstuk duidelijk geworden dat de inwoners van Wittevrouwen voorlopers zijn op het gebied van burgerparticipatie (Gemeente Utrecht, 2011a). De WRR (2005) en Ouwehand e.a. (2011) veronderstellen vervolgens een positieve relatie tussen sociaaleconomische status en burgerparticipatie. Daarmee kan voorondersteld worden dat burgers met een goede sociaaleconomische status wellicht eerder bereid zijn te participeren in participatieprojecten.

Uit de empirie is echter duidelijk geworden dat de objectieve factoren inkomen, opleidingsniveau, en huur/koop woning geen invloed hebben op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. De vooronderstelling dat burgers met een goede sociaaleconomische status eerder bereid zijn te participeren, geldt wellicht niet voor participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Er hebben waarschijnlijk andere factoren invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen.

Echter kan het wellicht ook verklaard worden door het feit dat in Wittevrouwen erg veel mensen met een hoge sociaaleconomische status wonen (Gemeente Utrecht, 2011a). Hierdoor is de steekproef oververtegenwoordigd met mensen met een hoge sociaaleconomische status, waardoor mensen met een hoge en lage sociaaleconomische status niet goed vergeleken kunnen worden op basis van de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen.

Vervolgens komt uit de theorie naar voren dat het hebben van een huis zonder tuin van positieve invloed is op zelfbeheer van openbaar groen, omdat mensen dan toch in het groen kunnen werken (Gemeente Utrecht, 2009). Echter in Wittevrouwen blijkt dat het hebben van wel of geen tuin geen invloed heeft op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Dit kan wellicht verklaard worden uit het feit dat de tuinen in Wittevrouwen meestal erg klein zijn, waardoor mensen met een tuin in Wittevrouwen wellicht behoefte hebben aan meer groen en tuinieren (Thierauf & Verhaak, 2008).

Als gekeken wordt naar de objectieve factoren geslacht en huishoudensamenstelling blijkt dat deze factoren ook geen invloed hebben op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Het maakt waarschijnlijk niet uit voor de mate van participatie in zelfbeheer of iemand man of vrouw is en of iemand alleen woont, met kind(eren), met een partner zonder kind(eren) of met een partner en kind(eren) woont.

Wat wel van invloed kan zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen is de leeftijd van iemand. Leeftijd kan een bepalende factor zijn voor de wensen van de leefomgeving. Over het algemeen blijken ouderen veel behoefte te hebben aan openbaar groen, met name in de vorm van een buurttuin of parkje. Ze beleven het als zeer positief wanneer zij zelf actief kunnen zijn in het tuinieren in hun eigen leefomgeving. Dit omdat ze dan buiten kunnen zijn, kunnen bewegen en een leuke bezigheid uit kunnen voeren (Salverda & Vreke, 2009). Uit de empirie blijkt ook dat relatief veel ouderen (55+) participeren in zelfbeheer van openbaar groen (80%). Er kan daarom geconcludeerd worden dat bewoners boven de 55 jaar aanzienlijk vaker participeren in zelfbeheer van het openbaar groen in hun buurt dan bewoners met een jongere leeftijd.

Daarnaast heeft de factor woontuurling invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Naarmate mensen langer in de buurt wonen, participeren ze ook vaker in zelfbeheer van openbaar groen. Dit komt overeen met het onderzoek van Wuthnow (1998), waaruit blijkt dat woontuurling invloed heeft op de maatschappelijke betrokkenheid: hoe langer iemand ergens woont, des te groter de kans op betrokkenheid (Wuthnow, 1998).

Tot slot heeft de factor 'woning grenst wel/niet aan openbaar groen' invloed op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen. Bewoners die in een woning wonen die wel grenst aan openbaar groen participeren meer in zelfbeheer van openbaar groen dan wanneer iemand in een woning woont die niet grenst aan openbaar groen. Dit komt overeen met het onderzoek van Tonkens & Verhoeven (2011) waaruit blijkt dat burgers participeren uit eigenbelang om er zelf beter van te willen worden door financieel gewin. Als het openbaar groen dat aan hun woning grenst van hoge kwaliteit is,

is dit gunstig voor de waarde van hun woning (I&M, 2011). Daarnaast blijkt uit onderzoek van Motivation (2009) dat veel burgers participeren door nabijheid. Als er dichtbij de woning openbaar groen voorhanden is zullen mensen het eerder onderhouden dan dat het op een afstand ligt (Motivaction, 2009).

Uit de empirie kwam dus naar voren dat de objectieve factoren leeftijd, woonduur en woning grenst wel/niet aan openbaar groen invloed hebben op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. De sociaaldemografische doelgroep van zelfbeheer van openbaar groen bestaat dus uit mensen van boven de 55 jaar, die al een langere tijd in de buurt wonen in een woning die grenst aan openbaar groen.

Deelvraag 6 In hoeverre hebben subjectieve factoren invloed op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen in een buurt?

De objectieve sociaaldemografische kenmerken van iemand bepalen nog niet volledig de keuze van iemand om te participeren in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt. Mensen die kiezen om te participeren in zelfbeheer van openbaar groen hebben een bepaalde levensinstelling waardoor zelfbeheer hem of haar aanspreekt (Coppens & Oosterlynck, 2008). Er bestaan dus meer factoren die van invloed kunnen zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen, namelijk de subjectieve factoren. Het gedrag van iemand (wel of niet participeren in zelfbeheer van openbaar groen) kan afhangen van de ambities en esthetische oriëntaties die iemand heeft en van de wensen, behoeften, voorkeuren en waarden die iemand heeft ten aanzien van verschillende gedragsdomeinen zoals werk, vrije tijd en sociale relaties (WRR, 2005).

In dit onderzoek zijn de gedragingen, attitudes en voorkeuren die van invloed kunnen zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen interessant, namelijk: affiniteit met tuinieren en natuur & landschap, buurtbinding, burgerplicht, beschikbare tijd, politiek en ervaring met andere vormen van burgerparticipatie.

Affiniteit met tuinieren en natuur & landschap

Allereerst participeren burgers in participatieprojecten die aansluiten bij de eigen mogelijkheden, beperkingen en interesses (Hustinx, 2009). Uit de empirie komt naar voren dat dit tevens blijkt te kloppen als gekeken wordt naar de invloed van de subjectieve factor 'affiniteit met tuinieren en natuur & landschap' op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Als iemand in zijn of haar vrije tijd van tuinieren houdt, wordt er eerder geparticipeerd in zelfbeheer van openbaar groen. Daarnaast blijkt ook dat als bewoners lid zijn van een organisatie gericht op natuur en landschap (zoals IVN, CNME, natuurmonumenten), ze ook eerder bereid zijn te participeren in zelfbeheer van openbaar groen.

Buurtbinding

Daarnaast blijkt uit onderzoek van Wuthnow (1998) dat hechting aan de buurt invloed heeft op de maatschappelijke betrokkenheid van mensen. Hoe meer iemand gehecht is aan de buurt, des te groter de kans op betrokkenheid (Wuthnow, 1998). Aan de hand van het onderzoek van Manzo & Perkins (2006) over het belang van buurtbinding bij burgerparticipatie en planning en het onderzoek van Tonkens & Verhoeven (2011) over bewonersinitiatieven kunnen de volgende indicatoren onderdeel uitmaken van buurtbinding: verhuisgeneigdheid, contact met buurtgenoten, buurtactiviteiten en thuis voelen in de buurt.

Mensen zijn volgens het Ministerie van VROM verhuisgeneigd als ze aangeven binnen twee jaar te willen verhuizen (VROM, 2012). Uit de empirie wordt duidelijk dat bewoners die participeren in zelfbeheer van openbaar groen minder verhuisgeneigd zijn dan bewoners die niet participeren in zelfbeheer van openbaar groen. Ook blijkt dat bewoners die participeren in zelfbeheer van openbaar groen het contact met buurtgenoten belangrijker vinden dan bewoners die dit niet doen. Daarnaast nemen zelfbeheerders liever deel aan buurtactiviteiten dan niet-zelfbeheerders.

Wat echter niet van invloed blijkt te zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen is de mate van thuis voelen in de buurt. Dit betekent dat de zelfbeheerders en niet-zelfbeheerders zich waarschijnlijk evenveel thuis voelen in de buurt.

Drie van de vier indicatoren van buurtbinding zijn uiteindelijk van invloed op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen. Hiermee kan de vooronderstelling van Wuthnow (1998) dat hechting aan de buurt invloed kan hebben op de maatschappelijke betrokkenheid van mensen bevestigd worden. Hechting aan de buurt kan daarmee ook invloed hebben op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen.

Burgerplicht

Volgens Denters (2004) heeft de mate van burgerparticipatie mogelijk te maken met een (zelf)opgelegde norm. Mensen die participeren vinden het vaak hun plicht om een steentje bij te dragen (Denters, 2004). Uit de empirie komt tevens naar voren dat zelfbeheerders het gemiddeld meer eens zijn met dat iedereen zijn of haar steentje bij moet dragen aan de buurt dan niet-zelfbeheerders. Dit betekent dat het gevoel van burgerplicht invloed kan hebben op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen.

Beschikbare tijd

De beschikbare tijd die iemand heeft kan van invloed zijn op de mate van burgerparticipatie. Hierbij zijn de attitudes, behoeften en wensen op het gebied van vrije tijd en arbeid van belang (Salverda & Vreke, 2009). Als mensen het erg druk heeft met bijvoorbeeld zijn of haar baan en erg weinig vrije tijd over heeft, valt te verwachten dat ze geen tijd overhouden of geen zin hebben om tijd vrij te maken voor het onderhoud van openbaar groen in de buurt. Aan de hand van het onderzoek van Salverda & Vreke (2009) kunnen de volgende indicatoren onderdeel uitmaken van de beschikbare tijd die iemand heeft om eventueel deel te nemen aan participatieprojecten: tijd die iemand doorbrengt in de eigen woonbuurt, hoeveelheid vrije tijd en de hoeveelheid uren per week werk.

Allereerst kan wellicht verwacht worden dat als iemand veel tijd doorbrengt in zijn of haar eigen woonbuurt, degene wellicht meer tijd heeft om te participeren in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt en dit daarom ook eerder zal gaan doen (Salverda & Vreke, 2009). Uit de empirie blijkt echter dat de hoeveelheid uren die iemand doorbrengt in de buurt geen invloed heeft op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen.

Daarnaast kan wellicht verwacht worden dat als mensen veel vrije tijd bezitten, ze meer tijd hebben en daarom eerder geneigd zijn om te participeren in zelfbeheer van openbaar groen (Salverda & Vreke, 2009). Uit het empirisch onderzoek komt echter naar voren dat zelfbeheerders en niet-zelfbeheerders het ongeveer evenveel eens zijn met de stelling 'ik vind dat ik genoeg vrije tijd heb'. Daarom kan er van uitgegaan worden dat zelfbeheerders en niet-zelfbeheerders ongeveer evenveel vrije tijd ervaren. De beschikbare vrije tijd die iemand bezit heeft daarom wellicht geen invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen.

Tot slot kan wellicht verwacht worden dat als mensen veel uren in de week werken, ze minder tijd over hebben om te participeren in zelfbeheer van openbaar groen (Salverda & Vreke, 2009). Er is echter geen verschil tussen zelfbeheerders en niet-zelfbeheerders te ontdekken als het gaat om de hoeveelheid uren die ze werken. Zelfbeheerders en niet-zelfbeheerders werken gemiddeld ongeveer

evenveel uur per week. De hoeveelheid uren die iemand werkt in de week heeft dus wellicht geen invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen.

Concluderend blijkt dat zelfbeheerders en niet-zelfbeheerders ongeveer evenveel tijd bezitten. Het maakt voor de mate van zelfbeheer van openbaar groen waarschijnlijk niet uit of iemand veel of weinig tijd in de eigen woonbuurt doorbrengt, veel of weinig vrije tijd tot zijn of haar beschikking heeft en veel of weinig uur in de week aan het werk is.

Politiek

Burgers kunnen door politieke aspecten beïnvloed worden als het gaat om burgerparticipatie (WRR, 2005). Aan de hand van het onderzoek van de WRR (2005) en de Mentality test van het onderzoeksbureau Motivation International B.V. (2012) zijn twee politieke kenmerken naar voren gekomen die mogelijk invloed kunnen hebben op de mate van burgerparticipatie, namelijk: mening over de gemeente en politieke voorkeur (WRR, 2005; Motivaction International B.V., 2012). Uit de empirie blijkt dat de bewoners van Wittevrouwen een neutraal beeld hebben op de gemeente Utrecht. De bewoners hebben over het algemeen geen uitgesproken mening over de gemeente. Dit geldt zowel voor de mensen die participeren in zelfbeheer van openbaar groen als voor de mensen die dit niet doen. Het beeld dat iemand heeft op de gemeente Utrecht heeft daarom wellicht geen invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Hieruit kan een conclusie aan verbonden worden dat de bewoners de gemeente wellicht niet nodig denken te hebben om zelfbeheer van openbaar groen toe te passen. Dit kan gekoppeld worden aan de eerdere bevinding dat bewoners overwegend de typen groen beheren waar ook geen toestemming vereist is van de gemeente.

Een ander politiek aspect dat wellicht invloed zou kunnen hebben op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen is de politieke voorkeur van iemand (WRR, 2005). De inwoners van Wittevrouwen zijn overwegend 'linksgeoriënteerd' (Gemeente Utrecht, 2011a). Uit eerdere bevindingen kwam naar voren dat de bewoners voorlopers zijn als het gaat om burgerparticipatie. Er kan daarom verondersteld worden dat linksgeoriënteerde mensen wellicht eerder bereid zijn te participeren in burgerparticipatie projecten en daarom ook wellicht eerder bereid zijn bij te dragen aan het beheer van openbaar groen in hun buurt. Uit de empirie komt naar voren dat rechts georiënteerde mensen iets minder participeren in zelfbeheer van openbaar groen in vergelijking met midden en links georiënteerde mensen. Echter er blijken geen grote verschillen op te treden in de politieke voorkeur van zelfbeheerders en niet-zelfbeheerders.

Ervaring met andere vormen van burgerparticipatie

Volgens Tonkens & Verhoeven (2011) blijkt dat burgers die participeren in een bepaald project ook vaak betrokken zijn bij andere vormen van burgerparticipatie. Uit de empirie komt ook naar voren dat drie vormen van andere onbetaalde burgerparticipatie mogelijk van invloed kunnen zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Als bewoners meedoen aan een burgerinitiatief van anderen, oudere of zieke burenhulpverleners helpen en/of de buurt opruimen/schoonmaken participeren ze ook vaker in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt.

8.2 Conclusie van de hoofdvraag

Bij het beheer van openbaar groen, wordt vaak in eerste instantie gedacht aan gemeentewerkers die met een schop de plantsoenen bijhouden. Echter er kan meer worden gedaan met het onderhoud van deze plantsoenen. Beheer van openbaar groen kan namelijk door gemeenten worden ingezet als middel van burgerparticipatie om bewoners actief te betrekken bij het openbaar groen in hun buurt. Zo kan zelfbeheer, traditioneel beheer aanvullen waardoor de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar groen weer stijgt (Enengel, e.a, 2011; Gemeente Utrecht, 2009). Om de sociale, ecologische en economische voordelen van openbaar groen te bewerkstelligen is het namelijk van belang dat het openbaar groen op een kwalitatief hoogwaardige manier beheerd wordt (Hendriks, e.a, 2010). In de meest voorkomende beheersituatie is de gemeente geheel verantwoordelijk voor het beheer van het openbaar groen in een buurt. Een groot deel van de burgers is tevreden met deze vorm. Echter sommige burgers zijn niet tevreden met de manier waarop het beheer door de gemeente uitgevoerd wordt. Deze groep wil meer inspraak krijgen op het beheer en eigen initiatieven uitvoeren (Vrom, 2010). Er zijn al initiatieven zichtbaar vanuit deze actieve burgers om delen van het beheer van het openbaar groen zelf uit te voeren (zelfbeheer) of in samenwerking met de gemeente (medebeheer). Hierdoor kunnen de bewoners invloed hebben op de kwaliteit en bruikbaarheid van het openbaar groen (Geluk & Leijs, 2007). Ze beschouwen het openbaar groen dan meer als een verlengstuk van hun eigen huis en tuin en zien allerlei mogelijkheden in het openbaar groen dat gemeentelijk beheer niet kan effectueren. Waardoor de beleving, het gebruik en de duurzaamheid van het openbaar groen totaal anders wordt dan in een buurt zonder zelfbeheer (Biemans, 2011a).

Vanuit de wetenschap komt tevens naar voren dat er behoefte is aan meer betrokkenheid vanuit de burger bij het ontwerp en het beheer van de openbare ruimte (Enengel e.a., 2011). Het is daarom wetenschappelijk interessant om te kijken welke motivatie, objectieve en subjectieve factoren een verklaring kunnen bieden voor de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Op deze manier wordt de persoonlijke situatie van de 'zelfbeheerder' duidelijk. Maatschappelijk is het goed om te onderzoeken welke betekenis zelfbeheer van openbaar groen kan hebben voor gemeentelijk beleid en of zelfbeheer van openbaar groen (verder) gestimuleerd dient te worden door de gemeente. De hoofdvraag van dit onderzoek luidt als volgt:

In hoeverre zijn motivatie, objectieve en subjectieve factoren van invloed op de mate van participatie van bewoners in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt Wittevrouwen en welke betekenis heeft zelfbeheer van openbaar groen voor het gemeentelijk beleid?

Uit literatuuronderzoek kwamen verschillende motivatie, objectieve en subjectieve factoren naar voren die mogelijk van invloed kunnen zijn op de mate van burgerparticipatie. Aan de hand van deze selectie aan factoren is door middel van een enquête in de buurt Wittevrouwen onderzocht of ze ook van invloed zijn op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen.

De theorie en praktijk ondersteunen elkaar in een aantal punten, maar er zijn ook afwijkingen te vinden tussen de gevonden theorie en het empirisch onderzoek, waarbij enkele factoren die volgens de literatuur van invloed kunnen zijn op de mate van burgerparticipatie volgens de uitkomsten van de casestudie niet gelden voor de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen. De vergelijking tussen theorie en praktijk is in de vorige paragraaf uiteengezet. In deze paragraaf zullen de factoren naar voren komen die daadwerkelijk van invloed blijken te zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Hierbij moet wel rekening worden gehouden dat er voor gekozen is het empirisch onderzoek uit te voeren in één specifieke buurt. De resultaten die bij Wittevrouwen naar

voren komen kunnen niet één op één worden doorvertaald naar alle buurten van Utrecht. Iedere buurt heeft namelijk haar eigen fysieke en sociale kenmerken. De onderzoeksresultaten van deze studie gelden in principe wel voor buurten in Utrecht en de rest van Nederland, die in fysieke en sociale kenmerken vergelijkbaar zijn met de buurt Wittevrouwen. Voor buurten die sterk afwijken van Wittevrouwen dient een vergelijkbaar vervolgonderzoek gedaan te worden.

Motivatiefactoren

In dit onderzoek is de invloed van de volgende motivatie factoren op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen onderzocht: eigenbelang, sociaal belang, burgerschap en invloed kunnen uitoefenen.

Bewoners participeren in zelfbeheer van openbaar groen uit eigenbelang, om mee te kunnen bepalen hoe de woonomgeving eruit komt te zien en er plezier van te hebben, uit sociaal belang als mogelijkheid om buurtbewoners te leren kennen en uit burgerschap doordat ze zelfbeheer van openbaar groen zien als burgerplicht. De motivatiefactor 'eigenbelang' heeft volgens de empirie de meeste invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen, daarna volgt 'sociaal belang' en daarna 'burgerschap'.

Objectieve factoren

In dit onderzoek is de invloed van de volgende objectieve factoren op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen onderzocht: geslacht, leeftijd, inkomen, opleidingsniveau, huishoudensamenstelling en woonsituatie (woonduur, huur of koop, wel of geen tuin, woning grenst wel of niet aan openbaar groen).

Ten eerste blijkt de objectieve factor leeftijd van invloed te zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Bewoners van boven de 55 jaar participeren meer in zelfbeheer van openbaar groen dan bewoners met een jongere leeftijd. Dit komt overeen met het onderzoek van Salverda & Vreke (2009), waarin duidelijk wordt dat leeftijd een bepalende factor kan zijn voor de wensen van de leefomgeving. En dat ouderen het als zeer positief ervaren wanneer zij zelf actief kunnen zijn in het tuinieren in hun eigen leefomgeving. Dit omdat ze dan buiten kunnen zijn, kunnen bewegen en een leuke bezigheid uit kunnen voeren. Door middel van het groen voelen zij zich thuis in hun eigen omgeving en zijn er ook trots op. Het is wel van belang dat het veilig is in het openbaar groen en dat het er goed verzorgd uitziet. Hier kunnen zij middels zelfbeheer zelf aan bijdragen. Jongeren en mensen van middelbare leeftijd hebben daarnaast vooral behoefte aan openbaar groen waar ze kunnen sporten, vrienden en/of kennissen kunnen ontmoeten, zonnen en luieren of culturele evenementen kunnen bijwonen (Salverda & Vreke, 2009).

Ook heeft de factor woonduur invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Naarmate iemand langer in de buurt woont, wordt er ook vaker geparticipeerd in zelfbeheer van openbaar groen. Dit komt overeen met het onderzoek van Wuthnow (1998), waaruit blijkt dat woonduur invloed heeft op de maatschappelijke betrokkenheid: hoe langer iemand ergens woont, des te groter de kans op betrokkenheid (Wuthnow, 1998).

Tot slot heeft de factor 'woning grenst wel/niet aan openbaar groen' invloed op de mate van burgerparticipatie in zelfbeheer van openbaar groen. Bewoners die in een woning wonen die wel grenst aan openbaar groen participeren meer in zelfbeheer van openbaar groen dan wanneer iemand in een woning woont die niet grenst aan openbaar groen. Dit komt overeen met het onderzoek van Tonkens & Verhoeven (2011) waaruit blijkt dat burgers participeren uit eigenbelang om er zelf beter van te willen worden door financieel gewin. Als het openbaar groen dat aan hun woning grenst van hoge kwaliteit is, is dit gunstig voor de waarde van hun woning (I&M, 2011). Daarnaast blijkt uit onderzoek van Motivation (2009) dat veel burgers participeren door nabijheid. Als er de woning grenst aan een stuk openbaar groen zullen mensen het wellicht eerder onderhouden dan dat het op een afstand ligt (Motivaction, 2009).

Uit de empirie blijken dus de objectieve factoren leeftijd, woontijd en woning grenst/wel niet aan openbaar groen van invloed te zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. De factor woning grenst wel/niet aan openbaar groen heeft de meeste invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen, daarna de factor leeftijd en daarna de factor woontijd.

Subjectieve factoren

In dit onderzoek is de invloed van de volgende subjectieve factoren op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen onderzocht: affiniteit met tuinieren en natuur & landschap, buurtbinding, burgerplicht, beschikbare tijd, politiek en ervaring met andere vormen van burgerparticipatie.

Allereerst blijkt uit de empirie dat affiniteit met tuinieren en natuur&landschap van positieve invloed is op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Dit komt overeen met het onderzoek van Hustinx (2009) waaruit blijkt dat burgers eerder participeren in participatieprojecten die aansluiten bij de eigen mogelijkheden, beperkingen en interesses (Hustinx, 2009).

Daarnaast blijkt dat buurtbinding van positieve invloed kan zijn op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Dit komt overeen met het onderzoek van Wuthnow (1998) waaruit blijkt dat hechting aan de buurt invloed heeft op de maatschappelijke betrokkenheid van mensen. Hoe meer iemand gehecht is aan de buurt, des te groter de kans op betrokkenheid (Wuthnow, 1998).

De subjectieve factor burgerplicht heeft ook een positieve invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Dit komt overeen met het onderzoek van Denters (2004), waarin naar voren komt dat de mate van burgerparticipatie mogelijk te maken heeft met een (zelf)opgelegde norm. Mensen die participeren vinden het vaak hun plicht om een steentje bij te dragen (Denters, 2004).

Tot slot heeft de factor 'ervaring met andere vormen van burgerparticipatie' invloed op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen. Het blijkt dat als bewoners participeren in een initiatief van anderen, oudere of zieke buren helpen of de buurt opruimen/schoonmaken, ze ook eerder participeren in zelfbeheer van openbaar groen in de buurt. Dit komt overeen met het onderzoek van Tonkens & Verhoeven (2011), waarin voorondersteld wordt dat burgers die betrokken zijn bij andere vormen van burgerparticipatie ook eerder geneigd zijn te participeren in een ander participatie project (Tonkens & Verhoeven, 2011).

Het blijkt dat de subjectieve factor burgerplicht de meeste invloed heeft op de mate van participatie in zelfbeheer van openbaar groen en daarna de factoren affiniteit met tuinieren en natuur&landschap, buurtbinding en ervaring met andere vormen van burgerparticipatie.

De gemeente Utrecht heeft op basis van dit onderzoek meer inzicht gekregen aan welke "knoppen" ze kan draaien om de participatie in zelfbeheer in Wittevrouwen en in soortgelijke buurten te stimuleren. Zoals eerder in deze paragraaf is aangegeven kunnen de resultaten die bij Wittevrouwen naar voren komen niet één op één worden doorvertaald naar alle buurten van Utrecht. De onderzoeksresultaten van deze studie gelden in principe wel voor buurten in Utrecht en de rest van Nederland, die sterk vergelijkbaar zijn met Wittevrouwen.

Aan de hand van dit onderzoek is duidelijk geworden wat bewoners belangrijk kunnen vinden en welke factoren (on)bewust mee kunnen spelen bij het participeren in zelfbeheer. De gemeente Utrecht zou op basis van de resultaten van het onderzoek in Wittevrouwen het zelfbeheer kunnen stimuleren door bijvoorbeeld gericht mensen aan te schrijven die boven de 55 jaar zijn, die al een langere tijd in de buurt wonen in een woning die grenst aan openbaar groen, die lid zijn van een organisatie gericht op natuur en landschap en al meedoen aan enige vorm van vrijwilligerswerk.

Ook zou de gemeente Utrecht in alle buurten ervoor kunnen zorgen dat zelfbeheer van openbaar groen meer naamsbekendheid krijgt onder bewoners. Er dient hiervoor een goede promotie opgezet te worden, zodat alle burgers op de hoogte zijn van het bestaan van zelfbeheer van openbaar

groen en weten dat zij hierin kunnen participeren. Een suggestie is om burgers persoonlijk te benaderen vanuit de gemeente met bijvoorbeeld een persoonsgebonden brief.

Betekenis van zelfbeheer van openbaar groen voor het gemeentelijk beleid

De vraag die volgt is welke betekenis zelfbeheer van openbaar groen heeft voor het gemeentelijk beleid. Wegen de voordelen op tegen de nadelen en verdient zelfbeheer van openbaar groen het om (verder) gestimuleerd te worden vanuit gemeentelijk beleid?

Er kan voorondersteld worden dat de gemeente voordelen ondervindt van de participatie van bewoners in zelfbeheer van openbaar groen. Zelfbeheer van openbaar groen biedt de gemeente allereerst de mogelijkheid om bepaalde beheertaken over te dragen aan de bewoners. Het gaat hier dan vooral om het netheidsbeheer (zoals zwerfvuil verwijderen, onkruid wieden en bladruimen), het geven van water, bemesten, dode bladeren en bloemen van de takken verwijderen en snoeien. Daarnaast kunnen bewoners bij de iets grotere groengebieden (parken, boomgaarden en speelpleinen) helpen bij het werk van de gemeente, zoals het slepen van snoeihout naar de versnipperaar en het steken van graskanten (Gemeente Utrecht, 2008a; Oranjewoud, 2010, p. 6). Hierdoor zou de gemeente in principe minder tijd en geld kwijt zijn aan het onderhoud van het openbaar groen. Echter, momenteel is dit nog niet het geval (Gemeente Utrecht, 2009).

Daarnaast heeft de uitstraling van buurten er voordeel van als bewoners zich actief opstellen in het onderhoud van het openbaar groen. Meer ogen, oren en handen en meer eigen toevoegingen bovenop het basisoniveau van de gemeente leidt tot meer kwaliteit. Die kwaliteit heeft baat voor de bewoners, de bezoekers en als het gaat om groene kwaliteit hebben ook planten en dieren er voordeel bij (Gemeente Utrecht, 2009).

Echter het kan voorkomen dat de beheertaken niet naar behoren worden uitgevoerd door de bewoners. Het kan bijvoorbeeld voorkomen dat bewoners zich niet aan hun afspraken houden omtrent de beheertaken. De oorzaak van dit probleem kan zijn dat er te weinig informatie wordt gegeven door de gemeente aan de bewoners, waardoor de bewoners te weinig kennis van het beheer van openbaar groen hebben en het dus niet optimaal uitgevoerd kan worden. Gerelateerd hieraan komt het voor dat besluiten over beheer vaak voordat bewoners inspraak gehad hebben vastgesteld worden. Bewoners worden vaak gebruikt als informatiebron, maar als de besluiten daadwerkelijk gemaakt dienen te worden, hebben zij geen stem meer en neemt de gemeente het heft in eigen handen. Dit resulteert in ontevredenheid en teleurstelling (SEV, 2005, pp. 2-5 & Hortulanus, 1995, pp. 73, 74).

Zelfbeheer is daarnaast een mogelijkheid voor de gemeente om draagvlak te creëren bij gemeentelijke plannen en zo de kloof tussen burger en overheid te verkleinen. Ook is het een middel om betrokkenheid met de buurt en de buurtbewoners te vergroten, waardoor tevens de sociale veiligheid wordt vergroot. Omdat de gebruikers zelf het openbaar groen beheren is te verwachten dat zij meer verantwoordelijkheid hiervoor dragen. De bewoners houden zo zelf de gebruiksregels in de hand en zorgen voor controle op het openbaar groen. Zo draagt zelfbeheer bij aan het gebruik van het openbaar groen in de buurt (SEV, 2005, pp. 2-5 & Hortulanus, 1995, pp. 73, 74).

Het kan echter gebeuren dat bewoners het niet met elkaar eens worden of dat er negatieve spanningen ontstaan in de groep bewoners die zich inzetten voor zelfbeheer van openbaar groen. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door slechte communicatie of té verschillende interesses, verwachtingen en motivaties. Individuen gaan dan hun eigen doelen volgen in plaats van het gemeenschappelijke doel na te streven. Dit kan leiden tot niet-effectieve discussies en gemiste of slechte resultaten. Het kan zelfs resulteren in conflicten tussen de bewoners (of de bewoners en de gemeente), wat leidt tot een slechte sfeer in de buurt (Enengel, e.a, 2011, p. 1259). Dit heeft gevolgen voor het sociale leefklimaat. Wanneer er een slechte sfeer hangt in de buurt of tussen bepaalde bewoners kan dit gevolgen hebben voor de veiligheid in de buurt en de mate van verantwoordelijkheid dat bewoners voelen voor het openbaar groen. Daarnaast is het mogelijk dat de belangen van de gebruikers van openbaar groen niet

meer goed beschermd zijn en is een goed gezamenlijk gebruik van het openbaar groen niet meer gegarandeerd (SEV, 2005, pp. 2-5).

Kortom, zelfbeheer van openbaar groen kent haar voor- en nadelen. Het kan een goede aanvulling zijn op het traditioneel beheer van de gemeente. Meer ogen en oren in de wijk, meer identiteitsgevoel met de buurt en een hogere ruimtelijke kwaliteit. Vanwege dit meervoudig doelbereik kan de gemeente ervoor kiezen om het zelfbeheer van openbaar groen (verder) te stimuleren, mits aan bepaalde randvoorwaarden wordt voldaan.

Het is allereerst belangrijk dat de gemeente zich inzet om het zelfbeheer meer bekendheid te geven onder de burgers. Hiervoor dient zij de juiste informatie te geven aan haar burgers. Bewoners dienen namelijk over voldoende kennis van beheer van openbaar groen te beschikken. De gemeente moet haar burgers ook voldoende inspraak geven omtrent het beleid dat vastgesteld wordt over zelfbeheer van openbaar groen. Daarnaast moet rekening worden gehouden met de inzet van de bewoners. Het is belangrijk dat bewoners het enthousiasme voor zelfbeheer van openbaar groen behouden en dat er geen negatieve spanningen ontstaan door het zelfbeheer van openbaar groen tussen de bewoners van de buurt.

8.3 Slotbeschouwing

In de debatten over de ruimtelijke inrichting van Nederlandse steden is de ruimtelijke kwaliteit van de openbare ruimte een belangrijk thema op de politieke agenda (van Aalst & Ennen, 2002). Groene ruimtes krijgen hierin veel waarde toegekend. Het openbaar groen neemt namelijk een behoorlijk aandeel van de openbare ruimte in. Ongeveer een derde van de openbare ruimte bestaat uit openbaar groen (Vrom, 2006). Meestal worden voorzieningen, werk, educatie en veiligheid genoemd als indicatoren voor ruimtelijke kwaliteit in de buurt. Maar milieuaspecten zoals gezonde lucht, een rustige buurt, een aantrekkelijk straatbeeld en groene ruimtes op loopafstand van je huis krijgen ook steeds meer waarde toegekend (Herzele & Wiedemann, 2002).

Zelfbeheer van openbaar groen zou een mogelijkheid kunnen zijn om het openbaar groen in een buurt aantrekkelijker te maken. Deze vernieuwende aanpak in beheer van openbaar groen is ingegeven door de veranderende relatie tussen overheid en burgers. Als gevolg van ontwikkelingen als de bezuinigingen en de vergrijzing, wordt steeds meer zelfredzaamheid en betrokkenheid van de burgers bij hun leefomgeving verwacht. De overheid trekt zich op diverse fronten terug daar waar de samenleving in staat is om op eigen kracht in behoeften te voorzien. Net zoals op het gebied van zorg en welzijn is er sprake van een zogenaamde kanteling in denken en handelen (van verzorgingsstaat naar participatiestaat). In de toekomst zal het steeds vaker kunnen gaan voorkomen dat in eerste instantie wordt bezien welke (hulp)verzoeken of problemen burgers zelf kunnen oplossen. Dat is ook een situatie waar de gemeente op het gebied van beheer naar streeft.

Met de huidige veranderende maatschappij en de terugtrekkende overheid is zelfbeheer vanuit de gemeente en haar burgers een manier om het openbaar groen weer van meer kwaliteit te voorzien. Het kan voor voordelen zorgen omtrent de leefbaarheid van de buurt. Het verbeteren van de leefbaarheid in wijken staat al jaren hoog op de politieke agenda in Nederland. In Nederland ontstond echter in de zomer van 2007 een economische crisis, waardoor het kabinet genoodzaakt was om overheidsbezuinigingen door te voeren. Ook de gemeenten krijgen daardoor minder geld. Met zelfbeheer tracht de gemeente haar doelen omtrent de leefbaarheid in wijken en buurten toch te behalen. Het is namelijk een middel van de gemeente om burgers te betrekken bij de openbare ruimte in hun buurt en tracht zo ook de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar groen te verbeteren. De gemeente streeft hiermee dus meervoudig doelbereik na.

Echter in deze steeds drukker wordende maatschappij hebben veel burgers geen tijd en geen zin om tijd te investeren in het onderhoud van het openbaar groen in hun buurt. Veel mensen vinden het een taak van de gemeente. Daarvoor betalen ze toch belasting?

Zelfbeheer werkt enkel bij burgers die affiniteit hebben met tuinieren, zich verbonden voelen aan hun buurt en een gevoel van burgerplicht hebben, waarbij iedereen een steentje bij moet dragen aan de buurt. Zelfs deze actieve burgers voelen zich vaak enkel verantwoordelijk voor het stukje groen dat aan hun eigen woning grenst. Zo wordt weer bevestigd dat burgers vooral uit eigenbelang participeren. Als het stukje openbaar groen voor hun eigen huis van hoge kwaliteit is, heeft dit namelijk een positieve invloed op de waarde van hun woning (I&M, 2011).

Tevens moet worden vastgesteld dat niet alle groene openbare ruimtes en niet alle taken van stadsbeheer onder zelfbeheer gebracht kunnen worden. De gemeente blijft als overheid eerstverantwoordelijke voor het kwaliteitsniveau van het openbaar groen. Zelfbeheer kan wel een goede aanvulling zijn op het basisniveau dat bereikt wordt door traditioneel beheer door de gemeente. Van echt 'zelf' beheer door bewoners kan enkel gesproken worden als het gaat om het beheer van het straatgroen (geveltuintjes, boomspiegels en plantenbakken). De gemeente geeft voor deze stukken openbaar groen haar verantwoordelijkheid geheel uit handen aan de burgers. Voor de overige groengebieden blijft de gemeente hoofdverantwoordelijke, en zou eigenlijk gesproken moeten worden van 'mede' beheer. Het blijft een samenwerking tussen de gemeente en haar burgers. Als bewoners

zich verenigen in een beheerstichting, zoals bij de buurttuin 'De Bickershof' in de buurt Wittevrouwen te Utrecht, komt er meer structuur in de uitvoering van het beheer van openbaar groen. Er zijn dan ook vaak een paar mensen die de leiding nemen, waardoor bewoners beter weten wat er van hun verwacht wordt. Vaak worden er onderhoudsdagen georganiseerd door de stichting, waarop alle bewoners welkom zijn om te komen helpen bij het beheer van het openbaar groen (De Bickershof, 2012).

Zelfbeheer is momenteel zeker nog geen vanzelfsprekendheid. Het gaat om een groeiproces, dat tijd en ruimte verdient. Het leidt dan ook niet direct tot substantiële besparingen. De grote winst is in eerste instantie een collectief gevoel van betrokkenheid en verantwoordelijkheid in de samenleving. Ook kan het de sociale cohesie vergroten in buurten. Op de lange termijn kan het wel tot besparingen leiden. Bij het plannen en ontwerpen van nieuwe buurten (en daarmee ook het openbaar groen) is het van belang op voorhand rekening te houden met de mogelijkheden van zelfbeheer. Het is van belang al in een vroeg stadium de wensen van de toekomstige bewoners te betrekken. Hierbij is een gemeente nodig die heldere doelen stelt en ruimte creëert voor initiatieven vanuit de burgers (Hajer, 2011, p. 10). Het komt namelijk bij participatieprojecten nog te vaak voor dat het uiteindelijk toch de overheid is die beslist wie er mag participeren in het planproces en op welke wijze dit gebeurt.

Literatuurlijst

- Aalst, van I. & E. Ennen (2002) *Openbare ruimten: tussen activiteit en attractiviteit*. Utrecht: DGW/NETHUR Partnership.
- Arnstein, S. R. (1969) A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners* 35, pp. 216-224.
- Baarda D.B. & M.P.M. de Goede (2006), *Basisboek Methoden en Technieken. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwantitatief onderzoek*. Groningen/Houten. Wolters-Noordhoff B.V. Vierde druk.
- Baycan-Levent, T., R. Vreeker & P. Nijkamp (2009), A multicriteria evaluation of green spaces in European cities. *European urban and regional studies* 16, pp. 193-213.
- Bebelaar, K., Stoep, van der C. & P. Veer (2009) *Samen, leven & groen*. Wageningen: Netwerk Groen, Integratie en Stedelijke Vernieuwing.
- Biemans, R. (2011a), *Creatief beheer praktijk 2011* [online]. [Geciteerd op 6 oktober 2011]. Beschikbaar op World Wide Web: http://www.creatiefbeheer.nl/read/antenne_item/id/173649/creatief-beheer-praktijk-2011
- Biemans, R. (2011b), *Nieuw ruimtelijk denken* [online]. [Geciteerd op 6 oktober 2011]. Beschikbaar op World Wide Web: http://www.rinibiemans.nl/read/antenne_item/id/174741/nieuw-ruimtelijk-denken
- Bikkershof, de (2012), *Bikkershofnieuws 2012* [online]. [Geciteerd op 25 april 2012]. Beschikbaar op World Wide Web: <http://www.bikkershof.nl/>
- Boelens, L. (2009), *The Urban Connection, An actor relational approach to urban planning*. Rotterdam: 010 Publishers.
- Boluijt, B. (2009), *Willen en kunnen, Empowerment van bewoners in stadswijken, Voorstel voor een promotieonderzoek*. Tilburg: Universiteit van Tilburg, Utrecht: Universiteit Utrecht, Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Boonstra, B. (2010), *Vertrouwen op oplossend vermogen maatschappij*. *Stedenbouw & Ruimtelijke Ordening* 91, pp. 24-29.
- Boonstra, B. & L. Boelens (2011), *Self-organization in urban development: towards a new perspective on spatial planning*. *Urban Research & Practice* 4, pp. 99-122.
- Bryman, A. (2008), *Social Research Methods*. Oxford University Press. Derde editie.
- CBS (2010), *Kerncijfers wijken en buurten 2004-2010*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Chaskin, R. J. (2001) *Building Community Capacity: A Definitional Framework and Case Studies from a Comprehensive Community Initiative*. *Urban Affairs Review* 36, pp. 291-323.

Coppens, A. & S. Oosterlynck (2008) *Leefstijlbenaderingen en ruimtelijk gedrag, Een literatuurstudie naar uitdagingen voor het ruimtelijk beleid*. Heverlee: Steunpunt Ruimte en Wonen.

Cörvers, R.J.M. (2008), *Dictaat Duurzame Ontwikkeling, Hoofdstuk 1: Duurzame ontwikkeling: van concept tot strategie*. Open Universiteit Nederland.

CROW (2002), *Naar ondernemend beheer van de openbare ruimte – Over organisatie en bekostiging*. Ede: Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek.

Dauvellier, P. (1991), *Ruimtelijke kwaliteit: de oorsprong en toepassing van een begrip*. Den Haag: Rijksplanologische Dienst.

Dauvellier, P. & J. Luttik (2003), *Ruimtelijke kwaliteit in praktijk*. Den Haag: Dauvellier Planadvies, Wageningen: Alterra, Gouda: Habiforum.

Denters, S.A.H. (2004), *Achtergrondstudie Stedelijk Burgerschap*. Enschede: KISS.

Diepen, A. van & M. Arnoldus (2003), *De woonvraag in de vraaggestuurde markt, Bouwstenen uit het woonmilieuanalyse en leefstijlonderzoek*. Amsterdam. DGW/NETHUR Partnership 23.

Edelenbos, J. (2000), *Proces in vorm: procesbegeleiding van interactieve beleidsvorming over lokale ruimtelijke projecten*. Utrecht. LEMMA.

Edelenbos, J. en R. Monnikhof (2001). *Lokale interactieve beleidsvorming. Een vergelijkend onderzoek naar consequenties van interactieve beleidsvorming voor het functioneren van de lokale democratie*. Utrecht. LEMMA.

Enengel, B., M. Penker, A. Muhar & R. Williams (2011), *Benefits, efforts and risks of participants in landscape co-management: An analytical framework and results from two case studies in Austria*. *Journal of Environmental Management* 92, pp. 1256-1267.

Ganzeboom, H. (1988), *Leefstijlen in Nederland*. Alphen aan de Rijn: Samson.

Geluk, M. & S. Leijds (2007), *Ruimtelijke kwaliteit én beheer; geen vanzelfsprekendheid: een evaluerende casestudy naar het proces van afspraken maken over de ruimtelijke kwaliteit en het beheer van de buitenruimte bij binnenstedelijke gebiedsontwikkeling*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

Gemeente Utrecht (2006), *Stratenregister van de gemeente Utrecht*. Gemeente Utrecht: Bestuursinformatie/Geo-informatie.

Gemeente Utrecht, *Stadswerken (2008a), Meer met zelfbeheer. Groen moet je doen! En andere manieren om de stad nog mooier te maken*. Den Haag. Opmeer Drukkerij.

Gemeente Utrecht (2008b), *Kadernotitie beter participeren in de gemeente Utrecht*. Utrecht: Gemeente Utrecht.

Gemeente Utrecht (2009), *Meedoen met beheer, over de samenwerking tussen gemeente en burgers in de openbare ruimte van Utrecht*. Utrecht: Gemeente Utrecht.

Gemeente Utrecht, Dienst Wijken (2010a), Wijkplattegrond van Noordoost Utrecht, Wijksite Noordoost [online]. [Geciteerd op 2 mei 2012]. Beschikbaar op World Wide Web: <<http://www.utrecht.nl/smartsite.dws?id=73057>>

Gemeente Utrecht (2010b), Welstandsnota, Gebiedsbeschrijving Wittevrouwen. Utrecht: Gemeente Utrecht.

Gemeente Utrecht (2011a), WistUdata [online]. [Geciteerd op 19 april 2012]. Beschikbaar op World Wide Web: <http://utrecht.buurtmonitor.nl/>

Gemeente Utrecht (2011b), Wijkgroenplan Noordoost, Agenda voor groen in de wijk. Utrecht: Gemeente Utrecht.

Google (2012), Map Data.

Groetelaers, D. (2005), Meer markt, minder overheid. De veranderende rol van Rijk en gemeenten bij locatieontwikkelingen. Tijdschrift voor de volkshuisvesting 11, pp. 35-41.

Hajer, M. (2011), De energieke samenleving, op zoek naar een sturingsfilosofie voor een schone economie. Den Haag: Planbureau voor de leefomgeving.

Hagerstrand, T. (1995), A look at the political geography of environmental management. LLASSWorking Paper 17, Department of Geography, University College Dublin.

Heijden, J. van der; J. van Zuylen; Mark, L. van der & Meiresonne, A. (2007), Help, Een burgerinitiatief. Den Haag. InAxis.

Heijs, W., M. Carton, J. Smeets & A. van Gemert (2009) The labyrinth of life-styles. Journal of Housing and the Built Environment 24, pp. 347-356.

Hendriks, K., I. Geijzendorffer, A. van Teeffelen, T. Hermans, C. Kwakernaak, P. Opdam & P. Vellinga (2010), Natuur voor iedereen, participeren, investeren en profiteren. Wageningen: Alterra Wageningen UR.

Herzele, A. van & T. Wiedemann (2002), A monitoring tool for the provision of accessible and attractive urban green spaces. Landscape and Urban Planning, 63, pp. 109–126.

Higgins, J. W. (1999). Citizenship and empowerment: a remedy for citizen participation in health reform. Community Development Journal 34, pp. 287-307.

Hooimeijer, P., Kroon, H. & J. Luttik (2001), Kwaliteit in meervoud, Conceptualisering en operationalisering van ruimtelijke kwaliteit voor meervoudig ruimtegebruik. Gouda: Habiforum. Waddinxveen. A-twee.

Hoorn, van J. (2011), Ecreatie: nieuwe verhoudingen tussen burger, overheid en bedrijfsleven. Woudenberg. Inbo.

Hortulanus, R.P. (1995), Stadsbuurten, bewoners en beheerders in buurten met uiteenlopende reputaties. 's-Gravenhage. VUGA Uitgeverij BV.

Hustinx, L. (2009) De individualisering van het vrijwillig engagement, in: G. Buijs, P. Dekker & Marc Hooghe (2009) Civil society tussen oud en nieuw, Amsterdam: Aksant, 211-224.

I&M (2011), Concept Handreiking Duurzame Ruimtelijke Ontwikkeling. Den Haag: Ministerie van Infrastructuur & Milieu

Innes, J. & D. Booher (2003), The impact of collaborative planning on governance capacity. Insitute of urban and regional development, UC Berkeley.

KEI (2011), Overzicht openbare ruimte, beheer [online]. [Geciteerd op 30 december 2011]. Beschikbaar op World Wide Web http://www.kei-centrum.nl/view.cfm?page_id=7427

Lenos, S., P. Sturm & R. Vis (2006), Burgerparticipatie in gemeenteland Quick scan van 34 coalitieakkoorden en raadsprogramma's voor de periode 2006 – 2010.

Lofland, L. (1989), Private lifestyles, changing neighborhoods, and public life: a problem in organized complexity. Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie 80, pp. 89-95.

Machielse, K. (2010), Iedereen leeft hier. Een pleidooi voor zelforganisatie bij gebiedsontwikkeling. Rotterdam. Rotterdam University Press.

Manzo, L. C. & D. D. Perkins (2006), Finding Common Ground: The Importance of Place Attachment to Community Participation and Planning. Journal of Planning Literature 20, pp. 335-350.

Melik, van R.G. (2008), Changing public space, the recent redevelopment of Dutch city squares. Utrecht: A-D Druk B.V. Zeist.

Motivaction (2008), Burgerschapstijlen [online]. [Geciteerd op 30 december 2011]. Beschikbaar op World Wide Web:
<http://www.annekekrakers.nl/wpcontent/uploads/2010/12/Burgerschapstijlen.pdf>

Motivaction (2009), Burgerschapstijlen en burgerparticipatie [online]. [Geciteerd op 30 december 2011]. Beschikbaar op World Wide Web:
http://www.keicentrum.nl/websites/kei/files/KEI2003/keifiles/Participatie%20in%20Rotterdam/Lokaal_column_roel%20schoemaker%20Motivaction_apr2009.pdf

Motivaction International B.V. (2012), Mentality-test [online]. [Geciteerd op 26 mei 2012]. Beschikbaar op World Wide Web:
<http://xs.motivaction.nl/s.r4a?extid=200&d=97616941&k=wwfbjglx>

NederlandBovenWater (2009), Programma Gebiedsontwikkeling 2007-2009, Methodiek Beheerbewust ontwikkelen, Vroegtijdig aandacht voor realisatie én beheer [online]. [Geciteerd op 3 oktober 2011]. Beschikbaar op World Wide Web:
<https://www.traversenet.nl/nlbwikipediawikipagina's/Methodiek%20Beheerbewust%20ontwikkelen.aspx>

Nobel, A. (2001), Inleiding beheer buitenruimte. Velp: Internationale agrarische hogeschool Larenstein.

Olsson, P., C. Folke & T. Hahn (2004), Social-Ecological Transformation for Ecosystem Management: the Development of Adaptive Co-management of a Wetland Landscape in Southern Sweden. *Ecology and Society* 9, pp. 2-27.

Oranjewoud (2010), Drie beheervormen Bos en Lommerplantsoen een beschrijving van drie beheervormen, inclusief kansen, bedreigingen en aanbevelingen. Heerenveen: Oranjewoud.

Ouwehand, A., W. Doff & C. Adriaanse (2011) Voorkeur voor een leefstijl? een onderzoek naar leefstijlmethodeken in het woondomein. Delft: Onderzoeksinstituut OTB, Technische Universiteit Delft.

Pinkster, F. & R. van Kempen (2002) Leefstijlen en woonmilieuvorkeuren. Utrecht: Urban and regional research centre Utrecht.

Pinto-Correia, T., R. Gustavsson & J. Pirnat (2006), Bridging the gap between centrally defined policies and local decisions – Towards more sensitive and creative rural landscape management. *Landscape Ecology* 21, pp. 333–346.

Prins, R. F. (2011), Bewonersinitiatieven, Brug naar de toekomst, Over het stimuleren van initiatieven die betrekking hebben op het beheer en onderhoud van de openbare ruimte. Velp: Van Hall Larenstein.

Pröpper, I.M.A.M & D.A. Steenbeek (2001), De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders. Bussum: Coutinho. Tweede druk.

Putter, M., Louw, de M. & G. van Lonkhuyzen (1988), Een straatje om in Witte Vrouwen, ontstaan en groei van een wijk in Utrecht. Utrecht: De Plantage.

Rhodes, R.A.W. (1996), The new governance: governing without government. Oxford. Blackwell Publishers.

Rochester, C., Paine, A.E., Howlett, S. & M. Zimmeck (2010) Volunteering and Society in the 21st Century. Houndmills, Basingstoke, Hampshire. Palgrave Macmillan.

Salverda, I.E. & J. Vreke (2009) Kwaliteit leefomgeving en stedelijk groen. Werkdocument 169 Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu Wageningen. Wageningen: Alterra.

Schoemaker, R., Lemmens, J., Zondervan, I. & J. Grünfeld (2003) Nieuwe dorpen. Kwalitatief onderzoek naar de meningen van burgers. Amsterdam: Motivaction.

Selman, P. (2004), Community Participation in the Planning and Management of Cultural Landscapes. *Journal of Environmental Planning and Management* 47, pp. 365–392.

SEV (2003), Effectief beheer van de openbare ruimte, ontwerp, zeggenschap en organisatie. Den Haag: Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting.

SEV (2005), Verslag IPSV kennisgroep Beheer door bewoners. Den Haag: Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting.

Spit, T. & P. Zoete (2006), Ruimtelijke ordening in Nederland. Een wetenschappelijke inleiding in het vakgebied. Den Haag: Sdu Uitgevers.

Steenvoorden, E. (2006), Lente in de mooiste binnentuin. Utrecht: AD Utrechts Nieuwsblad.

Stenseke, M. (2009), Local participation in cultural landscape maintenance: Lessons from Sweden. *Land Use Policy* 26, pp. 214–223.

Stichting GroenmoetjeDoen! (2012), GroenmoetjeDoen! [online]. [Geciteerd op 25 april 2012]. Beschikbaar op World Wide Web: <http://www.gmjd.nl/>

Stukas, A.A., Worth, K.A., Clary, E.G & M. Snyder (2008) The matching of motivations To affordances in the volunteer environment: an index for assessing the impact of multiple matches on volunteer outcomes. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 38, pp. 5-28.

Thierauf, I. & L. Verhaak (2008), *Straatgroen, Geveltuintjes en plantenbakken, Wat te planten en hoe te verzorgen*. Utrecht: Plantenbakcommissie Wittevrouwen.

Tinga, F. (2011), Groene structuur als levensader [online]. [Geciteerd op 5 oktober 2011]. Beschikbaar op World Wide Web: <http://www.archined.nl/nieuws/2011/mei/groene-structuur-als-levensader/>

Tonkens, E.H. & I. Verhoeven (2011) *Bewonersinitiatieven: proeftuin voor partnerschap tussen burgers en overheid. Een onderzoek naar bewonersinitiatieven in de Amsterdamse wijkaanpak*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam/Stichting Actief burgerschap.

Verba, S., Schlozman, K.L., & H. Brady (1995) *Voice and equality, civic voluntarism in American politics*. Cambridge: Harvard University Press

Visser, A. (2002) *Meervoudig Besproken, Een analyse van de discourses ruimtelijke kwaliteit bij projecten van meervoudig ruimtegebruik*. Utrecht: Universiteit Utrecht, Habiforum.

VROM (2006), *Met groen meer stad, Nieuwe impulsen voor stedelijk groen*. Den Haag: Het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

VROM (2010), *Ruimte van ons allemaal, participeren in beheer van de openbare ruimte*. Den Haag: Het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

VROM-raad (2011), *Ruimtelijke kwaliteit, verkenning*. Den Haag: Raad van Het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

Weetmeer.nl (2010), *Weetmeer Buurten & Gemeentes* [online]. [Geciteerd op 25 april 2012]. Beschikbaar op World Wide Web: <http://www.weetmeer.nl/2010/11/weetmeer-buurten-gemeentes-2/>

WRR (2005), *Vertrouwen in de buurt*. Amsterdam: Amsterdam University Press. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

Wuthnow, R. (1998) *Loose connections. Joining together in America's fragmented communities*. Cambridge: Harvard University Press.

Zeeuw, de F. (2011) *Gebiedsontwikkeling in Nederland: diepe val dwingt tot reflectie*. *Rooilijn* 44, pp. 404-411.

Bijlagen

- Bijlage 1) Kenmerken burgerschapsstijlen
- Bijlage 2) Vergelijkbare buurten met de buurt Wittevrouten
- Bijlage 3) Representativiteitanalyse
- Bijlage 4) Enquête
- Bijlage 5) Overige tabellen en figuren bij statistische toetsing in SPSS

Bijlage 1) Kenmerken burgerschapsstijlen

Tabel 1: Kenmerken burgerschapsstijlen

	Plichtsgetrouwen (afhankelijke burgers)	Buitenstaanders (afzijdige burgers)	Pragmatici (afwachtende burgers)	Verantwoordelijken (actieve burgers)
Aandeel in de Nederlandse bevolking van 15-80 jaar	16 %	32 %	24 %	28 %
Sociale milieus	Traditionele burgers	- Gemaksgeïntereerden - Moderne burgerij	- Opwaarts mobielen - Postmoderne hedonisten	- Postmaterialisten - Kosmopolieten - Nieuwe conservatieven
Buurtbeleving	- Buren - Buurtvoorzieningen	- Buren - Buurtvoorzieningen - Verenigingen - Buurtgrenzen bepaald door omliggende verkeersaders	- Eigen huis - Sociale knooppunten met lokale identiteit - Kroegen - Winkels - Galerieën	Onderdeel van de stad
Bindingsmechanisme	Binding door nabijheid	Binding door nabijheid	Binding door consumptie	Binding door participatie
Aansprekende vormen van buurtbetrokkenheid	- Buurtwacht - Schoonmaakacties - Nabuurschap	- Actief in de school - Actief in de speeltuin - Buurtbabeques	- Gebruik van sociale en culturele ontmoetingsplekken - Bewegen als eigenbelang in het geding is	- Meedenken over inrichting - Meedenken over aansturing - Meedenken over beveiliging - Beleidsinvloed uitoefenen
Communicatiestijl (maatschappelijk en politiek)	- Onwetend - Afwachtend - Moeilijk communicerend - Gedesoriënteerd door 'information overload'	- Passief - Gericht op vermaak - Ongeïnteresseerd - Eruptief	- Selectief geïnformeerd - Levendigheid - Reactief	- Interactief - Participerend - Zingeving - Reflectief
Aansprekende communicatiestrategie	- Dichtbij brengen - Vertalen naar persoonlijke context	- Confronteren - Amuseren - Verleiden	- Kernachtig informerend	- Informeren en toelichten
Tone of voice	- Concreet - Persoonlijk - Openhartig - Moreel	- Onvermijdelijkheid - Noodzaak - Gemak - Fun en humor	- Uitnodigend - Overtuigend - Dynamisch	- Uitnodigend - Open - Kritisch
Media	- Lokale media - (Publieke) rtv-zenders - Lezen veel (boeken, krant, tijdschriften totaal) - Huis-aan-huisbladen - Regionale dagbladen - Persoonlijk contact	- Commerciële rtvzenders - Lezen weinig (boeken, krant, tijdschriften samen) - Lezen wel glossy mannen- en vrouwenbladen - Internet (vermaak)	- Weinig rtv, wel commerciële zenders - Spits en Metro - Carrièrebladen - Internet, e-mail, sms - Mobiele telefoon	- Weinig rtv, wel publieke zenders - Lezen veel (boeken, krant, tijdschriften samen) - Dagbladen - Opiniebladen - Internet, e-mail

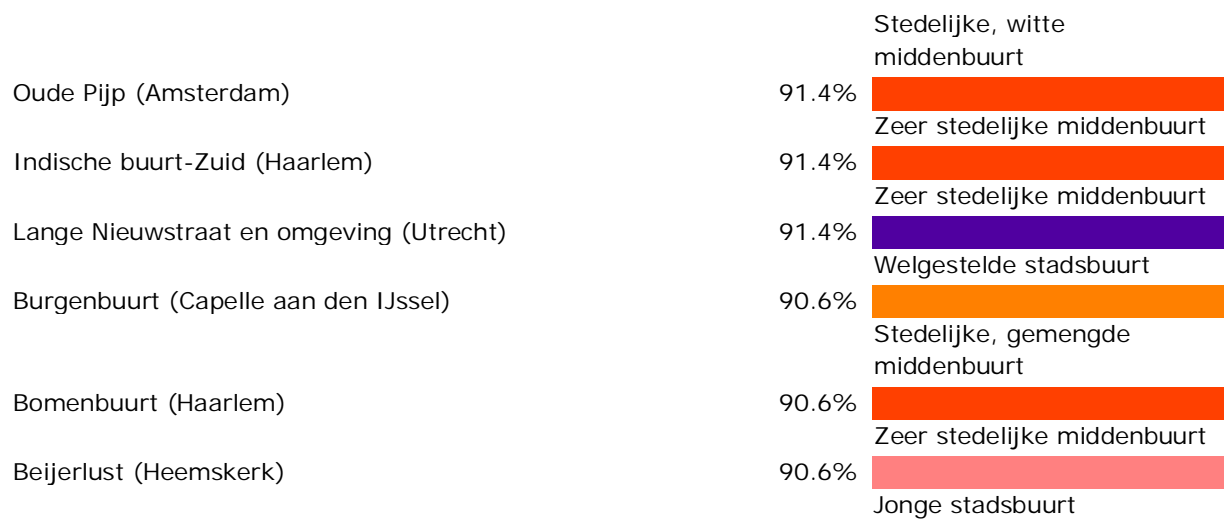
Bron: Motivaction, 2009

Bijlage 2) Vergelijkbare buurten met de buurt Wittevrouten

50 meest vergelijkbare items		
Items	Match	Profielen
Vogelenbuurt (Utrecht)	98.4%	Jonge stadsbuurt
Dichterswijk (Utrecht)	97.7%	Jonge stadsbuurt
Ministersbuurt-Oost (Delft)	97.7%	Zeer stedelijke middenbuurt
Tuindorp en Van Lieflandlaan-West (Utrecht)	96.9%	Jonge, welgestelde stadsbuurt
Hof (Amersfoort)	95.3%	Welgestelde stadsbuurt
Levendaal-West (Leiden)	95.3%	Zeer stedelijke middenbuurt
Tuinwijk-West (Utrecht)	95.3%	Zeer stedelijke middenbuurt
Academiewijk (Leiden)	94.5%	Studentenbuurt
Oudwijk (Utrecht)	94.5%	Welgestelde stadsbuurt
Buiten Wittevrouten (Utrecht)	94.5%	Zeer stedelijke middenbuurt
Neude, Janskerkhof en Domplein e.o. (Utrecht)	94.5%	Welgestelde stadsbuurt
Rijndijkbuurt (Leiden)	94.5%	Welgestelde stadsbuurt
Schimmelpenninckstraat (Amersfoort)	94.5%	Jonge, welgestelde stadsbuurt
Centrum-Zuidoost (Delft)	94.5%	Zeer stedelijke middenbuurt
Havenwijk-Noord (Leiden)	93.8%	Zeer stedelijke middenbuurt
Centrum-West (Delft)	93.8%	Studentenbuurt
Pancras-West (Leiden)	93.8%	Welgestelde stadsbuurt
Zeeheldenbuurt, Hengeveldstraat e.o. (Utrecht)	93.8%	Welgestelde stadsbuurt
Breedstraat en Plomporetorengracht e.o. (Utrecht)	93.8%	Zeer stedelijke middenbuurt
Stationskwartier (Leiden)	93.8%	Zeer stedelijke middenbuurt
Pieterswijk (Leiden)	93.8%	

Bekenstein en De Luiard (Amersfoort)	93%	Studentenbuurt
Transvaalbuurt (Arnhem)	93%	Welgestelde stadsbuurt
Zeeheldenbuurt (Delft)	93%	Zeer stedelijke middenbuurt
Noordvest (Leiden)	92.2%	Welgestelde stadsbuurt
Planetenwijk (Haarlem)	92.2%	Zeer stedelijke middenbuurt
Zijlweg-Oost (Haarlem)	92.2%	Stedelijke, witte middenbuurt
Nw. Engeland, Th. a Kempisplantsoen e.o. (Utrecht)	92.2%	Zeer stedelijke middenbuurt
Frans Halsbuurt (Haarlem)	92.2%	Jonge stadsbuurt
Olofsbuurt (Delft)	92.2%	Zeer stedelijke middenbuurt
Overtoomse Sluis (Amsterdam)	92.2%	Zeer stedelijke middenbuurt
Lange Elisabethstraat, Mariaplaats e.o. (Utrecht)	92.2%	Zeer stedelijke middenbuurt
Vreewijk (Leiden)	92.2%	Welgestelde stadsbuurt
De Camp (Leiden)	92.2%	Welgestelde stadsbuurt
Tuinwijk-Oost (Utrecht)	92.2%	Zeer stedelijke middenbuurt
Cromvliet (Rijswijk)	92.2%	Jonge stadsbuurt
Ecodus (Delft)	92.2%	Welgestelde stadsbuurt
Tivoli (Tilburg)	92.2%	Jonge stadsbuurt
Bloemweg (Amersfoort)	91.4%	Zeer stedelijke middenbuurt
Kleverpark (Haarlem)	91.4%	Stedelijke, witte middenbuurt
Centrum (Delft)	91.4%	Welgestelde stadsbuurt
Molenbuurt (Leiden)	91.4%	Studentenbuurt
Leedewijk-Zuid (Leiden)	91.4%	Studentenbuurt
Hillegersberg-Zuid (Rotterdam)	91.4%	Jonge stadsbuurt

Bron: Braxwell Labes, 2010

Bijlage 3) Enquête zelfbeheer openbaar groen

Enquête zelfbeheer openbaar groen

Nr.

Universiteit Utrecht

Geachte mevrouw, mijnheer,

Het invullen van deze enquête zal ongeveer **10 minuten** in beslag nemen.

Ik ben Astrid Meijs en studeer planologie aan de Universiteit Utrecht. Momenteel ben ik bezig met mijn masterscriptie en doe ik onderzoek naar bewonersparticipatie bij het beheer (en onderhoud) van openbaar groen door bewoners in deze buurt. Dit wordt ook wel zelfbeheer genoemd.

Zelfbeheer is het vrijwillig onbetaald onderhouden van openbaar groen door bewoners uit de buurt, waarbij het openbare karakter van het groen gehandhaafd blijft. De gemeente Utrecht biedt hierbij ondersteuning door het geven van tips en adviezen voor het onderhoud, materiaal en gereedschap beschikbaar te stellen en door (groen) afval af te voeren.

Openbaar groen in de buurt bestaat onder andere uit: geveltuinen (een strook planten tegen de gevel van een woning op openbare grond), **boomspiegels** (de ruimte om de voet van een boom), **plantenbakken, stoeptuinen** (perkjes aan de straatkant van een brede stoep), **speelpleinen, buurttuinen** (stuk openbaar groen dat door bewoners als tuin wordt ingericht en beheerd), **parken en boomgaarden.**

Aan de hand van deze enquête wil ik erachter komen in welke mate bewoners van deze buurt bijdragen aan het beheer van openbaar groen, welke factoren daarop van invloed zijn en wat de redenen van de bewoners zijn om zelfbeheer wel of niet uit te voeren. De onderzoeksresultaten zullen geanonimiseerd aan de **gemeente Utrecht** worden gepresenteerd in de vorm van adviezen en aanbevelingen.

Uw gegevens worden vertrouwelijk behandeld en uw anonimiteit wordt gewaarborgd.

Alvast hartelijk bedankt voor uw medewerking!

BELANGRIJK

1. In deze enquête gaat het over uw **buurt**. Dit is het gebied dat u binnen **10 minuten te voet** kunt bereiken vanuit uw huis.
2. Denk bij **onderhoud van openbaar groen** onder andere aan: water geven, snoeien, bemesten, dode bloemen en takken weghalen, zwerfvuil opruimen, het planten van planten en zaaien
3. Aankruisen wat van toepassing is

Zelfbeheer / Motivatie zelfbeheer

1. Onderhoudt u zelf of draagt u bij aan het onderhoud van het openbaar groen in uw buurt? *Meerdere antwoorden mogelijk*

- Ja, een geveltuin (een strook planten tegen de gevel van een woning op openbare grond)
- Ja, een boomspiegel (de ruimte om de voet van een boom)
- Ja, een plantenbak
- Ja, een stoeptuin (perkjes aan de straatkant van een brede stoep)
- Ja, een buurttuin (openbaar groen dat door bewoners als tuin wordt ingericht en beheerd)
- Ja, (een deel van een) parkje
- Ja, (een deel van een) boomgaard
- Ja, openbaar groen op een speelplein
- Ja, anders, namelijk.....
- Nee, ik onderhoud geen openbaar groen in mijn buurt

→ Zo ja, ga door naar vraag 8

→ Zo nee:

2. Heeft u in het verleden bijgedragen aan het onderhoud van het openbaar groen in uw buurt? *Meerdere antwoorden mogelijk*

- Ja, een geveltuin (een strook planten tegen de gevel van een woning op openbare grond)
- Ja, een boomspiegel (de ruimte om de voet van een boom)
- Ja, een plantenbak
- Ja, een stoeptuin (perkjes aan de straatkant van een brede stoep)
- Ja, een buurttuin (openbaar groen dat door bewoners als tuin wordt ingericht en beheerd)
- Ja, (een deel van een) parkje
- Ja, (een deel van een) boomgaard
- Ja, openbaar groen op een speelplein
- Ja, anders, namelijk.....
- Nee, ik heb in het verleden geen openbaar groen onderhouden in mijn buurt

→ Zo ja:

3. Om welke reden(en) bent u gestopt met het onderhouden van openbaar groen in uw buurt?

.....
.....
.....

→ Ga door naar vraag 14

→ Zo nee:

4. Heeft u interesse of bent u bereid om het openbaar groen in uw buurt te gaan onderhouden binnen nu en een jaar? *Meerdere antwoorden mogelijk*

- Ja, een geveltuin (een strook planten tegen de gevel van een woning op openbare grond)
- Ja, een boomspiegel (de ruimte om de voet van een boom)
- Ja, een plantenbak
- Ja, een stoeptuin (perkjes aan de straatkant van een brede stoep)

c. Er plezier in hebben																				
d. Goed voor de gezondheid (bewegen, ontspanning, vermindert stress)																				
<i>Sociaal</i>																				
e. Mogelijkheid om buurtbewoners te leren kennen																				
f. Waardering krijgen van andere mensen																				
<i>Invloed</i>																				
g. Iets doen waar ik invloed op heb																				
h. Mogelijkheid om de gemeente te beïnvloeden																				
<i>Burgerschap</i>																				
i. Mijn plicht als burger																				
j. De gemeente helpen																				
<i>Overig</i>																				
k. Anders, namelijk:																				

9. Door wie wordt het stuk of de stukken openbaar groen in uw buurt onderhouden? *Meerdere antwoorden mogelijk*

- Door uzelf
- Door uzelf in samenwerking met uw partner
- Door uzelf in samenwerking met uw kinderen
- Door uzelf in samenwerking met andere buurtbewoners
- Door uzelf in samenwerking met een bewonersorganisatie
- Door uzelf in samenwerking met de gemeente

10. Heeft u een zelfbeheercontract afgesloten met de gemeente Utrecht voor het onderhouden van het stuk of de stukken openbaar groen in uw buurt?

- Ja
- Nee

11. Doet u beroep op de ondersteuning vanuit de gemeente Utrecht bij het onderhouden van het openbaar groen in uw buurt? in de vorm van:

a. Tips en adviezen geven over het onderhoud	☐ Ja	☐ Nee
b. Enkele plantjes, zadjes en mest leveren	☐ Ja	☐ Nee
b. Gereedschap uitlenen	☐ Ja	☐ Nee
c. (Groen) afval afvoeren	☐ Ja	☐ Nee

12. Hoeveel jaar / maanden onderhoudt u het stuk of de stukken openbaar groen in uw buurt tot nu toe?

..... Jaar / ..... Maanden

13. Kunt u een indicatie geven hoeveel uur u per maand bezig bent met het onderhoud van het stuk of de stukken openbaar groen in uw buurt? *Er is een onderscheid gemaakt tussen de herfst&winter en de lente&zomer maanden.*

..... Uur per maand in de herfst&winter maanden

..... Uur per maand in de lente&zomer maanden

14. Zijn er andere bewoners in uw buurt die openbaar groen onderhouden?

- Ja
 Nee

Beleving openbaar groen

15. In welke mate bent u tevreden met de kwaliteit van het aanwezige openbare groen in uw buurt?

- Zeer ontevreden   Ontevreden   Neutraal   Tevreden   Zeer tevreden

16. In hoeverre bent u het eens met de volgende uitspraken over de kwaliteit van het openbaar groen in uw buurt?

Kruis het vakje aan dat het meest op u van toepassing is. U kunt kiezen uit de volgende antwoordmogelijkheden: 1 = helemaal mee oneens, 2 = mee oneens, 3 = neutraal, 4 = mee eens, 5 = helemaal mee eens

	1	2	3	4	5
a. Het openbaar groen in mijn buurt ziet er mooi uit					
b. Het openbaar groen in mijn buurt ziet er verzorgd uit					
c. Ik ervaar weinig zwerfafval in het openbaar groen van mijn buurt					
d. Ik ben trots op het openbaar groen in mijn buurt					
e. Ik vind dat het openbaar groen bijdraagt aan het imago van mijn buurt					
f. Ik vind dat het openbaar groen in mijn buurt een eigen karakter heeft					
g. Ik vind dat het openbaar groen in mijn buurt rust en ruimte uitstraalt					
h. Ik voel me gezond als ik gebruik maak van het openbaar groen in mijn buurt					
i. Ik vind de variatie (diversiteit) aan plantensoorten in het openbaar groen van mijn buurt goed					
j. De hoeveelheid groen in mijn buurt vind ik voldoende					

17. Dit alles overziend, kunt u een rapportcijfer geven voor de kwaliteit van het openbaar groen in uw buurt? Geef een cijfer tussen de 1 en 10, waarbij 1 zeer slecht is en 10 zeer goed

Ik geef een voor de kwaliteit van het openbaar groen in mijn buurt

18. Welke ontwikkeling verwacht u voor de kwaliteit van het openbaar groen in uw buurt in de komende 2 jaar?

- De kwaliteit zal omhoog gaan
 De kwaliteit zal gelijk blijven
 De kwaliteit zal omlaag gaan
 Niet van toepassing

Gebruik openbaar groen

19. Hoe vaak onderneemt u activiteiten in het openbaar groen van uw buurt?

Kruis het vakje aan dat het meest op u van toepassing is. U kunt kiezen uit de volgende antwoordmogelijkheden: 1 = nooit, 2 = soms, 3 = regelmatig, 4 = vaak, 5 = niet van toepassing

	1	2	3	4	n.v.t.
a. Wandelen					
b. Sporten (bijvoorbeeld: hardlopen, voetballen, frisbeeën, badminton)					
c. Picknicken, barbecueën					

d. Boek, krant lezen						
e. Anders, namelijk:						

20. Teelt u groente, fruit en/of kruiden in het openbaar groen in uw buurt? *Meerdere antwoorden mogelijk*

- Ja, groente   Ja, kruiden
 Ja, fruit   Nee

Woonduur, woonsituatie en buurtbinding

21. Hoe lang woont u al in deze buurt?
 ..... Jaar / ..... Maanden

22. Bent u van plan om minstens de komende 10 jaar in deze buurt te blijven wonen?
 Ja
 Nee

23. Bent u van plan om binnen nu en twee jaar te gaan verhuizen?
 Ja, naar een andere woning binnen de buurt
 Ja, naar een andere woning buiten de buurt
 Nee

24. Woont u in een huurhuis of bent u eigenaar van deze woning?
 Huurwoning, particuliere huur
 Huurwoning, sociale huur
 Koopwoning

25. In wat voor een type woning woont u?
 Rijtjeshuis
 Twee onder één kap
 Vrijstaande woning
 Flatwoning / meergezinswoning

26. Heeft u een tuin?
 Ja, ik heb een eigen tuin
 Ja, ik heb een tuin met meerdere huishoudens samen
 Nee

27. Indien u een eigen tuin heeft, hoe groot is uw tuin in vierkante meter?
 ..... m²

28. Grenst uw woning aan een stuk of stukken openbaar groen?
 Ja, een geveltuin (een strook planten tegen de gevel van een woning op openbare grond)
 Ja, een boomspiegel (de ruimte om de voet van een boom)
 Ja, een plantenbak
 Ja, een stoeptuin (perkjes aan de straatkant van een brede stoep)
 Ja, een buurttuin (openbaar groen dat door bewoners als tuin wordt ingericht en beheerd)
 Ja, (een deel van een) parkje
 Ja, (een deel van een) boomgaard

- Ja, openbaar groen op een speelplein
- Ja, anders, namelijk.....
- Nee

29. In welke mate voelt u zich thuis in uw buurt?

- Helemaal niet thuis
- Niet thuis
- Neutraal
- Redelijk thuis
- Helemaal thuis

30. In welke mate voelt u zich veilig in uw buurt?

- Helemaal veilig
- Niet veilig
- Neutraal
- Redelijk veilig
- Helemaal veilig

31. Hoeveel uur per week brengt u door in uw eigen buurt? *Nachtrust (23.00-07.00 uur) niet meegerekend*

..... Uur per week

Contact met buurtgenoten

32. In hoeverre bent u het eens met de volgende uitspraken over sociale contacten in uw buurt? *Kruis het vakje aan dat het meest op u van toepassing is. U kunt kiezen uit de volgende antwoordmogelijkheden: 1 = helemaal mee oneens, 2 = mee oneens, 3= neutraal, 4= mee eens, 5 = helemaal mee eens*

	1	2	3	4	5
a. Ik vind contact met buurtgenoten belangrijk					
b. Ik neem graag deel aan buurtactiviteiten					
c. Ik deel veel persoonlijke zaken met buurtgenoten					
d. Ik vind dat iedereen zijn of haar steentje bij moet dragen aan de buurt					

33. Heeft u vrienden en/of kennissen die in uw buurt wonen, en zo ja, hoe vaak heeft u daar contact mee?

- Heel weinig
- Weinig
- Neutraal
- Veel
- Heel veel
- Nee, niet in de buurt

Indeling vrije tijd

34. In hoeverre bent u het eens met de volgende uitspraken over uw vrije tijd?

Kruis het vakje aan dat het meest op u van toepassing is. U kunt kiezen uit de volgende antwoordmogelijkheden: 1 = helemaal mee oneens, 2 = mee oneens, 3= neutraal, 4= mee eens, 5 = helemaal mee eens

	1	2	3	4	5
a. In mijn vrije tijd ben ik graag actief bezig					
b. Mijn vrije tijd besteed ik het liefst binnenshuis					
c. Mijn vrije tijd breng ik het liefst in de buitenlucht door					
d. Ik houd van tuinieren in mijn vrije tijd					
e. Ik sport veel in mijn vrije tijd					
f. Ik wandel veel in mijn vrije tijd					
g. Ik vind dat ik genoeg vrije tijd heb					

35. Bent u aangesloten bij een vrijetijdsorganisatie (sport, hobby)?

- Ja
 Nee

Werk

36. Welke situatie is het **meest** op u van toepassing? *Één antwoord mogelijk*

- Ik ben student, scholier, stagiair
 Ik ben huisvrouw, huisman
 Ik ben werkzoekend
 Ik ben (ten dele) arbeidsongeschikt
 Ik heb een betaalde baan
 Ik ben gepensioneerd, rentenier, VUT
 Ik heb een eigen bedrijf of praktijk
 Overig, namelijk.....
 Ik doe vrijwilligerswerk

37. Indien u een betaalde baan heeft, hoeveel uur in **de week** werkt u dan?

- < 12 uur
 12 – 16 uur
 16 – 24 uur
 24 – 32 uur
 32 – 40 uur
 > 40 uur

38. Indien u werkt, werkt u in uw eigen woonbuurt (betaalde baan, eigen bedrijf/praktijk, vrijwilligerswerk)?

- Ja
 Nee

Politiek

39. In hoeverre bent u het eens met de volgende uitspraken over politieke aspecten?

Kruis het vakje aan dat het meest op u van toepassing is. U kunt kiezen uit de volgende antwoordmogelijkheden: 1 = helemaal mee oneens, 2 = mee oneens, 3 = neutraal, 4 = mee eens, 5 = helemaal mee eens

	1	2	3	4	5
a. De gemeente luistert meestal goed naar wat de burger wil					
b. Inwoners hebben veel invloed op wat de gemeente doet					
c. De gemeente weet wat er onder de inwoners leeft					

40. Bent u actief binnen andere vormen van onbetaalde burgerparticipatie?

- a. Gaat u naar de stembus als er verkiezingen zijn Ja Nee n.v.t.
b. Doet u vrijwilligerswerk binnen een organisatie Ja Nee n.v.t.
c. Gaat u naar bijeenkomsten van de wijkraad over uw buurt Ja Nee n.v.t.
d. Doet u mee aan een initiatief van andere bewoners Ja Nee n.v.t.
e. Probeert u zonder betaling andere mensen iets te leren Ja Nee n.v.t.
f. Helpt u mensen in de buurt die het slecht hebben Ja Nee n.v.t.
g. Helpt u oudere of zieke buren Ja Nee n.v.t.
h. Ruimt u de buurt op of maakt u deze schoon Ja Nee n.v.t.
i. Doet u mee aan een handtekeningenactie Ja Nee n.v.t.
j. Helpt u mee op school Ja Nee n.v.t.
k. Protesteert u ergens tegen Ja Nee n.v.t.

41. Bent u lid van onderstaande organisaties?

- a. Een belangenbehartigende organisatie (vakbond e.d.) Ja Nee n.v.t.
b. Een maatschappelijke organisatie

(Amnesty International, Greenpeace) Ja Nee n.v.t.

c. Een organisatie gericht op natuur en landschap

(IVN, CNME, natuurmonumenten) Ja Nee n.v.t

d. Een organisatie gericht op kinderen of jeugd

(ouderraad, kinderopvang) Ja Nee n.v.t.

42. Bent u lid van een bewonersvereniging in uw buurt en zo ja, hoe vaak participeert u in deze bijeenkomsten?

Ja → Nooit Soms Regelmatig Vaak
 Nee

43. Waar gaat uw politieke voorkeur naar uit?

Ik ben rechts georiënteerd
 Ik ben midden georiënteerd
 Ik ben links georiënteerd
 Niet van toepassing

44. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling?: Ik ben milieubewust

Helemaal mee oneens Mee oneens Neutraal Mee eens Helemaal mee eens

Persoonskenmerken

45. Wat is uw geslacht?

Man
 Vrouw

46. Wat is uw leeftijd?

..... Jaar

47. Wat is uw maandelijks bruto inkomen (modaal is bruto €2.508)

Beneden modaal
 Ongeveer modaal
 Iets boven modaal
 twee keer modaal of meer

48. Wat is uw hoogst voltooide opleiding?

Geen opleiding voltooid HAVO
 Basisonderwijs HBS
 LBO VWO
 MULO HBO
 VMBO Wetenschappelijk Onderwijs
 MAVO Overig, namelijk.....
 MBO

49. Welke thuissituatie is op u het meest van toepassing?

Ik woon bij mijn ouders/verzorgers
 Ik woon alleen
 Ik woon alleen met kind(eren)
 (Echt)paar zonder kind(eren) (of kinderen de deur uit)
 (Echt)paar met kind(eren)

Bedankt, dit is het einde van de enquête. Indien u opmerkingen heeft, kunt u ze hieronder kwijt. Als u geïnteresseerd bent in de resultaten van het onderzoek, kunt u uw e-mailadres invullen.

.....
.....
.....

E-mailadres: .....@.....

Bent u bereid om mee te werken aan een eventueel diepte-interview over dit onderwerp?

- Ja (vul dan uw e-mailadres in)
- Nee, liever niet

Nogmaals, hartelijk dank voor uw medewerking!

Astrid Meijs astridmeijs@gmail.com

Bijlage 4) Representativiteitanalyse

Tabel 2: Representativiteit variabele geslacht

Variabele Geslacht	Genoeg celvulling	X ²	Overschrijdingskans	Representatief
	Ja	0,667	0,414	Ja

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

Tabel 3: Representativiteit variabele leeftijd

Variabele Leeftijd	Genoeg celvulling	X ²	Overschrijdingskans	Representatief
	Ja	33,24 7	0,000	Nee

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

Tabel 4: Representativiteit variabele opleiding

Variabele Opleidingsniveau	Genoeg celvulling	X ²	Overschrijdingskans	Representatief
	Ja	0,608	0,436	Ja

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

Tabel 5: Representativiteit variabele koop/huur

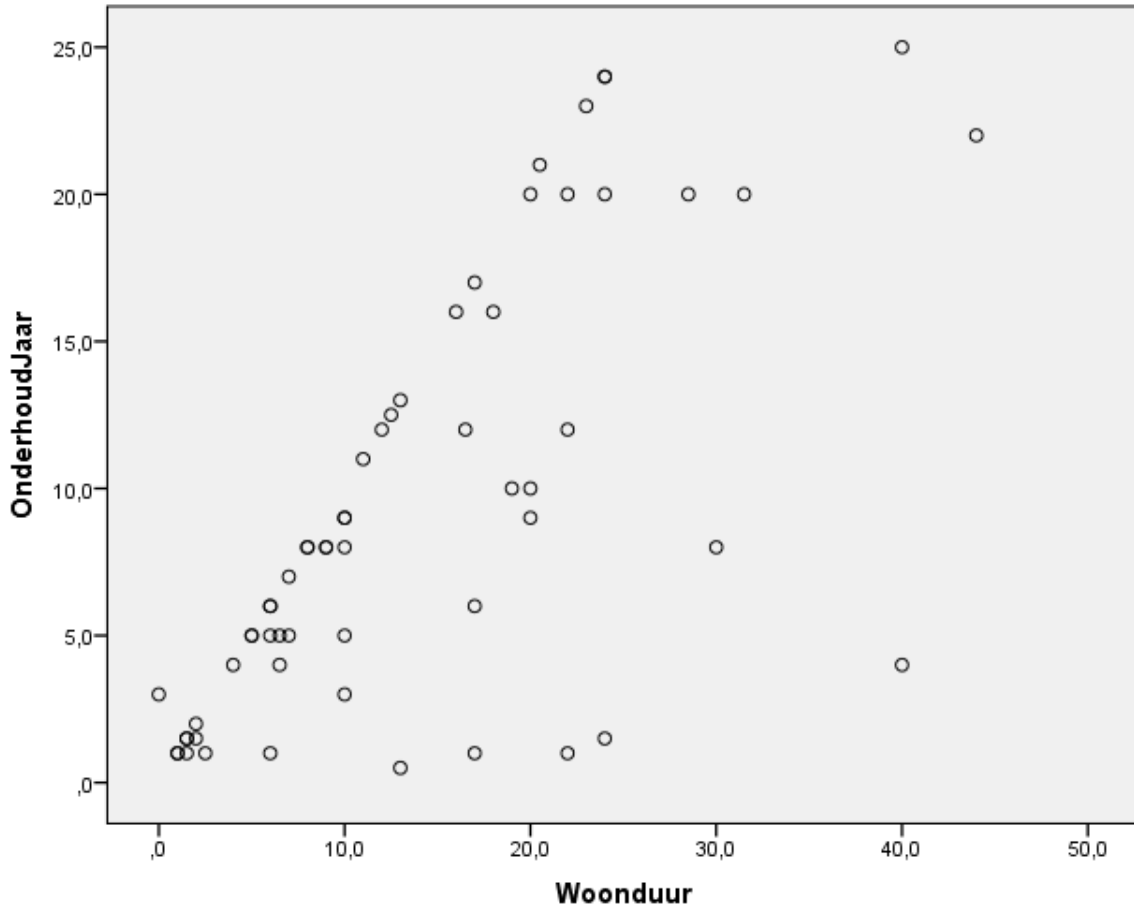
Variabele verhouding huur/koop	Genoeg celvulling	X ²	Overschrijdingskans	Representatief
	Ja	1,212	0,271	Ja

Bron: Bewerking SPSS output, 2012

(Geslacht; Sig. 0,414 > 0,05; X², Leeftijd; Sig. 0,000 < 0,05; X², Opleidingsniveau; Sig. 0,436 > 0,05; X², verhouding huur/koop; Sig. 0,271 > 0,05; X²)

Bijlage 5) Overige tabellen en figuren bij statistische toetsen in SPSS

- Correlatie tussen woontuur en duur onderhoud openbaar groen

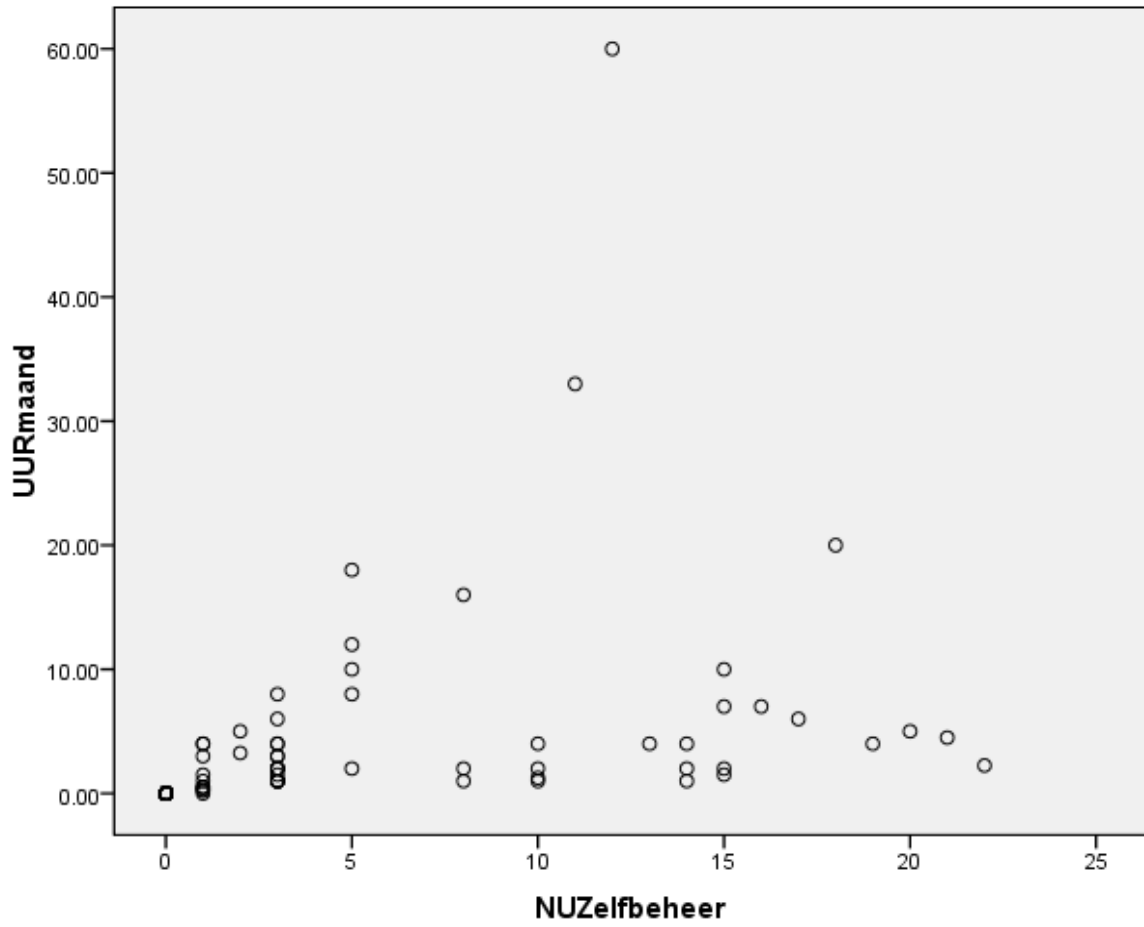

Correlations

		OnderhoudJaar	Woontuur
OnderhoudJaar	Pearson Correlation	1	,675**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	59	59
Woontuur	Pearson Correlation	,675**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	59	117

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

- Correlatie tussen hoeveelheid openbaar groen in zelfbeheer en tijdsbeslag

Correlations

		NUZelfbeheer	UURmaand
NUZelfbeheer	Pearson Correlation	1.000	.409**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	117	115
UURmaand	Pearson Correlation	.409**	1.000
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	115	115

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

- Logistische regressie

De tabel Dependent Variable Encoding toont welke waarde van de afhankelijke variabele in het model de categorie 0 en 1 heeft. Standaard krijgt de hoogste waarde categorie 1. Geen participatie in zelfbeheer van openbaar groen krijgt de waarde 0 en wel participatie in zelfbeheer krijgt de waarde 1. De voorspelde kansen P hebben dus betrekking op de kans om wel te participeren in zelfbeheer van openbaar groen.

Dependent Variable Encoding

Original Value	Internal Value
geen zelfbeheer	0
wel zelfbeheer	1

Categorical Variables Codings

		Frequency	Parameter coding
			(1)
Participatieh	nee	44	1,000
	ja	44	,000
Blijvenwonen	nee	39	1,000
	ja	49	,000
VerhuizenCAT	,00	74	1,000
	1,00	14	,000
Lidc	nee	50	1,000
	ja	38	,000
Participatied	nee	49	1,000
	ja	39	,000
Participatieg	nee	62	1,000
	ja	26	,000
OpenbaargroenCAT	,00	18	1,000
	1,00	70	,000

Woning grenst wel of niet aan openbaar groen: 0=niet, 1=wel

Binnen nu en twee jaar verhuizen: 0=niet, 1=wel

Lid van natuurorganisatie: 0=nee, 1=ja

Participatie burgerinitiatief: 0=nee, 1=ja

Oudere of zieke burens helpen: 0=nee, 1=ja

Buurt opruimen: 0=nee, 1=ja

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	68,634 ^a	,452	,604

a. Estimation terminated at iteration number 6 because parameter estimates changed by less than ,001.

Een Nagelkerke R² van 0,604 duidt op een redelijk sterke samenhang van de onafhankelijke variabelen met de afhankelijke variabele.

Variables in the Equation

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1 ^a						
Leeftijd	,080	,052	2,354	1	,125	1,084
OpenbaargroenCAT	3,062	1,210	6,406	1	,011	21,363
Vrijetijdd	,418	,302	1,915	1	,166	1,519
Woonduur	-,011	,054	,038	1	,846	,989
Blijvenwonen	-,502	,840	,357	1	,550	,606
Contacta	,035	,512	,005	1	,946	1,035
Contactb	,137	,417	,109	1	,742	1,147
Contactd	1,685	,542	9,683	1	,002	5,394
VerhuizenCAT	-1,208	,999	1,463	1	,227	,299
Lidc	-,134	,687	,038	1	,845	,874
Participatied	-,324	,783	,171	1	,679	,723
Participatieg	,744	,866	,738	1	,390	2,105
Participatieh	,206	,636	,105	1	,746	1,229
Constant	-13,354	3,488	14,654	1	,000	,000

a. Variable(s) entered on step 1: Leeftijd, OpenbaargroenCAT, Vrijetijdd, Woonduur, Blijvenwonen, Contacta, Contactb, Contactd, VerhuizenCAT, Lidc, Participatied, Participatieg, Participatieh.